

M. 84595
F. 92686

2R
337

QVAESTIONES
DE VIRTUTE
IUSTITIAE

Ex prælectionibus

R. P. MARTINI
DE ESPARZA ARTIEDA
[SOCIETATIS IESV.]

Disputandæ

A BEVSEBIO
COMITE TRUCHSES

In Aula Collegij Germanici, &
Hungarici.

Roma Anno 1655. Mense Iunio Die

Romæ, Typis HH. Corbelletti, MDCLV.

Superioribus permissis.

QVAESTIONES
DE VITAE
IVSTITIA
Ex prelo
R. P. MARTINI
Imprimatur, S^ci videbitur Reuerendiss.
P. Mag. Sac. Palatij Apost.

M. A. Oddus Vicefg.

Imprimatur
Fr. Raymundus Capisuccus Ord. Præd. Sac.
Apost. Pal. Mag.

Roma, Typis III. Colbelli, MDCLV.

I N D E X

QVÆSTIONVM

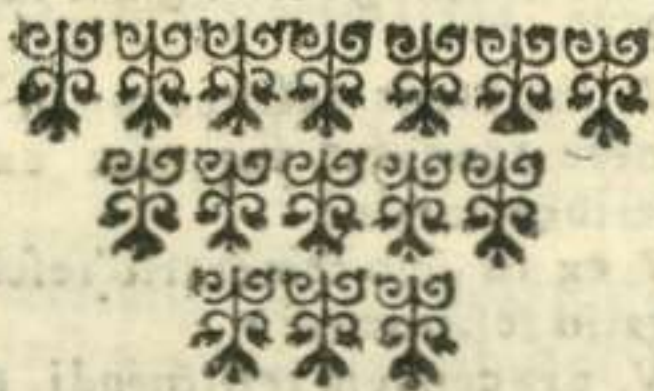
DE IVSTITIA.

- Quæstio 1. Vtrum ius sit obiectum iustitiæ?
pagina 1.
- Q. 2. V. ius proprietatis sit prælatio moralis vnius respectu aliorum circa usum rei propter peculiarem huius cum illo connexionem?
p. 6.
- Q. 3. V. ius proprietatis rectè definiatur *libera facultas disponendi de re aliqua in utilitatem propriam non impedibilis licitè ab alijs.*
p. 14.
- Q. 4. V. ius proprietatis & iurisdictionis connectantur inuicem essentialiter?
pag. 29.
- Q. 5. V. Deo conveniat ius proprietatis essentialiter sibi subordinans immediate omnia iura creata?
p. 38.
- Q. 6. V. ius constituitur pro actus intellectus, & voluntatis?
p. 44.
- Q. 7. V. communes diuisiones iuris ex parte principij, & subiecti sint bonæ?
pag. 51.
- Q. 8. V. virtus iustitiæ rectè definiatur *constans & perpetua voluntas ius suum unicuique tribuere.*
p. 65.
- Q. 9. V. sit proprium iustitiæ respicere medium rei, & constituere æqualitatem rerum?
p. 72.
- Q. 10. V. iustitia versetur circa solas operationes, an etiã circa passiones?
q. 83.
- Q. 11. V. iustitia particularis differat specie à iustitia legali?
p. 95.

- Q. 12. V. iustitia particularis differat specie à cæteris virtutibus? p. 103.
- Q. 13. V. virtus iustitiæ sit clarior, & perfectior, quam reliquæ virtutes morales? p. 108.
- Q. 14. V. iniustitia sit vitium speciale? p. 110.
- Q. 15. V. sciens, & volens possit iniuriam pati? p. 116.
- Q. 16. Vtrum ius possit formaliter aut tolli per iniuriam, aut lædi absque iniuria? p. 130.
- Q. 17. V. omne peccatû iniustitiæ sit morale? p. 147.
- Q. 18. V. iustitia particularis diuidatur in distributiua, & commutatiua, tanquam genus in species? p. 156.
- Q. 19. V. Deo conueniat iustitia particularis strictè talis, aut distributiua, aut commutatiua? p. 187.
- Q. 20. V. conueniat homini iustitia, aut commutatiua, aut distributiua respectu Dei? p. 208.
- Q. 21. V. inter Angelos, & homines detur iustitia, aut commutatiua, aut distributiua? p. 212.
- Q. 22. V. iustitia vindicatiua sit species iustitiæ particularis, indistincta à iustitia commutatiua? p. 218.
- Q. 23. V. restitutio sit voluntas ius suum prius læsum unicuique tribuendi? p. 222.
- Q. 24. V. obligatio restituendi fundetur in re accepta, & in iniusta acceptione? pag. 230.
- Q. 25. V. vltima resolutio obligationis restituendi fiat in commutationes voluntarias, & inuoluntarias. p. 235.
- Q. 26. V. leges de reparando damno inculpabiliter illato obligent in conscientia? p. 244.
- Q. 27.

- Q. 27. V. detur vniuersalis; aliqua regula
quantitatis restituendæ sub lethali?
pag. 253.
- Q. 28. V. labor corporalis diurnus sit mē-
sura quātitatis in re pecuniaria? p. 267.
- Q. 29. V. infamatio de lethali sit mensura
quantitatis grauis in materia honoris?
pag. 275.
- Q. 30. V. quantitas sufficiens ad iniustitiam
grauem cōsistat in indiuisibili ex parte
te iniuste agentis? p. 282.
- Q. 31. V. grauitas quantitatis consistat in
indiuisibili ex parte patientis? p. 287.
- Q. 32. V. ex peccato veniali iniustitiæ re-
sultare possit grauis obligatio resti-
tuendi? p. 294.
- Q. 33. V. necesse sit, & sufficiat restituere
quantum ablatum fuerat? p. 310.
- Q. 34. V. restitutio faciendā sit iuxta exi-
stimationem nocentis? p. 315.
- Q. 35. V. sola nocentis intentio possit va-
riare obligationem restituendi? p. 322.
- Q. 36. V. restitutio partis debiti possit li-
berare ab obligatione graui restituen-
di? p. 326.
- Q. 37. V. impotens restituere in proprio
genere teneatur supplere ex bonis
alterius generis? p. 331.
- Q. 38. V. ex iudicio temerario resultet ob-
ligatio restituendi? p. 341.
- Q. 39. V. præceptum restituendi sit nega-
tiuum, obligans semper, & pro sem-
per? p. 345.
- Q. 40. V. detur aliquis ordo inter obliga-
tos ad restituendum? p. 350.
- Q. 41. V. detur aliquis ordo restitutionis
ex parte creditorum, & rerum debi-
tarum? p. 358.
- Q. 42. V. diuisio rerum sit de iure naturæ?
pag. 392. Q. 43.

- Q.43. V. diuisio rerum exteriorum fieri poterit arbitrio hominum, utcumque libuisset? p.370.
- Q.44. V. officia habentia iurisdictionem sint intrinsecè inuendibilia? p.382.
- Q.45. V. ex læsione iustitiæ distributiua oriatur obligatio restituendi. p.399.
- Q.45. V. usura sit intrinsecè iniusta? p.416.
- Q.47. V. Simonia sit intrinsecè iniusta? pag.435.
- Q.48. V. ius proprietatis possit simul inesse pluribus circa eandem rem? p.442.
- Q.49. V. dominium plenum eiusdem rei pro eodem instanti possit esse adæquatè apud duos? p.449.
- Q.50. V. usus licitus rerum vnico vñ consumptibilem sit separabilis ad omnino dominio, & iure proprietatis? p.455.

QVAESTIONES

DISPVTANDÆ

DE VIRTUTE

IUSTITIÆ

QVÆSTIO PRIMA

Vtrum ius sit obiectum
Iustitiæ .

IDETVR non esse 1.
Quia Celsus Iurisconsultus
teste Vlpiano. ff. de Iustitia
& iure l. 1. definit ius *artem*
boni, & equi, hoc est periti-
tiam legum, seu iurispruden-
tiam. Manifestum autem est iurispruden-
tiam non esse obiectum virtutis iustitiæ, er-
go ius non est obiectum eius.

2. Iudices ferentes sententiam in rebus
litigiosis dicuntur ius dicere; quapropter
ius est idem quod sententia Iudicis. Pater
autem sententiam Iudicis non esse obiectum,
sed potius actum & exercitium virtutis iu-
stitiæ. Multo minus ad obiectum eius perti-
nere potest locus in quo Iudices causas au-
diunt.

diunt, & sententias ferunt, qui etiam iuris nomine significari solet. Similiter ab obiecto huius virtutis, excluditur ius iuxta aliquas alias ipsius significationes, quas refert Valentia, in præsentiquæstione 1. p. 1. aliquæ communiter; ergo ius non potest dici obiectum Iustitiæ saltem secundum omnem suam latitudinem, sed cum aliqua restrictione, ac determinatione.

3. Si ius esset obiectum adæquatum virtutis iustitiæ, non posset hæc virtus exercere vllum actum, absque obligatione exercendi; quia ius essentialiter est inductivum obligationis, & nulla virtus prætergredi potest limites sui obiecti formalis. Sequela autem est falsa, quia omnis virtus potest elicere aliquos actus promotivos perfectionis solum ex consilio, & absque timore & iniecto per legem obligantem; nec enim quoad hoc inueniri potest vlla ratio discriminis inter alias, atque alias virtutes.

R. Docti & indocti consentiunt iustitiam esse virtutem ad quam pertinet ius suum, unicuique tribuere, id que ita constituunt, Mag. in 3. dist. 36. D. Thomas 2. 2. quæst. 57. Philosoph. 5. Ethicorum, ius Canonicum, dist. 1. Civile, ff. de iustitia & iure, vbi que sub initium; quæ loca subintelligenda deinceps erunt in singulis respectivè citationibus, dum aliud non adnotabitur. Unde & dubitari minimè potest quin ius sit obiectum iustitiæ; quod proinde explicari initio oportet, vt obiecto prius cognito innotescat deinde melius habitus illud respiciens, atque ex eo desumens speciem. Ius itaque sumitur aliquando passivè pro ipso iusto, seu pro eo quod debetur ratione iuris aliquando verò activè pro radice & norma ipsius
iusti

iusti, unde iustum à non iusto discernatur. Ius actiue sumptum est potestas libera faciendi ac disponendi pro libito, inducendo aliquam in alterum obligationem; qua de causa potestatum appellatur. Istud porro ius potestatum diuiditur bifariam. Aliud namque est iurisdictionis; aliud proprietatis. Ius iurisdictionis dici solet potestas non eius cui inest, sed eius, qui illi subest utilitati & felicitati promouendæ deuinctæ. Ius proprietatis è conuerso dicitur; potestas propriae subiecti, cui inest, utilitati, ac felicitati inferuiens.

Ex his duobus iuribus potestatiuis suboritur duplex aliud ius actuale. Actus enim quibus vnaquæque ex dictis potestatibus exercetur, constituunt ius actuale potestati, ex qua oriuntur, correspondens. Unde leges ac præcepta & Iudicum sententiæ, quæ sunt actus iurisdictionis; & quod quisque de rebus suis disposuerit donatione, contractu, vel alio modo concernente proprietatem, iuris actualis nomine censentur. Ex vtrisque demum potestatibus & earum actibus resultat denominatio iuris obiectiui in res circa quas ipsi versantur, quod ius obiectiuum est idem cum iure, quod nuper passiuum appellatum est, & coincidit cum iusto seu cum eo quod unicuique debetur, ratione iuris. Iustum autem perinde est atque æquale; Dicuntur enim iustari, quæ ad æqualitatem rediguntur, vt notat D. Thomas art. 1. qua propter dum de moribus agitur, id iustum dicitur quod iuri potestatiuo, & eius actui adæquatur, siue sit ius iurisdictionis, siue proprietatis.

Iustum porro, quod relatè ad ius iurisdictionis

jurisdictionis tale dicitur, conuertitur cum honesto & complectitur obiecta omnium virtutum; quia leges & præcepta, quæ sunt actus eius iuris, disponunt de actibus omnium virtutum, licet non omnibus, atque adeò ambiunt obiecta omnium virtutum. Patet igitur eiusmodi ius & iustum non esse obiectum proprium, ac speciale iustitiæ de qua in præsentì agendum est. Hæc enim est virtus quædam specialis, à cæteris omnibus distincta, vt infra patebit; & licet detur virtus specialis, quæ respiciat obiecta substantia legibus, ac præceptis & jurisdictioni formaliter quatenus illis subsunt, ea tamen non est iustitia ista specialis, sed obedientia. Multo minus ad præsens spectant aliæ iuris acceptiones, deriuatæ à jurisdictione, qualis est illa Celsi pro arte boni & æqui; & illa alia pro loco in quo iudicium exercetur, aliæ quæ his similes.

His itaque reiectis iuris acceptionibus, concluditur necessario obiectum iustitiæ particularis esse ius proprietatis, ratione cuius, sua cuiusque, res aliqua dicitur; nec non iustum passiuè sumptum, quod dependenter ab eodem iure tale denominatur, estque quod unicuique debetur tanquam suum, atque à Philosopho cap. 1. & 2. & a cæteris deinceps omnibus, æquum seu æquale appellatur, ratione, quæ quæst. 9. magis declarabitur. Interim hoc ipsum ius & suam propriam illud habentis, nec non obligationem, quæ ex eodem iure in alios redundat, exponere necesse est diligenter pro pleniori & fundamentali intelligentia cæterorum omnium quæ in progressu dicenda sunt, maxime

ximè verò pro quidditativo virtutis iustitiæ conceptu intimè penetrando. Id quod duplici proximè sequenti quæstione præstabitur.

Ad 1. & 2. patet ex dictis. Ad 3. qualibet virtus amplecti & exequi potest, ex vi sui motivi quacumque conferunt ad finem eidem virtuti præscriptum. Quia verò ad finem peculiarem virtutis iustitiæ, qui est satisfacere iuribus aliorum & propriæ obligationi erga alios, conferre plurimum potest præstare aliqua ultra obligationem impositam per iura aliorum, patet virtutem iustitiæ ex amore satisfaciendi obligationi iuris, & nunquam peccandi contra illam, posse super erogare alicui ultra terminos obligationis propriæ, & strictè talis. Quo vi-

delicet animus redditur

promptior, ac faci-

lior ad ea præ-

standa quæ

per alio-

rum

iura directè, ac

immediatè

exigu-

tur.

QVÆSTIO II.

Vtrum ius proprietatis sit prælatio
 moralis vnius respectualiorum
 circa vsum rei propter
 peculiarem huius cum
 illo connexionem.

IDETVR non esse 1. Quia
 nobis conuenit ius aduersus
 Deum; cui scilicet attribuitur
 frequenter in sacris literis
 iustitia respectu nostri; atque hæc
 essentialiter præsupponit ius in eo
 circa quem exercetur: & tamen
 nulla nobis conuenit prælatio
 respectu Dei, in re vlla quoad
 vllum eius vsum, aut actionem;
 quandoquidem Deus in omnibus
 & quoad omnia præferendus
 semper est. Ergo non est de
 ratione iuris prælatio habentis
 illud respectu eorum aduersus
 quos illud habet.

2. Videtur esse contra communem
 hominum conceptionem quod ius
 proprietatis explicetur per ius
 prælationis, cum potius sit
 ius æqualitatis. Ideo enim
 omnes cum philosopho, & D. Thoma
 vbi supra exponunt iustitiam
 per æqualitatem quam ipsa
 constituit tribuendo vnicuique
 suum ius, eamque propterea
 representant bilance æquiperante
 in vtramque partem.

3. Si duo æquali impensa
 opera capiant feram neuter
 habet præferibilitatem respectu
 alterius in usu feræ, cum
 supponantur omninò æquales;
 & tamen vterque habet

ius proprietatis aduersus alterum pro mediocritate. Ergo prælatio non conuertitur cum iure.

4. Vt nullum nobis conueniat ius aduersus Deum, certè Deo conuenit ius proprietatis respectu nostri, & circa res omnes creatas, & tamen nulla illi conuenit prælatio in usu earum sumpto usu pro utilitate, uti sumitur ab auctore expositionis de qua quæritur, & necesse fuit, ut ita ab eo sumeretur, ne tota ea expositio æquè conueniret iuri iurisdictionis. Nulla inquam Deo conuenit eiusmodi prælatio, quia Deus nullus est capax utilitatis capescendæ ex creaturis.

5. Ius iurisdictionis non minùs quam ius proprietatis fundatur in peculiari aliqua connexionione earum siue rerum siue personarum quæ subsunt utrius iuri, cum eo cui idem ius adiacet. Explicanda igitur magis erat determinatè connexionio, quæ speciali vi fundat ius proprietatis.

6. Ea qualiscumq; cõnexio est extrinseca iuri; imò est separabilis ab eodem. Apprehensio enim feræ ex. g. quæ constituit connexionem eius peculiarem cum venatore, protinus desinit esse eaque desinente perseuerat nihilominus ius in fera, & in usu feræ. Definitio autem debet esse per prædicata intrinseca & identificata cum definito.

7. Filius debet patri alimèta debito præsupponente in patre ius propriè tale; alia verò multa debet solum ex pietate; & tamè omnia debet rationè connexionis peculiaris cum patre. Ergo connexionio non est sufficiens aut regula, aut indicium, aut causa iuris.

8. Actio physicè connexiua rei cum persona, si fiat animo, illam sibi acquirendi &

faciendi suam, parit ius; si minus non parit. Ergo connexio sola nihil facit, pro expositione iuris.

9. Nullus superior, seu habens ius iurisdictionis potest citrà iniuriam impediri à gubernatione legitima; & tamen nequit conuertere gubernationem in utilitatem propriam. Ergo prælatio in usu sumpto pro utilitate non est mutuo conuertibilis cum iure proprietatis quod respicit iustitia opposita iniuriæ.

R. Primus est Em. de Lugo qui de expositione iuris cœpit agere disputando acutè & accuratè, cum prius sub breuif quadam proprij de illa sensus insinuatione ab omnibus transmitteretur; utpote quæ etiam vulgò notissima ex se videretur. Definuit autem disp. 1. sect. 1. dicendo; *ius est prælatio quadam moralis. quæ hic homo præfertur moraliter alijs in usu talis rei propter peculiarem connexionem, quam res habet cum eo.* Apponit exemplum in fera capta à venatore quæ ratione capturæ habet peculiarem cum eo connexionem; & venator habet indidem prælationem, quoad usum feræ aduersus quemlibet alium. Quod si venator donet feram alteri, eo ipso transfertur moraliter ea connexio in donatarium & simul cum connexione prælatio. Et sic in cæteris rebus omnibus contingit, quæ sunt propriæ & suæ alicuius. Aduertit Cardinalis se per usum rei intelligere omnem & solam utilitatem emanabilem ab ea. Qua notatione, Tecernit ius proprietatis à iure iurisdictionis, quod quidem confert præferibilitatem, sed non confert utilitatem rerum subiectarum.

Diuisit hæc expositio inter se posteriores auctoris, dicentibus alijs eam esse legitimam
iuris

Quæstio I L 9

Juris proprietatis definitionem; alijs verò non solum hoc ipsum negantibus, sed insuper prædicata ex quibus conficitur ea expositio esse cõuertibilia & identificata realiter cum iure proprietatis. E quibus posteriores isti nituntur rationibus dubitandam iam propositis, priores verò earundem solutione. Dicendum autem est prædicata quibus conficitur ea expositio esse quidem conuertibilia, & identificata realiter cum iure proprietatis iuxta eum sensum in quo usurpantur ab eius auctore; ceterum ad legitimam definitionem nequaquam sufficere. Prior pars huius asserti constabit satis ex dicendis in responsione ad rationes dubitandi.

Altera pars de insufficientia definitionis suadetur r. quia in iuribus subordinatis quæ sunt iura cuiusque civis respectu Reipublicæ & Principis atque iura omnium creaturarum respectu Dei, ut alia prætermittantur exempla, prælatio quoque in usu rei est subordinata ac proinde coniuncta cum aliqua inferioritate, qualis non est in iuribus supremis; Datur etiam prælatio in usu rerum conveniens quibusdam aduersus alios ex sola v. banitate, gratitudine, pietate, alijsque similibus titulis, nullum continens ius propriè dictum. Dantur similiter connexiones rerum cum personis maiores, & minores, sufficientes, & insufficientes ad fundandum ius. Omnes namque virtutes ad alterum & non sola iustitia nituntur, ut patet, connexionem aliquam peculiari rerum quas exhibent cum ijs quibus exhibentur: & tamen non omnes ex virtutes nituntur iure strictè dicto: dum ergo non assignatur qualis & quanta tum prælatio, tum connec-

xio determinatè ac præcisè requiratur & sufficiat, vt inuicem coniunctæ pariant ius strictè tale, necesse est vt maneat sub tenebris totus conceptus iuris; hoc est, vt idem conceptus maneat, absque legitima & sufficienti definitione; de cuius videlicet ratione est vt sit depulsiua obscuritatis & ambiguitatis circa definitum .

Deinde omnis prælatio seu præferibilitas est proprietas consecuta ad determinandû aliquem gradum perfectionis conuenientis præferibili . Vnde necesse est vt detegat eã peculiarem perfectionem, in qua fundatur prælatio, qui vult declarare essentiam rei præferibilis; quæ videlicet est conceptus eius primarius; nec aliter clare & adæquate satisfaciet auiditati inquirentis quid est res . Nec enim satisfit inquirenti quid est homo aut angelus? si dicatur: est animal præferibile brutis; aut est substantia finita præferibilis homini . Dicitur enim: verum, vtrobique & quod re ipsa est conuertibile cum subiecto, sed non ponitur ob oculos quod est primum & origo cæterorum, vti ponere debet legitima definitio ex conceptu suo .

Adde moralitatem quæ exprimitur in eã expositione quoad prælationem & necessario subintelligitur quoad connexionem, vt apparebit ex responsione ad octauum semper indigere explicatione prædicati physici ad quod consequitur: his igitur de causis prædicta expositio nõ explet vim & perfectionem propriam definitionis legitimæ, eaque proinde adhuc desideratur . Ceterum quia in eadem subtiliter ac vtiliter obseruata sunt prædicata realitèr identificata & conuertibilia cum iure proprietatis, atq;

manu-

manu ducunt ad legitimam eius definitionem, nem oportet respondere ad rationes dubitandi, quatenus hanc partem euertere conantur.

Ad 1. nullum nobis conuenit ius inductiuum obligationis in Deum; sed comparatione eius solum habemus ius immediatè respiciens res præuia eiusdem voluntate nobis obligatas. Vnde iustitia Dei quæ commendatur in sacris litteris, quæque præmia nostris meritis retribuit, est illa eadem quæ res omnes etiam inanimatas disponit in pondere, & numero, & mensura, conferens eadem indiuisim voluntate iura rerum, & res ipsas, nulla ad vtrumuis eorum præexistente obligatione, vt infra exponitur ex professo. Agitur autem modo de solo iure inductiuo obligationis, & quod sit obiectum iustitiæ præsupponentis ipsum ius atque iustitiam & debitum ex iure resultans, quale nihil præsupponit iustitia Dei erga nos.

Ad 2. Æqualitas per iustitiam intenta consistit in mutua hominum prælatione per quã vnusquisque præfert sibi alterum quoad iura & bona propria ipsius quantum vult se ab altero præferri quoad sua iura & bona; atq; hæc mutua prælationum æqualitas; hoc est æqualitas inæqualitatum significatur bilance; quare explicatio iuris per prælationem non est contra communem hominum conceptionem, licet sit supra vulgarem concipiendi modum apprehendentem mutuas prælationes tanquam duas quantitates æquales; nullatenus sibi inuicem subordinatas, quam vulgaritatem subtiliter castigauit ac promouit Em. de Lugo.

Ad 3. vterlibet venator habet prælationem respectu alterius quoad vnã medietatem seræ, ita vt quilibet eorum habitã

vna medietate, si vterius contendat esse æqualis socio in vfu alterius medietatis, eo ipso fit illi iniurius lædendo ius eius. Sunt itaq; simpliciter æquales quia habent æquales materialiter & formaliter prælationes vnusquisque respectu suæ medietatis; simul tamen sunt inæquales secundum quid sibiq; inuicem superiores & inferiores comparatione facta cum medietate tum sua, tum alterius.

Ad 4. Hic agitur de iure puro proprietatis seu quod non sit formaliter nisi proprietatis, quale non est vllum ius diuinum neque quo ad entitatem, neque quoad vllum suum exercitium vt infra dicetur.

Ad 5. Non necesse est vt vnaquæque pars definitionis seorsim sumpta sit discretiva definiti ab omnibus alijs. Sufficit enim si discernat coniuncta cum cæteris vt apparet maximè in definitionibus cõflatis per differentias mutuo non subalternas, qualis est Aristotelica definitio ternarij & quaternarij per numerum impari primum, & pari ex paribus primum. Connexio autem secundum se communis proprietati & iurisdictioni, coniuncta cum prælatione in vfu rei conuenit soli proprietati.

Ad 6. Prælatio in vfu rei est intrinseca iuri & identificata cum ipso. Nihil autem vetat prædicatum intrinsecum definito explicare relatè ad aliquid extrinsecum aut etiam seperabile ab eodem quale est connexio & apprehensio respectu iuris.

Ad 7. Dicitur similiter eandem connexionem dare prælationem respectu aliquorum bonorum & actionum, non verò respectu aliorum, adeòque ius non definiiri sola connexionem, sed simul cum prælatione subsequenti ad connexionem.

Ad 8. Actio Physica tangētis, & apprehēdētis rem aliquam, sicut se sola non est sufficienter inductiva iuris ad illam seu in illa; ita nec se sola est connexiva rei cū tangente, ac apprehēdente. Nec enim quæcumque tangimus, ac apprehēdimus connectimus nobis, nisi pro tunc & in ordine ad locum. Necessarium nimirum insuper est, adminiculum animi applicantis sibi rem tactam ac apprehēsam. Ergo dum ponitur in definitione connexio, eo ipso intelligitur posita intentio sufficiens ad acquisitionem iuris.

Ad 9. Superioritas & gubernatio, seipsis sunt essentialiter vtilēs cuius superiori creato, nec eas habet iure iurisdictionis sed iure proprietatis, vnde non illas secundum se immediatè, sed actiones

inferiorum circa quas versatur iurisdictionis, prohibetur convertere in

utilitatem propriam.

Cum his igitur adminiculis

subsistere absolutè potest

proposita superius

expositio Cardinalis de

Lugo.

Lugo.

QVÆSTIO III.

Vt ius proprietatis rectè definiatur libera facultas disponendi de re aliqua in utilitatem propriam non impedibilis licetè ab alijs ?

IDETVR non rectè defini. 1. Quia paruulis nondum habentibus vsum rationis, & consequenter nec libertatem conuenit verum ius in hæreditatem Patris qui iam decesserit; possunt siquidem esse domini vniuersorum vt constat ex Apostolo, expressè id dicente. Eadem est ratio, de eo qui incidit in amentiam præsertim temporalem. Retinet enim nihilominus iura sua omnia. Ergo non est de ratione iuris libera facultas.

2. Vnusquisque potest vti rebus suis prohibito non minùs in utilitatem ac subuentionem aliorum quam propriam; imò bona temporalia ad hoc potissimum vnius cuiusque iuribus subduntur, vt vnusquisque illis vtatur in communem felicitatem, nec vitio caret auaritiæ, immisericordiæ, aut simili qui res suas omnes ad propriam utilitatem præcisè restringit. Ergo non est de ratione iuris dispositio in propriam utilitatem.

3. Iura subditorum sunt impedibilia licetè à supremo Principe, qui potest præcipere & cogere multis de causis vt bona particularium

ticularium cum propria singulorum, iacturâ conuertantur in utilitatem vel communem vel aliorum priuatorum. Ergo facultas iuridica non hoc habet ex essentia sua, ut sit absolute & omninò vniuersaliter impedibilis licitè.

4. Ius iurisdictionis est vtile habenti tum secundum se, tum quoad multiplicem eius usum, nec est impedibile licitè ab alijs intra proprios terminos, ut per se patet; Patet verò clariùs idem ius includere in se essentialiter liberam facultatem præcipiendi, vetandi, aliarumque similium operationum. Ergo nihil eorum quæ ponuntur in definitione propositâ distinguit sufficienter ius proprietatis à iure iurisdictionis.

5. Deus habet procul dubio ius proprietatis supra res omnes creatas; & tamen nulla recreata uti potest in utilitatem propriam quia nulla res creata prodesse ipsi quidquâ potest. Ergo non est de ratione iuris proprietatis facultas disponendi in propriam utilitatem.

R. Pro constituenda atque intimè penetranda legitima definitione iuris proprietatis eodemque iure clarissimè discernendo à iure iurisdictionis operæpretium est obseruare prius prædicatâ quadam apud omnes notissima, tum iuris in communi tum vtriusuis eius iuris. Atque imprimis manifestum planè est de conceptu iuris ut sic & in communi esse prælationem respectu aliorum, uti superius rectè docebat Cardinalis de Lugo. Videtur enim per se notum habentem ius esse præferibilem non habenti, in eo, circa quod versatur ius. Quid enim notius quam dominum non dominum & superiorem inferiori præcellere quatenus tales sunt. Ratio est quia ius ita fauet vni, ut grauet alios
in

16 De definitione iuris.

in fauorem ipsius circa eas res aut personas, circa quas versatur ipsum ius. Nempe si duo ita inter se comparentur, vt nihil sit indultum vni, quod non sit indultum alteri circa aliquam rem, simulque neuter vllum grauamen patiatur respectu alterius, patet eo ipso neutri vllum ius comparatione alterius circa eam rem conuenire, nec minus patet grauatum in fauorem alterius quatenus talem non posse esse illi parem. Hinc rursus deprehenditur ad essentiam iuris pertinere potestatem operandi. Qui enim non habet potestatem operandi circa rem aliquam omni fauore iuris proprio destitutus est; nec circa eam obtinet vllam prælationem respectu aliorum, immò postpositionem necessario patitur respectu omnium potentium operari circa illam. Præmissum verò modò fuit postpositionem istam & eam prælationis defectum repugnare existentia iuris.

Iam ea potestas debet esse obligandi alios sola voluntate habentis ius cum hoc discrimine quod obligatio orta à iure iurisdictionis dirigatur in fauorem aliorum; orta verò ex iure proprietatis dirigatur in fauorem & commodum proprium habentis ius, & obligantis alios sua voluntate. Constat enim imprimis iura esse propria substantiarum rationalium; quæ videlicet solæ sunt capaces obligationis moralis imponendæ, & quibus imponatur. Constat similiter iura esse veluti limites quibus libertas substantiæ rationalis circumscribitur ad certum vsque terminum, ne vltra eum excurrat; & si vltterius progrediatur faciat contra propriam obligationem & lædat ius. Confertur ergo per ius libera potestas alicui circa aliquid simulq; imponitur alijs obligatio ipso gra-

uans in fauorem talis libertatis.

Verum quia eiusmodi obligatio inde descendit, vnde ius prouenit, ideoque non potest adesse ius ipsi fauens, quin adsit alijs obligatio æqualiter ipsos grauans, concluditur non explicari sufficienter ius per solam potestatem obligandi siue incommodum proprium siue incommodum alienum. Quia hæc explicatio prætermittit obligationem qua potestas propria iuris ante omne suum exercitium præmonita existit; ita vt ad essentiam talis potestatis pertineat non solum obligatio possibilis imponi per exercitium ipsius, sed etiam & multo magis obligatio iam imposita aliunde non impediendi idem eiusdem potestatis exercitium.

His præcognitis intelligi iam clarius poterunt sequentes definitiones insinuatae quæst. I. Ius actiuum in communi est *Libera facultas disponendi circa rem vel personam, quoad usus vel actiones lege permissas, non impedibilis licitè ab alijs*. Dicitur *libera facultas* quia ius est proprium naturæ rationalis cõueniens ipsi quatenus rationalis & libera est. Nimirum agens necessarium nec iuris nec iniuriæ capax est. Dicitur *disponendi* quia operationes quæ procedunt a iure non sunt actiones simplices & puræ physicae nullam habentes vim præterquam ponendi suum effectum à parte rei; sed habent vim quamdam legis ac statuti. Agit enim auctoritatiuè qui utitur iure, obligans alios ne actioni suæ aduersentur. Dicitur *circa rem vel personam* vtendo nomine rei prout significat aliquid distinctum ab indiuidua substantia rationalis naturæ, quæ usurpatio rerum est frequens apud omnes auctores in hac materia; atque sub ea voce comprehenduntur etiam serui, quatenus computantur

ut instrumenta; dominorum expertia propria libertatis. Dicitur inquam eadifunctionio ut sub hac definitione concludantur ius proprietatis & iurisdictionis, quorum alterum versatur directè circa res, alterum circa personas. Adiungitur illa alia disfunctionio *quoad usus vel actiones* propter eandem rationem. Additur *lege permissas*; quia cum nemo possit habere ius ad peccandum, patet terminos iuris lege circumscribi. Quod si quis nolit his disfunctionibus uti adhibeatis claritatis gratia substitui poterit: *disponendi circa aliquod quatenus lege permissum est*. Dicitur demum: *non impedibilis licitè ab alijs*, ut distinguatur potestas propria iuris tum à potestate libera propria latronum & tyrannorum, & aliorum eiusmodi quæ licitè impeditur: tum à qualibet alia eorum, qui siue licitè siue illicitè operari possunt circa rem alienam existente apud alium potestate ipsos honestè impediendi cum libuerit, potest totum hoc efferri breuius, dicendo: *ius est libera facultas disponendi de aliqua re iure lege fauente ipsi & grauante alios*.

Aduertendum est ius posse alicui conuenire, tum imperfectè per solam denominationem extrinsecam non perficientem intrinsecè subiectum cuius est: tum perfectè per formam intrinsecam perficientem idem subiectum. Priori modo conuenit ius paruulis nondum habentibus usum rationis & libertatem, adeoque non habentibus in se intrinsecè liberam potestatem nuper expositam; existente tamen iam causa, ex qua in ipsos redundet pro tempore potestas eadem libera. Posteriori modo conuenit ius habenti usum rationis & libertatem, atque volenti vel actualiter, vel habitualiter, ut res vel personæ sibi subsint, prout ipsi concessum.

cessum est, quare in definitione accipiendū est libera facultas pro ut est indifferens ad utrumque istum modum illam habendi. Idē porrò quod dictum est de paruulis, dicendum est de adulto habente quidē vsum rationis, sed nondum habente vllam notitiam potestatis sibi factæ, vt subsint eidem res aut personæ; vel habente quidē notitiam, sed nondum habente voluntatem per quam consentiat potestati sibi factæ, & velit res aut personas sibi subesse. Verum de his dicentur plura quæst. 6.

Interim ex his quæ præmissa sunt pro intelligētia iuris in cōmuni expediri breuiter & dilucide possunt; species illius proprietatis & iurisdictio; Proprietas enim est *ius directè & principaliter ordinatum ad propriam cuiusque felicitatem: seu ordinans suum subiectum ad propriam felicitatem*. Iurisdictio verò est *ius directè & principaliter ordinatum ad felicitatem alienam: seu ordinans suum subiectum ad alienam felicitatem*. Vtrobique poni potest loco iuris, quod habet rationē generis, tota eius definitio superius data, addendo potestati, quod sit directè & principaliter ordinata, seu ordinans suum subiectum ad propriam; ad alienam felicitatē. Notandum est hoc loco nomen proprietatis vsurpari latissimè pro vt complectitur vsum, fructum, & quasuis omninò species iuris distinctas à iure iurisditionis; quare nusquam alia species iuris facit propriam & suam eius, cuius inest, rem aliquam vel simpliciter, vel secundum aliquid eiusdem.

Dicitur autem in vtraque definitione *directè & principaliter*, quia certum est ex iure proprietatis vnique conuenientis redundare in alios plura bona qualia sunt dona.

donationes liberales ac misericordes, commutationes, & omnis generis contractus aliaque eiusmodi quibus nullus posset esse locus ablato singulis iure proprietatis; & tamen eorum possibilitas confert ad felicitatem eorum, qui vi talium actionum melius habent quam prius; in cuius rei confirmationem & vberiore lucem dicentur plurà infra dum dicetur de conuenientia diuisionis rerum; similiter ex iure iurisdictionis redundant in eum qui præditus illo est plura commoda iuuantia eius felicitatem: tum quia qui simul habet ius proprietatis potest tueri limites illius iure proprio iurisdictionis absque recurſu ad alium & dependentia ab alterius libertate: tum quia hominibus naturaliter placet, saltem vt plurimum & per se, vt alij operentur iuxta eorum arbitrium & voluntatem, vtque ipsi alijs præemineant hoc modo. Quod autem placet ac licet est conferens ad felicitatem.

Directe tamen & principaliter ius proprietatis fauet felicitati illud habentis. Quia hoc ex communi hominum sensu proprium cuiusque dicitur, quod unicuique est attributum, vt bene habeat, vtque eius vsu sibi prouideat cum prælatione & respectu aliorum & independenter ab aliorum voluntate saltem cæteris paribus. Ius iurisdictionis fauet è conuerso directè & principaliter felicitati aliorum. Quia vetustate ius collatum est seu mediatè seu immediatè per consensum multitudinis cui præest; & tunc patet directè & principaliter esse ordinatum ad felicitatem eiusdem multitudinis & singulorum qui in eo continentur; qui videlicet non nisi ex amore propriae felicitatis tali iugo colla submit-

sunt cum iactura propriæ libertatis & extensionis terminorum eius. Quam vtiq; iacturam nequaquam paterentur nisi ob maius, certè non minus suum bonum. Eadem est ratio de vnoquolibet seorsim eligente sibi superiorem & conferente illi iurisdictionem supra se. Vel rursus idem ius collatum est a Deo, & tunc illud idem est certius & clarius, quia Deus providet subditis pro vt interest ipsorum: hoc est pro vt ipsi rationabiliter vellent ac eligerent; atque adeo idem quod prius.

Quod si oppositum faceret Deus, iam non conferret iurisdictionem, sed proprietatem, & dominium, non superiorem constitueret, cæteris qui iurisubijcerentur in seruitutem redactis & spolatis libertate, sibi connaturali absque compensatione per aliquid æquale aut melius. Quod est omnino innaturale per se. Atque hæc obiter dicta sufficiunt de iure iurisdictionis pro clariori intelligentia iuris proprietatis per comparisonem cum illo. Quod ius proprietatis dictum est esse obiectum iustitiæ particularis; quodque proinde expediret vltèrius declarari per comparisonem ad terminos, quos respicit.

Duo porrò sunt termini quos respicit ius proprietatis; nempe res, ad quarum vsus confert liberam potestatem & personæ quibus reddit illicitam eorum vsuum impeditiorem. Res deo nominat suas ipsius habentis ius; personas verò obligatas in consciëntia eidem habenti ius; quia verò dominus dicitur suus respectu serui & aliarum rerum substantiarum dominio; similiterque dicitur suus cuiusque Rex, Episcopus Dux, Magister, Conciuis, & sic de cæteris habentibus aliqualem inter se connexionem. Et
quia

quia obligatio respiciens alterum est itidem multiplex, nempe charitatis, pietatis, gratitudinis, &c. Quia inquam hæc ita se habent & sunt obnoxia æquiocationi, oportune quæritur quidnam sit illud peculiare, per quod differunt ab alijs iuribus & obligationibus, scilicet, & obligatio terminans specialiter ius proprietatis ratione quarum meum, tuum, suum, simpliciter aliquid dicitur, & non tantum cum addito, ut meus, tuus, suus, Conciuis, consanguineus, amicus dominus, &c, atque iniuriam facere dicitur, qui lædit obligationem iuris proprietatis reddens licitam læso compensationem, perturbans præterea mutuum pacem & tranquillitatem.

Quod ad iuribus attinet, duas eius definitiones exhibet D. Thomas, alteram, 1. p. quæst. 21 art. 1. ad 3. *Dicitur autem ius alicuius, quod ad ipsum ordinatur, sicut seruus est domini, & non è conuerso: alteram in præfenti quæst. 58 art. 11. hoc autem dicitur suum uniuscuiusque personæ, quod ei secundum proportionis æqualitatem debetur.* In priori definitione ordinatio ad aliquem intelligenda procul dubio est de ordinatione ad ipsum tanquam ad finem cui, eumque directum ac principalem. Quæ videlicet sola ordinatio alicuius ad aliquem est simpliciter & absolute talis pro ut in sua definitione effertur à D. Thoma, reliquæ namque ordinationes sunt tantum secundum quid tales, & effertur cum addito diminuenti, aut alienanti. In posteriori definitione *Tò debetur*, accipiendum est de debito non solum per denominationem extrinsecam ab obligatione debentis dare aut relinquere alteri, quod est commune debitis etiam ex charitate, misericordia, gratitudine;

ne; sed præterea per denominationem à potestate accipiendi atque sibi retinendi conuenienti illi cui debetur & in impedi- bili ab alijs honestè. Hoc nimirum est de- beri aliquid alicui secundum proportionis æqualitatem vt constabit dilucidè infra.

Definitiones istæ sunt subtiles atque om- nino legitimæ, & coincidunt cum ea quæ sponte fluit ex data iuris proprietatis de- finitione, iuxta quam *suum cuiusque est, quod terminat liberam eius potestatem ad disponen- dum de illo quoad usus lege permisos non im- pedibilem honestè ab alijs, & ordinatam ad felicitatem eiusdem, seu; suum cuiusque est quod terminet ius eius directè & principaliter ordinatum ad felicitatem eiusdem.* Vel dica- tur *suum esse quod est obiectum iuris proprie- tatis* Cum enim sint correlatiua suum, & ius proprietatis, vtro libet quidditatiuè expli- cato potest alterum sufficienter explicari per ipsum vnde vice versa ius proprietatis definiiri potest: *id quo aliquid ad aliquem or- dinatur, seu quo aliquid alicui secundum pro- portionis æqualitatem debetur, seu quo aliquid efficitur suum alicuius.* Vel dicatur *ius est forma sui: est ratio formalis sui: est per quod aliquid suum alicuius immediatè denomi- natur.* Etc conuersò *suum est terminus tali- ter denominatus per ius: est materia iuris &c.* Hæc nimirum omnia & his similia inuicem sibi æquivalent, & vtrumlibet extremum, pro vtriuslibet explicatio è ac definitione legitime adhibetur sine vitio circuli præ- supposita aliunde, vti superius præsupposi- ta est, eius extremi, quod prædicatur, ex- positione.

Porro ius seipso formaliter denominatur sui eius cui inest. Quia actus quibus q. 6. ostendetur illud essentialiter constitui, re- flectunt

Actunt supra seipfos & fubiectum cui in-
 funt refpiciunt intrinfece vt finem & tan-
 quam id, cui fecundum proportionis æqua-
 litatem debentur; præterea hoc eft commu-
 ne vnioni, durationi, vbi-
 cationi, & omni
 cognitioni, ac volitioni alijsque eiuſmodi
 formis vt per fe ipſas fortiantur eas deno-
 minationes quas impertiuntur terminis ad
 quos feruntur, & cum quibus connectuntur
 intrinſecè.

Quod ad obligationem attinet reſpondē-
 tem iuri proprietatis, feu quam hoc ius re-
 fundit in reliquos diſtinctos ab eo cui inest,
 nonnulli cenſuere nihil aliud illam eſſe,
 quam obligationem conſcientiæ ad alte-
 rum, atque adeò peccare contra ius pro-
 prietatis negantem alteri bonum, vel irro-
 gantem malum, ad quod præſtandum ve
 non irrogandum lege aliqua qualitercumq;
 tenetur in conſcientia.

Verum hæc ſententia eſt intolerabilis.
 Primum quia eſt contra omnes auctores
 ſubſcribentes philoſopho dicenti vbi ſuprà
 cap. 2. & 3. dupliciter aliquid eſſe iniquum,
 primo quatenus eſt contra legem; hoc eſt
 contra obligationē in conſcientia; ſecundo
 quatenus eſt vſurpatium pluriſ reſpectu
 fui, & diminutium boni alterius contra
 voluntatem domini: atque primum genus
 iniqui vitari per iuſtitiam legalem latiffimè
 ſumptam; hoc eſt per collectionem omnium
 virtutum; ſecundum verò per iuſtitiam parti-
 cularē. Quod perindè eſt atque dicere
 obligationem quam reſpicit iuſtitia parti-
 cularis & correfpondet iuri proprietatis
 eſſe diuerſam ab alijs obligationibus in
 conſcientia etiam erga alterum.

Deinde hæc opinio confundit iuſtitiam
 particularem & partes eius ſubiectiuas cū

partibus eiusdem potestatis, omnibusque prorsus virtutibus ad alterum quoad actus ipsarum debitos qualitercumque ex lege; siquidem omnes actus respicientes obligationem eiusdem speciei sunt & ipsi eiusdem speciei. Ea autem confusio est valde absurda ut pote confundens cum actu iustitiæ particularis actus religionis, pietatis, misericordiæ, gratitudinis, & alios eiusmodi ad quos lege aliqua obligamur in conscientia; unde nulla ex his virtutibus prout distincta à iustitia particulari posset elicere vllum actum præceptum.

Sequeretur denique omnes peccantes contra obligationem quamlibet conscientie ad alterum teneri ad compensationem omnium malorum consequentium ex peccato, & ad eam cogi posse à iudice, atque patientem ea mala uti posse occulta compensatione, quoties deficeret aliud remedium; Hæc namque omnia consequuntur ad peccatum commissum contra obligationem fundatam in iure proprietatis. Sequela autem est absurdissima, & contra vnanimem consensum generis humani, ut patet consideranti obligationes virtutum, quæ modo memoratæ sunt, & peccata contra illas, nec non contra vota Deo facta in fauorem proximorum; & quoad vltimam partem de honestate compensationis, occulta eadem sequela est mirum in modum perturbatrix Reipublicæ ut per se satis liquet & apparebit clarius ex dicendis infra circa iniustitiã.

Dicendum igitur est obligationem conscientie ad alterum fundatam in iura proprietatis vltra obligationem fauorabilem alteri, ad non ampliandã aut ad restringendã propriã liberam potestatem disponendi de rebus ordinatã ad propriã felicitatẽ, quod

est commune omni obligationi conscientiae ad alterum, superaddere aliam obligationem non restringendi alienam eiusdem rationis liberam potestatem, quod est proprium & peculiare praedicatum obligationis fundatae in iure proprietatis conueniente alteri. Hoc profecto est quod philosophus nuper indicatus aiebat iniquum quod vetat iustitia particularis, id est, quod aduersatur iuri proprietatis, & obligationi in illo fundatae esse vsurpatium pluri respectu sui & diminutium boni alterius contra voluntatem domini.

Atque hoc idem est quod colligitur ex definitione iuris proprietatis superius tradita. Duo enim illi attributa sunt, nempe libera potestas disponendi de rebus in ordine ad propriam felicitatem conueniens habenti ius; & inimpedibilitas eius potestatis grauens ceteros, qui non habent idem ius. Quapropter qui operatur contra ius proprietatis & contra obligationem fundatam in illo, duo necessario facit, quae non deberet facere. Alterum est ampliare propriam libertatem ultra terminos sibi praescriptos. Alterum est restringere alienam citra suos. Ex quibus non nisi alterum perpetrat, qui operatur contra obligationes in conscientia ad alterum non fundatas in iure proprietatis. Qui enim vouit bona sua dare pauperibus & non dat, vel peccat ex ingratitudine, aut defectu caritatis, non propterea restringit sed solum non ampliat terminos alienae liberae facultatis. Nec ampliat sed solum non restringit terminos propriae liberae facultatis. Quia antequam tradantur bona histitulis debita, non desinunt esse eius propria, cuius erant, nec fiunt eorum propria, quibus

quibus deberent dari; atque adeò eorum bonorum retentio, nec transgreditur limites proprios quoad bona, retenta, nec restringit alienos.

Patet autem obligationem restringendi se & dilatandi alium esse longe diuersam ab obligatione non dilatandi se, & non restringendi alium, quandoquidem contrauentio huius posterioris obligationis deturbat alium a possessione & bonis suis, estque propterea multo magis constitutiva ipsius per se & cæteris paribus quam transgressio prioris obligationis, quæ neminem spoliat bonis iam suis, sed tantum conseruat peccantem in præexistenti possessione suorum bonorum, Quibus sufficienter præoccupata, & soluta manent argumenta quæ pro absurda illa priori opinione confici possunt. Atque ex his omnibus apparet definitionem propositam iuris proprietatis esse omninò legitimam, & qua circumstantibus difficultatibus satisfieri clarè, & facile possit.

Ad 5. Iam dictum est paruulo solum extrinsecè & per formam inhaerentem alteri competere ius, ideoque paruulum, qui est Dominus nihil in se intrinsecè differre à paruulo, qui non est dominus, sed solum per extrinsecam dispositionem causarum ex qua pro tempore redundauit in ipsam libera facultas qualis posita est in definitione. Quæ de causa dicit Apostolus paruulum nihil differre à seruo cum sit dominus omnium. Quia videlicet est dominus per solam extrinsecam denominationem, & nihil ipsi actu inest quo differat a seruo. De quo plusculum dicitur quæst. 6. Indidem apparebit incidentem in amentiam retinere habitum liberæ facultatis permen-

tia ad iuris constitutionem, idque sufficiens, ut ius absolute in eo perseveret; ut apparet eodem in loco: Idem dicitur à fortiori de dormiente, ebrio, aut ad alia intento.

Ad 2. Nemo potest uti honeste rebus suis in utilitatem & commodum aliorum quin eo ipso sibi maxime consulat. Quia opus honestum est utile operanti propter meritum & delectabile propter suam bonitatem, & pulchritudinem manentem in memoria per totam æternitatem. Quibus de causis plus prodest per se danti dedisse, quam accipienti accepisse: Dicitur deinde est non vnicè & privative, sed solum directe, & principaliter ordinari ius proprietatis ad felicitatem sui subiecti. Unde nihil nocet eius conceptui quod alijs etiam proficit pro libito ipsum habenti. Id enim est secundarium & minus principale.

Ad 3. Dicitur est ius esse liberam facultatem disponendi quoad usus & actiones lege permittas. Quare quod ex lege, aut præcepto superioris obligetur, aut cogatur proprietarius ad usum suarum rerum in utilitatem aliorum pro aliquo euentu speciali non tollit conceptum iuris proprietatis superius explicatum, sed magis exercet partem doctrinæ qua explicatum est.

Ad 4. Ius jurisdictionis habetur à superiore iure proprietatis ac proinde secundum se formaliter est utile subiecto suo, & confert ad eius felicitatem. Differt tamen à iure proprietatis ex parte termini & operationum quas respicit, quia hæc directe & principaliter ordinantur ad utilitatem aliorum, idque est essentiale iuri iurisdictionis, uti demonstratum est superius; utilitates autem quæ ex eodem iure resultant in subiectum, cui inest, secundario tantum, & indi-

& indirectè eidem annectuntur. Contraria igitur & non tantum vt cumque diuersa ratio est quoad hoc de vtroque iure proprietatis & iurisdictionis. Differunt ergo inter se manifeste iuxta definitiones & expositiones vtriusque superius datas.

Ad 6. Ius proprietatis diuinum est longè diuersæ rationis à iure proprietatis creato. Quia non est ius diuinum purè proprietatis vt dictum est supra & exponetur vberius quæst. 5. Notatum autem est non semel in præsentia gi de iure, quod sit purè proprietatis. Quare definitio huius iuris huc vsque exposita transferenda est in Deum seclusis imperfectionibus quæ insunt iuribus creatis. Quod præstabitur dicta quæst. 5.

QVÆSTIO IV.

Vtrum ius proprietatis & iurisdictionis connectantur inuicem essentialiter?

IDE TVR neutrum cum altero essentialiter connecti. t. quia vtrumlibet absque altero cõsistere potest. Qui enim capit feram eo ipso acquirit ius proprietatis circa illam, & nullum nihilominus acquirit ius iurisdictionis, vi cuius posset aliquid præcipere aut vetare, vt per se satis liquet. Eadem est ratio de illo cui donata esset fera ab eo venatore: is enim trãfferret in illum ius, quod præhaberet, proprietatis, nec transferre posset ius, quod non præha-

bet iurisdictionis & sic de alijs similibus. Atque omnes vniuersim homines tam collectiue, quam distributiue sumpti habent ius aliquod proprietatis saltem respectu honoris & sanitatis; & tamen non habent singuli quilibet homines ius iurisdictionis, & potestatem alijs ius dicendi, ac precipiendi, vt constat specialiter in seruis.

Similiter ius iurisdictionis apparet separabile à iure proprietatis, qui enim vouet obedientiam alicui eo ipso illum constituit superiorem sibi cum vera iurisdictione respectu sui, si ille acceptet votum; & tamen nullum eo ipso confert illi ius proprietatis; quod videlicet fieri potest, vt nullum præhabeat transferibile in alium, vel nolit in alium transferre etiamsi possit. Et superiores FF. Minorum habent veram iurisdictionem, cum nihil habeant propriū. Nulla igitur est, inter hæc iura, mutua vel non mutua connexio inseparabilitatis.

2. Neque in ratione causæ & effectus, aut conditionis sine qua non connectuntur inter se, siue mutuò, siue non mutuò. Quia in casu posito venationis, & sic de alijs similibus, ius proprietatis consurgit ex actione exteriori capiendi & animo volendi sibi feram, seque constituendi finem illius, atque adeò subsistit tale ius absque aliqua dependentia à iure aliquo iurisdictionis, eiusque usu vel actione,

Similiter in casu posito vouentis obedientiam alteri consurgit iurisdictionis in eo, cui vouetur, ex sola voluntate vouentis & acceptantis. Atqui nec in vouente, nec in acceptante necesse est, vt præexistat ius aliquod proprietatis. Quia fieri potuit, vt ante votum vterque renuntiauisset omnibus suis bonis, omnique iuri proprietatis; & esto

esto vterque vel alter haberet ius aliquod proprietatis, illud nihilominus se habuisset pure concomitanter ad talem actum. Quia nec votum, nec eius acceptatio sunt actiones habentis ius proprietatis formaliter vt talis; siquidem libertas quæ renunciatur per votum, & quæ idem acceptatur ab altero non habetur ab homine iure sed natura. Ergo hæc duo iura sunt inuicem independentia formaliter.

Sed contra est 1. Quia omnis habens ius aliquod proprietatis potest sola sua voluntate aliquam in alios obligationem de nouo inducere. Dictum enim est in quæst. præcedenti ius proprietatis esse potestatem liberam disponendi non impedibilem licite ab alijs. Ergo actiones ortæ à iure proprietatis habent vim inducendi de nouo obligationem; vt à nemine apponatur illis impedimentum. Ergo hoc ius est essentialiter inseparabile à iure iurisdictionis; cuius vide licet proprium est inducere obligationem conscientie in alios. Omnis si quidem peccans agit contra legem aliquam obligantem in se; quæ quidem est actus iurisdictionis nouissimus.

Et conuersò necesse est ius iurisdictionis esse proprium & suum simpliciter eius cui inest, seu qui vi eiusdem potest præcipere aut vetare; ita vt qui illi auferret sine iusta causa tale ius, aut eundem ab eius exercitio impediret, faceret illi iniuriam proprietalem. Constat autem iniuriam proprietalem essentialiter esse offensiuam iuris proprietatis; atque ideo dari non posse non præsupposito iure proprietatis in eo qui patitur iniuriam. Vtrumlibet igitur ius est essentialiter inseparabile ab altero.

2. Neutrum ius acquiri potest nisi dependenter

denter ab altero, seu nisi acquisitione de-
pendente ab altero tanquam à causa. Quia
nemo potest acquirere ius de nouo, nisi ali-
quo illud sibi conferente, atque adeò præ-
habente ius quod confert; ac per conse-
quens dependente iure, quod acquiritur de
nouo à iure aliquo præexistenti tanquam
à causa sua. Ostensum autem modò est utrū-
libet ius includere in se alterum. Vnde
dependentia ab utrolibet includit eiusdem
generis dependentiam ab altero. Habent
igitur hæc iura mutuam connexionem non
solum inseparabilitatis, sed etiam depen-
dentia & causalitatis.

R. In rationibus dubitandi utrimque pro-
positis continentur tres conclusiones effi-
caciter comprobatae. Prima est: omne ius
iurisdictionis est inseparabile ex parte sub-
iecti à iure proprietatis: id est; habens ius
aliquod iurisdictionis necessario habet eo
ipso ius aliquod proprietatis. Hoc enim
omnino concludit secunda pars primæ ra-
tionis dubitandi pro parte affirmatiua. Et
confirmatur quia ius iurisdictionis consti-
tuitur, ut dicitur qu. 6. per duo accidentia
inherentia habenti tale ius, cognitionem
nimirum & volitionem. Accidens autem
ex suo conceptu est entis ens, omnisque
eius bonitas inest subiecto tanquam fini eius-
dem; & siquidem fuerit capax felicitatis,
ei essentialiter inseruit, ac per consequens
conuenit tali subiecto ius proprietatis re-
spectu ipsius iuxta superius dicta de quiddi-
tate huius iuris. Quare ius iurisdictionis
entitatiuè & formaliter est sub iure pro-
prietatis sui subiecti, ceditque eius utilitati
seu felicitati, licet terminatiuè & obiectiuè
cedat felicitati aliorum & sit extra termi-
nos proprietatis, ac proinde ex parte ter-
mini

mini sunt separabilia hæc duo iura.

Ad rationem dubitandi in contrarium, quæ est posterior pars primæ rationis adductæ pro parte negatiua, dicitur quod qui acceptauit votum obedientiæ sibi prestitum, eo ipso habet iure proprietatis superioritatem supra vouentem, quem repugnat non habere ante votum iure proprietatis eam libertatem disponendi de suis actionibus, quam amittit per votum & transfert in aliû. Nec superiores Minorum sunt omninò expertes iuris proprietatis etiam purè spiritualis, sed tantum eius quod versatur circa pecunias & circa omnia externa pecunijs æstimabilia.

Secunda cõclusio est: potest acquiri de nouo ius aliquod proprietatis, quin propterea acquiratur, aut etiam præsupponatur vllum ius iurisdictionis in eodem subiecto circa eandem rem. Quod constat clarè ex prima ratione partis negantis.

Quare ad secundam partem primæ rationis pro parte affirmatiua dicitur potestatem liberam inclusam in iure proprietatis esse, & inimpedibilem licitè ob legem latam vel ab ipso habente tale ius, vel ab alio superiori; nec esse necessarium vt eiusmodi lex fauorabilis habenti proprietatem lata fuerit ab eodem, quia sufficit si ab alio lata fuerit. Vnde ex actionibus iuris proprietatis saepe confurgit in alios noua obligatio tantum, indirectè, non ob legem aliquam nouam, sed ob nouitatem materiæ comprehensæ sub lege præexistenti ex suppositione quod existeret talis materia.

Tertia cõclusio est: omne ius proprietatis vel est identificatum cum iure iurisdictionis circa eandem rem, vel est dependens ob eodem tanquam à principio & cau-

fa non solum identicè & materialiter, sed etiam formaliter & quatenus tale est. Idem dicitur è conuerso de iure iurisdictionis comparato cum iure proprietatis. Patet conclusio quoad utramque partem ex rationibus dubitandi propositis pro parte affirmatiua. Illæ enim rationes licet non conuincant quoad omnia totum quod intendunt, istam tamen disiunctiuam omnino conuincunt, vt colligitur ex earum collatione cū ijs quæ modo dicta sunt circa secundam conclusionem, & cum ijs quæ mox dicentur soluendo rationes contrarias.

Igitur ad utramque partem secundæ rationis positæ pro parte negatiua respondetur venatorem non posse facere suam feram quam capit quocumque etiam animi ac intentionis adiuncto adminiculo, si non præexistat lex antecedenter facta, vt fera cedat capienti, vtque nulli deinceps liceat impedire capientem ab usu & possessione eius. Fieri namque potuit lex vt res omnes exteriores perseverarent semper & in omni euentu communes, atque posita ista lege nullum posset acquiri ius priuatum proprietatis. Ergo omnis acquisitio huiusmodi iuris pendet essentialiter à iure iurisdictionis tanquam à causa eius partiali, & quidem præcipua inter alias.

Iam qui vouet obedientiam alteri, nullam propterea induceret iurisdictionem in ipsum utcumque acceptantem, nisi præhaberet iure proprietatis usum suæ libertatis & potestatem liberam disponendi de suis actionibus. Qui enim sic vouet, renuntiat propriæ libertati, eamque abdicat à se & transfert in alium. Qui autem non præhabet aliquid vt proprium non potest illi renuntiare, nec in alium transferre. Ergo libera
potestas

potestas quæ aderat vouenti, eratque directioni, & prudentiæ monasticæ ipsius subiecta & ordinata ad propriam ipsius felicitatem adeoque pertinens ad ius proprietatis eidem conueniens, transfertur per votum in alium, & subijcitur directioni ac prudentiæ alienæ, & ordinatur ad felicitatem non propriam habentis, sed alterius à quo prius habebatur, adeoque pertinet deinceps ad ius iurisdictionis, quippe libertas propria vouentis restringitur ab ipso per votum validum & transfertur in alium, non odio sed amore propriæ felicitatis; ideoque semper remanet illi deuincta quoad utilitatem. Quod dicitur, libertatem, seu liberam directionem suarum actionum haberi ab vnoquoque non iure sed natura, supponit falsum. Quia ius naturale habetur iure & natura simul, vt infra exponetur.

QVÆSTIO V.

Verum Deo conueniat ius proprietatis essentialiter sibi subordians immediatè omnia iura creata?

IDETVR non conuenire
V 1. Quia ius proprietatis est essentialiter ordinatum ad propriam felicitatem habentis ipsamius. Deo autem nihil conuenit relatè ad res creatas ordinatum ad felicitatem ipsius.
 Quam videlicet possidet vndequaque perfectam

itam, & completam tam intensiue quam extensiue independentem à creaturis.

2. Fieri potuit vt Deus nihil crearet. Ergo fieri potuit vt nullum ius proprietatis Deo conueniret. Patet consequentia. Quia repugnat subsistere ius nullo existente termino iuris. Perfectio autem, quæ potest deesse Deo in aliquo euentu, in nullo euentu adesse illi potest.

3. Is cui Deus aliquid donauit, potest ius suum transferre in alium sola sua voluntate. Ergo is in quem ita translatum esset ius proprietatis, haberet illud cum dependentia immediata à sola voluntate transferentis. Ergo Deo non conuenit ius subordinans sibi immediatè omnia iura creata.

R. Ex dictis in questione præcedenti colligitur omne ius creatum pendere essentialiter à iure quod habet Deus in res creatas. Ostensum namque est præsertim in duabus postremis responsionibus omne ius proprietatis acquisitum de nouo pendere essentialiter ab aliquo iure iurisdictionis iã præexistente: atque è conuerso, omne ius iurisdictionis acquisitum de nouo pendere essentialiter ab aliquo iure proprietatis iã præexistenti. Omne autem ius creatum est acquisitum de nouo, estque de eius essentia, vt possit incipere esse postquam non fuit. Ne igitur detur processus in infinitum dependentiæ & præexistentiæ inter vtrumque ius, necesse est venire ad ius aliquod primum quod nec acquiratur, nec possit acquiri de nouo, quodque proinde sit essentialiter ab æterno & à se; quale solum est ius Dei in res creatas. Ergo ab hoc iure cætera omnia iura essentialiter dependent.

Indidem rursus colligitur dependentiam istam

istam omnium aliorum iurium à iure Dei non esse tantum mediatam & remotam in reliquis iuribus creatis præter primum, seu præter ius independens ab alio priori iure creato; sed esse immediatam & proximam in omnibus & singulis iuribus creatis. Ostensum namque est omnia, & singula iura proprietatis de nouo acquisita, id est creata pendere essentialiter à lege immediate favorabili respectu habentis tale aliquod ius, obligante scilicet immediate omnes alios in conscientia ad non impediendas actiones proprias eiusdem iuris. Et insuper ostensum est omne ius iurisdictionis haberi ante suum exercitium, ab eo distinctum, iure proprietatis; atque ideo independentem ab eadem lege obligante in conscientia. Omnis autem lex obligans in conscientia est actus iuris Dei imponentis eam obligationem vel se solo, vel per cooperationem cum superiore creato. Quia lex obligans in conscientia est necessitas conditionata, carèdi beatitudine æternam, vel ad tempus, si illi non obediatur, nec obtineatur venia à potente inferre tantum, ac tam grande malum. Hoc autem malum solus Deus inferre potest ut patet. Atque Deus necessitari minimè potest ad illud vel inferendum, vel condonandum nisi sua voluntate, vel sola, vel coniuncta cum voluntate creata. Omne igitur ius creatum pendet essentialiter, ac immediate à iure Dei, & eius exercitio, seu lege.

Confirmatur. Omnes operationes physice causarum secundarum quatenus sunt communicativæ perfectionis physice præ-existentis in iisdem causis dependent essentialiter ac immediate à cooperatione physica Dei. Ergo omnes operationes morales
sub.

substantiarum rationalium creatarum, quibus perfectiones morales, prælationes, & iura aliorum in alios transferuntur & communicantur, dependent essentialiter, ac immediate à cooperatione morali Dei. Virgetur paritatis ratio a fortiori; quia actiones istiusmodi morales & iura, quæ sunt illarum effectus, præminent perfectione & æstimatione multis effectibus pure physicis causarum secundarum; si quidem priores illi effectus sunt proprii substantiarum rationalium, & earundem perfectiui quatenus talium: inter effectus verò pure physicos plerique sunt communes irrationalibus & inanimatis. Quoad autem perfectius est magis dependet ab optimo; quod scilicet ab eo magis participatur, in quod plus influit; atque causæ secundæ sunt minus sufficientes se solis ad id quod præstantius est; quandoquidē ad id etiam quod minus præstat sunt insufficientes ex defectu perfectionis. Profectò cum dubitare nemo possit homines esse perfectiores atque excedere magis iuribus, quam calore, colore, aut alijs eiusmodi; dubitari minus potest quod illa, dependeant à Deo immediate; quando hæc aliz ab ipso immediate dependent. Cuiusmodi argumentum, est frequens Augustino aduersos Pelagianos tribuentes Deo quod sumus & negantes eidem quod boni sumus.

Agnouit Philosophus dependentiam istã iuris proprietatis à iure iurisdictionis, nihilque frequentius suggerit toto præsentis Libro 5. Ethicorum, & ea de causa i. politicorum hoc ius definiuit *ordinationem societatis ciuilibis* explicans effectum per causã Quæ tamen explicatio difficulter cohæret cum doctrina eiusdem i. Rhet. ad Theod.

c. 13. ubi dicit: *est quoddam natura iustum & iniustum quod omnes vaticinantur & si nulla societas aut pactum sit.* Quod ipsum distinctius tradit in præfenti cap. 7. dicens: *ciuilis iusti aliud naturale aliud legitimum.* Et naturale quidem est quod ubique vim habet eandem & non quia videtur, vel non videtur. Legitimū autem, quod à principio quidem nihil refert sic an aliter habeat; cum verò positum fuerit, refert. Id est; aliud est ius siue iustum quod ab ordinatione ciuili dependet aliud, quod non dependet. Necessè igitur est ordinationem ciuilem non eodem ubique sensu vsurpari à Philosopho, sed alibi pro libera hominum conuentione facta per electionem spontaneam, vt in posterioribus istis locis; alibi pro conuentione; vt est cōmunis naturaliter insitæ & habitæ per electionem liberam, vt in primo loco.

Verum, utcunque hoc habeat, semper desideratur in Philosopho vltima iurium humanorum resolutio tradita clarè atque distinctè. Sanè quod dicit postremis illis verbis, *cum vero positum fuerit, refert, vnum ex ijs est quæ ubique vim habent eandem, & à principio quidquam refert sic an aliter habeant & non quia videtur, vel non videtur,* quod enim postquam aliquid visum & positum est; id est ordinatione, & lege humana stabilitum est, referat quidquam, non ex eo pendet quod ita videatur, vel non videatur. Alias enim daretur processus in infinitum in legibus humanis. Deindè transgressio constitutionis ciuilis, & legum, in qua hominum conuentione mediata, vel immediatè persistentium non solum inducit pœnas temporales, aut tantum circa bona temporalia; sed etiam priuationem beatitudinis. Qui effectus cum pendeat immedia-

re sola diuina voluntate, non potest induci
vlla voluntate, aut ordinatione creata sola.
Necessario igitur est cooperatio moralis vo-
luntatis & ordinationis diuinæ.

Quare dum non assurgit consideratio in-
voluntatem, & ordinationem diuinam, ne-
cesse est vt lateat non solum prima omnium
iurium creatorum origo, verum etiam causa
adæquata immediata ac proxima, & ex par-
tialibus præcipua vnius cuiusuis iuris crea-
ti. Verum quia ad cognitionem voluntatis, &
ordinationis diuinæ naturalis, non nisi me-
diante voluntate, & ordinatione creata
naturaliter insita homini, peruenimus per
cognitionem naturalem; atq. huic causæ parti-
culari formaliter correspondent ea mala, quæ
hominibus per homines ob iniurias infligun-
tur; propterea Philosophus obseruator so-
lius ordinis naturalis hesit in ordinatione so-
cietatis civilis, nec ulterius progressus est.
Quod vt ad aliquam eius excusationem va-
leat, certe ad exactam rei, de qua loquitur,
expositionem nequaquam sufficit eius do-
ctrina diuinitatis, vt in præsentibus ita & alibi
frequenter non satis sollicita.

Colligitur postremo ius proprietatis &
ius iurisdictionis diuinæ non distingui in-
ter se virtualiter intrinsecè, sed vtramque
esse vnicam obiectiuè atque omnibus mo-
dis eandem ac simplicem formalitatem abs-
que vlla mutua, vel non mutua discrepan-
tiâ prædicatorum; quæ de alterutro, vt est
in se affirmari vel negari possunt indepen-
denter à relatione ad similia prædicata
creata, & modo nostro cognoscendi in illis
fundato. Probatur; quia, vt dictum est,
omne ius proprietatis distinctum a iure
iurisdictionis essentialiter dependet ab ali-
quo præexistenti iure iurisdictionis; & è

conuerſo hoc ius dependet ab illo, ſi ab illo diſtinguatur. Atque ratio in hanc rem ſuperius adducta æque conuincit antecelſionem virtualē ſuppoſita diſtinctione virtuali, ac realem ſuppoſita reali vt patebit conſideranti. Quare ſi alterutrum ius diſtingueretur in Deo virtualiter intrinſecè ab altero necesse eſſet vtrumuis eſſe prius, & poſterius altero, virtualiter intrinſecè; atque adeò vtrumuis eorum eſſe prius & poſterius ſeipſo eodem modo. Nempe quodlibet eſt prius omnibus, quæ ſunt poſteriora poſteriori reſpectu ſui. Eadem eſt ratio de poſteriori reſpectu priorum priori ſe, loquendo de prioritate & poſterioritate eiufdem vtriusque generis. Sequela autem eſt abſurda, vt ex ſe ſatis patet, & alibi pluribus oſtenſum eſt.

Confirmatur mutua hæc vtriusque iuris diuini indiſtinctio virtualis. Quia omne ius Dei eſt eſſentialiter ordinatum indiuiſim ad gloriam ipſius & vtilitatem noſtram. Repugnat enim metaphyſicè Deum aliquid liberè operari intendendo gloriam ſuam, quin eo ipſo velit vtilitatem noſtram; aut intendendo noſtram vtilitatem quin eo ipſo velit gloriam ſuam. Quia omnis gloria Dei ipſi libera eſt vtilis nobis. Proficimus enim glorificando Deum, & noſtra proinde intereſt habere vnde ipſum glorificemus. Nihil igitur facere poteſt Deus glorioſum ſibi, quod non ſit vtile nobis, ideoque conferens ad noſtram fœlicitatem. Similiter omnis noſtra vtilitas eſt glorioſa Deo, quia nihil facere poteſt, niſi habendo ſe pro fine excellentiæ, & volendo ſibi gloriam eorum omnium, quæ facit. Nec enim intentio diuina quieſcere poteſt tanquam
in

in fine excellenti & beatifico, nisi in ipso Deo.

Quare idem dictum est, vt ait D. Thomas quæst. 5. de pot. art. 4. ante finem. c. quod Deus omnia propter seipsum fecit, & quod creaturas fecerit propter earum esse; id est, vt, sibi sint bonæ. Quod probat conferendo illud pro. 15. *uniuersa propter seipsum operatus est Dominus*; cū illo Sap. c. 1. *creauit enim Deus vt essent omnia*. Omnis igitur potestas libera Dei circa creaturas est ordinata indiuisim ad gloriam eius & ad nostram vtilitatem. Dictum autem est facultatem liberam ordinatam ad bonum proprium esse ius proprietatis atque ordinatam ad bonum aliorum esse ius iurisdictionis. Ergo ius proprietatis & ius iurisdictionis sunt in Deo vnica formalitas etiã virtualiter indiuisibilis ex parte obiecti.

Obseruandum est, gloriam Dei resultantem ex creaturis dici bonam Deo, & quid conferens ad eius fœlicitatem non quod aliquid boni accrescat ipsi ex creaturis quo melius in se habeat, aut quod illis indigeat vt sit fœlix, vel magis fœlix, sed solum quia creata Dei glorificatio est quid condecens eius infinitam bonitatem, ac maiestatem; & quia fœlicitatem suam voluit cum nostra ita coniungere vt non possimus absque displicentia eius impedire, fœlicitatem nostram; eamque impediendo impediamus eo ipso actum diuinæ fœlicitatis proprium; hoc est complacentiam specialem Dei de nostro bono & fœlicitate. Quam complacentiam paratus est habere, quantum est de se, si à nobis non impediatur, vtque non impediamus mouet nos atque sollicitat medijs efficacissimis.

Verum

Verum quia hæc ipsa complacentia specialis nihil interest Dei, sed intenditur ab ipso, ac si ipsius interesset propter vim amoris quo nos amat & transformatur in nos, propterea in expositione iuris proprietatis & suitatis illi correspondentis ex parte rerum non adhibita est utilitas, aut commodum, nec finis utilitatis; sed felicitas & finis secundum se atque beneplacitum habentis ius, ut sic iura etiam Dei comprehenderentur, & exponeretur ratio vniuersalissima iuris, à qua utique, excluditur ius Dei dum adijcitur utilitas, aut finis utilitatis respicientis ipsum habentem ius. Constat igitur ex his omnibus conuenire Deo ius proprietatis seclusis imperfectionibus iuris proprietatis creati idque vniuersalissimum, & immediatè, ac formaliter subordinans sibi ex essentia sua omnia iura creata. Quod erat intentum.

Ad 1. Res creatæ pertinent ad felicitatem Dei, licet non tanquam bona utilia ipsi, bene tamen tanquam bona decencia ipsum, conferentia ad eius gloriam, & intenta ab eodem, perinde atque si ipsius interesset ea habere. Quod sufficit omninò ad conceptum essentialem iuris proprietatis seclusis imperfectionibus iurium creatorum in quibus felicitas, intentio, & complacentia sunt inseparabiles ab utilitate. Quod discrimen nuper explicatum est sufficienter.

Ad 2. Vnumquodque ius potest exerceri tam faciendo, quam non faciendo; si quidem ex conceptu suo est libera facultas faciendi, & non faciendi ut dictum est quæst. 3. Quare Deo nihil creante daretur
termi.

terminus negatiuus iuris diuini, nempe non esse creaturarum sola. Dei libera voluntate hoc est solo exercitio iuris eius impeditarum quo minus essent. Is autem terminus negatiuus tam est sufficiens ad existentiam & exercitium iuris, quam sufficiens est terminus positiuus vt liquet ex ratione data.

Ad 3. Cum dicitur posse aliquem ius suum transferre in alium sola sua voluntate, sed sola tantummodo. excludit necessitatem alterius voluntatis create ad subsistentiam & valorem translationis; non verò voluntatem diuinam tum legislatiuam, quæ munit & reddit obligatoriam dispositionem voluntatis create; tum eam, qua cooperatur voluntati create eiusque executioni. Quæ e omnis humana translatio iuris dependet à Deo immediatè non minus moraliter & iuridicè, quam physicè.

QVÆSTIO VI.

Vtrum ius constituatur per actus intellectus & voluntatis?

IDETVR nō constitui. &
Quia dictum est ius esse liberam potestatem. Potestas autem non est nomen actus, sed potentia; ergo ius non constituitur intrinsecè per actus intellectus, & voluntatis, sed potius est principium eorum actuum.

2. Licet applicatio agentis ad passum sit

ne necessaria, vt principium actuum exer-
ceat actiuitatem suam; nihilominus applica-
tio non pertinet ad constitutionem intrin-
secam actiuitatis; ergo similiter licet co-
gnitio aliqua aut volitio sint necessariae ad
exercitium iuris, non propterea ij actus
pertinent ad constitutionem intrinsecam
ipsius iuris, quod est virtus actiua mora-
liter.

3. Iura rerum transferuntur ab alijs
ad alios homines donationibus, contracti-
bus, & alijs modis. Actus autem intellectus
& voluntatis nulla ratione ab alijs ad alios
transferri possunt. Ergo iura sunt omninò
distincta ab ijs actibus.

4. Quando alicui aliquid donatur, ac-
quiritur ius donatario per solum actum vo-
luntatis, quo ipse acceptat donationem.
Qualibet enim cognitio antecedens hunc
actum voluntatis dari potest, quin acquira-
tur ius; qualibet autem subsequens eun-
dem actum præsupponit ius ià acquisitum.
ergo nulla cognitio pertinet ad constitu-
tionem intrinsecam iuris.

5. Dormiens, amens, ebrius, paruus, ex-
pers rationis, & nihil attendens actu
ad res iuribus subiectas, aut ad iuridicos ex-
rum vsus potiuntur iuribus, nec toties illa
amittunt, quoties cessant ab omni actu per-
tinenti ad iura rerum siue necessariò ces-
sant, siue liberè. Ergo actus intellectus, &
voluntatis non pertinent intrinsecè ad
existentiam aut essentiam, & constitutionem
iurium.

6. Contingit amitti iura retinente
eo, qui illa amittit omnes actus intellectus,
& voluntatis quibus prius exercebatur.
Amittuntur enim sæpe per delicta, per sētē-
tias iudicum, per præscriptiones aliorum,
alijsque

alijsque similibus modis nihil ea de re cogitante aut statuente eo, qui illa amittit, adeoque nulla existente variatione actuum ipsius pertinentium ad intellectum, & voluntatem. Ergo.

R. Ius dicitur multipliciter non solum ex parte rerum circa quas versatur, & ex parte personarum quarum est proprium, sed etiam secundum se, & secundum suam constitutionem intrinsecam. Aliud namque est purè extrinsecum illi personæ cuius est proprium, eamque tantum extrinsecè denominans. Aliud informans intrinsecè subiectum cuius est. Rursus ius intrinsecè informans; aliud est habituale & aliud actuale; aliud ultimò completum: aliud incompletum. Primum enim cui lex aliqua fauet quoad usus alicuius rei & quoad utilitatem ex ea percipiendam posita aliqua conditione, cum primam ea conditio ponitur à parte rei dicitur conuenire illi ius in eam rem, tamen si nulla ipsi affuisset notitia talis legis, aut talis conditionis iam existentis, ideoque nondum habeat potentiam in actu primo proximo liberam ad percipiendam eam utilitatem eoque usus executioni mandandos. Verum tale ius est radicale tantum & in causa. Cum verò superuenerit cognitio & legis, & conditionis per legem requisitæ, tunc incipit ad esse ius intrinsecum, & formale, sed nondum est ultimo completum usque dum addatur ulterius consensus, & acceptatio prædictæ legis iam coniunctæ cum omnibus conditionibus exactis per ipsam. Dictum nimirum est supra ius esse liberam facultatem munitam lege, fauente ipsi & grauante alios. Cum igitur fauores & beneficia non conferantur inuitis, ideoque non sortiuntur suum ultimum esse.

effectum & complementum quo usque illis consentiat is cui fauet; necesse est, ut cognitioni prædictarum legis & conditionum accedat consensus, & acceptatio eius, cui eadem lex fauet; nec prius completa ultimo erit vis legis ad obligandos alios, ne impediant eam personam à percipienda utilitate, & ab usibus rei ipsi destinatae. Accedente autem eo consensu, & acceptatione, ac proinde coniuncta ea cognitione, cum hoc actu voluntatis, tunc verò existit ius intrinsecum actuale ultimo completum atque perfectum. Transacta verò ea cognitione, aut eo actu voluntatis, nec superveniente contraria voluntate, ac retractione ius inerit intrinsecum quidem, sed tantum habituale.

Et quidem perfectionem adequatam & ultimò completam iuris dari non posse quo usque existant prædicta cognitio, & volitio clarè colligitur ex definitione iuris. Quia libera facultas ad usus rei alicuius quæ ex se sit inimpedibilis licite ab alijs existere nequaquam potest non existente in primis cognitione obiecti circa quod exercenda illa est, & modi quo exerceri potest. Cognitio enim actualis pertinet ad constitutionem intrinsecam potentia proximè libera, & talis determinata cognitio ad constitutionem talis determinatè potentia. Deinde neque sine actu voluntatis acceptante favorem legis eadem potentia libera potest esse inimpedibilis licite quo ad usus eadem lege concessos. Quia ipsa non obligat ad non impeditioem quo usque acceptetur ab eo cuius interest, ut paulò antè conclusum est. Quia verò ius extrinsecè asficiens aliquem ordinatur ad actus intellectus, & voluntatis modo explicatos; atque

relatò

relatè ad eosdem habent totam suam æstimationem, & utilitatem species intellectuales, & habitus voluntatis ex quibus suboriri possunt iidem actus, patet ius secundum suum cõceptum adæquatum & completum atque primario, & principaliter contentum sub ea voce constitui per eos actus intellectus & voluntatis. Ius verò seu remotum, & extrinsecum, seu intrinsecum, sed habituale tantum, vel tantum inadæquatum eatenus iura dici quatenus eosdem illos actus in se continent, atque vi sua inducere possunt.

Ad 1. Libera potestas in ratione proximè liberæ constituitur intrinsecè per cognitionem; & quæ est ex sua ratione inimpedibilis licitè constituitur intrinsecè per cognitionem veram representatiuam legis reddētis illicitam impeditiōnem, & per acceptationem eiusdem legis quatenus valētis proximè obligare, si acceptetur. Ergo potestas libera, quæ secundum se præcisè habet rationem generis respectu iuris, & defectus iuris, determinatur ad rationem iuris tanquam per rationem differentialem, & ultimò completiuam per eam cognitionem, & volitionem acceptantem; ideoque ius constituitur intrinsecè per utrâque secundum suum conceptum differentialem, & specificum.

Ad 2. Cognitio dirigens actum voluntatis non est pura applicatio, & conditio sine qua non, sed influit præterea partialiter per veram efficientiam immediatam in eundem actum; de quo alias plura dicta sūt. Deindè ut cognitio dirigens videntem iure suo esset pura conditio sine qua non quoad physicam entitatem actus, quo is exercetur, nihilominus constituit eundem intrin-

fecè quatenus operantem inimpedibiliter
impeditione licita vt ostensum est supra.
Constituit igitur intrinsecè potentiam libe-
ram quatenus iure præditam etiamsi suppo-
natur non influere phyſice in actum volun-
tatis qui est proprius illius. Atque hæc po-
sterior ratio valet etiam de actu voluntatis
acceptante fauorem legis, quo præmunita
existit potentia libera vtentis iure suo.

Ad 3. Iura dicuntur transferri ab alijs
ad alios homines quatenus qui ea transferunt
voluntate & operatione sua exteriori cau-
fant in ijs, ad quos ea transferunt, cogni-
tionem & volitionem similes ijs, per quas
iura sua præhabebant. Quare iura dicun-
tur transferri lato quodam modo, & morali-
ter tantum; cum re ipsa existat in eo, ad
quem dicitur transferri, nouum ius nume-
ro distinctum ab eo quod inhæret transfe-
renti seu quasi transferenti. Quo tollitur
æquiuocatio vulgaris locutionis occultantis
veritatem improprietas sua.

Ad 4. Quod ius intrinsecè constitutum,
fit non solum per actum voluntatis vltimò
complementem ac determinantem ratione iu-
ris, sed etiam per cognitionem immediatè
dirigentem eum actum, factum est exemplo
magnorum auctorum D. Thomæ & aliorum
constituentium beatitudinem, prouidentiam,
predestinationem, leges & alia similia non
ea sola entitate per quam vltimò & suffi-
cienter differt res de qua quæritur ab om-
nibus alijs, qualis entitas est in præsentì
volitio, vt concluditur bene in obiectione;
sed etiam ea, vel ea sola, per quam primò &
principaliter habetur perfectio propria
eiusdem rei; qualis in rebus huiusmodi
procul dubio est cognitio. Actiones verò
exteriores quæ in iurium translatione, desi-

tione, acquisitione, & habitione interueniunt sunt solùm conditiones sine quibus non respectu actuum interiorum quibus ius intrinsecè constitutum est superius, vel sũt causæ specierum impressarum, ex quibus procedunt iidem actus, vt constabit magis infra præsertim dum agetur de possessione, vbi dependenter ab hac doctrina ineunda est concordia cum iuristis intentis præcipuè in actiones exteriores. Constat interim perfectionem præcipuam contentam in conceptu differentiali iuris pertinere ad cognitionem. Species autem cuiusque rei continet in se intrinsecè non solùm rationem, vtcumque discretiuam sui ab alijs, sed etiam rationem primario ac principaliter perfectiuam sui. Inquam verò *in conceptu differentiali & speciei*, quia animus fuit exponere solùm constitutiuia differentialia iuris; cum cætera alijs quoque rebus communia, quæ continentur in potestate libera & alijs particulis definitionis iuris non indigeant expositione; certè non sit huius loci, vt exponantur.

Ad 5. Dormiens, amens &c. habent iura vel habitualiter in se intrinsecè; Vel extrinsecè tantùm per denominationem ex dispositione causarum valentium inducere etiam vltimò determinatarum quantum est ex se ad inducendum cognitionem & volitionem quibus essentialiter constituitur ius actuale vnicuique intrinsecum, vti supra explicatũ est; atque ad hoc ius cætera eiusmodi iura ordinantur vt ibidem notatum est.

Ad 6. Esto fieri possit vt qui amittit ius ante præhabitum retineat materialiter easdem omnes cognitiones & volitiones quas præhabebat, dum iure potiretur; fieri tamè non potest vt retineat easdem formaliter,

quate

quatenus valentes constituere ius. Quia ius constituitur per cognitionem veram, formaliter vt veram legis fauentis habenti ius & grauantis alios in fauorem ipsius, atq; per volitionem directam per eandem cognitionem in eadem vt formaliter veram. Patet autem impossibile esse vt amisso iure perseverent nihilominus ea cognitio & volitio formaliter vt tales; siquidem amisso iure cessat eo ipso fauere lex amittenti, & grauare alios in fauorem ipsius.

QVÆSTIO VII.

Vtrum communes diuisiones iuris,
ex parte principij, & subiecti
sint bonæ?

 IDENTVR non esse bonæ. 1. Quia ius cõmuniter diuiditur ex parte principij in naturale, gentium, & positium. Hac autem diuisio nõ est bona, quia ius gentium dicitur quod apud omnes gentes vniformiter viget. Quod autem apud omnes gentes vniformiter viget, necesse est vt insit à natura. Nam quod à libera hominum determinatione dependet variabile est, nec vbique & semper vniformiter contingit. Ergo ius naturale & ius gentium non sunt duæ species iuris.

2. Iuri gentium & positium commune est quod libera hominum electione & conuentione constitutum sit, solumque differunt, quia quod gentium dicitur, vbique & semper viget; quod verò ciuile non nisi apud

aliquos aut aliquando. Quæ differentia est solum penes plus & minus, solaque subsistit extensione maiori vel minori quoad tempora aut personas. Huiusmodi autem differentia penes plus & minus nõ variat speciem; atque ideo ea diuisio est, purè materialis, non generis in species, sed speciei in individua de quibus non habetur ratio in scientijs.

3. Diuisio iuris ex parte subiecti communiter fit in paternum, æconomicum, & herile. Hæc autem diuisio conuincitur esse itidem purè materialis atq; inutilis, quia inter patrem & filium; & similiter inter Dominum, & seruum quoad aliqua datur ius strictè, & simpliciter tale; quoad alia verò vel nullum omninò vel tale tantum, secundum quid & improprie. Hæ igitur differentia exprimentæ fuissent per diuisionem, non illæ aliæ haud quaquam continentes rationes specificas adæquate inter se diuersas.

R. Celebris in primis est tum apud iuris peritos, tum apud Theologos & Canonistas locis indicatis in quæst. 1 diuisio iuris ex parte principij in naturale, gentium & positium; non tamen ab omnibus eodem sensu, ac modo accipitur. Quia à iuris peritis ius naturale dicitur quod versatur circa actiones quæ sunt communes hominibus cū brutis; quales sunt filios generare & genitos nutrire, ad quæ docentur bruta per instinctum, homines per discursum necessarium & dictamen inditum independenter ab electione, & arbitrio proprio, atque dependenter ab instinctu simili instinctui brutorū existenti in æstimatoria. Inde ius gentium, ijdem appellant quod circa ea versatur, quæ & sunt propria hominum & quorum honestas

As atque inhonestas non pendent ab eorundem arbitrio ac voluntate; qualia sunt Deum colere, fidem seruare, non mentiri tantundem reddere quantum acceperis a volente compensationem.

Theologi verò ius naturale appellant promiscuè quidquid ligat homines independenter ab eorum libera inter se conuentione ac lege per ipsos lata. In quam iuris naturalis vsurpationem non raro ipsi quoque Iurisconsulti defleunt vt aduertit Ludouicus Mollina ex cōfessione Iustiniani disp. 6. propè finem. Ius verò gentium ijdē Theologi consequenter appellant cum Canonistis ex cap. *ius gentium*, quod ex libera hominum conuentione ac lege apud plerasque vel omnes Prouincias ac gentes viget. Huiusmodi sunt rerum diuisiones, legatorum non violandorum religio, seruitus captorum bello iusto, & similia.

Rursus in tertio diuisionis membro iurisperiti collocant ius ciuile, quod a seculari potestate descendit siue vniuersaliter ac vniiformiter apud omnes, siue specialiter apud aliquos, vel apud aliquam determinatam Prouinciam vigeat. At Canonistæ ac Theologi ibidem collocant ius positium, vt Canonicum quod ab Ecclesiastica potestate descendit simul cum Ciuili comprehendant. Vnde iidem non infrequenter diuidunt ius quadrifariam; nempe in naturale, gentium, Canonicum, & Ciuile: atque sub duplici isto posteriori membro, nec non sub iure positio comprehendunt quidquid subest libera hominum constitutioni, siue vniiformiter vniuersale apud omnes, aut plerosque: siue non ita vniuersale sit.

Alia diuisio iuris ex parte principij est in diuinum, & humanum. Diuinum dicitur

quod sola diuina volūtate statuitur: humanum seu creatū quod ab humana etiam seu creata voluntate dependet. Diuinū, aliud est diuinum naturale; aliud diuinum positium. Diuinum naturale dicitur quod eadem diuina voluntate sancitur, quā existentia hominis decernitur, perque ipsam hominis existentiam, & quæ ad eam naturaliter consequuntur promulgatur sufficienter. Ius diuinum positium prouenit ex decreto libero Dei separabili ex natura rei a decreto creationis hominis, & eorum quæ ad existentiam hominis naturaliter consequuntur, ac proinde eius vel obiectum vel saltem promulgatio sunt intrinsecè supernaturales. Quod si sola promulgatio sit supernaturalis, obiectum talis iuris dicitur esse de iure diuino positio & naturali. Si verò obiectum etiam sit supernaturale, tunc ipsum dicitur esse de iure diuino positio tantum. Prioris generis sunt quæ continentur in decalogo: posterioris verò generis sunt vsus Sacramentorum & alia eiusmodi. Ius humanum est quod ab arbitrio & voluntate humana dependet; atque diuiditur in Canonicum & Ciuile, quorum notiones iam datæ sunt.

Hæc omnia cōsiderantur à Iuristis & Canonistis pro explicandis legibus & iure iurisdictionis, de quibus modò non agitur. Quare illa pertinent ad hunc locum tantum indirecte, quatenus ius proprietatis dependet à iure iurisdictionis, & à legibus per eā latis tãquam à causa & principio vt dictum est supra. Vnde fit vt totidem modis diuidi possint ius proprietatis & actus pertinentes ad ipsum. Ius enim proprietatis suffultū lege naturali dicitur suum ipsius, cui inest, iure naturæ; & qui impedierit actionē contentam

tentam sub tali iure dicitur operari iniquū
cōtra ius naturale & sic de alijs huiusmodi.

Ius naturale & positivum, ex quorum
cognitione reliquarum divisionum intelli-
gentia facile deducitur, communiter expo-
nuntur iuxta mentem philosophi: propositā
quæst. 5. Positivum namque est, quod ideo
refert quia ita videtur vel non videtur: id
est ideo obligat quia ita statutum est arbi-
trio & voluntate libera. Naturale verò est
quod refert atque obligat ex natura rei, nec
pendet directè & immediatè ac formaliter
ab arbitrio & libera cuiusquam voluntate.
Inquam verò directè, & immediatè ac for-
maliter, quia sicut est libera Deo existentia
hominum; ita etiam necesse est ut sint eidē
libera quæcumque ad hominis existentiam
consequuntur ex natura rei. Cæterū quia
supposita hominis existentia non datur no-
va libertas ad ea faciēda vel non faciē-
da, quæ iuris naturalis esse dicuntur; pro-
pterea hoc ius directè & immediatè ac for-
maliter non est liberum ex modo nostro
concupiendi & iuxta ordinem rerum ab ipso
connaturaliter præscriptum, licet re ipsa sit
eadem, & æquè immediata libertas Dei ad
existentiam hominis, & ad existentiam iuris
naturalis atque ad omnia & singula quæ in-
de naturaliter consequuntur.

Ius naturale dicitur ab omnibus immuta-
bile & invariabile cum Philosopho loco iu-
dicato. quæst. 5. quia quod ad naturam eu-
iusque necessariò consequitur non potest
mutari aut variari manente eadem natura.
Eiusmodi autem est ius naturale respectu
naturæ humanæ. Sed considerandum est
naturam humanam, licet sit semper eadem
quoad suam substantiam ac essentiam, ideo-
que sint immutabilia iura spectantia ipsam

eius naturam secundum se ; posse nihilominus mutari ac variari quoad accidentalem dispositionem, tum animi, tum corporis : & tunc consequenter contingit mutari ac variari materialiter ius naturale : ita vt eadē actio materialis quæ antea licebat ac debebatur, reddatur postea illicita propter diuersam hominis antea & postea dispositionem. Quod explicatur communiter exemplo depositi. Vt enim depositum reddatur deponenti, iuris naturalis est ; & tamen si deponens arma incidat in amentiam ac furorē, aut fiat hostis patriæ, non sunt ei reddenda, tametsi illa reposcat, eadem est ratio de alijs eiusmodi iuribus fundatis non in natura hominis secundum se, sed quatenus subest tali vel tali accidenti ac statui, ideoque capacibus exceptionis. Immutabilitatem istam iuris naturalis participat magna ex parte ius gentium iuxta Theologorum & Canonistarum vsurpationem, quia fundatur in necessitate morali hominum ad illud mutua conuentione fanciendum. Deficit verò omninò ob contrariam rationem ab eadem immutabilitate & inuariabilitate ius positium, prout ab iisdem vsurpatur.

Iam ex parte subiecti diuiditur ius communiter in paternū, æconomicum & herile. Circa quam diuisionem D. Thomas & Philosophus vbi suprā ille art. 4. hic cap. 5. & ceteri omnes docent non dari ius & iustum simpliciter inter patrem & filium. Quia ius & iustum essentialiter est ad alterum. Filius autem non est simpliciter alter à patre, sed comparatur cum ipso tanquam pars eius. Quod nonnulli interpretes accipiunt de communicatione vtriusque quoad partē corporis ratione generationis. Verum hæc interpretatio, nisi promoueatur vterius & assumat.

assumatur tanquam fundamentum rationis formalis ac immediatæ substineri nequaquæ potest, idque duplici de causa. Prima est quia Philosophus & D. Thomas eadem ratione, iisdemque verbis tradunt eandem doctrinam de Domino & seruo; & tamen seruus non est pars physica domini. Altera ratio est quia inter filium emancipatum & patrem datur ius & iustum simpliciter; & tamen emancipatio non tollit communicationem physicam, quæ habita fuit per generationem. Similiter datur iustum simpliciter inter patrem & filium etiam nondum emancipatum, quoad bona castrensia filij, quorum tamen bonorum acquisitio non minus dependet a generatione; quæ videlicet est prima origo aptitudinis ad militiam, atque ideo & bonorum castrensiu.

Dicendum igitur est ideo nec inter patrem & filium; nec inter Dominum & seruum dari ius & iustum simpliciter, sed tantum secundum quid & cum limitatione scilicet paternum & dominium; quia filius est pars moralis respectu patris, & similiter seruus respectu Domini. Sunt autem utriusque partes morales quia subiacer voluntati patris & domini ad eum modum quo subiacer cuiusque voluntati manus & pedes ipsius. Hac enim de causa inter duos ciues quorum neuter sub altero est, agnoscunt iustum simpliciter, atque exemplum iuris ac iusti mutui vnde quaque perfectè ponunt in iisdem Philosophus & D. Thomas locis citatis; nempe quia neuter eorum sub altero est. Cum enim ius sit libera facultas, alteritas requisita ad rationem iuris ac iusti non consistit in distinctione suppositorum sed in diuersitate libertatis; quæ diuersitas non datur simpliciter in iis quorum alter sub altero est, ut contingit in

filio & seruo respectu patris, & domini.

Observanda hoc in loco est diuersitas subiectionis quæ est ciuium ad Principem ab ea quæ est filij & serui ad patrem & dominum. Princeps dupliciter comparari potest cum ciuibus quibus præest. Primò tanquam cum subditis, quatenus subsunt iuri iurisdictionis; atque hoc pacto non datur inter eos ius & iustum quod est obiectum iustitiæ particularis, sed quod est obiectum obediætiæ. Secundo comparari potest Princeps cum singulis ciuibus tanquam homo cum hominibus præscindendo à iure iurisdictionis, ratione cuius vnus præest & alij subsunt; atque hoc pacto datur inter Principem & subditos ius & iustum simpliciter quod est obiectum iustitiæ particularis. Similiter ergo pater & dominus comparati quatenus tales cum filio & mancipio quatenus talibus sunt incapaces iuris ac iusti simpliciter, licet eiusdem sint capaces quoad ea, in quibus comparantur præcisè vt homines absq; subiectione vnus ad alterum. Talia sunt quæ ad vnum quemlibet hominem pertinet iure naturæ incapaci exceptionis.

Vndè si pater aut dominus abuteretur vxore filij aut serui; eosue immiterentes infamaret, mutilaret, aut occideret, iniuste simpliciter ageret. Eadem est ratio de filio non emancipato quoad bona castrensia, & de emancipato quoad omnia sua bona; nec non de seruis quoad nonnulla in quibus leges exceperunt in fauorem libertatis eorum. Quoad hæc enim nulla est subiectio filiorum & seruorum ad patres & dominos, ideoque comparantur præcisè vt homines beneficio vel naturæ prouidentis rationalitati subditorum & dignitati fundatæ in illa inamissibiliter, aut non amissibili sine culpa;

vel

vel Principum & Rerumpublicarum volentium promouere priuilegijs militiam arduam ex se & necessariam; aut excitare diligentiam ætatis filiorum iam satis adultæ sibi que sufficientis; alij sue iustis de causis eximentium filios & seruos a patria & herili potestate.

Extat porrò discrimen quoddam insigne inter Principem & subditos ex vna parte: & inter patrem & filium ex alia. Princeps enim licet comparari possit cum subditis, & ut Princeps, & ut homo præcisè est: sub neutra tamen consideratione conuenit ei ius & iustum secundum quid respectu subditorum. Quoad ea enim in quibus comparatur ut Princeps, conuenit ipsi ius iurisdictionis simpliciter tale. Quoad cætera conuenit ius proprietatis tale itidem simpliciter tam actiuè quàm passiuè. Nec datur aliquod medium taliter participans de utroque eo extremo ut vtrumuis dici possit tantum secundum quid. At inter patrem & filium quoad ea, in quibus comparantur ut tales formaliter datur iustum quoddam medium inter illud quod respicit obedientiam, & quod respicit iustitiam particularis; quod proinde dicatur iustum non simpliciter, sed secundum quid & sub certâ quadam ratione; nempe paternum. Ratio huius discriminis quod est in confessio apud omnes, non est apud omnes vsque adeo clara & manifesta. Videtur autem ea esse legitima quæ deducitur & quidem facile ex dictis superius de quidditate & natura iuris proprietatis, & iurisdictionis.

Dictum nimirum est alterum ius ordinari ad felicitatem habentis ipsum; alterum ad felicitatem aliorum. Paternitas autem est titulus tribuens liberam facultatem ordinatam in diuisum ad felicitatem patris & fi-

lij. Hac enim de causa si pater in educatione filij & dispositione rerum ad eum pertinentium incumbat propria, aut delectationi aut utilitati eum detrimento, aut etiam absque promotione eiusdem filij quoad mores, sanitatem, aut supellectilem, non dubitatur quin turpiter egerit aduersus obligationem paternæ providentiæ & dilectionis. Et conuersò, si ita inuigilauerit promouendæ felicitati filij, vt ob eam passus sit aliqua incommoda, aut amiserit aliqua commoda propria, nec filium fecerit ex parte inferuire paternæ felicitati; sed eà postposita aut seposita totum filium & omnia quoquo modo ad eum pertinentia soli eidem, filio applicauerit in solidum, censetur eo ipso rationibus suis cessisse pater & progressus esse vltra limites obligationis paternæ.

Pater igitur patriam liberam potestatem circa filium esse ordinatam indiuisim ad felicitatem vtriusque. Quare neque ius proprietatis constituit neque ius iurisdictionis simpliciter, sed ius quoddam alterius speciei consistens in confinio & participatione indiuidua illorum duorum extremorū. Quod proinde ius appellatur paternum non solum ad indicandam differentiam eius materialē ex parte subiecti, sed etiam formalem inde resultantem quoad essentiam ipsius iuris adiuti, vt constat apertè ex D. Thoma & Philosopho locis citatis & ex ratione modo data. At Princeps habet duo iura realiter distincta saltem æquiuolenter ex parte terminorum quos respiciunt, alterum proprietatis quo agit tãquam quælibet persona priuata pro utilitate & felicitate propria; alterum quo fungitur vt princeps in bonum publicum. Perspicitur igitur ex his clarè discrimen intentum.

Eadem doctrina applicanda est proportione seruata iuriquæ est inter dominum & seruum. Quia etiam Dominatio est ordinata indiuisim in fœlicitatem domini & serui. Cum enim seruus quatenus homo essentialiter sit gratia sui & ordinatus ad propriam fœlicitatem, nulla hominum conuentione fieri potuit, vt libertas eius subijceretur domino; sicut subijciuntur res inanimatae & bruta, vtque nulla superesset obligatio prouidendi fœlicitati ipsius. Quare libertas serui translata in arbitrium domini per constitutionem humanam transit in ipsu cum onere imposito per legem naturalem, essentialiter indispensabilem, vt inseruiat eius fœlicitati quoad ea, quæ sunt de substantia eiusdem fœlicitatis; quoad bonam nimirum famam & corporis integritatem ac sanitatem & quæ sunt præcisè necessaria ad hæc duo bona conseruanda. Atque hoc ita se habet in ordine naturali. In ordine verò supernaturali remanet insuper obligatio quoad usum etiam sacramentorum & alia quæ sunt similiter necessaria ad substantiam & finem vitæ christianæ. Quoad hæc enim manet seruo ius cum naturale, tum positium diuinum aduersus dominum; licet ius politicum & humanis legibus inductum nullum illi suffragetur, nisi vbi priuilegio aliquo & fauore summa seruitutis ratio mitigata fuerit.

Ius itaque dominatiuum seu herile eadem fere ratione, atque paternum desciscit à iure & iusto simpliciter, & facit tertiam speciem quasi mixtam ex iure proprietatis & iurisdictionis. Dicitur autem ius paternum & dominatiuum deficere à iure & iusto simpliciter, non quod sit inferioris conditionis, & minorem inducat obligationem. Certum

namque est, quod non minorem sed multo maiorem obligationem inducat ceteris paribus, quam ius quod tale simpliciter dicitur; siquidem ut constat ex dictis, transgressio obligationis fundatæ in iure paterno, & dominatiuo est malum ex sua ratione formali contrarium bono fœlicitatis duorum; cum transgressio aliarum obligationum vniuersalium consistat in sola contrarietate ad fœlicitatem vnius. Ratio igitur ob quam nomine iuris & iusti simpliciter & sine addito intelligitur ius solius vel proprietatis, vel iurisdictionis, est, quia his duobus iuribus commercia, ordo, & societas generis humani vniuersaliter continentur, & quod frequentissimum est, intelligitur abique addito sub nomine, quod est cõmune significato non ita frequenti.

Dictum verò est eandem serè, & seruata proportione rationem esse de iure paterno & dominatiuo; quia absolute differunt inter se specie. Ius namque paternum inductum est lege naturali in fauorem magis prolis quam patris, cuius indicium est duplex. Primum est quia filius datur patri iam præhabenti per se loquendo plura ad fœlicitatem necessaria quæ desunt filio, ac proinde postquam iam Deus magis prouiderat indigentia patris quam filij, si patrem non grauasset in fauorem filij. Necessè igitur fuit ex natura rei, vt patrè specialiter grauaret, ac filio indulgeret magis, cum vtrumque amet ex natura rei æqualiter, vtpote æquales in natura & bonitate intrinseca. Alterum indicium est, quia cessante indigentia filij, vt dirigatur à patre, ob ætatem iam maturam & iudicium sibi sufficiens, incipit cõnaturaliter emancipatio & filius desinit esse sub Patria potestate. Quod non

feret.

fieret, si subiectio filij ad patrem non esset principaliter instituta in gratiam & obindigentiam filij: Seruitus autem iuducta est per constitutionem humanam in fauorem, maximè dominorum. Quod non indiget probatione, siquidem seruis sola relicta est vita cum bonis quæ per legem naturalem, autjpositiuam diuinam prorsus indispensabilem sunt connexa vitæ, nec eripi potuere lege humana, quin vita ipsa eriperetur. Ius itaque patris in filium participat magis de iure iurisdictionis; dominatum verò magis de iure proprietatis; licet neutrum alterutri simpliciter conueniat, dum pater & dominus, filius & seruus considerantur, vt tales formaliter, & quoad ea quæ ad ipsos pertinent, vt tales sunt.

Ius æconomicum quod est inter virum & vxorem, neutri tollit vtrum ius proprietatis simpliciter tale aduersus alterum, vt docent Philosophus & D. Thomas locis citatis & communis cæterorum consensus. Ratio est quia matrimonium est datium, mutux potestatis alterutri coniugatorum, aduersus alterum quoad vsum ipsius matrimonij. Quoad alia verò pertinentia ad gubernationem & dispositionem familiæ & rei familiaris, licet vxor sit socia mariti atque hic teneatur attendere ad illius voluntatem ac placitum, quatenus necesse est & sufficiens per se ad socialem & tranquillam vitam, peragendam, præsertim in ijs quæ sunt propria muliebris prouidentia ac dispositionis. Præfertur nihilominus maritus vxori propter maiorem dignitatem viri, maioremque aptitudinem ad regendum: cum ineuitabile sit vitandæ confusioni alterutrum præesse. Habet præterea vir ius non simpliciter tale aduersus vxorem in plerisque dispositionibus

bus rei familiaris & totius familiae; idque propter rationem non abfimilem illi quae reddita est circa ius paternum & herile.

Longum porro esset & ultra limites praesentis instituti de ijs omnibus sigillatim discernere, quae cadunt sub iure vtriusque coniugis indiuisim, & quae ad ius alterutrius seorsim pertinent. Suffecerit pro nunc obseruare in genere ex Philosopho, D. Thoma & alijs vbi supra quaest. 1. vtrique coniugi conuenire ius proprietatis simpliciter tale aduersus alterum quoad aliqua; quoad alia vero ius non simpliciter tale, sed economicum mixtum ex iurisdictione & proprietate, quod fere in omnibus pertinet ad maritum: atque primum verificari quoad ea quae ad commodum alterutrius priuatim pertinent; secundo quoad caetera quae vtriusque intersunt promiscue. Ex ijs igitur omnibus constat satis communes diuisiones iuris tum ex parte principij tum ex parte subiecti esse bonas, vtpote adequatas & per species inuicem essentialiter dissidentes, & quae contineant doctrinam valde vtilem ac necessariam ad perfectam intelligentiam virtutis iustitiae quae circa illas omnes versatur, & diuersimode circa singulas.

Ad 1. Ius gentium iuxta usum canonistarum & Theologorum inductum quidem est determinatione humana absolute libera, sed ad quam impulerit necessitas moralis ita statuendi. Quae autem operantur homines impellente praevia necessitate morali eueniunt vbiq; & semper vniuniformiter, licet absolute deficere possit vniuniformitas absque miraculo vt dictum est in qq. de Gratia.

Ad 2. Patet responsio ex notatione modo adhibita ad 1. Quia quod statuitur scum necessitate morali sic statuendi differt spe-

cie ex parte obiecti & ex parte actus quo
statuitur, ab eo quod constituitur absque
necessitate morali. Dictum autem est, ius
gentium constitutum esse præeunte neces-
sitate morali, atque inde procedere vniuer-
salem eius vniuniformitatem. Ciuile verò ius
statuitur absque necessitate morali saltem
vniuersali atque inde resultat eius diuersi-
tas in alijs atque alijs & locis & temporibus.

Ad 3. Constat ex dictis hæc tria iura pa-
ternum, æconomicum & herile quatenus
ralia sũt formaliter dissidere specie adæqua-
tè quoad omnes terminos quos respiciunt
cum inter se tum ab omni alio iure. Illæ
igitur differentia & nullæ aliæ exprimi de-
buere.

QVÆSTIO VIII.

Vtrum virtus iustitiæ recte definiatur
constans, & perpetua vo-
luntas, ius suum vni-
cuique tribuens?

 IDEVR non rectè defi-
niri, quia quod est constans
& perpetuum numquam de-
 V deficit virtus autem iustitiæ
deficit sæpe tum quoad actũ
tum quoad habitum; Ergo
virtus iustitiæ non est quid constans & per-
petuum.

2. Virtus iustitiæ nihil operatur saltem
directè & formaliter nisi præexistente iure
in eo circa quem operatur, utque iuri præ-
existenti conformetur. Ergo virtus iustitiæ
non

non tribuit ius, sed quod debetur ratione & iuris præexistentis ante operationem eius.

3. Impossibile est inesse perpetuam aliquatenus, & constantem voluntatem circa aliquid ei qui nullum vnquam actum voluntatis exercuit circa idem. Virtus autem iustitiæ infunditur parvulis in Baptismo simul cum cæteris virtutibus, vt dictum est in disputatione de virtutibus in communi & in qq. de virt. Theol. & tamen parvuli sunt incapaces eliciendi aliquem actum. Immo & adultos contingit sæpe iustificari nullo elicto actu iustitiæ particularis; & tamen recipiunt virtutem iustitiæ sicut reliquas omnes virtutes supernaturales. Ergo non est de ratione iustitiæ constans & perpetua voluntas tribuendi.

Confirmatur à posteriori quia puer baptizatus cū peruenit ad vsum rationis, adultus recentèr baptizatus & qui per pœnitentiam expiauit peccata eo ipso habet iustitiã per se infusã; & nihilominus tam facile succumbit cuiuslibet tentationi ac difficultati aduersus actum iustitiæ; atque is qui nullũ talem habitum recepit. Certè non eam experitur constantiam, quam experitur circa quamlibet operationem, qui propositum de illa efficax, hoc est constantem & perpetuam voluntatem prius concepit. Ergo non est de ratione habitus iustitiæ in communi quod in se contineat constantem eiusmodi & perpetuam voluntatem.

R. Iustitia in sacris litteris, & consilijs frequenter accipitur pro habitu incompossibili cum peccato lethali. Deinde apud sacros & prophanos Scriptores non minus familiariter ponitur pro collectione omnium virtutum. Vnde iustus dicitur perinde
atque

atque sanctus, & qui caret omni peccato lethali, quique in nullius deficit perfectione virtutis. Neutro ex his modo usurpatur in præsentî iustitiæ nomen, sed pro peculiari quadam virtute cuius obiectum est ius proprietatis hucusque explicatum, & in ordine ad quod definitur ab Ulpiano I. iustitiæ: *constans & perpetua &c.*

Quæ definitio ab omnibus recipitur, sed fere ab omnibus ita explicatur, ut potius emendari videatur. *Constans & perpetua* ponitur loco generis. Omni namque virtuti commune est, ut conferat facilitatem, operandi in propria materia victricem difficultatum pugnantium aduersus eius actus, quod constantiæ nomine designatur; utque contineat in se propositum vniuersale nullo vnquam tempore, nullaque in re deserendi rectitudinem sibi propriam, quod perpetui nomine significatur. *Voluntas* non ponitur pro potentia sed pro actu voluntatis, qui sæpe adhibetur pro habitu præsertim à Iuristis, atque in præsentî sic proculdubio accipitur. Quia nullus actus ratione sui præcisè habet constantiam, & perpetuitatem, sed ratione habitus quem inducit propositum actuale firmiter retinendi in omni materia & opportunitate rectitudinē cui adhæret.

Ius suum, quod pertinet ad rationem differentialem, non ponitur pro iure actiuo & potestatiuo. Quod scilicet neque per iustitiam tribui, nec auferri per iniustitiam potest ut infra patebit. Ponitur ergo passiuè pro eo, quod cadit sub iure actiuo ac potestatiuo, & per ipsum tanquam per formā, suam cuiusq; denominatur. *Vnicuique* non solum singulas personas, sed etiam quamlibet multitudinem & rempublicam integrā

com-

complectitur, quando gerit munus, ac vices personæ priuatæ, seu perinde cum alijs cōparatur, atque si esset persona priuata. Particula *tribuens* accipienda est positivè, & negativè. Ad eandem namque virtutem pertinet dare nondum habenti, & non auferre iam habenti, quod suum ipsius est,

Ex his apparet definitionem istam optimè redactam esse in formam debitam à D. Thoma dicente quæst. 58 art. 1. *iustitia est habitus secundum quem aliquis constanti & perpetua voluntate ius suum unicuique tribuit.* Patet etiam eandem definitionem coincidere re ipsa cum illa alia Philosophi cap. 1. dicti l. 5. *Eth. iustitia est habitus secundum quem aliquis dicitur operari iuste secundum electionem iusti.* Nempe habitus includit in se constantiam, & perpetuitatem circa suum obiectum. Vndè hæc duo maioris solum claritatis gratia adiunguntur habitui à D. Thoma, utque antiquæ definitioni maneret decus quantum posset. Nam secundum conceptum præcisum sufficit dicere: *Iustitia est habitus ius suum unicuique tribuendi; seu tribuendi unicuique quod suum est.* atque sic expressè ferri solent à D. Thoma definitiones aliarum virtutum absque ulteriori expressione constantiæ, & perpetuitatis, licet ambae sint omnibus virtutibus communes ut dictum est; neque quoad eas quidquam habet speciale iustitia. Particula *iusti* adhibita à Philosopho est magis idonea, quam *ius suum* quod adhibetur ab Ulpiano ut liquet ex data, circa eam Ulpiani particulam, adnotatione. Quia iustum passivè, ius verò activè, plerumque & aptius usurpantur.

Quod addit Philosophus, secundum electionem, est itidem commune omni virtuti morali. Quilibet enim est electiva sui obiecti.

ti, ut medijs conducētis ad vltimum finem. Accipiendum autem id est in sensu formali, ut sit electio iusti quatenus iusti formaliter, & quia iustum est. Si quis enim operetur iustum, idque per liberam electionem eius, quod iustum est; non tamen quia iustum est formaliter, non elicit actum proprium virtutis iustitiæ. Cuius rei ratio reddita est, dum ageretur tum de virtutibus in communi, tum de bonitate & malitia actuum humanorum.

Ex hoc principio deducitur obiectum formale iustitiæ non esse, quod iustum est, seu quod debetur alteri debito iustitiæ, & quod per eandem iustitiam, unicuique tribuitur; sed ius actiuum, ratione cuius debetur, quod tribuitur, & quod præsupponitur in eo, cui per iustitiam tribuitur aliquid. Quia quod tribuitur per iustitiam nihil differt per se præcisè ab eo, quod tribuitur per liberalitatem, v. g. Eadem namque pecuniæ possunt tribui ex liberalitate, & ex iustitia, & sic de alijs. Ergo si id quod tribuitur per iustitiam, haberet respectu ipsius rationem obiecti formalis, obiectum formale iustitiæ nihilo differret ab obiecto formali liberalitatis; arque ideò nihilo differret iustitia à liberalitate, quãdoquidem distinctio virtutum sit per sola obiecta formalia ipsarum. Ergo aliquid distinctum ab eo, quod tribuitur per iustitiam, habet rationem obiecti formalis respectu ipsius. Hoc autem non potest esse aliud quam ius actiuum per quod scilicet solum constituitur in ratione iusti, ac debiti, quod tribuitur.

Notandum est definitionem Vlpiani congruere multo magis iustitiæ acquisitæ quam infusæ. Et quidem certum est Vlpianum solum de iustitia acquisita, & naturali exponenda

nenda directè, & formaliter cogitasse. Nihilominus quia etiam Theologi solliciti vel maxime de iustitia supernaturali et infusa, omnes ad vnum amplectuntur cum D. Thoma definitionem Vlpiani, neque vllam præterea aliam definitionem, aut quærunt, aut exhibent, qua specialiter comprehendant iustitiam infusam, aut qua seorsim exponant quidditatem eius, uecesse est accomodare, aliquo modo iustitiæ etiam infusæ constantiam & perpetuitatem attributas ab Vlpiano rationi communi iustitiæ, ne vsque adeo cõmunis & vnanimis approbatio eius definitionis penitus contemnatur.

Constati itaque & perpetuæ voluntati; idest proposito efficaci & vniuersali circa aliquam materiam duo principaliter conueniunt. Alterum est vis inclinandi voluntatem, atque alliciendi ad actus conformes proposito, eisdemque reddendi magis sperabiles, quam forent illo non præconcepto. Alterum est impossibilitas cum actibus contrarijs in eadem materia. Habitui infuso conuenit hoc secundum, licet non conueniat primum. Quia habitus infusus expellitur per quemuis actum vitij oppositi grauiter peccaminosum; atque propositum efficax, & vniuersale de vitando eiusmodi actum iniustitiæ est de ratione hominis simpliciter iusti. Peccata namque venitalia iniustitiæ non faciunt iniustum, nisi tantum secundum quid. Habitui naturali iustitiæ conuenit è conuerso inclinatio & allicientia ad actus ipsius; & non conuenit impossibilitas cum actibus vitij contrarij etiam grauiter peccaminosis.

Ergo licet diuersimodè, diuersisque titulis, æqualiter nihilominus, certè non valdè inæqualiter conuenit habitui infuso atque

natu-

naturali, participatio voluntatis actualis constantis & perpetuæ de reddendo cuique, quod suum est. Commune præterea utique est ut in genere causæ efficientis contineat eandem voluntatem constantem, & perpetuam, & quidem cum excessu perfectionis ex parte habitus infusi. Atque hæc duo omnino sufficiunt; ut sub communi illa definitione comprehendantur utriusque generis habitus. Verum quia inclinatio & allicientia propria habitus acquisiti cadit sub experientiam manifestam, estque propterea, notissima omnibus: impossibilitas verò cum actu contrario propria habitus infusi non cadit sub experientiam usque adeò perceptibilem, estque multò occultior, propterea apparet definitionem Ulpiani soli convenire iustitiæ acquisitæ; cum sit re ipsa communis etiam infusæ ut patet ex dictis. Ex quibus demum colligitur eandem definitionem esse absolute bonam, & adæquatam.

Ad 1. Non convenit virtuti constantia; & perpetuitas physica reddens impossibilem physicè interitum ipsius; sed sola intentionalis reddens difficilem eundem interitum tam ipsius habitus secundum se, quam etiam actus data opportunitate operandi, uti explicatum est.

Ad 2. Dicitur iam est ius in definitione sumi passivè, quo cessat difficultas objectionis.

Ad 3. Verum est non posse naturaliter inesse habituales constantiam, & perpetuitatem quin præextiterit actualis: inesse, tamen supernaturaliter potest, quin eadem præierit. Quia Deus supernaturaliter supplere potest causalitate sua causalitatem nostræ voluntatis, eique indere habituales
dispo.

dispositionem æquiualem modo superius exposito dispositioni habitæ per actus proprios. Quia Deus est causa cõtentiu nostræ voluntatis & omnium actuum bonorum qui ex illa prodire possunt. Indidem & ex superiori explicatione patet satis ad confirmationem; verum definitio Philosophi, ex aetius & maiori cum præcisione exprimens quidditatem iustitiæ secundum se, conuenit æqualiter iustitiæ acquisitæ & infusæ accepta vt iacet, ideoque est obseruanda magis licet sit minus vulgaris, vti contingit in profundiori quauis rerum expositione.

QVÆSTIO IX.

Vtrum sit proprium iustitiæ respicere medium rei, & constituere æqualitatem rerum?

RESPONDEO IDEMVR neutrum esse proprium ac speciale iustitiæ. I. Quia omnibus virtutibus moralibus commune, ac essentialiale est quod respiciant medium rationis vt dictum est in disputatione de virtutibus. Medietas autem rationis dari non potest nisi quatenus ratio inuenit medietatem in rebus. Quid enim est medium rationis, nisi medium diiudicatum, ac constitutum per rationem in rebus? id est medium rei cognitum per rationem. Vnde medium rei nihil conferre potest ad habitum & actum virtutis, nisi quatenus cognitum vt tale, & propositum voluntati per rationem; ac proinde nisi

quatenus simul est medium rationis . Ergo medium rei & rationis respectu virtutis in idem prorsus recidunt . Quapropter nulla virtus ab alijs virtutibus differre potest per alterutrum ex his medijs; siquidem vtrumq. est commune omni virtuti specificatæ per vtrumlibet ex illis.

2. Medium quod adscribitur virtuti morali à Philosopho & D. Thoma alijsque communiter est constitutum inter duo extrema vitiosa. Obiectum autem proprium iustitiæ non est constitutum inter duo extrema vitiosa. Quia dare plusquam debeas quod est alterum ex extremis, quibus interiacet tale obiectum, non est vitiosum per se, vt patet. Ergo obiectum iustitiæ non est medium neque rei neq. rationis.

3. Neque, æqualitas inter personas secundum se, neque inter res, aut iura earum intendi ac constitui potest per iustitiam. Quoad personas res est clara; quia personæ secundum se sunt æquales vel inæquales ex sua natura independenter ab actu iustitiæ; nèque iustitia quoad hoc quidquam præstare valet. Tam quoad res & iura si pertineret ad iustitiam constituere æqualitatem in illis, possent pauper, vilis & æger operando iustè, & satisfaciendo obligationi iustitiæ insidiari diuitijs, honori, & sanitati eorum, qui his bonis abundant, quo vsque eos redigerent ad perfectam secum æqualitatem. Et è conuerso nemo posset præeminere cuiquam alteri vlla in re, aut iure rerum. Quibus nihil iniquius & absonantius esse potest. Ergo ratio iustitiæ potius consistit in retinenda æqualitate æqualium, & inæqualium inæqualitate, ac per consequens non magis spectat ad ipsam æquale, quam in æquale.

R. D. Thoma quæst. 58. art. 10 cum Philosopho 2. Eth. cap. 6. docet iustitiam respicere medium rei, & per hoc eam differre à cæteris virtutibus moralibus, quæ respiciunt medium rationis, atque hoc ita inualuit apud auctores, vt habeatur veluti primum principium. Eodem recidit, quod ijdẽ affirmant per iustitiam constitui æqualitatem; medium nimirum rei esse æqualitatem inter extrema quorum est medium. Vnde Philosophus in præsentia 1. 5. sub initium ac deinceps iustum & æquale; iustitiam & æqualitatem pro eodem prorsus vsurpat, & ex mente D. Thomæ ea iustitiæ dicuntur, vt relatũ est supra in 1. quæst. quæ ad æqualitatem rediguntur. Quare soli iustitiæ tribuitur quod æqualitatem formaliter constituat. Cæteræ namque virtutes, ac præsertim caritas, tametsi æqualitatem aliquando constituent inter eum cui insunt, & alias personas non tamen id faciunt respiciendo formaliter æqualitatem, sed identicè tantum, ac materialiter atque hoc similiter inualuit apud omnes vt indubitatum.

Dicendum itaque est communem istam sententiam & explicationem iustitiæ per illa prædicata esse procul dubio verissimam, in eo sensu in quo à Philosopho & D. Thomæ tradita est, quod ad iustitiã attinet, exequibilis per ipsam formaliter. Prima est æqualitas proportionis inter iura cuiusque & res pertinentes ad ipsum; vt scilicet sicut se habent iura vnus ad iura alterius, ita omnino se habeant res vnus ad res alterius terminantes eadem iura. Nempe huiusmodi æqualitate non seruata impossibile est, vt unicuique tribuatur quod suum est. Is enim cuius res magis excedentur à rebus alterius quam iura eiusdem à iuribus eiusdem, im-

poss.

possibile est vt habeat omne quod suum est. Habebit enim necessario minus. E conversò si res excedant plusquam iura, necessario habebit magis quam quod suum est. Quatenus enim excedit habebit rem nominis suam, vt est manifestum; siquidem res fit sua cuiusque ratione iuris circa eandem. Eadem est ratio vt patet si iura sint paria & res impares. Ergo æqualitas proportionis inter iura & res cuiusque est procul dubio de ratione iustitiæ.

Secunda æqualitas est inter datum, & acceptum, per contractum, aut quasi contractum, siue voluntarium siue inuoluntarium. Si enim duo ita inter se comparentur, vt singuli habeant octo atque alter eorum dans tantum duo accipiat quattuor, ex æqualibus fiunt inæquales aduersus iustitiæ leges quibus satisfieri non poterit quo vsque is qui accepit quattuor; duo insuper alia reddat; & sic iterum reddantur æquales ex inæqualibus. Hoc enim non ita præstito impossibile erit vt vnique tribuatur quod suum est, quod tamen ad iustitiam pertinet, vt constat ex eius definitione. Quia verò quoad hoc eadè omninò ratio, est siue supponatur æqualitas materialis rerum & iurium ante contractum, aut quasi contractum, siue supponatur inæqualitas contraria, patet semper ad iustitiam spectare vt constituat æqualitatem inter datum & acceptum.

Tertia æqualitas est formalis per conformitatem ad leges, & conventiones hominum, omnibus, & singulis hominibus omninò æquales. Quam in rem notandum est, lege & conventionem omninò æquali formaliter respectu duorum, posse suboriri inæqualitatem materiale inter eosdem, ita vt lex, & conventio faueat æqualiter vtrique,

& vterque æqualiter in eam consentiat iuxta rectam rationem, & amorem sui illa directum; & nihilominus per diuisionem rerum, ac iurium conformem tali legi, & cõventioni euadant valde inæquales inter se, quo ad iura, & res vnicuique contingentes. Conspicitur hoc clarè in contractu fortis, qui licet sit æqualis respectu vtriusque contrahentis, vt pote, exponens vtrumque periculo, & spei æqualibus; euētus tamen necessariò est in æqualis fauens vni, & aduersus alteri, adeoque alterum alteri constituens materialiter inæqualem. Simile quid contingit in omni vniuersaliter inæqualitate quoad iura humana, & quoad terminos eorum. Omnis enim acquisitiõ iuris dependet à conuentione hominum quã implicitè, vel explicitè consentiunt omnibus modis, qui de facto existunt, acquirendi ius, eamque conuentionem lex adeo lata confirmet vt insinuatum est quæst. 5. & exponetur amplius infra agendo de rerum diuisione.

Itaque qui obtinent res inæquales cum iuribus similiter inæqualibus sunt inæquales inter se tantum materialiter, æquales verò formaliter, quatenus ea inæqualitas originem ducit ex lege & conuentione æquali respectu omnium. Quare iustitia pauperis tribuens diuiti ius suum, & diuiti tribuens pauperi suum constituit quidẽ materiale inter illos inæqualitatem; retinet tamen formalem inter eosdem æqualitatem, quatenus ea inæqualitas est conformis primæ legi & conuentioni ambobus æqualiter fauenti, atque ab ea originem ducit. E contra si pauper rapiat diuiti medietatem bonorum, hoc verè cõstituit quidẽ æqualitatem materiale, sed corrumpit

pit æqualitatem formalem per difformitatē cum primæua lege, & conuentione æqualē simpliciter & secundum se respectu vtriusq. sed inducente hic, & nunc inæqualitatem materiale iurium, & rerum inter illos propter eandem illam æqualitem coniunctam cum disparibus alijs circumstantijs, & conditionibus conferentibus ad acquisitionem iurium, & rerum ex præscripto eiusdem legis & conuentionis.

Tertia ista æqualitas conueniens obiecto iustitiæ per denominationem à primæua diuisionum lege omnibus hominibus æquali est propria iustitiæ naturalis, quam solam Philosophus considerauit; necnon & iustitiæ supernaturalis dissidentis à naturali, quoad bona naturalia, præcisè ex motiuo, vti dissidet, ea, quæ datur de facto. Hæc enim eandem diuisionem, & diuisionum legem obseruat, quam obseruat iustitia naturalis existente inter ipsas diuersitate ex ordine ad finem quem respiciunt & non ex quantitate rerum. Cæterum supernaturaliter potuit ab initio constitui lex diuisionum nõ fauens æqualiter omnibus, nec constituens omnes in spe & periculo per se æquali acquirendorum iurium, & rerum. Nihil enim Deum impedire potuit quo minus ita statueret si voluisset. Atque in hoc euentu iustitia nõ debuisset obseruare æqualitatem istam tertio loco explicatam, sed solum duas alias quæ præmissæ antea fuere, quæque sũt de conceptu quidditatiuo iustitiæ, vt sic & in communi, & quæ proinde sunt æqualitates intentæ à Philosopho & D. Thoma, alijsque communiter.

Quod ad medium attinet obseruandum à iustitiâ, certum imprimis est commune esse iustitiæ cum cæteris virtutibus morali-

bus, vt debeat respicere medium propositū à ratione prudenti, vtque sufficiat ad actum proprium ipsius, si amplectatur obiectum propositum vt medium inter excessum & defectum, tamen si re ipsa non sit medium, quod proponitur; sed alterum ex extremis per se vitiosis. Certum similiter est medium quod respiciunt reliquæ virtutes morales distinctæ à iustitia, consistere inter aliqua extrema realia, & eatenus medium ipsarum dici posse medium rei. Falsum nihilominus est nullam propterea superesse rationem specialem, ob quam mediū, quod spectat ad iustitiam dicatur medium rei; & quod; spectat ad alias virtutes medium rationis: non verò è conuerso.

Dicendum igitur primo, est dari medium quoddam reale situm inter duo extrema vitiosa; atque hoc medium positum esse, vt docet Philosophus loco paulo ante citato, & in præsentis cap. 4. inter damnum & lucrum, siue inter plus & minus relatè ad ius exercentis iustitiam & eius circa quem exercetur. Lucrum dicitur a Philosopho quod cuique contingit vltra id, ad quod habet ius; damnum verò quod cuique deest ex ijs, ad quæ habet ius. Quare plus habere quam debeas, est lucrum; & minus habere quam debeas, damnum. Hæc duo extrema sunt vitiosa vt patet. Qui enim plus habet quam debeat habere, facit contra legem, ratione cuius debet non tantum habere; ac per consequens facit contra eandem legem, qui est causa vt alter habeat minus quam debet habere, quia neutri tribuitur præcisè quod suum est, sed alteri plus, alteri minus. Inter hunc igitur excessum ex vna parte & defectum ex alia, qui sunt extrema vitiosa, constituit medium iustitia auferendo ab

exce-

excedenti medietatem excessus, eademque medietate in alterum translata; & similiter auferendo medietatem defectus, seu inferioritatis, quam alter patiebatur. Si enim duo ita inter se comparentur, ut uterque habeat ius ad sex, atque alter ultra sex ad se pertinentia usurpet duo, eo ipso is habet octo & alter non nisi quatuor; ac proinde, excessus ex vna parte & defectus, seu inferioritas ex alia est penes quatuor. Diuisis autem utrinque ijs quatuor in duas medietates, atque alterutra medietate in alterum translata, quod fit per virtutem iustitiæ, rediguntur ambo ad æqualitatem, & constituitur medium inter lucrum, & damnum; inter plus & minus. Patet igitur virtutem iustitiæ consistere in medio inter lucrum & damnum, plus & minus, quæ sunt extrema vitiosa.

Dicendum rursus est, virtutem iustitiæ rectè per hoc distingui à cæteris virtutibus, quod ipsa respiciat medium rei reliquæ verò medium rationis. Quia iustitiæ præcipuè ac præcisè attendit ad medietatem rei, nec satisficit obligationi eius, donec ea medietas executioni mandetur, quantumcumque medietas rationis ponatur à parte rei. Reliquæ verò virtutes præcipuè, ac præcisè attendunt ad medietatem rationis, eaque posita nulla ulterius superest obligatio ipsarum propria. Qui enim bona fide soluit decem credens, se nihil plus debere non propterea extinguit debitum, si re ipsa debebat viginti; sed cognito errore tenetur reddere alia decem non secus, ac si mala fide soluisset inuito. At qui in materia alterius virtutis moralis passus est ignorantiam inuincibilem, & operatus est conformiter ad dictamen fundatum in illa, nihil resarcire te-

metur cognita postea veritate . Si enim vno die plus comedit quam deberet simpliciter, non propterea sequenti die tenetur minus comedere vt compenset excessum materialem diei antecedentis, sed, perinde omninò, atque si die antecedenti nullus excessus materialis extitisset, dummodo in sequentem diem non resultauerit inde diuersitas ; . Et sic in cæteris similiter virtutibus, & earum actibus contingit, ita vt obligatio præsens pendeat ex præsentis dispositione subiecti & obiecti, & non ex eo præcisè, quod excessit siue ex parte rei, siue ex parte operis, seu bona, seu mala fide peracti .

Deinde mensura rectæ rationis non consistit in indiuisibili in materia aliarum virtutum, & variatur pro varia conditione subiectorum, & circumstantiarum ; atque adeò medium per illas intentum pendet ab arbitrio prudenti singulorum conferente materiam, circa quam agendum est cum persona operante, idque quoties agendum est . At mensura rationis in materia iustitiæ consistit in indiuisibili ; & eius medium est idem respectu omnium, & hæret rei inuariabiliter ; eaque propter merito dicitur medium rei, cum ob oppositam rationem medium cæterarum virtutum dicatur medium rationis .

Medium istud rei quod attribuitur iustitiæ coincidit : cum triplici illa æqualitate, quam dictum est per iustitiam constitui ; solumque differunt per diuersos comparationum modos, ac terminos, relatè ad quos res eadem consideratur . Rursus idem medium rei, & quodlibet æquale ex illis tribus coincidit cum eo, quod suum cuiusque est, seu cum iusto passiuè sumpto, solumque differunt ratione vt dicit Philosophus eodè illo cap. 4

Quare

Quare ad exercitium iustitiæ perinde est
vtrumlibet ex his formaliter cognoscere.
Coincidit præterea plus de bono, cum mi-
nus de malo. Quia ipsum minus de malo est
quoddam bonum. Vnde ad iustitiam spectat
constituere medium inter minus & plus de
malis, eodem prorsus modo quo dictum est
de medio inter plus & minus de bono.

Licet autem obiectum iustitiæ consistat in
medio inter duo extrema vitiosa, vt liquet
ex omnibus quæ hucusque dicta sunt; ac
proinde iustitia ipsa consistat in medio ob-
iectiue & causatiue. Quod est illi commu-
ne cum cæteris virtutibus moralibus. Ni-
hilominus habitus iustitiæ non est medius
inter duos habitus vitiosos, atque adeò for-
maliter non consistit in medio iustitia. Quo
differt à reliquis virtutibus moralibus, non
solùm obiectiue & causaliter consistentibus
inter duo extrema vitiosa, sed etiam forma-
liter inter duo vitia. Ratio huius differen-
tiæ est. Quia extrema vitiosa, quæ vitant iu-
stitia, sunt mutuò inseparabilia. Vnde
provenit non posse in ordine ad illa dari
nisi vnicum habitum vitiosum. Quo nam-
que habitu aliquis est causa, vt ipse plus
habeat, quam debet habere; eodem est cau-
sa, vt alius habeat minus, quam debet ha-
bere. Et conuersò quoque habitu est causa vt
alius minus habeat; eodem est causa, vt ipse
plus habeat formaliter vel saltem æquiva-
lenter, quam debet habere. Licet enim
possit aliquis esse causa, vt alius minus ha-
beat destruendo præcisè, vel distrahendo
eius bona; quia tamen bona alterius, seu
destruata, seu distracta inserviunt destruen-
tis, seu distrahentis delectationi perinde ac
si essent propria eius bona, atque delectatio
est fructus cæterorum bonorum, propterea

æquiuvalenter, & in fructu ea bona sibi v'surpat, & perinde reputatur, atque si ea retineret. In alijs virtutibus non ita res habet; quia extrema vitiosa illis opposita sunt inuicem separabilia immo & impossibilia, magisque dissidentia inter se, quam à medio virtutis. Certè quoad separabilitatem res est clara, quia nemo simultaneè plus erogat & minus, quam par est; idemque cernitur in cæteris eiusmodi. Constat igitur ex his omnibus ad virtutem iustitiæ essentialiter pertinere medietatē rei, & æqualitatem rerum, atque per hoc ipsam differre à cæteris omnibus virtutibus.

Ad 1. medium proprium iustitiæ dicitur medium rei non per exclusionem rationis proponentis illud voluntati; sed per exclusionem rationis constituentis illud diuersimodè respectu singulorum facta comparatione speciali rerum singularum cum singulis personis hic & nunc; & quia mensura totius obligationis, quæ est propria iustitiæ, non pendet à solo dictamine rationis existente cum exercetur operatio virtutis, vt contingit in cæteris virtutibus, & notatum est supra.

Ad 2. Illud argumentum laborat falsa suppositione. Supponit nimirum extrema, quibus interiacet medium iustitiæ ex sententia Philosophi & aliorum, esse dare plus vel minus quam debeas, & non reperiri aliæ extrema vitiosa quibus interijci possit. Quod iam constitit esse falsum. Dictum enim est medium iustitiæ consistere inter plus vnius personæ & minus alterius, quam cuique debeat, quorum alterum ab altero est inseparabile. Cum plus & minus contrariè cæteris virtutibus considerentur respectu vnius tantum eiusdemque personæ, vel si
aliquando

aliquando respectu plurium, vniformiter tamen & per modum vnius; eaque sint inuicē separabilia, imò & impossibilia.

Ad 3. Liquet ex dictis suprâ æqualitatem absurdè vsurpari in obiectione, & omninò præter mentem Philosophi, D. Thomæ & aliorum communiter, qui videlicet loquuntur de æqualitate formali, ac proportionali iuxta leges, & iura; non de illa materiali personarum, & rerum secundum se, quæ vtitur obiectione.

QVÆSTIO X.

Vtrum Iustitia versetur circa solas operationes, an etiam circa passiones?

IDETVR circa vtrasque æqualiter versari, neque quoad hoc vllum esse discrimen inter iustitiam & ceteras virtutes morales, quia ex Philosopho 2 Eth. cap. 3. omnis virtus moralis versatur circa voluntates & dolores seu tristitias, quæ certè sunt passiones. Ergo omni virtuti morali commune est, vt versetur circa passiones, tanquam circa propriam materiam. Rursus ex eodem ibidem capite 6. virtus vt sic & incommuni definitur: *qua bonum facit habentem, & opus eius bonum reddit*. Ergo commune non minus est omni virtuti, vt versetur circa operationes; quas scilicet bonas reddere minimè potest, quin versetur circa easdem. Ergo neutro ex capite potest esse

Vlla differentia inter iustitiã, & alias virtutes.

2. Neque iustitia potest exequi operationes suas non superatis passionibus, quibus illa redduntur difficiles; neque fortitudo, & temperantia possunt superare passiones, nisi vt exequantur operationes pertinentes ad vnamquamque illarum, vtque eliciant actus profecutiuos honestatis, cui aduersantur passiones. Ergo commune est omni virtuti morali, vt circa operationes, & passiones indiuisim versetur.

3. D. Thomas quæst. 58. art. 8. & 9. eadem ratione qua docet iustitiam non circa passiones, sed circa operationes versari, docet idipsum de omnibus partibus iustitiæ tam potestatiuis, & integralibus, quam subiectiuis. Patet autem eas iustitiæ partes versari circa passiones. Liberalitas enim ex gr. quæ est pars potestatiua iustitiæ, moderatur nimium amorem pecuniæ, qui est passio concupiscibilis, & sic de cæteris similiter.

4. Quælibet virtus ex proprio motiuo potest superare quamlibet sui operis difficultatem, vnde cunq; illa proueniat. Continet enim in se propositum vniuersale semper & pro qualibet circumstantia adhaerendi suo motiuo; atque de iustitia dictum est signanter disput. 8. contineri in ipsa huiusmodi propositum tribuendi vnicuique quod suum est. Tale autem propositum opponitur omni contrariæ difficultati, vt per se satis patet, & in exemplo posito liberalitatis nemo dubitat, quin possit per eam immediate superari nimius pecuniæ amor illi resistens. Et cuius pretij esset virtus, quæ quantum est de se, cuius etiam minimæ motioni cuiusuis passionis inclinantis in contrarium necessario cederet, nisi per aliam virtutem ipsi subueniretur.

5. Licet vt aliquod opus sit materialiter iustum solum requiratur esse reipsa commensuratum iuri alterius ex quocumque demum motiuo ac intentione fiat; tamen vt sit formaliter iustum necesse est fieri ex motiuo proprio ac speciali iustitiæ. Quia hoc est de ratione virtutis tam in communi, quã in particulari vt̄i superius dictum est & alibi demonstratum. Hinc autem colligitur opus formaliter iustum non posse fieri absque victoria alicuius passionis. Quia motiuo iustitiæ opponitur circa redditionem pecuniæ auaritia, idemque proportionaliter contingit in quauis alia materia tam ipsius iustitiæ quam omnium aliarum virtutum quæ sunt partes ipsius. Corruptio enim corporis & passionis in illa fundatæ reddunt nos pigros, atque difficiles ad omne opus formaliter bonum. Similiter autem contingit in actibus fortitudinis & temperantiæ. Fieri si quidem potest, vt actio materialiter tantum fortis, aut temperata fiat absque victoria passionis; quia ignoratur periculum mortis actioni reipsa coniunctum, aut quia ceditur alicui alij passioni; idemque dicitur de voluntate turpi, cuius vitatio connexa, actioni, quæ exercetur, aut ignoratur aut oritur ab alia passione. Ergo victoria passionis contrariæ etiam in alijs virtutibus requiritur solum ad ipsarum actiones formaliter tales. Ergo iustitia versatur circa passiones, eodẽ prorsus modo, quo versantur circa easdem reliquæ virtutes morales, adeoque directe etiam & per se.

R. Philosophus cap. 1. 2. & 4. & D. Thomas quæst. 58. art. 8. & 9. docent materiam iustitiæ esse solas operationes exteriores ordinatas ad alterum; fortitudinis verò & temperantiæ esse solas passiones; solamque

indirecte iustitiam circa passiones, & reli-
 quas virtutes circa operationes exteriores
 ad alterum versari. Quæ sententia ab om-
 nibus vnanimi consensu recipitur, dempto
 Buridano, cuius fundamentis nuper propo-
 sitis, vt occurratur duo sunt præferenda,
 alterum spectans ad quæstionem de voce,
 alterum spectans ad quæstionem de re. Ad
 quæstionem de voce spectat effectus virtu-
 tum, qui sunt ad alterum, nomine, opera-
 tionum communiter censer; qui verò non
 sunt ad alterum actiones simpliciter, non
 operationes appellari. Vnde fit iustitiam &
 omnes eius partes; quia sunt ad alterum,
 versari circa operationes, & nõ circa actio-
 nes; cæteras verò virtutes circa actiones, &
 non circa operationes iuxta communem
 loquendi modum.

Ad rem autem spectat virtutes omnes ad
 hoc dari, vt superent aliquam difficultatem,
 ac arduitatem actionis seu operationis ho-
 nestæ. Nempe ad actus nullo ex capite dif-
 ficiles ac arduos nulla est necessaria, nulla-
 que datur virtus. Superflueret enim &
 quod virtuti repugnat, esset inutilis haberi.
 Iustitia autem & eius partes hoc differunt
 à fortitudine & temperantia, earumque
 partibus; quod actus istarum redduntur dif-
 ficiles solum ex renitentia passionum: Actus
 verò iustitiæ sunt difficiles ex suo obiecto
 præcisè independenter etiam à renitentia
 passionum. Quare reliquæ virtutes ita ve-
 rantur circa passiones, vt illis semotis dandæ
 non forent, nec essent vlla ex parte neces-
 sariæ; iustitia verò illis etiam semotis esset
 necessaria, & daretur.

Discrimen istud obseruauit optime, & de-
 monstrauit D. Thomas 1. 2. quæst. 56. art. 6.
 & quæst. 60. art. 2. & 3. vbi notat aliud esse
 bonum

bonum unicuique proportionatum secundum speciem & indiuiduum; aliud excedens proportionem potentiam, vel secundum speciem, vel secundum indiuiduum. Bonum respectu cuiusque proportionatum secundum speciem & indiuiduum, est bonum proprium cuiusque secundum se considerati, seu quod habet rationem boni respectu cuiusque secundum se. Bonum excedens proportionem cuiusque secundum indiuiduum tantum est bonum proximi; quod scilicet non differt à bono proprio secundum speciem, sed secundum indiuiduum tantum. Bonum excedens proportionem cuiusque etiam secundum speciem est bonum diuinum; distans scilicet infinite à bono proprio cuiusque secundum se. Si comparatur voluntas cum bono sibi proportionato, id est proprio volentis secundum se, non indiget ad prosecutionem eius vlllo habitu, aut virtute sibi superaddita per se loquendo. Quia ad bonum proprium & proportionatum cuiusque potentiam abundè sufficit inclinatio eius innata, si non adsit aliquod aliundè impedimentum, aut difficultas. At verò ad prosecutionem boni minimè proportionati, quale est bonum diuinum, & omne bonum alienum, quatenus alienum, tametsi nullum aliundè adsit impedimentum aut difficultas, indiget voluntas habitu, licet nõ vt simpliciter prosequi illud possit; benè tamen vt facile possit ac promptè. Quia bonum alienum non vsquè adeo allicit; nempe bonum est amabile ex sua ratione, unicuique autem proprium vt docet Philosophus, & testatur experientia affectus erga bonum proprium valde solliciti, languentes verò naturaliter erga alienum.

Deinde,

Deinde, ut de bono diuino nihil pronuncietur, de cuius arduitate alia insuper ratio est, nec ad punctum præsens pertinet immediatè, & paulo post obiter de eo dicitur; circa bonum proximi, præsertim quod per iustitiam exhibendum est, adest peculiaris ratio difficultatis, quæ ex eo prouenit quod vnusquisque naturali inclinatione appetit præminere alijs præsertim quoad libertatem & amplitudinem terminorum, intra quos ipsa continetur. Istos terminos ampliat iniustitia plusquam par est, & iustitia impedit quominus ita amplientur, vt superius dictum est. Inest ergo peculiaris difficultas obiecto iustitiæ, propter quam, ad illius prosecutionem promptam ac facilem necessaria sit specialis virtus; idque independenter à passione contraria. Quia appetitus partis sensitivæ seu passio dirigitur cognitione materiali, quæ non est collatiua vnus extremi cum alio, ideoque iudicare non potest de præ eminentia vnus supra alium. Quare nimius appetitus præ eminentiæ est vitium partis rationalis, vt rationalis est, Angelis quoque communis naturaliter; nec prouenit formaliter à passione, sed tantum materialiter, quatenus per passionem propendemus ad ea bona secundum se considerata, quorum consecutione vnus alteri præminet quoad amplitudinem terminorum libertatis. Quapropter nemo potest esse formaliter iniustus ex motiuo proprio actus iniusti præcisè propter passionem, sed propter nimium affectum formaliter rationalem, ita contrarium dictamini rectæ rationis, vt tamen sequatur ductum cognitionis formaliter rationalis, & habentis locum etiam in substantia purè spiritali. Patet igitur ex

ijs adesse rationem specialem, ob quam reliquis virtutibus moralibus potius, quam iustitiæ adscribantur passiones tanquam materia propria, circa quam versentur.

Verùm vt hoc ipsum innotescat clarius, eximanturque manifestius passiones à materia propria, & peculiari iustitiæ, notandum est vltèrius, nullam virtutem moralem habere æquales vires resistendi omnibus difficultatibus, & passionibus impellentibus ad actum vitiij contrarij; sed vnã quamlibet quibusdam principaliter, & maiori cum vi; alijs verò minus principaliter, minusque constanter resistere. Alias enim omnes indiscriminatim passiones æqualiter essent materia cuiuslibet virtutis. Quia nulla est virtus, cui non aduersetur qualibet passio pro aliqua circumstantia & rerum dispositione. Castitati enim ex. g. contradicit auaritia quando occurrit voluptas lucrosa promittente pecunias sollicitatore; similiterque contradicit timor eodem minanti necem, si sibi non consentiatur; & si minetur infamiam, contradicit superbia. Contradicis verò semper luxuria. Idem de cæteris omnibus, tum virtutibus, tum passionibus eodem modo comparatis deprehendi facile poterit.

Sequela autem, quod omnes indiscriminatim passiones æqualiter sint materia cuiusvis virtutis moralis, est absurda tum propter vnanimem omnium auctorum consensum destinantem singulas seorsim virtutes moderandis singulis contrariarum passionum binarijs; tum quia data qualibet virtute superfluerent reliquæ eodem prorsus modo & ratione atque superfluit, data vnã virtute fortitudinis, alia rursus fortitudinis

dinis virtus intra idem genus & in eodem subiecto ad moderandos timores .

Dicendum igitur est vnamquamque virtutem moralem primo & principaliter, maiorique cum vi resistere difficultati quæ est inseparabilis per se à motiuo eiusdem virtutis, & quod proinde opponitur formaliter ac directè motiuo vitioso, ex quo oritur difficultas contraria. Hoc modo comparantur inuicem fortitudo, & timores, quos inveniunt obiecta terribilia ; nec non temperantia, & voluptates tactus ; quibus proinde passionibus maiori longè vi resistunt singulæ singulis proportionatæ, quam è conuersò . Ratio est quia quoties exercetur actus alicuius virtutis, toties concipitur propositum formale & explicitum de facienda resistentia passioni & superanda difficultate directè, & formaliter sibi contradicenti, & inseparabili per se à motiuo eiusdem virtutis. De resistentia verò faciendâ alijs passionibus deque alijs difficultatibus superandis solum concipitur per se propositum implicitum, & in genere, seu vagum . Manifestum autem est propositum formale, & explicitum de aliqua re in particulari longè prævalere viribus & efficacitate supra propositum implicitum, & in genere, seu vagum, dum cætera sunt paria .

Iam difficultas huiusmodi specialiter vincenda per virtutem iustitiæ oritur ex appetitu prælationis aut minoris inferioritatis respectu alterius, quoad terminos propriæ libertatis. Hic enim appetitus occurrit semper, & repugnat iustitiæ in quacunque materia versetur. Semper enim iustitia ius suum unicuique tribuit, ac proinde continet libertatem agentis iustè intra proprios terminos.

nos nõ augendo illos neque secundum se, per additionem bonorum, neque comparatiuè per diminutionem alienam. Passiones autem contradicentes iustitiæ sunt diuersæ pro diuersitate iurium, quæ reddit unicuique. Nam cum reddit pecunias, resistit auaritia; cum honorem, superbia; cum sanitatem & integritatem corporis sæpe ira, sæpe timor; & sic iuxta alias varietates materiæ, & circumstantiarum variantur passiones resistentes. Quapropter nullius passiones determinatè superandæ propositum formale, & explicitum includitur vniuersaliter in omni actu iustitiæ; sicut includitur propositum seruandæ æqualitatis & resistendi inclinationi innatæ ad præminentiam. Patet igitur cæteras virtutes versari formaliter & explicitè circa passiones, & præcisè ratione ipsarum esse necessarias, & non propter actiones, quibus incumbunt, secundum se consideratas: iustitiam verò è conuerso versari formaliter & explicitè circa operationes, esseque necessariam ratione difficultatis, quæ inest ipsis secundum se, & non ratione alicuius passionis determinatè, sed neque indeterminate præcisè ratione passionis. Quod erat ostendendum pro defensione opinionis communis, & veræ.

Ad 1. Philosophus in posteriori illo testimonio usurpat opus in latiori significatione, prout complectitur omne genus actionum immanentium & transeuntium; ordinatarum & non ordinatarum ad alium. Quod non tollit quominus eadem vox usurpetur familiariter in significatione strictiori pro sola actione ordinata ad alterum, vt usurpatur à D. Thoma in præfenti, & à Philosopho alibi sæpe. Ad priorem locum respondet D. Thomas quæst. 58. art. 8. ad 1. iuxta doctrinam

nam Philosophi, tum illo cap. 3. tum maxime 7. Eth. cap. 11. non omnem virtutem moralem versari circa voluptates & tristitias sicut circa materiam propriam; quandoquidem fortitudo versatur circa timores & audacias, quas patet non coincidere cum voluptatibus, & tristitijs, seu doloribus, quibus moderandis præest temperantia.

Voluptas igitur, & iustitia sunt communes omni virtuti morali non sicut materia eius actioni subiecta, sed sicut finis ad eandem actionem consequens. Nam qui habet habitum alicuius virtutis post operationem illi conformem afficitur magna & speciali quadam voluptate; tristitiâ verò post operationem defectuosam contrariam. Et hoc modo iustitia etiam versatur circa voluptates & tristitias, Nec enim est iustus, qui non gaudet operationibus iustis, ut habetur 2. Eth. cap. 8. & consequenter neque is qui non tristatur de operationibus iniustis. Cõstat hanc interpretationem esse legitimam, ex eodem illo loco cuius pars assumitur in obiectione, ommissâ ratione Philosophi, quæ continet in se solutionem datam. Subiungit enim sic: *præterea si virtutes sunt circa actiones, atque affectus; omnem verò affectum & actionem voluptas sequitur aut dolor; virtus ob id ipsum circa voluptates doloresque versatur: consequentes utique & habentes rationem finis; non verò materiæ peruenientis rationem & moderandæ per eandem, siquidem sermo est de voluptate & dolore, qui sequitur affectum, & actionem.*

Ad 2. Concesso antecedenti distinguitur consequens: ergo commune est omni virtuti morali ut circa operationes & passiones indiuisim versetur respiciendo utrasque, formaliter & æquè directè, ac principaliter absque

absque vlllo quo ad hoc discrimine inter virtutes ; Negatur consequentia . Cum discrimine ita vt aliæ virtutes respiciant passiones formaliter & directè , actiones verò secundum se identicè & minus principaliter : aliæ autem è conuerso ; conceditur consequentia . Huiusmodi distinctionem omnes admittant necesse est pro distinctione diuersarum passionum circa quas, sicut circa materiam propriam versantur diuersæ virtutes ; cum ostensum sit quamlibet virtutem cuiuslibet passioni aliquammodo resistere .

Itaque D. Thomas & cæteri communiter Theologi non affirmant iustitiam & eius partes subiectiuas, ac potestatiuas respicere operationes tanquam materiam adæquatam respectu sui, vt excludant omninò passiones ; neque fortitudinem & temperantiam ita respicere passiones, vt excludant omnino operationes seu actiones ; sed illi attribuant operationes, ijs verò passiones tanquam materiam præcipuam, & per se ob rationem datam . Frequentissimum porro est, vt quod est in vnoquoq; præcipuum, & per se, dicatur de ipso simpliciter, vtque ex eo desumatur absolutè denominatio, perinde atque si id in ea re vnicè reperiretur. Certè differentia vocum qua vsus est D. Thomas est admodum accommodata ad significandū discrimen reale quod expositum est, inter iustitiam, & alias virtutes .

Ad 3. Notandum est, ex D. Thoma q. 13. de malo art. 1. avaritiam, vt est inordinatio affectus, opponi liberalitati, & sub ea ratione habere vitium contrarium prodigalitatē ; at verò vt est extra in re ; idest vt significat appetitum inordinatum partis rationalis independentem à motu appetitus sensitivi, & fundatum in natura rei exterioris cōparata
 cum

cum natura rationali defectuosa , quatenus prona ad præminentiam quo ad bona exteriora ; hoc inquam modo sumptam auaritiam opponi iustitiæ , & sub hac ratione non habere vllum vitium contrarium . Cuius ratio exposita est in quæst. præcedenti .

Dicendum igitur est liberalitatem , quæ est pars iustitiæ tantum potestatiua , vtpotè partim conueniens cum iustitiâ , partim dissidens ab eadem non opponi formaliter & directè auaritiæ , vt est inordinatio affectus & passio partis sensitivæ , quatenus conuenit cum iustitiâ , sed quatenus differt ab eadem . Quod omnino conuincit discursus superius factus circa difficultatem formaliter , & explicitè superandam per iustitiâ . Idem proportionaliter conuenit cæteris partibus potestatiuis iustitiæ . Quare dum dicitur partes subiectiuas , & potestatiuas , aut etiam integrales iustitiæ versari circa operationes , & non circa passiones ; accipiendum id est de partibus quidem subiectiuis absolute & absque limitatione ; de cæteris verò cum hac limitatione formaliter quatenus conueniunt cum iustitiâ , seu ratione eius prædicati , quod est ipsis commune cum iustitiâ .

Ad 4. & 5. Patet ex dictis quamlibet virtutem posse ex vi sui motiui superare omnes & quamlibet difficultates operis pertinentis ad ipsam ; non tamen æqualiter eodemque modo , sed aliquas cum speciali & maiori vi atque directè & vniuersaliter ; alias verò non ita : atque difficultatem eo modo specialiter superandam à virtute iustitiæ esse independentem formaliter ab omni passione , neque formaliter prouenire à corruptione corporis , sed esse per se separabilem ab ea , Quod non ita contingit in virtutibus reliquis , de quibus loquitur obiectio cum
 confy-

confusione eius quod se habet per se, & est principale ac vniuersale cum eo, quod nequaquam tale est.

QVÆSTIO IX.

Vtrum iustitia particula is differat specie à iustitia legali?

IDETVR non differre .
 1. Quia vnum, & multa non diuersificant speciem virtutis. Quod tanquam primum principium admittitur ab omnibus; & confirmatur, quia eadem virtute, redditur ius suum, quod multis indiuisim debetur, & quod debetur vni seorsim; atque eadem siue liberalitate siue misericordia subuenitur multis & paucis; vni & pluribus. Communitas autem, cuius bonum respicit iustitia legalis, differt à singulis contentis in communitate, quorum bonum respicit iustitia particularis; sicut vnum & multa; ac per consequens bonum communitatis differt à bono singulorum, tanquam bonum in Itorum à bono vnius. Ergo neutrum bonum differt ab altero specie. Ergo neque virtus circa alterum differt specie à virtute circa alterum.

2. Vnaqueque persona particularis includitur in Republica tanquam pars illius, & bonum totius est bonum vniuscuiusque partis; atque è conuerso. Ergo virtus ordinans ad bonum commune, seu ad bonum Reipublicæ sufficienter ordinat ad bonum partis, seu particularis cuiusque personæ. Ergo posita iustitia legali erga Rempublicam, superfluit

Perfluit iustitia alia particularis erga singulos: Repugnat autem virtuti esse superfluum.

3. Si admitteretur iustitia particularis distincta à legali, admittendæ consequenter essent multæ iustitiæ legales, specie distinctæ iuxta multiplicitem communitatû. Alia namque constituenda esset pro tuendo bono familiæ; alia pro bono tribus; alia pro bono Ciuitatis; alia pro Regni; & sic de alijs vsque dum deueniatur ad vnâ iustitiã legalem providentem bono totius generis humani; quod nimirum est quædam vnâ Respublica sub vno Principe Deo cõstituta. Hæc autem tanta iustitiarum legalium specifiã distinctio & multitudo est contra cõmunem hominum sensum doctis absonans & indoctis. Neque tamen videtur sequelam negari posse, quia tanta est distantia vnus familiæ à tribu, & huius à Ciuitate, & sic de cæteris; atque est vnus hominis à familia. Ergo si virtus respiciens bonum vnus hominis differt specie à virtute respiciente bonum commune familiæ, virtus respiciens bonum familiæ differt etiam specie à virtute respiciente bonum tribus, vel Ciuitatis aut Regni.

R. Iustitia legalis dupliciter vsurpatur: primum pro habitu elicente actus conformes legi. Atque hoc sensu iustitia legalis non est vnâ aliqua species virtutis, sed collectio omnium virtutû: quia leges disponunt de omnibus vniuersim & singulis quæ pertinent ad honestatem. Vnde nulla est virtus, quæ non eliciat actus conformes legi. Iustitia igitur particularis differt inadæquatè à iustitia legali eo modo vsurpata. Differt enim vt pars à toto. Secunda iustitiæ legalis vsurpatio, eaque frequentior, & quæ absolute

absolutè subintelligitur, dum aliud non exprimitur, est pro habitu intendente immediate bonum commune; atque in hoc sensu procedit quæstio proposita.

Dicendum est, cum Philosopho in præsententi cap. 1. & 2. & lib. atque cap. 2. necnon lib. 1. & cap. 3. Polit. & cum D. Thoma quæst. ista 58. art. 6. & 7. alijsque communiter iustitiam legalem, quæ & generalis dicitur, distinguere specie à iustitia particulari hucusque explicata. Probatur 1. à posteriori. Quia ut dicit Philosophus cap. illo 3. polit. contingit aliquem esse bonum virum eatenus saltem, ut nemini iniuriam inferat, certè sit difficilis ad illam inferendam, & nihilominus non esse bonum ciuem, sed negligentem boni communis, & promouentem facilè bonum priuatum neglecta communitate. Bonum autem ciuem facit iustitia legalis; & iustitia particularis facit bonum virum in ordine ad vitandas iniurias singulorum. Ergo iustitia legalis & particularis sunt virtutes inuicem separabiles, & distinctæ specie.

Deindè iustitia particularis constituit æqualitatem, ut dictum est inter eum à quo exercetur, & eum, circa quem exercetur; quæ æqualitas vtrique est æqualiter bona, ut patet & neutri fauet cum iactura alterius. At iustitia legalis fauet bono communi etiã cum iactura exercentis illam vsque adeò, ut vitam quoque ipsam parata sit impendere bono communi; certè non æque fauet illi, qui eam exercet, & ei, circa quem exercet. Quia bonum commune æqualiter pertinet ad singulos quosque ciues seorsim sumptos. Vnde necesse est, ut non tantundem intersit vniuscuiusque seorsim sumpti, quantum reliquorum omnium simultaneè sumptorum. Ergo qui intendit bonum commune, minus

sibi prouidet, quam cæteris omnibus, circa quos simul sumptos benefica eius intentio versatur. Patet igitur quam maximam esse istarum inter se virtutum diuersitatem.

Confirmatur à priori. Quia iustitia particularis habet pro motiuo, vt dictum est supra, liberam facultatem alterius, munitam lege aduersus eum, qui exercet talem iustitiam, respicitque eam legem quatenus fauentem alteri, & grauantem, in fauorem eius, ipsum particulariter iustum. Huiusmodi autem motiuum nequaquam habet iustitia generalis. Nec enim tuetur liberam facultatem aliorum aduersus generaliter iustum, sed communem ipsi cum cæteris. Quia non potest ampliari, aut intra suos limites defendi & conseruari libera facultas communitatis, quin amplietur, defendatur & conseruetur singulorum quoque ciuium facultas libera saltem æquialenter, cum quod commune est essentialiter pertineat ad singulos communitatis.

Istam rationem promouet subtiliter & efficaciter D. Thomas art. illo 7. Quia iustitia legalis distinguitur à virtutibus vnumquemque ordinantibus quoad ea particularia bona quæ spectant directè & formaliter ad ipsum secundum se; nimirum à fortitudine & temperantia, earumque partibus subiectiuis & potestatiuis. Ergo etiam distinguitur à virtute ordinante vnumquemque quoad ea bona, quæ spectant ad alterum in particulari, quatenus alter est; idest à iustitia particulari. Patet consequentia. Quia bonum commune, cum pertineat æqualiter ad singulos communitatis, non potest magis includere in se bonum vnusquisque ex communitate secundum se considerati, quam prout distincti à cæteris. Ergo virtus in-

sentia

sentia boni communis non magis distinguitur à virtutibus intendentibus bonum, cuiusque particularis secundum se, quam bonum eiusdem quatenus est alter, ab eo, qui intendit ipsius bonum. Distinctio autem iustitiæ legalis à fortitudine & temperantia est manifestissima omnibus; ac proinde est certa etiam distinctio eiusdem à iustitia particulari & ab omnibus eius partibus. Unde iustitia legalis est media inter virtutes ad se & virtutes ad alterum, & participat æqualiter de perfectione peculiari utrarumque, & ab utrisque æqualiter & pari ratione dissidet specie.

Demum iustitia particularis æqualiter afficit omnes, & ab omnibus ac singulis cuiuscunque gradus & conditionis exercetur eodem modo. Iustitia autem legalis, ut docet ex Philosopho D. Thomas art. 6. citato in Principe est principaliter & quasi architectonicè, in subditis verò secundario & quasi administratiue. Quæ quidem ratio probat distinctionem, quæ intenditur, iustitiæ legalis à particulari. Quia nequit eadem specie virtus diuerso, & non diuerso, sed eodem modo afficere personas diuersas secundum munus & statum, easque inclinare ad actus specie diuersos, & non diuersos specie. Non tamen probat iustitiam legalẽ Principis dissidere specie à iustitia legali subditorum. Quia eadem virtus potest edere actus specie distinctos propter specificam diuersitatem dispositionis & circumstantiarum ex parte subiecti aut obiecti; atque ita contingit in presenti, quia Principi & subditis proponitur motium boni communis idem quoad substantiam, illi ut præcipiat, his ut æxequantur in ordine ad ipsum bonum commune; Licet sæpe vtantur di-

versis motiuis ex parte intellectus ad inueniendam rectitudinem electionum pertinētium ad utroslibet ex illis, eaque de causa differant specie prudentia politica Principis & subditorum.

Quapropter quod docet Philosophus 2. phys. text. 34. & 35. artes architectonicas & administratiuas, vt equestrem & frænefactiuam; nauigatoriam & nauifactiuam, specie differre, verum est in ijs quæ eam differentiam sortiūtur per se ex vi motiui principalis, vt in exemplis positis; non verò in ijs quæ habent illam accidentaliter ex diuersa dispositione, aut statu subiecti vt in casu præsentis. Subditus enim bene affectus ab bonum commune, si fiat Princeps, ex eodem affectu operatur diuersimodè atque diuersa diuersitate saltem logica. Non sic autem faber nauium, si fiat nauclerus; sed diuersa arte vtitur ex diuersa consideratione, diuersoque motiuo per se loquendo. Vt vt autem habeat hoc obiter notatum, certum est propter rationes adductas iustitiæ particularem dissidere specie à iustitia legali.

Ad 1. Falsum est singulos communitatis comparari cum ipsa communitate, tanquam vnum cum multis nō vnitis inter se, & cum ipso vno, vinculo societatis ciuilibus. Comparatur enim tanquam pars cum toto, interueniente participatione bonorum, & malorum obuientium illi, & ordinatione ad vnum communem finem, leges, Magistratū & similia. Patet autem huiusmodi partem & totum differre specie ab vno, & multis non ita colligatis inter se; necnon à paruo & magno dissidentibus inter se sola quantitate. Quare exempla de multis & paucis examinantibus eandem virtutem liberalitatis,

tis, misericordiæ & similibus, sunt abs re; dñi non sumitur: multitudo ciuilitè vnita, & quatenus includens, per huiusmodi vnionē, ipsum etiam qui eas virtutes exercet. Quo pacto instituitur comparatio in præsentibus.

Ad 2. Bonum communitatis est bonum singulorum ciuium, & bonum vniuscuiusq; ciuis, est idem bonum communitatis; sed cum hoc discrimine, quod aliqua bona spectant ad singulos ciues, directè & immediatè, & ad communitatem non nisi mediatè & indirectè; quædam verò alia è conuerso, ita vt in quibusdam omnes & singuli ciues, eosdem proportionaliter vsus & actiones habeant, in alijs verò nequaquam. Patet autem diuersimodè affici homines ad ea quæ cuiusque intersunt directè & immediatè, suntque ipsius vsibus & liberæ facultati specialiter deputata; & ad ea quæ vnumquëque respiciunt tantum indirectè, & mediatè, subsuntque suis, & aliorum vsibus ac liberæ dispositioni indiuisim. Sunt igitur apta hæc vtriusque generis bona ad terminandas diuersas virtutes, nec potest vna sola dare directè, & explicitè facilitatem ad seruandam in vtriuslibet rectitudinem.

Ad 3. Admittitur in primis cum Philosopho cap. 6. & cum D. Thoma art. illo 7. ad 2. 3. Iustitiam incumbentem bono familiae distingui specie à iustitia intendente bonum ciuitatis. Quia familia componitur ex personis non habentibus eam iurium & bonorum, atque libertatis inuicem independentis distinctionem mutuam quam habent ciues comparati inter se & cum ciuitate. Quod liquet ex dictis quæ st. & versus finem.

Negatur deinde admittendam esse iustitiã legalem specialem erga totum genus humanum, aut erga eas ipsius partes cum quibus

non aliam habeat quis coniunctionem socialem, quamque est communis toti generi humano. Cum enim genus humanum nullam habeat specialem coniunctionem socialem cum vnoquoque homine, præter eam, quæ cum vno capite Deo coniungitur, atque idè solùm in ordine ad vltimum finem, ea sola virtute charitatis, qua quisque profecquitur bonum diuinum, profecquitur etiam bonum commune totius generis humani, nec est necessaria alia virtus, ad profecutionem istius boni communis. Hoc nimirum est inter Deum & alios Principes discriminè; quod bonum aliorum Principum est separabile saltem quoad aliqua ab vtilitatibus subditorum; Deus verò non est capax propriæ alicuius vtilitatis, omnemque proinde vtilitatem quæ ex ipso, exque rebus omnibus creatis prouenire potest, vult nobis. Vnde qui Deum amat, eiusque se conformat voluntati, eo ipso vult generi humano totum bonum toti ipsi commune; & vice versa qui vult bonum, quod est toti humano generi commune, & ad quod, vt ad finem communem omnes eius partes ordinantur, eo ipso vult Deum, qui solus est finis omnibus rebus creatis communis.

Demum, Iustitiæ legales intendentes bonum commune aliarum minorum communitatum sunt diuersæ specie iuxta diuersitatem specificam ipsarum communitatum. Quia vt docet Philosophus lib. 3. Polit. cap. 3. & 4. Respublicæ (eadem est ratio de alijs communitatibus) dissident inter se specie ea diuersitate specifica finium, ad quos proximè ac immediatè ordinantur; atque hunc finem intendit intendens bonum commune cuiusque communitatis proprium. Vnde iustitia legalis militis erga exercitum dissidet specie à iustitia

à iustitia legali mercatoris, erga societatem mercatoriam. Quia ille victoriani; hic diuitiarum incrementum intendunt. Idem dicitur proportionaliter de alijs communitatibus dissidentibus inter se specie, maximè verò de ijs, quæ sunt inuicem subordinatæ, ideoque habent fines inuicem subordinatos; quo pacto comparatur Tribus cum Ciuitate, & Ciuitas cum Regno. Nequè verò huiusmodi specifica multiplicatio iustitiarum legalium est absurda, aut communi hominum sensu repugnans, licet non sit communiter ab auctoribus animaduersa; quia consonat Philosopho, & efficaci rationi vt patuit.

QVÆSTIO XII.

Vtrum iustitia particularis differat specie à cæteris virtutibus?

ID E T V R non differre
 1. Quia religio tribuit Deo
 ius suum, nempe honorem,
 & cultum ipsi debitum. Ne-
 que hunc honorem, & cul-
 tum exhibere Deo potest,
 quin cæteris etiam omnibus substantijs ra-
 tionalibus iura sua tribuat. Quia cum Deus
 velit ac præcipiat, vt cæteris omnibus iura
 sua tribuantur; ad honorè vtique, & cultū
 eius spectat, vt id ita fiat. Neque enim
 omitti potest, quod Deus præcipit, absque
 contemptu legis diuinæ, id est ipsius Dei in-
 distincti à sua lege. Ergo virtus tribuens
 vnicuique ius suum, id est iustitia particula-
 ris est: indistincta à virtute religionis.

E 47 2. Ad

2. Ad virtutem obedientiæ spectat cōformitas nostræ voluntatis cum voluntate Dei. Quæ conformitas debetur Deo iure suo, & præstari minimè potest, quin cæteris omnibus præstentur iura sua; quæ videlicet omnia præcipit Deus vt præstentur. Ergo eodem modo virtus iustitiæ est indistincta à virtute obedientiæ. Confirmatur vtrumque argumentum, quia cætera, quæ continentur in definitione iustitiæ particularis præter iuris sui vnicuique attributionem, expressam in vtroque argumento, dictum est suprà omnibus prorsus virtutibus esse communia. Nihil igitur superest, per quod iustitia particularis differat specie à Religionē & obedientia.

R. Manifesta in primis est distinctio specifica iustitiæ particularis à virtutibus Theologicis. Quia iustitia tribuit vnicuique ius suum respiciendo tāquam obiectum formale ius potestatum alterius, formaliter vt tale, & consistit in medio inter duo extrema vitiosa, quorum neutrum conuenit virtutibus Theologicis vt constat ex dictis in primis quæst. circa ipsas. De cæteris virtutibus moralibus patet eadem distinctio tum ex ratione modo data; quia nulla illarum habet pro motiuo formali ius potestatum alterius superius attributum iustitiæ, & sola ipsa consistit in medio rei vt dictum est quæst. 9. tum quia reliquæ virtutes morales versantur circa passiones tanquam circa materiam propriam ipsarum; iustitia verò circa operationes, vt liquet ex q. 10. tum quia obligatio incumbens cæteris virtutibus differt specie ab obligatione urgente iustitiam, vt constat ex qu. 3. Nequeunt autem virtutes eiusdem speciei quidquam habere diuersum specie.

Et

Et hæc quidem ostendunt clarè diversitatem specificam iustitiæ à fortitudine, & temperantia, alijsque virtutibus, quæ dicuntur ad se. Circa virtutes alias ad alterum, quæ dicuntur partes potestatiuæ iustitiæ, dicendum est cum D. Thoma quæst. 86. & alijs communiter, aliquas ex illis differre à virtute iustitiæ per defectum æqualitatis; alias per defectum debiti fundati in iure alterius. Per defectum huiusmodi debiti deficiunt ab adæquato conceptu essentiali iustitiæ, veracitas, gratitudo, vindicatio cuiusque propriæ auctoritati permessa, liberalitas, affabilitas, amicitia, & alia eiusmodi. Ex quibus aliqua vix vllã respiciunt rationem debiti, ex parte obiecti, alia vero respiciunt rationem debiti fundatam in sola, vt cõmuniter dicitur, honestate virtutis; hoc est nõ fundatam in iure alterius, seu in amplitudine iuridica libertatis alienæ, sed in sola, comparatione operis cum operante facta per rectam rationem. Per defectum verò æqualitatis deficiunt à ratione, & conceptu quidditatiuo adæquato iustitiæ, religio, pietas, & obseruantia, maximè verò religio. Quia Deo nunquam potest exhiberi honor, & cultus æqualis infinitæ eius Maiestati. Dicitur autem est quæst. 9. æqualitatem esse de ratione iustitiæ. Differt ergò manifestè religio à iustitia. Indidem etiam differt obedentiã quæ est species obseruantia, & non attendit æqualitatem rei cum re, sed conformitatem voluntatis inferioris cum voluntate superioris, ac præcellentis.

Verum manifestior est, & quodammodo prior, magisque conspicua differentia, quæ petitur ex motiuo formali harum virtutum. Virtutes enim non distinguuntur formaliter per distinctionem operationum,

& effectuum quos præstant, aut peculiariū conditionum, quæ iisdem operationibus, & effectibus conveniunt, sed per diuersitatem specificam motiuorum formalium, vt iam iterum dictum est, & aduertit D. Thomas vbi cumque aliquam virtutem secernit ab alijs. Motiua autem formalia istarum virtutum differunt inter se specie. Quia motiuū iustitiæ, est ius proprietatis, seu libera facultas alterius ordinata in bonum ipsius. Motiuum verò religionis est honestas honoris & cultus debiti excellentiæ, ac præminentia Dei, vt primi principij. Similiter motiuum obedientia est præceptum, aut consilium superioris. Quæ tria sunt valde, & diuersa. Licet enim possit in controuersiam vocari, an Deus ratione suæ excellentiæ, ac præminentia habeat ius proprietatis strictè tale ad honorem & cultum sui, possitque proinde iustitia hominis, erga Deum imperare efficaciter, aut saltem inefficaciter, actus religionis; similiterque possit controuerti, an Deus ratione suæ superioritatis & dominij habeat ius strictum proprietatis ad obedientiam nostram; possintque proinde actus obedientia per eandem iustitiam, similiter imperari, de quibus dicetur infra: dubitari tamen minimè potest quin præminentia super omnia creata, & ratio primi principij distinguatur formaliter à iure proprietatis, & libera facultate respectu honoris & cultus; idemque dicitur proportionaliter de motiuo obedientia. Patet igitur manifestè religionem & obedientiam, & à fortiori reliquas virtutes distingui specie à iustitia particulari.

Ad 5. distinguitur assumptum: Religio tribuit Deo ius suum nempe honorem, & cultum ipsi debitum mouente formaliter

excellèntia et præminentia Dei, ut primi principij, conceditur assumptum: mouente formaliter iure actiuo diuino proprietatis: negatur assumptum, & inde consequentia: Eodem modo distinguendum est, quod in 2. dicitur de obedientia erga Deum.

Quod deinde adiungitur utrobique de impossibilitate exhibendi Deo honorem & cultum, aut obedientiam ipsi debitam, quin cæteris omnibus, & singulis tribuantur omnia sua iura, quatenus nulli vllum suum ius negari potest quin simul negentur Deo honor & obedientia, quæ ipsi debentur; Hoc inquam nihil probat. Quia potest nihilominus è conuerso tribui proximo ius suum per virtutem iustitiæ, quin propterea exerceatur formaliter vllus actus religionis aut obedientiæ erga Deum. Nempe duæ istæ virtutes sunt motui vniuersalioris, quam iustitia, ideòque non conuertuntur saltem mutuò actus & exercitia huius & illarum, idque sufficit ad distinctionem, & necessitatem diuersarum virtutum. Hac enim de causa necessariæ sunt aliæ virtutes, vltra charitatem, ad opera non solum consilij, sed etiam præcepti obligantis sub mortali; tametsi huiusmodi operum ommissio sit impossibilis cum actu charitatis.

Deinde impossibilitas actus eliciti ab aliqua virtute cum omissione actuum, qui versantur circa alias materias, solum probat per actum talis virtutis posse imperari, vel efficaciter & determinatè ac proximè, vel saltem ineffaciter, & indeterminatè, aut dispositiuè illos alios actus; non autem necessarias præterea non esse alias virtutes ad eosdem actus specialiter destinatas, & superantes formaliter, ac explicite eas difficultates, quæ vnicuique generi

actuum specialiter insunt, vt innotescit ex doctrina tradita quaest. 10.

QVÆSTIO XIII.

Vtrum virtus iustitiæ sit clarior & perfectior quam reliquæ virtutes morales?

IDEI' T' V R non esse clarior & perfectior. i. ex genere suo. Quia virtutes, quæ versantur circa bonum proprium moderando passiones sunt potiores virtutibus moralibus ordinatis ad alterum, & quæ versantur circa operationem, ac bonum aliorum, vt contendit Buridanus. Nempe intentio boni proprii est magis conformis inclinationi naturæ, vt experientia constat, nec non ordini charitatis, vt dictum est quaest. 43. de virt. Theol. Dictum autem est supra intentionem boni alieni esse proprium iustitiæ & partium omnium ipsius, atque reliquas virtutes morales versari circa passiones, & intendere bonum cuiusque proprium. Ergo fortitudo, & temperantia, cum omnibus suis partibus subiectiuis & potestatiuis sunt perfectiores, quam iustitia cum suis.

2. Inter virtutes, quæ sunt ad alterum præminent procul dubio religio, & obedientia mandatorum Dei; Quia, vt arguit D. Thomas quaest. 81. art. 6. quæ sunt ad finem sortiuntur bonitatem ex ordine ad finem, ideoque quo sunt propinquiora fini sunt meliora. Omnes autem virtutes morales

les versantur circa media, ideòque sunt ad finem, atque huic sunt propinquiores religio & obedientia mandatorum Dei, quam reliquæ virtutes ad alterum. Quia versantur circa ea, quæ directè, & immediatè Deum, specialiter respiciunt. Ergo religio & obedientia superant perfectione iustitiam simul cum cæteris virtutibus moralibus.

3. Inter virtutes, quæ versantur circa proximum excedunt liberalitas, & magnificentia. Quia quod continet totam perfectionem alicuius in se, & aliquid præterea perfectionis specialis superaddit, est perfectius illo. Hoc autem modo se habent, liberalitas, & magnificentia respectu iustitiæ. Ergo ambæ sunt perfectiores iustitiæ. Patet maior, quia quodlibet finitum fit maius qualibet additione. Probatur minor, de liberalitate, quia voluntas alicui super erogandi liberaliter includit essentialiter in se voluntatem non negandi, ac tribuendi, quod suum eiusdem est; & adiungit præterea voluntatem addendi de proprio. Idem patet à fortiori de magnificentia, quia hæc comparatur cum liberalitate, sicut liberalitas cum iustitiâ; siquidem liberalitas paruos, magnificentia magnos sumptus facit.

4. Inter easdem virtutes, misericordia est potior. Quia D. Thomas quæst. 30. art. 3. & 4. ponit misericordiam inter virtutes morales, quæ versantur circa proximum; eademque dicit potissimam inter omnes virtutes, quæ ordinantur ad proximum. Præterea iustitiâ etiam legalis ordinatur ad proximum, quæ tamen indubitanter præferatur iustitiæ particulari.

5. Ita natura comparatum est ut quæ sunt magis necessaria & minus rara sint virtuosiora.

Mora. Sic aqua magis indigemus, magis
 que abundamus quam vino; terra quam
 gemmis, & sic de cæteris eiusmodi. Atque
 inter sensus humanos tactus est maximè ne-
 cessarius, adestque animalibus, & omnibus,
 & semper, est verò minus perfectus, quam
 alij sensus. Certè est imperfectior, visu, ut
 colligitur ex Philosopho initio metaphy-
 sicæ; & tamen visus est minus necessarius
 ad vitam, deestque multis animalibus, tum
 per se, tum per accidens. Ergo etiam inter
 virtutes ea est minus perfecta, quæ est ma-
 gis necessaria, & reperitur in pluribus.
 Eiusmodi autem est iustitia comparata cum
 liberalitate, magnificentia, & pluribus alijs.
 Quoad necessitatem quidem, quia iustitiã
 omnes indigent & semper. Sic enim quis-
 que indiget rebus suis, quas, absque iustitia
 aliorum erga se, habere non potest. Simi-
 literque indiget pace, & tranquillitate,
 atque mutuis officijs benevolis proximorũ,
 quæ tamen habere non potest absque sua
 erga alios iustitia. Quoad frequentiam ve-
 rò; quia iustitia potest ab omnibus erga
 omnes semper & ubique exerceri absque
 liberalitate, tum sua cuiusque erga alios,
 tum aliorum erga se. At liberalitas haberi
 non potest absq. iustitia tum sua erga alios,
 ut liquet ex ratione præcedenti; tum aliorũ
 erga se; quæ seclusa non habebitur quid
 liberaliter erogetur. Præterea si compare-
 tur liberalitas cum multiplicitate exercitij
 iustitiæ, non potest nisi a paucis & erga
 paucos, atque rarentur exerceri. Quia
 multis nõ suppetit vndè sint liberales: mul-
 tis erogari non potest, nisi per prodigali-
 tatem; & liberalitas sæpe exercita exhaurit
 citò materiam suam. Idem à fortiori con-
 cluditur de magnificentia. Ergo iustitia
 est

est minus perfecta minusque pretiosa quam alia virtutes.

6. Ea virtus est præstantior cuius opus est difficilius. Difficilius autem est terribilia, & ipsam quoque vitam contemnere, quod spectat ad fortitudinem; quam ius suum unicuique tribuere, quod spectat ad iustitiam, Ergo fortitudo est virtus præstantior quam iustitia.

7. Quod ad claritatem attinet & celebritatem magis plauditur liberalis, et fortis quam iusto; & qui fuere fortissimi maiorem nominis celebritatem obtinuerunt semper, quam qui iustissimi. Ergo fortitudo, & liberalitas sunt virtutes clariores, ac celebriores, quam iustitia.

R. Philosophus in hoc libro 5. sub finem capituli primi præclarissima virtutum, ait, videtur esse iustitia; & neque Hesperus, neque Lucifer ita est admirabilis. Suffragatur De Thomas quæst. 5 S. art. 12. aiens: manifestum est quod ipsa (loquitur de iustitia) est præclarior inter omnes virtutes morales. Probat Philosophus tum ex vulgari proverbio; Iustitia in sese virtutes continet omnes: tum quia præditus iustitiæ, non solum sibi, sed alijs est bonus, potestque uti virtute, non solum in ordine ad se, sed etiam in ordine ad alios quorum alterum tantum præstant alia virtutes; tum quia uti virtute in ordine ad alios est difficillimum; atque maxima videtur esse virtus, ad quam spectat, maximam superare difficultatem. Verum uterque loquitur de iustitia legali, eaque comparata cum solis virtutibus moralibus, quæ versantur, circa proximos directè, & immediatè; atque in huiusmodi comparatione nemo est, qui dubitat de præminencia iustitiæ, quam convincit aperte ratio D. Tho-

ma; nempe bonum commune intentum à iustitia legali præminere bono particulari; circa quod versantur aliæ virtutes: sicut finis præminet medijs,

Iam quod ad iustitiam particularem attinet, docet similiter D. Thomas ibidem præcellere inter alias virtutes morales. Primo ex parte subiecti, quia iustitia residet in voluntate; aliæ verò virtutes in appetitu sensitivo; quandoquidem iustitia est moderatrix appetitus rationalis, reliquæ verò virtutes appetitus sensitivi seu passionum, ut dictum est quæst. 10. Deindè ex parte obiecti, quia aliæ virtutes laudantur solum quatenus sunt bonum ipsius virtuosi; iustitia autem quatenus est bona, & benefactiva, etiam respectu aliorum, atque diffusiva sui in alios. Quod est excellentius ac diuinius. D. Thomæ adhærent communiter cæteri adiuncta ex Caietano notatione sententiam eius accipiendam esse de comparatione cum solis virtutibus moralibus, quæ vel nõ sunt ad alterum, vel directè & immediatè ordinantur ad proximum, ut ad finem cui.

Dicendum autem primo est iustitiam particularem esse magis conspicuam magisque plausibilem ex sua natura quam cæteras virtutes morales; siue perfectiores sint siue minus perfectæ in se intrinsecè; de quo postea; Dempta tamen iustitia legali de cuius, quoad hoc etiam excessu dubitari non potest. Huc maximè confert Aristotelica illa cum Hespero, & Lucifero comparatio pertinens ex parte ad iustitiam etiam particularem, ut liquet ex tribus illis rationibus Philosophi initio propositis. Eodem manuducit D. Thomas quatenus quæst. 81. art. 6. pro significando excessu religionis ait eam præminere inter alias virtutes morales

les & de obedientia concludit quæst. 104° art. 3. esse potiore inter virtutes morales: & de misericordia quæst. 13. art. 4. eam esse potissimam inter omnes virtutes quæ ordinantur ad proximum: quæst. verò 58. art. 12 dicit iustitiam esse præclariorem. Præclaritas enim conspicuitatem & plausibilitatem significat potius quam intrinsecam perfectionem, ad quam referuntur voces prælatiæ aliarum virtutum. Idem clarè exprimit Tullius de officijs vbi agit de iustitia. Ait enim *in Iustitia virtutis splendor est maximus, ex qua boni viri nominantur*. Quæ ipsa nominatio est clarum argumentum summæ celebritatis in hac virtute, vt pote imperitente nomen, quod soli omnium simul virtutum cumulo debetur re ipsa.

Probatur ratione. Quia vt superius dictum est aliæ virtutes morales consistunt in medio inter duo vitia, quorum alterum excedit, alterum deficit à ratione medijs. Vnde fit, vt medium ipsum appareat defectuosum, cum comparatur ad extremum excedens; appareat verò excedens, cum comparatur ad extremum deficiens. Quapropter vterlibet vitiosus confundit facilè virtuosum cum altero vitioso atque vituperat; vtrilibet proindè difficile est agnoscere virtuosum vt talem, eique plaudere. Audiatur Philosophus 2. eth. cap. 8. *fortis cum ad timidum comparatur, audax; cum ad audacem, timidus esse videtur. Pari modo temperans &c. Liberalis etiam, prodigus &c.* Et mox concludit: *quapropter, & extremorum vterque medium ipsum à se compellit ad alterum; atque fortem, audax quidem timidum, timidus autem audacem appellat; & in ceteris similis modo*. At iustitia est quidem media

dia inter duo extrema vitiosa, non tamen inter duo vitia, ut ostensum est quæst. 9. atque ideò ex comparatione, & oppositione cum utrolibet extremo vitioso, agnosci facile, atque laudari potest, cum neutrum ex illis extremis opponatur alteri, sed sola virtus utriusque. Confundi verò cum neutro extremo vitioso potest magis, quam possit confundi audax cum timido, aut prodigus cum illiberali quandoquidem iustitia perindè opponitur toti vitio sibi contrario, nec non ipsi totum vitium, sicut opponitur vnum extremum vitium alteri extremo vitio. Patet igitur iustum esse discernibiliorem, quam præditos alijs virtutibus moralibus, ac proindè magis conspicuum, magisque plausibilem esse.

Accedit alias virtutes non consistere in indivisibili ex parte obiecti. Contingit enim alium esse magis, alium minus liberalem ac fortem; & facilem ad maiores, vel minores donationes; ad maiorum, aut minorum periculorum contemptum, & sic de alijs; Atque ideo vnum magis accedere, ad alterutrum ex extremis vitiosis, quam alium. Unde rursus confunditur facile virtuosus cum vitioso, cui fuerit magis affinis, non solum ab alterutro extremè vitioso, sed etiam à virtuosò, qui est propinquior ad extremum vitiosum oppositum. At iustitia consistit in indivisibili ex parte obiecti, & ideò omnibus facile patet, maximèquè conspicua est.

Accedit rursus plausum & æstimationem aliarum virtutum esse deinctas certis quibusdam opportunitatibus, non vsque adeo
fre-

frequenter occurrentibus . Fortis enim æstimatur tempore belli, & contemnitur tempore pacis; Similiterque liberalis, & misericors, cum præmit, aut depulsa iam est indigentia, & sic de alijs . At iustitia in bello & in pace omnibus semper & ubique est opportuna ac necessaria & æquè æstimabilis . Est ergo vniuersalior eius plausus .

Accedit demum actus earum virtutû, quæ non sunt ad alterum sæpe latere . Quia hærent in ipso virtuoso, ideoque parum obseruantur, & sæpe nec obseruabiles sunt . At iustitia testes habet inuitabiles suarum operationum, & omissionum eos omnes, quorum præcauet; aut reficit nocumentum . Quod ad discrimen maioris conspicuitatis valet plurimum . Tametsi verò hoc discrimen sit commune iustitiæ cum cæteris virtutibus ordinatis ad proximum; superest tamen aliud caput, vnde istis etiam præferatur, vt sit præclarior . Cum enim iustitia solùm tribuat vnicuique quod suum est saltem per se, ac directè, nullam ex proximo, cui id tribuit, gratiarum actionem, aliamue retributionem meretur, aut expectare potest præcisè ex natura sui operis . At reliquæ virtutes, cum tribuant proximo, quod nondum erat ipseus, mouent accipientem, ad gratitudinem ac remunerationem . Quare exercitium cæterarum virtutum magis, quàm exercitium iustitiæ obnoxium est sinistrae opinioni de intentione operantis turpis lucri gratia, aut ex alio motiuo minus honesto . Claritudo autem, & plausus proprius virtutis, pendet ex opinionione de recta intentione operantis, & propria virtutis, cuius actus exercetur .

Nec obstat ad actus iustitiæ allicere timorem pœnæ & vindictæ imminentis iniusto
 sicut

sicut spes lucri allicit ad actus aliarum virtutum. Non inquam hoc obstat, tum quia iustitia sapissimè exercet suos actus absque ullo timore ex omissione, vel quia non dum urget præceptum, vel alijs de causis, infra attingēdis: tum quia pœna & vindicta quaritur ex vna parte, & æqua, ac plerumque multo etiam maiori sollicitudine vitatur ab altera, scilicet ab iniusto. Quod non contingit in retributione inducibili per actus aliarum virtutum, Quia ad eam propendet vtraque pars. Quare timor mali temporalis ex iniustitia non est æqualis, spei lucri ex virtute ad alterum, non obligata, per ius alterius. Subsistit ergo ratio expensa in favorem iustitiæ. Porro quæ dicta sunt de claritate iustitiæ particularis comparata cū virtutibus cæteris præter iustitiam legalem vim habent eandem, si non, & maiorem respectu iustitiæ legalis comparatæ cum cæteris virtutibus, tendentibus ad bonum communis, vt patebit consideranti.

Dicendum rursus est virtutes ad alterum, idest iustitiam & eius partes, subiectiuas & potestatiuas, ac integrales, superare perfectione reliquas virtutes morales ex genere suo. Istam conclusionem euincunt auctoritas Philosophi & D. Thomæ fauentium illi locis initio indicatis, necnon rationes vtriusque ibidem productæ.

Dicendum est tertio, neque iustitiam legalem, neque iustitiam particularem præeminere perfectione omnibus omninò virtutibus ordinatis ad alterum absque vlla prorsus exceptione; licet præmineat iuxta mentem & sensum Philosophi & D. Thomæ; Prior pars conuincitur clarè quoad virtutes religionis & obedientiæ argumento proposito in secunda ratione dubitandi, quod est

est D. Thomæ in loco paulo ante citato circa religionem. Circa misericordiam similiter præferendam iustitiæ producet in responsione ad 4. fundamentum eiusdem Divi Thomæ convincens itidem efficaciter. Hæ igitur tres virtutes eximendæ sunt ex generali prælatione iustitiæ super alias virtutes morales.

Quoad alteram partem de mente Philosophi & D. Thomæ neuter, dum præfert iustitiam alijs virtutibus, loquitur de iustitia comparata cum omnibus cuiuscunque conditionis virtutibus moralibus etiam ad alterum, sed cum ijs tantum, quibus societas humana continetur, & ad proximos ordinantur. Circa quam rem nulla imprimis dubitatio esse potest de Philosopho; quæ videlicet comparationem instituit, cum ijs solum virtutibus, de quibus ipse agit in iisdem illis libris ethicorum. Non autem agit de religione & obedientia erga Deum, sed de ijs tantum quæ modo notatæ sunt, neque inter eas comprehendit misericordiam nisi formaliter compassivam ut dicetur ad 4. Iam D. Thomas ubique observat sensum Aristotelicum, dum aliud specialiter non exprimit, sed usurpat locutionem uniuersalem.

Præterea si in generali ea prælatione iustitiæ non subintellexisset exceptionem religionis & obedientiæ erga Deum, necnon misericordiam, non purè compassivam; manifestissimè sibi cōtradixisset semel atque iterum; & quidem in vna eademque parte Theologiæ, eaque ab ipso omnium diligentissimè ac perfectissimè elaborata, quandoquidem in eadem 2. 2. expressè præfert iustitiæ eas tres virtutes locis paulo ante memoratis. Certum igitur est quod de mente
 Philo.

Philosophi & D. Thomæ assertum fuit; & conclusio, quæ dicta est vtrique conformis, est omninò vera.

Ad 1. Virtutes ad alterum ita prospiciunt bono alterius vt ipsæ ipsarumque actus valde etiam perficiant suum subiectum, sintque magnum eiusdem bonum. Intentio autem naturæ & ordo charitatis præferunt bonum cuiusque proprium coniunctum cum bono alterius illi bono quod est limitatum ad suum subiectum, nec est diffusium sui. Eiusmodi namque est bonitas omnis, virtusque diuina.

Ad 2. Conceditur totum. Est enim demonstratiua ea ratio D. Thomæ. Sed iam præmonitum est in prælatione generali iustitiæ non comprehendit religionem & obedientiam mandatorum Dei à Philosopho, D. Thoma & alijs communiter, & à nobis exempta fuerunt expressè.

Ad 3. Liberalitas versatur primò & per se, vt docet D. Thomas quæst. 117. art. 6. circa passiones moderando propriam affectionem circa possessionem & vsum pecuniarum. Ex consequenti verò, inducta facilitate quoad istam moderationem, coadiuuat postea ceteras omnes virtutes circa proximum ad actus ipsarum, ex proprio & peculiari vniuscuiusque illarum motiuo, eliciendos tanquam remouens prohibens. Perfectio autem cuiusque virtutis pensatur penes id, quod conuenit illi primò & per se, & præcisè ratione sui motiui. Quare eadem de causa postponitur liberalitas iustitiæ, qua postpositæ sunt eidem supra vniuersaliter virtutes, quæ versantur circa passiones.

Iam continentia iustitiæ in liberalitate non verificatur formaliter quoad perfectionem quæ conuenit iustitiæ ex suo motiuo.

Quia

Quia hoc non continetur in motu liberalitatis, ut patuit verificatur ergo de sola continentia in genere causæ dispositivæ tantum, quatenus liberalitas ita disponit animam ad iustitiam ut iniustus non possit esse liberalis circa eandem personam, & circa idem genus rei; liberalis verò possit esse facilius iustus. Simili modo ac ratione negatur continentia iustitiæ & liberalitatis in magnificentia.

Ad 4. Misericordia usurpatur dupliciter. Primum pro affectu compassivo erga proximum subveniente eidem ex compassione; Atque hoc modo, est inferior virtute iustitiæ ob eandem rationem qua ipsa præfertur alijs virtutibus circa passiones. Secundo usurpatur misericordia pro virtute cuius motivum est dignitas naturæ rationalis patientis indignæ & impediente quantum potest, quominus ea patiatur. Quod motivum & opus patet esse longè nobilius motivo & opere iustitiæ. Quia dignitas humanæ naturæ quæ pertinent ad eius substantiam præponderat incomparabiliter iuri hominis, quod est accidens ipsi inhærens. Unde apparet opus operi similiter præeminere, saltem formaliter. Notat porro Caietanus in hunc art. 12. quæst. 58. priori & non posteriori modo misericordiam communiter accipi; Ideoque non subintelligi quoad posteriorem significationem, dum non fit peculiaris & expressa mentio ipsius.

Ad 5. Conceditur in eodem rerum genere præeminere perfectione quæ sunt minus necessaria ijs quæ magis necessaria sunt. Sed negatur iustitiam esse magis necessariam quam liberalitatem sumptam in eo sensu, secundum quem dictum est, ipsi præeminere, iustitiam. Constat siquidem ex doctrina tradita

tradita circa tertium, iustitiam exerceri non posse ab illiberali secundum eam liberalitatis significationem, ac proinde est ea species liberalitatis magis necessaria quam iustitia, quandoquidem necessaria est ad ipsam iustitiam, cum hæc ad illam non sit similiter necessaria. Eadem est ratio de cæteris virtutibus, quæ sunt ad se, & versantur circa passiones. Magis enim necessarium vni- cuique est esse bene ordinatum in se, & ad se quam respectu aliorum; neque hæc se- cunda bona ordinatio haberi potest ab inor- dinato respectu sui. Discursus igitur obie- ctionis valet potius ad confirmandam do- ctrinam superius traditam; atque obiectio utitur alia liberalitatis significatione, quæ non est ad rem ut liquet ex data eius expo- sitione.

Ad 6. D. Thomas quæst. 27. fine quæst. 123. art. 12. ad 2. atque in præsentia art. 12. re- spondet optimè virtutes non æstimari ex magnitudine difficultatis secundum se, sed ex magnitudine causæ & motiui, ob quod ea superatur: atque in virtutibus ad alterum motiuum est præstantius per se, & præcisè ex ratione formali, cuiusque virtutis, quam in fortitudine & alijs quæ sunt circa passio- nes. Deinde tota collectio actuum iustitiæ est difficillima propter peculiarem eorum frequentiam supra notatam. Nam ut docet cum experientia D. Thomas eadem q. 123. art. 6. difficilius est diu manere immobilem, quam subito motu moueri ad aliquod ar- duum. Perinde autem est sæpe quod est difficile, & raro quod difficilius.

Ad 7. Liberali & forti plauditur plerū- que plausu gratificante, & obsequente pro- pter acceptum beneficium a liberali aut for- ti, vel propter potestatem acquisitam forti;

vel

vel æstimatione folius physicæ bonæ consti-
tutionis: non verò laude magnificente
& morali. Cuius signum est, quia sæpe si-
militer plauditur manifeste prodigo, nec
non audaci, ac per temeritatem victori, ad
eum fære modum, quo plauditur agro vbe-
ri, & equo vincenti in cursu, aut pralio.
Plausus autem iustè operantis plerumque
sequitur opinionem honestatis, & est laus
magnificativa, cum commendatione veræ
virtutis ob rationes supra datas; atque hoc
sensu attributus est iustitiæ plausus præci-
pius & conspicuitas maior,

QVÆSTIO XIV.

Vtrum iniustitia sit vitium
speciale?

IDETVR nō esse. 1. Quia
homicidium, detractio, adul-
terium, furtum, personarum
acceptio, vsura, & similia
sunt a&iones oppositæ iuri
alieno proprietatis, atque
adeò illis omnibus conuenit ratio iniusti-
tiæ proprie talis; & tamen videtur illa om-
nia sub vno vitio speciali contineri minimè
posse, tum quia dissident valde inter se; tū
quia contingit facilem ad furandum esse
difficilem ad homicidia, & sic de alijs.

2. Philosophus in præsentī cap. 8. dicit,
operantes contra iura aliorum ex passione
facere quidem iniuriam, non tamen esse
iniustos. Essent autem iniusti si vnicus ac
specialis esset habitus iniustitiæ. Quia is
acquireretur quibusuis actibus iniustis, &

constitueret iniustos simpliciter seu vniuersaliter & in omni genere .

3. D. Thomas in præsentiquæst. 59. a. 2. ad 3. constituit hoc discrimen inter intemperantiam & iniustitiam, quod si quis faciat aliquid ultra mediocritatem in materia intemperantiæ, per accidens & præter intentionem ratione ignorantia inuincibilis; non propterea facit intemperatum, aut formaliter, aut etiam materialiter: facit verò iniustum materialiter qui simili prorsus modo transgreditur medium iustitiæ. Cui discrimini nullus esset locus, si daretur habitus specialis iniustitiæ, sicut datur habitus specialis intemperantiæ .

R. Sicut iustum ita etiam iniustum sumitur quandoque latè & generaliter, quandoque strictè & particulariter. Iniustum latè & generaliter est omne oppositum legi, & distamini rationis. Vnde omnes peccatores iniusti, & omne peccatum iniustitia, atque iniquitas dicitur tum a Philosopho initio huius libri, tum maximè in sacris litteris frequenter. Iniustitia hoc modo sumpta non est particulare vitium, sed ratio generica, omnivitiis communis. Iniustum strictè & particulariter est quod opponitur iuri alieno proprietatis tanquam læsuum eius, & transgrediens limites ab eo præfixos. Vnde iniustitia particularis est actio vel omissio contraria obligationi fundatæ in eodem alterius iure .

Iniustitia ista particularis est vitium speciale ex consensu omnium cum D. Thoma, art illo 2. proximè citato. Quia ubi est materia specialis opposita speciali materiæ, specialis virtutis, eo ipso datur vitium speciale oppositum tali virtuti speciali: Datur autem specialis virtus intendens indemni-

tatem

eatem iuris alieni, tanquam [materiam] spe-
cialem, vt liquet ex dictis a quæst. 8. Ergo
datur vitium speciale intendens læsionem
iuris alieni proprietatis; idest datur habitus
specialis vitiosus inclinans indiscriminatim
quantum est ex se ad omne opus iniustum.

Verum obseruare oportet aliud esse pec-
care contra iustitiam: aliud peccare ex ha-
bitu iniustitiæ. Fieri nimitum potest, vt
quis peccet furando contra iustitiam, quin
talis actus procedat ex habitu iniustitiæ. Po-
test enim quis furari ex solo motiuo gloriæ
vanæ, concupiscentiæ, iræ, timoris, aut simi-
libus. Et tunc peccabit quidem contra iu-
stitiam, quatenus nocebit iuri alterius; non
tamen peccabit ex habitu iniustitiæ, quate-
nus non mouebitur motiuo eius proprio, &
particulari. Cuius indicium est, quod post
eiusmodi actus sæpe repetitos non propte-
rea dabitur in furante facilitas, & inclina-
tio ad furandum quando iam amplius non
aderunt motiua gloriæ vanæ, concupiscen-
tiæ &c. propter defectum cognitionis actua-
liter illa representantis; vel quia tamen si
actualiter adsint in cognitione, non pollent
nihilominus vi sufficienti ad reddendum
facile furtum propter virtutes contrarias
humilitatis, temperantiæ, mansuetudinis &c.
postea acquisitas & auferentes facilitatem
ad prosecutionem eorum motiuorum, atque
adeo ad furandum ex iisdem motiuis. At si
quis sæpe furetur ex motiuo inæqualitatis
inter damnum & lucrum; hoc est propter
ampliandos terminos propriæ libertatis &
restringendos alienos, atque ex amore
præeminentiæ, quoad hoc, supra alios, acqui-
ret eo ipso habitum iniustitiæ, eritque facilis
ad furandum, tamen si desint cætera omnia
motiua modo commemorata, aliaque similia

opposita formaliter & directè motiuis aliarū virtutum .

Patet igitur iniustitiam particularem oppositam formaliter & directè particulari iustitiæ esse vitium speciale distinctum specie ab omnibus alijs vitijs . Potest verò rectè definiiri habitus intentius inæqualitatis inter damnum & lucrum : siue ampliatius propriæ libertatis & restrictius alienę vltra & citrà terminos legitimos vtriusque , siue profecutiuos præminentia supra alios quo ad terminos liberæ facultatis . Vel dicatur iniustitia particularis est constans & perpetua voluntas ius suum vnicuique negandi ; idque eo proportionaliter sensu quo dictū est oppositum quæst. 8. circa habitum iustitiæ particularis . Est enim de vtroque habitu eadem proportionalis ratio ; vtpotè inuicem contrario .

Ad 1. Si actiones illæ fiant ex motiuo iā explicato inæqualitatis , & præminentia , omnes pertinebunt ad specialem habitum vitiosum iniustitiæ , vt ad principium proprium ipsarum ; sin minus pertinebunt ad diuersos alios habitus iuxta diuersitatem motiuorum . Verum hic secundus modus operandi est qui vt plurimum vsu venit , propter prædominium inclinationis passionum existens de facto in hominibus supra inclinationem prauam appetitus purè rationalis . Pro cuius rei intelligentia recolenda est doctrina quæst. 10. Quod autem euenit , vt plurimum apprehenditur facilè vt vnicum . Vnde prouenit , vt difficilè appareat non considerantibus intimè naturas rerum ; ea omnia peccata posse aliquo modo pertinere ad vnicum habitum .

Ad 2. Sensus Philosophi est nocentibus ex passione esse imputabile damnum illatum
alijs

alijs contra ipsorum iura, eorumque operationibus conuenire totam malitiam iniustitiæ; sed non propterea eos acquirere, & habitum specialem iniustitiæ, vti cuius sint faciles ad similes operationes iniustas cessantibus etiam passionibus & motibus aliorum vitiorum. Qui sensus est proculdubio legitimus, idemque est clarissimus ex dictis. Itaque omni operanti, quod iniustum est, inest eadem priuatio bonitatis iustitiæ sub quouis motiuo, & imputatur æqualiter peccatū iniustitiæ; non tamen inest eadem bonitas physica actus, & habitus inde orti, nec eadem facilitas & inclinatio ad operationes iniustas pro omni euentu, nec est idem specie peccatum quoad entitatem materiale ipsius; atque hæc est intentio Philosophi.

Ad 3. In ea comparatione D. Thomæ datur paritas quoad duo; & disparitas quoad alia duo. Paritas est primum quod neque malitia intemperantiæ neque malitia iniustitiæ est imputabilis ad culpam operanti in eo casu. Quia cognitio & aduertentia actualis malitiæ obiectiue, est radix & causa imputationis in omni materia. Datur deinde paritas quoad hoc vt neutra operatio procedat ab habitu vel intemperantiæ vel iniustitiæ, vt liquet ex dictis a fortiori.

Disparitas est 1. quod medium temperantiæ est medium rationis, medium verò iniustitiæ est medium rei vt dictum est quæst. 9. Ideoque magis dici potest dari iniustum, quam intemperatum in casu ignorantie ac inaduertentiæ. Altera disparitas est quia, intemperatum, vtpote pertinens præcisè ad operantem ex natura sua, regulatur solū per cognitionem operantis: iniustum verò, regulatur etiam per rationem alterius, vt potè pertinens etiam ad alterum præter

operantem. Quare ex hoc præterea capite adest sufficiens fundamentum discriminis constituti à D. Thoma, & diuersæ vtroque locutionis ab eo usurpatae; atque hoc fundamentum sufficienter indicauit ibidem, Sanctus Doctor, nec aliud intendit Caietanus in expositione eius loci, licet non exponat adè clarè. Vtcunque res habeat, nihil interest ad mores.

QVÆSTIO XV.

Vtrum sciens, & volens possit iniuriam pati?

IDE T V R posse pati 1. Quia in contractu usurario & simoniaco dans pretium pro mutuo ultra sortem, & dans qualecumque pretium pro re sacra patiuntur iniuriam ab accipiente tale pretium. Cuius manifestum indicium est, quod accipiens tenetur ad restitutionem; excessus quidem in casu mutui, totius autem pretij in casu simoniæ. Idque verum est tametsi pretium datum fuerit à sciens, maximeque volente absque vlla prorsus coactione ex parte acceptantis pretium. Quod scilicet oblatum datumque ab altero fuerit præcisè, vt se liberaret ab onere gratitudinis, nec discederet grauatus ob beneficium sibi collatum gratuito; & quando nulla vrgebat necessitas illud quærendi, ac accipiendi, sed sola voluptas, & appetitus purè spontaneus concupiscentiæ.

2. Marito spontè ac libenter consentienti in adulterium vxoris, infert nihilominus

iniuriam adultera, eiusque actio contrahit rationem formalem & malitiam specialem, adulterij, adeoque & iniustitiæ. Eadem est ratio, de violence occidi absque iusta causa, seu nulla existente causa præter voluntatē, qua desiderat occidi; necnon de volente, ac petente infamationem sui, præsertim si ratione officij sit persona publica. In ijs etenim & similibus casibus datur vera ratio iniustitiæ nihil obstante scientiā & voluntate patientis. Quod auctores communiter supponunt vt certum. Nec magis dubitatur Sacerdotem pati iniuriam, si iudicetur à iudice Laico, tametsi velit ab eo iudicari & cedere iuri suo quoad forum Ecclesiasticū. Idem apparet ex irregularitate percutientis Sacerdotem volentem percuti punitiva iniuriæ illi nihilominus illacæ. Potest igitur iniuriam pati sciens & volens.

R. Vnanimis & certa omnium sententiā est cum D. Thoma dicta quæst. 59. art. 3. scientem & volentem non posse pati iniuriam. Ratio efficax D. Thomæ est, quia vnusquisque se habet potius vt agens quam vt patiens, in eo quod sibi contingit ex propria voluntate. Nam quod sibi cōtingit ex propria voluntate, habet ex seipso; quod autē patitur habet ex alio. Repugnat igitur vt iniuriam quis patiatur volens. Nempe quatenus illam pateretur, iniuria esset à principio extrinseco; esset autem ab intrinseco, quatenus eandem vellent; id est esset ex seipso, quæ sunt contradictoria. Qua de causa dixit Philosophus 8. phys. tex. 40. non posse idē secundū idē esse agēs & patiens.

Confirmatur quia nemo potest facere iniuriam per se & formaliter nisi volens. Ergo neque pati eandem formaliter potest volens. Patet consequentia, quia sicut ne-

quit quisquam constitui moraliter agens, nisi per voluntatem; ita non potest constitui moraliter patiens nisi contra voluntatem. Confirmatur rursus, quia nulla iniuria fieri formaliter potest, nisi peccando contra legem fauentem atque beneficam respectu eius, cui infertur iniuria vt supra dictum est quæst. 3. & sæpe deinceps. Cum autem fauor & beneficium non conferantur inuito, ideòque nulla lex possit esse fauorabilis & benefica respectu nolentis fauorem & beneficium; atque volitio actionis iniuriosæ foret nolitio fauoris & beneficij contrarij, patet iniuriam non posse esse volitam ab eo qui eam patitur, sed eo ipso deesse actioni rationem iniuriosæ. Confirmatur denique quia ius constituitur intrinsecè per volitionem eius cui ipsum inest vt dictum est q. 6. Ergo eo ipso quod quis velit actionem materialiter contrariam iuri suo, cedit eidem iuri, nec subsistit amplius tale ius. Est autè de ratione actionis iniuriosæ vt componatur cum iure alterius in contrarium; neque peccari iniuriosè potest aduersus ius, quod iam euauit.

¶ Ponitur ob oculos clarius vis listarum confirmationum aduertendo ius non grauare subiectum cui inest, sed cæteros in fauorem ipsius, vt constat ex definitione iuris superioris data. Si autem posset quis pati iniuriam volens, posset planè ius aliquod esse grauosum respectu habentis ipsum. Quia ratione iuris ipsi conueniret, vt cæteri non solùm possent, sed etiam deberent contradicere voluntati eius circa rem suam; certe non tenerentur nec possent illi conformari. Quia non possunt inferre iniuriam, sed tenentur ab ea abstinere. Quid autem est grauamen, si tale non est quod impedit impletionem propriam

proprie voluntatis, atque ceteros constrin-
git ad contradicendum eidem? Quid quod
inde fieret ius posse esse restrictivum pro-
priae simul, & alienæ libertatis impediendo
illationem iniuriæ ab altero, & consensum
proprium in iniuria; id est in peccatum al-
terius? quod est contra quidditatem iuris,
& contra omnem superiorem doctrinam,
circa illud.

Declaratur & vrgetur ulterius exemplo:
Quia emptor, qui sciens & volens dat pro
merce pretium maius quam debeat, nullam
vt est in confessio apud omnes, patitur in-
iuriam à venditore accipiente totum, quod
sibi datur, tametsi faciat materialiter inur-
stum vt patet. Id quod nulla alia de causa
subsistere potest, nisi quia actio materialiter
iniusta amittit rationem formalem iniuriæ
ob scientiam & voluntatem patientis seu
quasi patientis. Ergo repugnat actionem
aliquam esse formaliter iniuriosam respectu
volentis ipsam.

Accedit rem hanc Canonica & Ciuili sã-
ctione reddi indubitabilem quia Reg. 27. de
reg iur. in 6. statuitur, quod *scienti & con-*
sentienti non fit iniuria; & l. 187. ff. eodem
titulo deciditur *neminem fraudare eos, quos*
sciunt, & consentiunt repugnat autem, vt
iniuriam inferat alicui, qui eum non frau-
dat suo iure.

Ad 1. & 2. dicitur nullũ eorum qui vtro-
bique adducuntur in exemplum, velle sim-
pliciter & absolute, sed tantum, secundum
quid voluntate formaliter pertinente ad ra-
tionem iuris. Quod tamen, vt percipiatur
clare, & solide stabilietur obiterque di-
ruantur nonnullæ aliorum responsiones mi-
nus idoneæ, aut nimis duræ, opus est do-
ctrina quæst. sequentis.

QVÆSTIO XVI.

Vtrum ius possit formaliter aut tolli per iniuriam, aut lædi absque iniuria?

IDETVR vtrumque fieri posse. 1. Quia habenti ius ad rem potest impediri, ac negari ius in re per actionem iniustam ut infra dicitur & est certum apud omnes. Ergo potest auferri, seu negari ius aliquod per iniuriam.

2. Ius est reflexivum, aut quasi reflexivum supra seipsum. Eodem namque iure, quo quis habet rem quamlibet aliam ut suam, habet etiam necessarium ipsum, ius, ut suum. Alias necesse esset dari processum iurium in infinitum, ut aliquod ius fieret suum al cuius. Sicut ergo actio auferens res alias distinctas realiter a iure, que sunt terminus iuris potest esse iniusta per oppositionem cum iure circa illas; ita etiam potest esse iniusta actio auferens ius per oppositionem cum eodem iure, quod aufertur; id est cum iure iuris indistincti realiter ab ipso.

3. Habens aliquod ius absolutum, & illimitatum quoad tempus, eo ipso habet ius ad conservationem perpetuam sui iuris. Ergo fit illi iniuria, si impediatur conservatio talis iuris. Impediri autem non potest conservatio iuris, nisi per ablationem ipsius. Ergo ablatio iuris potest esse iniuriosa.

Con-

Confirmatur quia vnusquisque habet ius ad conseruationem sui: alias non esset iniusta occisio hominis. Cum autem quis occiditur deficient omnia eius iura, ideoque ablatio vitæ est ablatio omnium iurium conuenientium illi qui occiditur. Vnde si quis non haberet ius ad conseruationem suorum iurium, eadem de causa, neque respectu conseruationis sui vllum ius haberet, nempe hoc ius cum iniuria sibi contraria componi non potest, & ablatio vitæ est ablatio omnium iurium. Sequela autem est absurdissima, vt pote auferens rationem iniustitiæ homicidio secundum omnes suas species; cum tamen nulla maior hominis ad hominem iniustitia esse possit quam homicidium.

R. de Conceptu formali iuris est, tum vt auferri formaliter per iniuriam non possit, tum vt lædi non possit formaliter, nisi per iniuriam. Probatur & explicatur prima pars huius principij primùm à paritate. Quia nullum ius potest tribui formaliter per iustitiam, ita vt nõdum habenti ius aliquod tribuatur ab habenti, idque ab isto fiat virtute iustitiæ. Ergo nullum ius tolli, negatiuè potest formaliter per iniuriam, ita vt habens ius aliquod incipiat non habere illud, idque fiat per iniuriam auferentis. Patet antecedens; quia cui aliquid confertur non præexistente iure, vt id sibi conferretur eo ipso confertur gratis si quidem confertur quod non est suum ipsius accipientis. Patet consequentia; quia non minus est de ratione iniuriæ, vt cõtradicat iuri alterius, quàm sit de ratione iustitiæ, vt conformetur iuri alterius. Æque autem repugnat contradictio respectu extremi iam non amplius existentis; atque

Conformitas respectu nondum existentis.

Probatum deinde à posteriori. Quia iudex spolians reum bonis suis ob delictum dignum tali pœna, nullam illi infert iniuriam; infert verò latro, tametsi illa auferat eidem delinquenti cognita eius dignitate, ut spoliatur bonis suis. Huius autem discriminis nulla alia ratio esse potest, nisi quia iudex simul cum bonis auferit ius ad bona; latro verò auferre ius non potest, sed tantum bona. Quod si vel hic haberet potestatem auferendi simul cum bonis ius ad bona, vel ille non haberet, secus omninò res, accideret, & iudex inferret iniuriam; latro non inferret. Patet igitur auferentem ius, eo ipso, nullam iniuriam inierre; ac proinde ius per iniuriam auferri formaliter minimè posse.

Probatum denique à priori. Quia iniustitia habitualis est habitus intentivus inæqualitatis, ut dictum est quæst. 14 ac per consequens iniustitia actualis, est actualis intentio inæqualitatis. Constat autem ex dictis quæst. 9 istam inæqualitatem versari non inter bona vnius, & iura alterius secundum se, neque inter iura vnius, & iura alterius secundum se; neque inter vtraque simul, absolute considerata; sed versari inter bona vnius, & bona alterius cum proportionem ad iura vtriusque: Ita ut defectus proportionis inter hæc extrema essentialiter constituat inæqualitatem, quæ est materia iniuriæ. Manifestum verò est defectum istiusmodi æqualitatis dari non posse deficiente iure. Sicut nihil potest habere proportionem æqualitatis respectu extremi iã nò existentis, ita nec inæqualitatis proportionem habere potest respectu eiusdẽ. Népe

extremo quod iam non datur a parte rei, sicut nihil æquale, ita nec inæquale quidquã esse potest.

Confirmatur. Nam qui patitur iniuriam, idè illam patitur, quia ei negatur quod eidem debetur, sed ablato iure iam nec ipsum, nec eius terminus debetur. Ergo cui auferretur ius formaliter, non patitur iniuriam. Vis huius rationis ex eo clarius apparet; quia si posset ius formaliter auferri per iniuriam; fieri vtique posset, vt quod alicui debebatur, inciperet esse indebitum respectu eiusdem præcisè ratione iniustæ ablationis. Quod est manifestè absurdum quia ablatio iniusta auferentem constituit debitorem rei ablatæ, & rem ipsam ablatam constituit debitam restitui. Patet autem sequela: quia deficiente formaliter aliquo iure, deficit eo ipso ratio debiti in termino iuris, si quidem ablata forma denominante nequit subsistere eius denominatio; atque ratio debiti est denominatio proueniens à iure. Ergo si formalis ablatio iuris posset esse iniusta aliquid prius debitum redderetur indebitum ratione iniustæ ablationis.

Altera pars principij initio propositi, nempe nullum ius, formaliter lædi posse, nisi per iniuriam videtur esse satis ex se manifesta. Quia ius proprietatis, de quo agitur, est libera facultas munita lege fauente subiecto eius, & grauante alios in fauorem ipsius, vt dictum est in definitione iuris. Quare fieri non potest, vt lædatur ius aliquod, quin restringatur libera aliqua facultas, & fiat contra legem fauentem eidem liberæ facultati; atque constituatur inter lædentem, & læsum inæqualitas contraria tali legi. In hoc autem consistit formalis ratio iniuriæ vt patet. Ergo repugnat

gnat actionem aliquam vel omissionem esse læsiuam iuris formaliter, eandemque non esse iniustitiam. Ea porro actio, seu omissio dicitur læsiua iuris formaliter; quæ est contraria, actioni, vel omissioni, ad quam ius dat liberam facultatem.

Quare ad iudicandum an aliqua actio, vel omissio quæ ex vi alicuius iuris præ-existentis secundum se futura erat iniuriosa, desinat esse talis, ex aliqua suppositione superueniente de nouo; videndum est, an noua ea suppositio auferat ius præexistens ad eam actionem vel omissionem, an nõ auferat? Si enim auferat ius, auferet etiam actionem vel omissioni rationem iniuriosam; sin minus: non auferet, quidquid illud, & cuiuscumque conditionis fuerit. Siquidem eo non obstante actio seu omissio erit læsiua iuris, non minus, quàm si ea suppositio facta nõ fuisset.

Ex his concluditur sententiam Philosophi D. Thomæ aliorumque communem & certam defensam in quæst. proximè præcedenti quod volenti non fit iniuriã, intelligendam esse de voluntate qua quis validè renunciet iuri suo, illudque efficaciter abdicet à se non solum affectiue, sed etiam effectiue. Hanc esse mentem D. Thomæ patet ex illo art. 9. ad 1. *Homo enim aut per suam voluntatem possidet res, & ita non est præter proportionem vel propositum, si aliquid ei abstrahatur, sed secundum propriam voluntatem, vel à se ipso, vel ab alio.* Loquitur ergo de voluntate qua vnus quisque res possidet, & qua proinde retractata per contrariam voluntatem non amplius eas possidet, sed desinunt esse sue ipsius.

Eam porro sententiam; tamen si absolute, & absque expressione vllius limitationis proferatur, esse capacem huius sensus,

ac restrictionis ex eo facile perspicitur; Quia dñ agitur de iuribus voluntas disponens inualidè circa aliquid, perindè æstimatur ac si non esset; Ideòq. cõmuniter dicitur voluntas nulla; & quia moraliter nulla est re ipsa, dum agitur de voluntate quoad morales effectus, vt contingit dum agitur de iuribus, & iniurijs, non comprehenditur sub nomine voluntatis. Vnde patet nullam vim inferri per datam expositionem Philosophi & D. Thomæ atque regulis vtriusque iuris; quatenus negantibus iniuriam respectu scientis & volentis. Quia loquuntur expresse de voluntate inducente diuersitatem, moralem, in actionem materialiter iniustã. Quæ diuersitas induci nullatenus potest nisi inducta diuersitate in iure; cui videlicet, si non obstante ea voluntate adhuc perseueraret, non minus esset contraria, etiam formaliter, ac moraliter eadem actio, quam si nulla talis voluntas, nullusque in eam consensus physicè adesset patienti.

Quia verò voluntas actualiter, & explicitè consentiens in actionem materialiter iniustam aliquando illi aufert, aliquando non aufert rationem formaliter iniuriosã; pro isto discrimine clarius dignoscendo considerandum est quædam iura pendere in esse & conseruari ab actuali voluntate habentis illam: vel certè quoad primum esse ab actuali voluntate, eaque explicita ac determinata circa talem rem, & quoad conseruari à defectu similis voluntatis actualis contrariæ: alia verò iura esse talia vt eorũ conseruatio non pendeat à defectu voluntatis actualis contrariæ, neque ad primum eorum esse requiratur voluntas explicita, & determinata respectu talis rei. Prioris ge-

neris sunt iura pecuniarum. Quas videlicet nemo facit suas, nec reddit illicitam usurpationem earum, nisi habeat voluntatem specialiter liberam respectu ipsarum, qua velit eas esse suas; & superueniente voluntate contraria desinunt esse suæ. Posterioris generis est fama. Cuius videlicet ius habetur voluntate generali, qua vult sibi bene esse, siue esse felix ac beatus, & non amittitur voluntate actuali contraria.

Ratio huius discriminis inter diuersa iura pendet ex eo, quod quædam bona sunt talis naturæ, vt cum ipsis, & sine ipsis possit quis esse felix; imò possit promouere felicitatem per voluntariam iacturam eorum, seque disponere per ipsam ad alia maiora bona. Huiusmodi sunt pecuniæ, & abundantia bonorum temporalium, quibus in pauperes erogatis, aut aliter honestè renuntiatis crescit dispositio ad ditandum animum maioribus alijs bonis; ipsaque voluntate, se ad illa disponendi, incipit iam ditescere melius, & promouere felicitatem suã. Alia verò sunt bona, quorum iactura voluntaria non promouet felicitatem, sed minuit & reddit indispositum, aut minus dispositum ad consecutionem eius. Huiusmodi sunt fama bona, vera rerum cognitio & alia huius generis. Infamia enim voluntaria reddit hominem minus sollicitum de honestate vitæ, & minus vtilem honestati aliorum cõfouendæ; & error quantum est de se disponit animum proximè vel remotè ad prosecutionem, vel fugam rerum contrariarum merito, ac dignitati ipsarum. Pater autem in voluntate generali, qua quis vult felicitatem, vtque bene sibi sit, non posse contineri voluntatem eorum bonorum, sine quibus felicitas, & ipsum bene esse optimè consistit;

consistit; ac proinde ad acquisitionem eorum, seu ad ea facienda sua necessariam esse voluntatem explicitam ac determinatam respectu ipsorum: Contineri verò in eadem generali voluntate, voluntatem eorum bonorum, quæ ita conferunt ad felicitatem, ut eorum iactura voluntaria minuatur illam potius, & ad eandem malè disponat. Qui enim vult aliquid explicitè, eo ipso vult virtualiter & implicitè quæ sunt ad illud necessaria determinatè, non verò quæ necessaria non sunt.

Quia verò nemo est, qui nolit, aut possit omninò nolle felicitatem, sed necessariò omnes illam volunt, atque hæc voluntas præualet supra omnes alias volitiones, fit planè nemini deesse posse voluntatem efficacem, quæ sufficiat ad constituendum ius respectu eorum bonorum, cum quibus felicitas habet illud genus connexionis, quæ modò exposita est. Vnde etiam si quis habeat, per errorem intellectus, aut deordinationem affectus, voluntatem particularem, qua efficaciter nolit eadem bona, illisque, & eorum iuribus renunciet efficaciter affectiue, atque ipsorum iacturæ similiter consentiat; non propterea desinet habere ius ad illa. Præualet nimirum voluntas vniuersalis felicitatis & eorum bonorum, cum quibus connectitur felicitas, huic alteri voluntati particulari contraria: tum quia voluntas felicitatis est ordinatiua cæterorum omnium ad ipsam felicitatem, cum maiori adhæsiōne ad hoc motiuum, quam possit haberi ad aliquod aliud: tum quia ea voluntas continetur in qualibet alia voluntate, ut dictum est dum ageretur de vltimo fine, & de terminis humanæ libertatis. Quapropter quæuis volitio circa

MOTIVUM

motium particulare, quæ contradicit intentioni vniuersali fœlicitatis, sibi etiam ipsi contradicit virtualiter, & implicite; concordans partim cum eadem intentione fœlicitatis, partim ab eâ discordans. Præterea lex, qualem dictum est supra pertinere ad constitutionem iuris proprietatis, fauet intentioni fœlicitatis, non autem voluntati particulari contrariæ. Nempe Deus non vult eis nos iuribus spoliari, quibus egemus ad fœlicitatem per se, & determinate; tamen si dederit potestatem, vt culpa nostra amittere possimus bona ad illam conferentia merendo ablationem eorum, sicut & ipsum fœlicitatem amittere possumus, tamen à nemine auferibilis ea sit absque culpa nostra, & merito, vt auferatur.

Ex quibus apparet patientem iniuriam, semper esse vel ita nolentem, vt nullatenus sit volens; vel certè ita vt magis sit nolens, quam volens; ideoque, vel esse pure patientem; vel certè patientem magis, quam agentem. Apparet rursus legem repugnātem abdicationi aliquorum iurium, tamen si contradicat alicui voluntati subiecti, cui ea insunt; esse nihilominus fauorabilem respectu ipsius: tum quia concordat appetitui non solum recto materialiter, & formaliter; sed etiam prævalenti, & efficaciori: tum quia beneficium & fauor potest conferri irrationabiliter inuito. Ex quo vterius efficitur posse subsistere ius, tamen si detur in eius subiecto aliqua nolitio illi contraria, dummodo detur simul volitio alia prævalens, per quam idem ius, constituatur atque subsistat. In idem similiter efficitur legem repugnantem abdicationi aliquorum iurium, posse nihilominus esse ampliatiuam simpliciter libertatis subiecti eorum; quia potest
nihil.

nihilominus indulgere quoad plura, & maiora bona; solumque restringere quoad aliquid nocens, & odio habitum efficacissime per aliam voluntatem ab eodem subiecto iuris. Qua in re Deus prouidet vniuersaliter omnibus ista sua lege, ad eum fere modum quo prouidet magistratus dans curatorem prodigo ac dilapidatori bonorum, vt voluntas eius absque istius consensu sit nulla. Quo defenduntur illi potius quam restringantur simpliciter, & absolute termini libertatis quoad plures vsus per tempus longius circa bona sua.

Non est difficile doctrinam istam deducere ad casus propositos in rationibus dubitandi quæstionis proximè præcedentis. Dicendum namque est primo conditionaliter: si voluntas dandi aliquid pro aliquo siue temporali, siue spiritali, atque consensus innocuum ab altero inferendum, sufficiant ad renuntiandum ius, vtquè ipsi omninò pereat danti sic & consentienti; nullam fieri iniuriam neque ab accipiente pretium, neque ab inferente nocuum, ac per consequens nullum deinde superesse onus, seu restitutionis, seu compensationis: secus verò si ius nihilominus integrum perseueret. Quæ quidem assertio vsquè aded manifesta est ex dictis huc vsque quoad vtramque suam partem, vt nulla vltè indigeat, aut expositione, aut confirmatione.

Dicendum rursus est absolute & in genere acceptionem bonorum & illationem nocuum exercitas circa volentem dare, aut pati, eo ipso carere specie quadam iniustitiæ quam contraherent non existente ea voluntate & consensu, etiam quando eadem voluntas & consensus sunt insuffi-

cientes

cientes ad extinguendū ius volentis & consentientis quoad rem datam & nocumentū illatum. Quia ipso deest specialis iniustitia violentæ damnificationis. Nempe vnusquisque habet ius quoddam speciale, ne patiatur violentiam circa sua bona. Quæ de causa rapina, differt specie à furto simplici eiusdem rei, illique superaddit rationē specialem iniustitiæ, vt docent D. Thomas q. 66. art. 4. & alij communiter, ob specialem violentiam, quam ingerit raptor cum contēptu Domini præsentis, & actualiter renitentis; cum deberet illum reuereri, tametsi alias inferiorem, ob præminentiam quam q. 2. & 3. dictum est, inseparabilem esse a iure, circa rem quæ ipsum terminat, & circa eius vsus. Quia igitur scienti ac volenti actualiter & explicitè nunquam inferitur ea specialis violentia, quæ inferretur nolenti & nullatenus simul volenti, propterea neque fieri vnquam potest ea specialis iniuria, quæ fieret nullatenus volenti, tametsi aliquando fiat absolutè aliqua iniuria iuxta nuper dicta.

Simili ratione verificatur vulgare illud: beneficium non confertur inuito. Verificatur inquam aliquatenus, etiam respectu irrationabiliter inuiti. Nec enim huic confertur beneficium illud speciale voluptatis, seu complacentiæ præsentis, & animi bene dispositi ad gratitudinem, quod conferretur, si eadem actio exerceretur erga volentem & cupientem, & eo magis quo magis vellet ac cuperet. Qui enim accipit beneficium vtcunque inuitus actualiter & in particulari, loco duplicis eius beneficii accipit duplex contrarium nocumentum, alterum displicentiæ ac tristitiæ præsentis, alterum indispositionis ad gratitudinem cōiuncta.

instructæ cum debito gratificandi. Igitur è conuerso qui patitur damnum volens, atque consentiens, tametsi nulliter absolute velit, atque consentiat liberatur à dupli nocumento, altero violentiæ & displicentiæ ac tristitiæ præsentis seu incipientis ab illo ipso instanti actionis damnificatiuæ; altero dispositionis præsentaneæ ad iram & vindictam; & per consequens damnificator non committit iniustitiam quoad hæc duo commissurus eandem, si idem damnum inferret nolenti actualiter & explicitè, seu nullatenus volenti.

Dicendum denique est breuiter in particulari. Accipiens auctarium pro mutuo est absolute iniustus, si mutuarius illud soluat, vel ignorans præsentem illam mutuæ commoditatem esse inuendibilem, & incõpensabilem æquali pretio; vel soluat sciens quidem hoc, sed coactus ab iniqua mutuantis auaritia coniuncta cum propria præsentī necessitate. Quia in neutro casu adest voluntas donandi auctarium; Emptio verò ex natura rei est nulla utpote vendens quod est inuendibile; ideoque non perit soluenti ius eiusdem auctarij, utpote nullatenus donati, nec propriè soluti. Vnde consequens est iuxta dicta superius, ut committat peccatum iniustitiæ, qui illud accipit. At si idem auctariū detur absque eiusmodi ignorantia, & eoactione etiam palliata, eo ipso donatur, & nulla est iniuria. Eadem est quoad hoc ratio de dante aliquid pro re, seu purè seu non purè spirituali. Si enim det similiter ignorans vel coactus acceptio est iniustitia. Si verò det præcise ob gratitudinem, & liberaliter, idque realiter ac sincerè nulla est iniustitia. Quia voluntas dandi, ac cedendi iuri suo est valida iuxta dicta

dicta superius de natura pecuniarum. Neque de hoc casu loquuntur auctores, dum, vniuersaliter dicunt iniustos contractus vsurarios & simoniacos, vt notat inter alios Layman agens de simonia.

Similiter excessus conjugatorum sunt iniusti non solum respectu prolis legitimæ aut Reipublicæ, quo nonnulli recurrunt, & ad præsens minimè spectat; sed etiam comparatione mutua, idque propriè ac strictè, tametsi inuicem conuineant, siue mutuò siue non mutuò. Quia vtrunque premit obligatio mutua fouendi in altero amorem erga se conjugalem, pacem & tranquillitatem permanentem ad finem vsque vitæ. Contrariam verò imposteram dispositionem, animi vterlibet imprimit alteri, dum peccat, propter acres zelotipiæ motus, & amaram displicentiam consortis alio distracti, & affectus vt nimium diuisi. Neque verò potest conuinentia præsens & permissio spontanea peccati impedire, quominus ea dispositio facilè postea pariat separationem, animorum, odia, rixas, diffidentiam; quibus vitæ dis tenentur iure matrimonij inexstinguibili per voluntatem postea superuenientem.

Præterea conjugati fiunt ex vi matrimonij vna caro, vt habetur in Euangelio. Quare fieri non potest, vt alteruter eorum peccet cum tertio contra castitatem violando obligationem quæ habet respectu sui ipsius secundum se, quin simul & indiuisim peccet contra iustitiam, violando obligationem quam habet respectu alterius consortis, vt potè indiuisi à se in tali materia. Quæ de causa non magis potest consensus alterius auferre posteriorem istam malitiam quam possit priorem. Quia non est amplius in
altè.

alterutrius potestate, ut inducat mutuam, iuridicam diuisionem carnis; sed debet vterque se custodire non minus alteri, quam se secundum se immaculatum, & hoc modo providere ne alter maculetur, infametur; atque vilescat; idque siue ipse velit, siue nolit.

Ob eandem identitatem moralem unusquisque coniugatus constituitur custos alterius, sicut debet esse custos sui ipsius in ordine ad obseruantiam castitatis conjugalis, acceptaturque ab altero ad hoc officium. Quare qui illi præstando reddiderit se inhabilem, eo ipso peccabit contra ius quæsitum alteri; sicut quiuis obligatus ad custodiendum quiduis aliud. Manifestum autem est coniugatum violatione thori reddi valde inhabilem ad præstandum hoc officium. Idque multo magis, quando peccatur, ex consensu consortis. Quia consilia, quærimoniam, minæ, aliæque conjugales mutuò se custodiendi artes languent admodum, nec flocci penduntur ob memoriam exempli in contrarium relati; & adhibentur difficilus, ac tepidius ob conscientiam opigneratam, vicissitudini exigendæ quasi iure suo ab eo qui prius consensit ac indulgit.

Ab istis perro obligationibus neuter coniugatus liberari potest voluntate alterius, quia nituntur consensu matrimoniali vtrò citroque præstito; cuius rigor est deinceps irreuocabilis ab ipsis affectiuè; ideoque sunt inamissibilia iura fundata in illo, secundum se præcisè. Igitur ob consensum, seu permissionem spontaneam consortis non aufertur propria adulterij iniustitia; sed sola illa, quæ consisteret in violenta corporis alienatione, & speciali vi contristandi oblationem actualiter renitentis, seu non con-

niuentis

niuentis actualiter; atque quod ratio iniur-
stitiæ absolutè perseueret, ideò est quia ius
matrimoniale perseuerat nihilominus vt
patet ex ratione data.

Iam quod attinet ad personam Ecclesia-
sticam cedentem iuri fori, aut non percus-
sionis, manifestum est neutrum ius amitti
posse per voluntatem patientis. Cum senim
istud ius cõcedatur nõ tam in fauorem per-
sonæ priuatæ, quam in fauorem ordinis Ec-
clesiastici & Clericalis, non potest amitti
sola voluntate personæ priuatæ, quia subsi-
stit vi alterius voluntatis irreuocabilis
per ipsam, & illa sua ipsius voluntate, de-
pendenter à qua Ecclesiasticus aut Clericus
factus est, quæ voluntates non reuocantur,
aut annullantur per volũtatem postea super-
uenientem cedendi foro, & volendi per-
cussionem. Idem dicitur suo modo de vo-
lente infamationem sui, & iacturam aliorũ
bonorum, quorum conseruatio est necessa-
ria determinatè ad fælicitatem consequen-
dam; quia ius ad talia bona subsistit vi volũ-
tatis, qua vnusquisque vult fælicitatem præ-
ualente omnibus alijs voluntatibus, vt supe-
rius dictum est. In omnibus igitur huius-
modi casibus & materijs ideò datur ratio
iniuriæ quia perseuerant priora iura. Vnde
demum deducitur omnem iniuriam præsup-
ponere essentialiter ius, ideoque iniuriam
esse quia iuri contradicit, ac proinde ius
neque auferri per iniuriam formaliter posse,
neque lædi absque iniuria.

Ad 1. Conceditur antecedens, & distin-
guitur consequens: auferri materialiter po-
test, Conceditur consequentia: formaliter,
negatur consequentia, quia ius in re respec-
tu habentis ius ad rem comparatur veluti
res qualibet distincta ab omni iure, quate-

nus ius ad rem est ius ad ius in re; atque hoc est terminus purus, & iustum passivum comparatione illius. Quare impediens iniuste ius in re non facit actionem contrariam ipsi iuri in re, sed contrariam iuri ad rem; ita ut per oppositionem ad solum istud posterius ius, ea actio sit iniuriosa. Illud autem ius comparatur formaliter cum vnaquaque iniuria per ordinem & oppositionem ad quod habet actio rationem iniuriosæ; terminus verò eiusdem iuris comparatur materialiter quia est materia in qua versatur iniuria. Cum igitur notanter dictum sit nullum ius formaliter auferri per iniuriam posse; idest nullum ius auferri posse per actionem, cui conveniat ratio iniustitiæ, seu iniuriæ per oppositionem ad idem ius, patet nihil hac obiectione concludi contra conclusionem. Eadem porro ratio est de impeditione iuris proximi, aut intrinseci præsupposita existentia iuris remoti, aut extrinseci, deque alijs similibus iurium iuribus; qualia sunt ius ad matrimonium post sponsalia, & ius ad rem promissam post promissionem acceptatam.

Ad 2. Imo inde concluditur oppositum; quia sicut res quæ est sua alicuius pro aliquo instanti, absque vlla eiusdem iniuria est penes alium pro alio instanti, pro quo nullum iam comperit illi ius respectu eiusdem rei; ita etiam ipsum ius est penes alium absque vlla prioris domini iniuria pro eo instanti, pro quo eidem priori domino nullum iam comperit ius neque respectu ipsius iuris neque respectu termini realiter distincti illi correspondentis. Hoc autem necessario contingit pro instanti pro quo auferitur ius directum; quia eo ipso auferitur etiam ius

reflexum, utpotè indistinctum realiter à directo.

Ad 3. Nemini conuenit ius propriè, & strictè tale respectu conseruationis suorum iurium formaliter; Sed conseruatio ista est vel metaphysicè necessaria, vel defectibilis sola eius voluntate & actione, qui sine iniuria auferre ius, & impedire eius conseruationem potest. Si enim ius aliquod à Deo immediatè conferatur, eiusque sola voluntate conseruetur ab ipso solo, auferri potest, atque adeo nō nisi iustè auferri potest. Quod si Deus promissione, aut reuelatione perpetuæ conseruationis idem ius stabiliat, iam conseruatio erit metaphysicè necessaria. Si autem ius homini ab homine conferatur, vel conferatur ad nutum conferentis sine alia causa, vel in perpetuum, atque omninò absolutè, dum non aderit causa specialis iusta in contrarium. Si sit ad tempus & ad nutum, patet absque vlla iniuria auferri posse à conferenti, quando placuerit. Si in perpetuum & absolutè, nulla vi auferri ab eodem poterit. Quia post acceptationem voluntas contraria conferentis erit nulla. Multo verò minus poterit auferri ab alijs non existente causa iusta in contrarium, à quorum videlicet voluntate minus pendet tale ius. Quando autem aderit iusta causa auferendi ius, patet iustè ablatum illud iri ab eo, ad quem pertinet causæ cognitio; ab alijs verò nullatenus auferri poterit, tamen si maximè velint. Ergo conseruatio iuris formaliter non cadit sub iure, sed vel est necessaria vel non munita lege, atque negabilis sine iniuria. Vnde habens ius absolutum ac illimitatū, habet eius perpetuitatem non iure, sed quod maius, & alterius generis

generis est, impossibilitate physica ablationis.

Ad homicidium, quod attinet, alius est dicendi locus. Sufficit pro nunc supponere ut certum, hominem non esse dominum suæ vitæ; sed totum eius ius immediatum ad solum Deum pertinere. Unde qui peccat occidendo hominem, non est iniustus erga ipsum sed erga Deum. Iura verò spectantia ad hominem non ab eo eripiuntur formaliter & immediate, qui eripit illi vitam, sed tantum indirectè, quatenus iura bonorū temporalium conferuntur homini tantum, pro tempore vitæ mortalis; ac proinde intereunte homine vndecunque id proveniat, siue naturaliter, siue violenter, illa desinunt esse, vel transferuntur non per directam oblationem eorum; sicut quando iuste spoliatur illis reus per iudicis sententiam; sed indirectè per positionem termini, & conditionis ab auctore iurium designatæ, nunquam igitur ius auferitur directè & formaliter per iniuriam.

QVÆSTIO XVII.

Vtrum omne peccatum iniustitiæ sit mortale?

RESPONDETUR esse. Quia in re venerea non datur paruitas materiæ, sed omne peccatum circa illam est lethale. Ergo neque in iniurijs datur paruitas materiæ, sed omne peccatum iniustitiæ est lethale. Probatur consequentia; quia neutra mate-

ria consistit in indiuisibili, & vtraque est finita. Quæ autem vniformiter sunt eiusmodi, possunt vniformiter auferendo diminuita vt finiantur, & immediatè antequam finiantur, sint prope finem, & parum distantia à nihilo; Quod autem parum distat à nihilo in quouis æqualiter genere, est quid paruum, vsque adeò, vt videatur esse legitima definitio parui & magni; quod paruum vel multum distat a nihilo. Deinde, quale est auferre pomum vel obolum, tale videtur esse tangere extremos digitos, & sic de alijs similibus.

Rursus vitium oppositum iustitiæ & maius ac deterius quam vitium oppositum castitati. Quia iustitia est maior & præstantior virtus, quam castitas, vt constat ex q. 13. Ergo si aliquid exiguum contra iustitiam, est veniale, multo magis veniale est, quod est exiguum contra castitatem. Denique, si consecrationem vitæ æternæ redderet moraliter impossibilem, quod omnia peccata contra iustitiam etiam in quantitate vtunque parua essent lethalia, ideoque oportuit non omnia esse prohibita sub lethali; Idem sequeretur ex eo quod omnia peccata contra castitatem essent lethalia; quandoquidem nec occasiones horum peccatorum sunt pauciores, sed multo plures, nec motiua alliciunt minus sed multo magis, ac proinde ob eandem rationem oportuit, vt nec omnia ista peccata essent prohibita sub lethali.

R. Peccatum iniustitiæ esse mortale ex genere suo; posse tamen esse veniale, tum ex solo defectu deliberationis; tum ex sola paruitate materiæ; tum ex vtraque simul, communis & certa scientia est, cum Diuo Thoma art. 4. quest. 59. Probatur prima

prima pars. Quia quod opponitur charitati est mortale ex genere suo. Charitas enim est vita animæ, & quod opponitur vitæ est inductiuum mortis, ideoque mortale. Iniustitia autem opponitur charitati. Quia charitas intendit bonum proximi, iniustitia verò nocumentum eiusdem, quod consistit in priuatione boni. Probatur altera pars quoad defectum deliberationis quia ut dicit Philosophus cap. 5. huius 5. fine: *ea quæ non solum ignorantes, sed ob ignorantiam, etiam faciunt, venalia sunt.* Nempe actus humani non tam æst mantur ex effectu, & qualitate obiecti parui vel magni secundum se, quam ex præcognitione perfecta vel imperfecta, dummodo sit inculpabiliter imperfecta.

Probatur denique de paruitate materiæ. Quia *qui parum à medio recedit, non carpitur,* ut dicit Philosophus 2. Ethic. sub finem. Certè talis recessus condonatur facile, ac proinde est venialis, *Exigua namque iactura ex. g. unius pomi, probabile est, quod non displiceat patienti,* ut dicit D. Thomas ad 2. Sane displicentia per se loquendo est parua, & facile imperfectam pacem, & beneuolentiam reditura. Quod si talis non esset, redderetur moraliter impossibilis per se conseruatio charitatis cum Deo & proximis, atque inde consecutio vitæ æternæ. Quæ sequela est absurda; infertur verò legitime ex nimia frequētia occasionum leuiter nocendi, & facilitate inferendi leue nocumentum. Postrema pars de exiguitate materiæ & deliberationis simul est manifesta à priori. Quanta porrò debeat esse deliberatio sufficiens ad mortale, est quid vniuersalius, & pertinens ad quæstiones de actibus humanis. Determinatio quantitatis est res valde difficilis, ut visum est Philosopho.

nec determinata ab eodem loco proximè indicato; exponetur verò infra, dum agetur de restitutione. Interim certum est materiam iniustitiæ tam parvam esse posse, vt non sufficiat ad lethale, sicut patet ex exemplo posito à D. Thoma.

Ad rationem dubitandi in contrarium, concedendum omnino est antecedens, neque est negabile absque magno animarum periculo, morumque corruptione vt habetur ex D. Thoma quæst. 15. de veritate art. 4. c. sub initium. Ratio disparitatis multis visa est difficilis, nonnullis impossibilis qui propterea negant antecedens; quia falsitas consequentis est, omnibus manifesta ac obuia. Ratio legitima discriminis pendet ex legitima cognitione delectationis, & rei veneræ, in cuius significatione æquiocatione passi sunt pauci illi, qui negarunt antecedens.

Sciendum igitur est non omnem delectationem secundum tactum aut etiam visum, vel auditum qualitercunque perceptam esse veneream ac libidinofam, sed eam solùm, quæ consequitur ad actum consummatum luxuriæ, vel ad alios, qui sunt præuij, aut comitantes respectu actus consummati; exercentur verò cum eiusdem imaginatione, & cogitatione actuali: ita vt delectatio, cui animus adheret, quando est libidinosa, non sit ea sola, quam causare possent ex se præcisè tactus illi præuij, aut concomitantes secundum se, sed prout coniuncti cum tali imaginatione & cogitatione delectationis perceptibilis ex actu consummato. Vnde tactus corporis constituitur in ratione, ac specie determinata veneri seu libidinosi, non ex vi quam habet excitandi imaginationem & cogitationem atque inde complacentiam impulsiuam ad actum consummatum

matum; sed ex coniunctione cum eadem imaginatione & cogitatione, & cum adhaesione affectus voluntarij ad delectationem, quam causant eadem imaginatio & cogitatio ex obiecto representato. Quapropter consensus in actiones qualescunque causantes delectationem veneream, eo ipso est consensus in delectationem, quae est propria actus consummati, licet non propterea necessario intersit consensus in ipsum actum exteriorem consummatum; cum sufficiens sit consensus in delectationem propriam: talis actus praecise, vt imaginatam, & vt representatam per cognitionem.

Iam vero in huiusmodi actionibus, & delectationibus, quatenus hac modo sunt venereae ac libidinosae, non dari parvitatem excusantem a peccato lethali ex eo liquet: Quia consensus in ipsas, quatenus tales sunt, includit consensum in delectationem propriam actus consummati luxuriae, qui est peccatum mortale; Consensus autem in delectationem prouenientem ab aliquo actu lethaliter peccaminoso. Licet concipiatur absque consensu in eundem actum, est peccaminosus lethaliter, vt docet D. Thomas. 2. 2. quaest. 74. art. 4. Quia consensus in delectationem prouenientem ab aliquo actu, etiam praecise vt imaginatam, & representatam in cognitione non potest esse absque inclinatione, & adhaesione affectus ad ipsum actum, qui est causa delectationis: atque consentiens deliberate inclinationi, & adhaesioni sui affectus ad actum lethaliter peccaminosum eo ipso peccat lethaliter. Non enim est quid paruum, ac leue malum habere animum deliberate inclinatum & adhaerentem malo graui. Quare actiones licet secundum se leues & continentis ex se

præcisè malitiam vel nullam vel parui momenti, quatenus veneræ ac libidinosa sunt sunt graues, nec sunt capaces malitiæ venialis, nisi ex indeliberatione.

Expositio ista & significatio actionis libidinosa & consequentia inde deducta habentur apud D. Thomam in hac 2. 2. q. 154. art. 4. c. fine: *¶ ideo, ait cum oscula & amplexus huiusmodi (scilicet libidinosi, de quibus loquitur) propter delectationem huiusmodi (scilicet propriam actus consummati, de qua immediate fuerat sermo) fiunt, consequens est quod sint peccata mortalia; & sic solum dicuntur libidinosæ. Unde huiusmodi secundum quod libidinosæ, sunt peccata mortalia.* Solum igitur expedit in hac materia non aequiuocare actiones libidinosas cum ijs quæ sunt occasiones libidinis, & prouocant ad libidinem; nondum tamen sunt libidinosæ. Hoc enim recte obseruato nulla est de reliquo difficultas.

Nonnulli admittentes eandem, quæ modo data est, expositionem, ac restrictionem actionis libidinosa consistentis in tactu, visu vel auditu, nempe est eadem de his omnibus ratio, vt deducerent eandem, quæ huc vsque deducta est, consequentiam, dixerunt quamlibet eiusmodi actionem libidinosa, afferre secum inseparabiliter periculû proximum consentiendi in actum ipsum turpem consummatû. Facilius nimirum vitari actiones præuias libidinosas simul cum consensu in actum consummatum, quam vitetur iste consensus post illas actiones, exercitas libidinosè; esseque probabilius ijs actionibus sic exercitis subsequiturum esse istum consensum quam eundem esse cohibendum: atque per hæc duo adæquatè cõstitui actionem seu omissionem quamlibet, in ratione

occasionis proximæ & proximi periculi respectu peccati lethalis; quæ proinde si non vitetur peccatur lethaliter. Quam in rem, aduertunt optimè posse actionem aliquam esse leuem, paruique momenti in ratione, & delectationis actualiter: grauem verò, magnique momenti in ratione occasionis, & periculi propter dispositionem materiæ, seu subiecti.

Demonstrant id exemplo scintillæ missæ in magnam copiam pulueris tormentarij, quæ quidem est quid paruum quoad quantitatem materiæ, & ignis; est tamen quid magnum & maximè formidandum quoad vim excitandi in tali materia, magnum & inextinguibile incendium. In re autem præsentis eiusdem esse conditionis, actiones quascunque libidinosas, etiamsi sint maximè leues in ratione delectantis actualiter, constat: tum a posteriori ex experientia pluribus exemplis, ac testimonijs multipliciter confirmata: tum a priori, quia delectationes eiusmodi perturbant rationem propter commotionem & confluxum, necnon dilatationem spirituum vitalium, quibus insident species impressæ, atque inde auctam supra modum apprehensionem, & repræsentationem phantasie præcipitantis propterea maiori semper cum impetu indeterius. Patet autem minui, ac debilitari miserabiliter libertatem perturbata in hunc modum ratione; atque ideò periculum inde nasci, quale dictum est.

Nec obstat quod desit per accidens, aut inculpabiliter credatur deesse tantum ac tale periculum in aliquo individuo. Quia lex ordinata in bonum commune speciei, qualis est, quæ dirigit potentiam generatiuam, non attendit, quid accidat in aliquo

indiuuio, nec expedit, vt subijciatur arbitrio vniuscuiusque, vtpote suspecti ac incompetenti iudicis; sed decernit circa omnes & singulos absque vlla exceptione iuxta id quod plerunque euenit ex natura rei, vt aduertit optimè D. Thomas quaest. 15. de malo art. 2. ad 12. nec satis aduertunt nonnulli moderni plaudentes indiscriminatim ac perniciosè Patri Granados circa obligationem legis cessantem cessante fine legis.

Hæc ratio est optima; est tamen nunus conspicua; quam quæ prius deducta est ex D. Thoma; tum propter diuersitatem periculi maioris, & minoris, aut forte nullius moraliter ob disparem diuersorum dispositionem naturalem & habitualem: tum quia hoc ipsum periculum fundatur tanquam in radice & ratione vltima à priori in inclinatione & adhæsione animi ad delectationem actus consummati; qua videlicet seclusa, periculum non esset vsque adeò magnum, & quæ ratione sui secundum se præcisè est grauius deformis; Quare ratio periculi est magis attendenda pro ijs actionibus secundum se, quæ incipere quidem absolutè possunt absque libidine, ideoque quantum est ratione sui secundum se absque vlllo peccato, vel cum solo veniali; sunt tamen pronæ ad excitandam eandem libidinem, ideoque periculosa saltem vt plurimum, idque magis vel minus; leuiter vel grauius pro diuersitate circumstantiarum. Atque hæc fuit occasio æquiocationis dōcentibus paruitatem materiæ in re venerea.

Vt vt autem hoc habeat, ratio intentata discriminis est manifesta ex duplici discursu superiori. Quia parua nocumenta, quibus venialiter peccatur, inferuntur absque delectatione in magno nocumento, & absque magno

magno periculo illud intendendi, per se ac
 exequendi. Nec actus parvæ iniustitiæ ita
 stimulat animum ad magnam iniustitiam, nec
 auget per se, sed potius minuit appetitum
 iniuste agendi pro tunc. Oppositum autem
 huius accidit in parva delectatione venerea.

Vnde patet responsio ad primam superio-
 rem probationem consequentis. Quia actio
 ex quo est contracta ad differentiam libidi-
 nosæ, iam est contracta ad differentiam ma-
 gnæ turpitudinis, ut ostensum est clarè. Vn-
 de prius desinit esse libidinosa quam inci-
 piat esse parva. Diminutio autem solum
 in indifferentibus ad parvum & magnum
 potest devenire ad parvitatem. Qua de
 causa nec in materia iustitiæ potest esse ve-
 nialis ex parvitate materiæ actio iniusta con-
 iiciens in extremam necessitatem. Secunda com-
 paratio nõ subsistit si tactus sit libidinosus,
 seu venereus, si non sit non negatur paritas.
 Ad 3. & 4. probationem. Non asseritur
 omne peccatum contra castitatem esse le-
 thale, sed solum esse lethalem omnem dele-
 ctationem veneream. Quia, ex sua ratione
 est quid magnum in vitio opposito, atque
 eius permissio, aut etiam prohibitio so-

lum sub veniali redderet diffi-
 liorem consecutionem vitæ
 æternæ. Quod non ac-

cidit in parvo no-
 cumento in-
 iusto.

Quæ duo pa-
 tent ex di-
 ctis.

QVÆSTIO XVIII:

Vtrum iustitia particularis diuidatur in distributiuam & commutatiuam tanquam genus in species?

IDETVR non sic diuiditur sed tanquam subiectum in accidentia, vel tanquam genus in partes potestatiuas. 1. Quia tam iustitia distributiuam quam commutatiua reddit ius suum priuatæ personæ, atque motuum ad id præstandum est, vt seruetur illi suum ius eiusdem priuatæ personæ, vtque habeat in bonis, quantum ipsi debetur. Ergo vtraque iustitia cõuenit in toto eo quod pertinet ad rationem formalem & specificam iustitiæ vt liquet, ex eius definitione & exposita in quæst. 8. Quod autem bonum, ad quod terminatur tale ius, sit communitalis vel priuatæ personæ, est quid purè materiale ad rationem iustitiæ perinde atque est quid materiale esse bonum personæ ecclesiasticæ aut sæcularis; publicæ aut priuatæ.

2. Dignitas personarum, quam respicit iustitia distributiuam, fundatur in meritis & laboribus earum impensis Reipublicæ; ita vt Respublica tantum det vnicuique de bono communi, quantum ipse contulerat respectu eiusdem boni communi. Hoc autem est proprium iustitiæ commutatiuæ constituentis æqualitatem inter datum & acceptum, & cõsiderantis dignitates personarum quatenus dant & sunt beneficæ. Quod verò exercita erga plures, eiusmodi compensa-

tioas,

tionē, inde resultet proportionalitas inter dignitates singulorum, & res singulis obuenientes, est quid accidentarium, & potest similiter euenire etiam in commutationibus, quæ fiunt inter priuatas personas, si vnus aliquis commutationes faciat cum multis tantumdem reddens singulis, quantum ab eisdem acceperat, atque inæqualiter laborantibus in vinea soluat stipendia similiter inæqualia.

3. Respublica creans gubernatorem Ciuitatis, aut Ducem exercitus, & sic de similibus, quod proculdubio est, opus iustitiæ distributiue, eo ipso obligat electos, vt fungantur his muneribus in bonum commune, eaque de causa solet vltra honorem addere stipendium. Obligatio autē æquiualeat operi in contractibus. Datur ergo manifestè in opere proprissimo iustitiæ distributiue æqualitas propria iustitiæ commutatiue non secus, ac datur inter conducentem operarios in vineam anticipatâ solutione, eosdemque operarios obligatos ad laborandum siue æqualiter siue inæqualiter, Ideoque recipientes stipendia siue æqualia siue inæqualia.

4. Si distributio bonorum communium fiat quidem seruata proportione ad dignitates singulorum, minimè tamen congruentes illi bonorum generi quæ vnicuique tribuuntur, ex. g. si acuto & sapienti, sed minimè forti tribuatur gubernatio exercitus; fortis verò, sed obtusus, ac ignorans, præficiatur scholæ, & sic de alijs, eo ipso distributio erit iniusta, & non alia profectò ratione, nisi quia seruata eiusmodi dignitatum & rerum proportione, seu potius improporitione non potest Respublica recipere tantum bonum quantum tribuit, nec posse
 sunt

sunt ad illud præstandum validè obligari personæ tales habentes quidem dignitatem, qua præmineant cæteris, sed non secundum quod ipsum. Ergo distributio bonorum communium, communiter attributa iustitiæ distributiue, vt sit iusta, necessariò includit in se æqualitatem inter datum, & acceptum propriam iustitiæ commutatiue.

5. Debitor habens multos creditores quantitatum inæqualium, & nõ potens omnibus æquatiter satisfacere, vt soluat quantum potest ex debito iustitiæ commutatiue, necesse habet attendere, iuxta normam iustitiæ distributiue, quantum cuique deberetur absolutè; hoc est quanta sit dignitas singulorum ad sua bona, atque dependenter ab ista comparatione singulis proportionaliter diminuet de quantitate, quæ absolutè dari debuissent. Ita videlicet, vt si creditori centum aureorum dentur quinquaginta, creditori quinquaginta aureorum dentur viginti quinque, & sic de similibus. Haud aliter qui eandem actionem iniuriosam exercuit aduersus principem, & plebeium, alapam v. g. vtrique impexit; debet attendere ad eorum dignitates, pro satisfactione iuste exhibenda. Nec enim iuste satisfaciet, si idem præstiterit erga vtrumque non habita ratione dignitatis eorum. Et tamen ex omnium sententia in his casibus solutio & satisfactio sunt opera iustitiæ commutatiue cum norma & modo distributiue. Ergo iustitia distributiva nõ differt à commutatiua, nisi accidentaliter per adiunctam comparationem necessariam pro attingendo medio iustitiæ commutatiue.

6. Iustitia distributiva non respicit ius propriè & simpliciter tale, sed tale secundum quid, & impropriè. Iustitiam enim distribu-

Distributiva respicit bonum commune, ut dividendum singulis civibus. Bonum autem commune non est proprium eius simpliciter cui conferitur, antequam conferatur. Alias namque non esset bonum commune antequam distribueretur, sed particulare. Ergo iustitia distributiva nõ dat unicuique ius suum. Ergo non est species iustitiæ particularis.

7. Bonum commune, nec etiam postquam distributum est alicui particulari, fit omninò proprium ipsius. Quia non obstante distributione retinetur adhuc aliquatenus à communitate, utpote retinentes semper suum ius, quantum ipsius interest. Officium etenim Gubernatoris, Ducis, Custodis, &c. ita est proprium communitatis antequam detur personæ particulari, ut postquam datum illi est, eadem persona ratione officij sit specialiter deincta & obligata communitati, habenti nimirum ius, ut idem officium non minus, sed multò magis quam antea inserviat eius utilitati; sicut domus & ager inserviunt utilitatibus eius, cuius sunt. Ergo iustitia distributiva, neque dat simpliciter aliquid, neque ius quod respicit est unquam suum simpliciter eius, cui redditur, idèoque non est iustitia simpliciter.

8. Bonum commune dabile absque iniustitia unicuique ex multis, cuiusmodi sunt plura bona reipublicæ in pluribus casibus non est proprium ullius ex ijs, quibus non datum est de facto, neque ante, neque post distributionem executioni mandatam. Ergo neque erat proprium eius cui de facto datum est, antequam ei daretur; qui videlicet erat eiusdem conditionis cum cæteris antequam ipsi daretur. Patet ergo non esse de ratione iustitiæ distributiæ, ut det unicuique

cuique ius suum, ideoque ipsam non esse speciem iustitiæ simpliciter.

R. Celebris imprimis est, & maximè vsus diuisio iustitiæ in distributiua & commutatiua; communis earum expositio ex Philosopho, cap. 3. & 4. & ex D. Thoma, quæst. 6. art. 1. & 2. adscribit iustitiæ distributiua æqualitatem proportionalitatis, seu proportionalitatem inter res, & personas. Nimirum vt sicut se habet dignitas vnus personæ; ad dignitatem alterius personæ, ita se habeat res collata vni personæ ad rem collatam alteri personæ. Iustitiæ verò commutatiua adscribit æqualitatem proportionis, seu proportionem inter res secundum se nullà habitâ ratione dignitatis personarum. Ira videlicet, vt res quæ accipitur sit æqualis rei, quæ redditur. Itaque iuxta communem istam expositionem iustitia distributiua constituit æqualitatem Geometricam secundum duas proportiones alteram rerum, alteram personarum, eum dependentia alterius ab altera seu cum similitudine inter vtramque; quæ communiter dicitur proportionalitas; id est proportio proportionum, attendens æqualitatem, non secundum quantitatem dati & accepti, sed secundum proportiones. Iustitia verò commutatiua constituit æqualitatem arithmetican rei ad rem, hoc præcisè attendens, vt quanta est res data ab vno, tanta sit res data ab altero.

Quare iustitia distributiua versatur inter quatuor vt minimum terminos. duas nimirum res, & duas personas; & hoc efficit, vt si dignitas vnus sit vt octo, atq; res illi collata sit vt quatuor; Dignitas verò alterius sit vt quatuor, eo ipso res collata eidem sit vt duo; & sic de similibus. At iustitia cõ-

mutatiua versatur formaliter inter duos terminos præcisè; nempe duas res; & hoc efficit, vt si vendens, v. g. det equum valentem centum, accipiet centum (ab emptore). Quia vero sola bona communia conferuntur per iustitiam a communitate singulis personis eiusdem communitatis priori modo; posteriori autem bona singulorum ad inuicem; propterea D. Thomas art. illo. 1. & alij communiter dicunt iustitiam distributiua esse directiuam communitatis ad singulas personas, & ordinatiua boni communis: Iustitiam verò commutatiua esse directiuam vnius cuiusque particularis personæ, ad aliam personam particularem, atque dispensatiua boni particularis.

Iam communis probatio specificæ distinctionis inter vtramque istam iustitiam desumpta ex Philosopho & D. Thoma, petitur ex eo quod iustitia distributiua constituit medium Geometricum seu proportionum: arithmeticum verò seu rei ad rem commutatiua. Cum qua differentia coincidit illa alia quod iustitia distributiua dat bonum commune; commutatiua particularitate; verum in hac expositione desideratur adhuc maior claritas. Quia differentia mediij Geometrici, & Arithmetici, vel attenditur præcisè ex parte deliberationis intellectualis necessario præeuntis actum vtriusque iustitiæ; vel ex parte motiui ad quod vtraque fertur immediatè; si primum apparet clarè ex quinque prioribus rationibus dubitandi, quæ sunt Buridani et Gualandi, idem genus comparationis præuia intellectualis necessarium sæpe esse ad inuestigandum, & constituendum medium iustitiæ commutatiuæ, quod necessarium est ad medium

dium iustitiæ distributiue. Si secundum indidem constare videtur nullum esse discrimen. Quia nullo existente discrimine cognitionis præuie necessariæ, ad proponendum motiuum vtriusque iustitiæ, nullum potest esse discrimen mediij intenti per vtrâque, siquidem omnis differentia actuum voluntatis pendet ex differentia præuia cognitionum, ex quibus per se dependent.

Quod dicitur de bono communi distinguendum similiter est; vel enim dicitur commune præcisè quia est proprium communitatis antequam ab eadem communitate detur personæ priuatae. Atque hoc non sufficit, vt datio talis boni excludatur à iustitiâ commutatiua, vt patet in solutione debiti resultantis ex contractu emptionis & venditionis celebrato inter communitatem, & personam priuatam. Constat enim tunc solutionem fieri ex bonis, quæ erant communitatis; & nihilominus fieri per iustitiâ commutatiuam; eademque est ratio de alijs eiusmodi contractibus. Vel rursus sermo est de bonis quæ antè & post appropriationem respectu personæ priuatae semper sunt bona communia. Huiusmodi censentur ex sententia aliquorum officia omnia publica, aliaque nonnulla. Atque hæc videntur per nullam iustitiâ propriè dictam tribui personis priuatis propter posteriores tres rationes dubitandi supra propositas. Quod videlicet nullum sit ius propriè dictum eorum bonorum in personis priuatis, quibus dantur.

Deindè eiusmodi officia, & bona, vel venduntur personis priuatis, quibus dantur, vti fit in quibusdam Rebus publicis; Et tunc dantur per iustitiâ commutatiuam, vt patet, cum.

cum nihil manifestius ad eam pertineat, quã directio emptionum & venditionum. Vel non venduntur. Et tunc non virtute iustitiæ sed liberaliter dantur. Quia quod est vendibile, si detur sine pretio, liberaliter utique datur.

Ex ijs porro omnibus satis superque apparet rem hanc indigere attenta ac diligenti explicatione; quam quidem conabimur adhibere sufficientem; Præmonito tamen, etsi omnibus difficultatibus satisfieri plenissime non posset, non propterea deserendum esse communem sententiam. Cui videlicet adhærent & Philosophus, & D. Thomas tãquam rei indubitatæ, ut perspici apud illos potest in locis citatis. Idem præterea videtur esse communis hominum sensus, dum male distribuentes perinde appellant iniustos, atque eos qui iniquè agunt in commutationibus; neque verò dubitant de magna quadam differentia, inter distribuentem, & commutantem. Istiusmodi autem communes hominum sensus, sapientissimorum præterea certo iudicio communitos, non licet deserere propter difficultates irretientes potius quam concludentes, nec quietantes intellectum.

Cardo difficultatis vertitur in distinguendis inuicem iuribus, circa quæ versatur utraque iustitia. Quia clara distinctio virtutum pendet a distinctione clara motiuorum, quæ illis obicuntur. Ius porro quod respicit iustitia distributiva distingui specie ab eo iure ad quod terminatur & quo mouetur iustitia commutativa, testatur semel atque iterum clarè Philosophus. Cum enim toto illo cap. 3. exposuisset iustum distributivum, concludit in fine sic: *Hæc igitur est una species iusti.* Et mox in principio capituli quarti, in

ti, in quo agit de iusto commutatio, quod consistit in emendandis commercijs: Hoc autem, ait, habet aliam speciem à priori. Haud aliter D. Thomas art. 1. ad 5. *Iustitia distributiva ait, & commutativa non solum distinguuntur secundum unum & multa, sed secundam diuersam debiti rationem. Alio enim modo debetur alicui id quod est commune; alio modo id, quod est proprium.*

Quia verò ibidem ad 2. dicitur: *& ita, cum ex bonis communibus aliquid in singulos distribuitur, quilibet aliquo modo percipit, quod suum est; nonnulli existimant tò aliquo modo esse additum diminuens, & significare sicutatenam secundum quid & impropriam; atque hac ratione & non alia differre ius terminatiuum iustitiæ distributiue à iure terminatiuo iustitiæ commutatiue.* Verùm hæc interpretatio est illegitima. Primum quia ibidem, immediatè præfertur *quod est totius, quodammodo esse partis, sicut pars & totum quodammodo sunt idem.* Pars autem & totum habent modum identitatis, non secundum quid, & improprie, sed simpliciter & proprie, licet sit identitas tantum inadæquata. Constat deinde ex verbis adductis ad 5. licet alius modus debiti attribuatur bono communi & proprio; verique tamen attribui sine limitatione rationem genericam debiti. Dixit ergo D. Thomas bonum commune aliquo modo esse suum recipientis; quia expositio distincta, & clara eiusmodi sicutatis fuisset necessariò aliquanto prolixior, & ipse voluit expedire argumentum breuitate solita sub communi & vulgari apprehensione sicutatis boni communis, & particularis omnibus aliquatenus notæ. Qua tamen notitia quia posteriores auctores non fuere contenti, atque pauci sunt feliciter vsi, necessariam

est aliquid vltcrius superaddere.

Distinguendæ igitur in primis sunt tres classes bonorum communium. Prima est eorum bonorum quæ communitatis interest, ne approprientur singulis ciuibus seorsim, ideoque lege cauetur ne secedant in vllam priuatam personam. Atque ius omne istorum bonorum est quidem in singulis ciuibus inadæquate inadæquatione iuris, non tamen est in singulis distributiue, ac seorsim sumptis, sed in iisdem sumptis collectiue, & vt partes sunt formaliter communitatis; ita vt nullus ciuis seorsim sumptus vllum ad illa ius habeat neque in re, neque ad rem; neq; vagum, neque determinatum. Quia sunt communitatis, vt communitas est formaliter, eidemque vt tali lex fauet circa illa grauens in fauorem ipsius singulos quosque ciues seorsim, & quasiibet alias tam communitates quam priuatas personas. Huiusmodi bona sunt fontes, fluuij, siluæ caduæ & similia, de quibus similis lex lata fuerit.

Secunda classis bonorum communium continet ea, quæ communitatis interest, vt soli singulorum ciuium vtilitati directè ac immediatè destinentur, vtque illis conferantur in eum finem tempore quodam determinato, aut in quadam certa rerum circumstantia, vel ob indigentiam urgente bello, fame, aut peste, aut aliquo simili malo, siue vniuersali omnium, siue non vniuersali; siue æqualiter siue inæqualiter afficienti singulos quosque: vel non ob indigentiam, sed ad compensandos labores, & merita in Rēpublicam collata, eiusque rem bene gestam: vel denique ob hoc præcisè, vt ciues melius habeant. Horum bonorum ius, siquidem lege sancitum fuerit, vt vel pro modo indigentia, meritorum, aut fortuna; vel non nisi

nisi æqualiter, ac indiscriminatim omnibus approprientur; erit apud singulos ciues, ad rem quidem antequam fiat appropriatio, & traditio; in re verò postquam tradita fuerint; & inadæquatè non inadæquatione iuris, sed rerum quoad quantitates maiores, vel minores, æquales vel inæquales, prout Reipublicæ interfuerit & lex stabilierit. Si autem interfuerit quidem Reipublicæ, [vt ita fiat, sed nondum lex lata fuerit] id præcipiens, ius omne erit apud communitatem ante partitionem & traditionem singulis factam; post ipsam verò apud singulos.

Vnde in posteriori isto casu legis nondum latæ in fauorem singulorum ciuium, nec iniuriam pacti habentis vim legis, si eiusmodi bona distribuuntur in ciues, distributio facta erit ex misericordia aut charitate, si ob indigentiam; ex gratitudine, si ob labores & merita; ex liberalitate vel magnificentia, si vt melius habeant ciues; numquam verò ex iustitia. Quia iustitia exerceri non potest, non præexistenti iure ex parte accipientis; nec eius adesse potest in accipiente, quin præexistat lex, quæ directè ipsi faueat, & ceteros grauet in fauorem ipsius, vt dictum est supra. Si autem lex lata fuerit, aut iniuriam pactum habens vim legis, distributio facta erit ex iustitia. Facta nimirum erit habentibus ius ex vi eiusdem legis, aut pacti includentis in se legem fauorabilem directè & immediatè. Lex qua autem iustitia fiat, paulo post patebit. Ad istud secundum bonorum communium genus spectant pecuniæ, grana & similia, quorum cumulus est penes communitatem, velut in deposito, & custodia cum iure singulorum ad illa pro tempore & loco. Eodem etiam pertinet ususfructus eorum bonorū, quæ reposita sunt in præcedenti classe.

Tertia classis bonorum communium, quibus maximè & per se conuenit esse cõmunia, complectitur ea, quæ cõmunitatis interest, vt distribuantur in ciues ob utilitatem quidem ipsorum; sed multo magis, ac principalius ob utilitatem, & commodum ipsius cõmunitatis: ita vt ciues qui illa sortiuntur, habeant quidem indè emolumentum proprium, sed cum grauamine, & onere indidem deducendi bonum cõmune, idemque tuendi ac promouendi. Huius generis sunt officia publica, & honorifica, quæ à ciuibus quibus dantur, habentur quidem iure proprietatis, & eatenus cedunt in eorundem utilitatem; simul tamen habent adiunctum ius iurisdictionis latè vel strictè tale & ordinatum ad utilitatem cõterorum; atque eatenus grauant eos, à quibus habentur, & inferuiunt directè ac immediatè commodis & fœlicitati cõmunitatis; ita vt non omninò desinant esse cõmunitatis propter appropriationem factã priuatis personis. Vnde ius istiusmodi bonorum ante & post eorum distributionem est penes cõmunitatem, & eius partes: hoc est penes ciues partim collectiuè sumptos, & quatenus conflant cõmunitatem, partim sumptos distributiuè, & quatenus sui quisque iuris, & liberæ facultatis est. Verum adest hoc discrimen ante & post collationem factam priuatis personis, vt ante collationem ius in re sit penes cõmunitatem, & ius ad rem sit penes priuatas personas, quibus deputari possunt: post collationem verò è contra ius in re sit penes priuatas personas, & ius ad rem penes cõmunitatem, vti paulo post exponetur.

Interim vt clarius percipiatur differentia horum posteriorum bonorum communium

nium ab ijs bonis communitatis, quæ in præcedenti classe sunt conclusa, obseruandum est discrimen inter duos milites ex gr. quorum alter accipiat a communitate stipendium pecuniarum pro labore & periculis, quæ subiuit in bello pro Republica; alter verò eadem de causa accipiat munus ducis. Qui accipit stipendium pecuniarum, ad nihil tenetur in posterum præcise, quia tale stipendium accepit; sed potest de illo, & de seipso disponere prout volet, potest que retenta illa pecunia secedere a communitate, & eius commoda omninò negligere, si aliunde non ligetur. At qui loco remunerationis obtinuit munus Ducis, tenetur in posterum inferuire Reipublicæ, nec potest ab eius communionem secedere retento officio, & præcise quia talem remunerationem acceptauit pro præcedētibus meritis, tenetur ad merendum ulterius, & ad præstanda in posterum plura obsequia. Quapropter prior potitur bono suo quin grauetur; posterior cum grauamine.

Rursus prior potest stipendium exigere iure suo; & si illud negetur, nec aliud suppetat remedium, potest uti occulta compensatione. Posterior non poterit uti tali compensatione ob negatum officium; etsi voluerit suo quasi iure agere, poterit iure optimo repelli a Republica quatenus tentans sic agere. Quia in collatione talis officij. agitur directe, & immediatè negotium potius Reipublicæ. & communitatis, quam priuatæ personæ; cum e contra se res habeat in solutione stipendi.

Denique Respublica, vt soluat stipendium pecuniarium considerat laborem & meritum præcedens vt verò conferat officium, considerat magis virtutem benefacti-

uam impofterum respectu Reipublicæ & dispositionem præsentem, vt inferuiat commodis eius accepto eodem officio: hoc est considerat dignitatem præsentem, eamque expendit & vi & dispositione bene operandi, ac satisfaciendi muneri de futuro.

Ex triplici ista bonorum communium diuisione liquidò perspicitur, triplex itidè iurium genu s dari respectu eorundem bonorum. Primum est ita conueniens toti communitati simul sumptæ, vt nullò pacto circa eadem bona supersit ius singulis seorsim ciuibus, nisi inadæquatè, & quidem inadæquatione non rerum, sed ipsius iuris. Atque circa hoc ius manifestum est nõ posse versari iustitiam distributiua, sed vel legalem, vel commutatiua tantum. Tale namque ius continet sub se bona cõtenta sub prima classe diuisionis, quæ communitatis interest, ideoque lege cauetur, ne distribuuntur, nec vlli personæ particulari approprientur, sine qua tamen distributione, & appropriatione eiusque iusta exequibilitate, patet nullum posse esse locum,

Controuersia igitur solum esse potest de reliquo duplici iure, quorum alterum respicit ea bona, quæ communitatis interest vt singulis ciuibus approprientur, intendendo directè, & principaliter solam eorũ utilitatem, & felicitatem, & respiciendo ad eorundem, vel indigentiam, vel præcedentia merita, vel statum præsentem non satis prosperum; Alterum vero respicit ea bona, quæ itidem interest communitatis, vt distribuuntur, & approprientur priuatis personis, vtque inferuiant eorundem utilitati peculiari; simul tamen directè inferuiant utilitati communi.

H

atque

raque hoc prius & principalius; licet vtrūque directè, & immediatè intendatur; ideoque consideretur dignitas singulorum non solum secundum merita; & titulos præcedentes, sed etiam & multo magis ratione dispositionis beneficæ in futurū respectu Reipublicæ per exercitium, & vsum boni communis ipsis appropriati.

Est autem satis obuia ratio controuertendi ac dubitandi de vtroque iusto inuicè & cum iustitia distributiva collato. Quia vtroque est necessaria comparatio personarum & rerum, vt partitio rerum fiat iustè. datur etiam vtroque aliquod verum, ac proprium ius in personis priuatis respectu boni communis, quatenus ipsis appropriandi. Vtroque enim datur lex partitionis bonorum communium in utilitatem personarum priuatarum fauens directè, & immediatè commodis, & utilitati ipsarum. Quorum alterum, nempe hoc posterius videtur sufficere, vt distributio fiat ex iustitia propriè & simpliciter tali, vtpotè respiciente ius accipientis propriè & simpliciter tale. Alterum verò, nempe illud prius videtur similiter sufficere, vt distributio non fiat ex iustitia commutativa, sed ex distributiva; obseruante nimirum proportionem personarum accipientium cum simili rerum collatarum proportionem.

Vt igitur hæc istorum bonorum & iurium similitudo quæ fuit tota procul dubio causa æquiuocationis, & diuersitatis sententiarum magis declaretur ac introspectetur; distinguenda præterea est, cum D. Thoma art. 2. citato ad 3. duplex necessitas adhibendi comparationem dignitatis personarum, vt singulis detur, quantum pertinet ad ipsos. Alia namque comparatio dignitatis

gnitatis personarum instituitur, vt per illā innotescat æqualitas Arithmetica inter dānum & lucrum respectu singulorum, & non vt sistatur in ipsa dignitate secundum se, vtque illi proportionetur, seu adæquetur, quod singulis dandum est. Alia verò comparatio instituitur ad hoc solum, vt innotescat proportionalis correspondentia rerum ad dignitates, vtque sistatur in ipsa dignitate secundum se; & illi immediatè proportionetur, atque adæquetur, quod singulis dandū est. Res hæc fiet manifesta iisdē illis exemplis, quæ superius producta sunt aduersus veram sententiam. Si quis enim, impactā alapā offendit Principem & plebeium; vt satisfaciatur vtrique ex iustitia, necesse est vt comparet dignitatem vnus cum dignitate alterius; non tamen ibi sistit, sed inde deducit quantitatem nocuenti, quod singuli passi sunt; ac deinde per actum iustitiæ intendit æqualitatem non cum dignitate, sed cum nocumento, cuius inæqualitas prouenerat ex inæqualitate dignitatum.

Vnde tametsi princeps amiserit Principatum, & plebeius eum obtinuerit, quando re ipsa exhibetur satisfactio; plus nihilominus exhibendum est per se illi qui fuit Princeps tempore iniuriæ illatæ; quam ei, qui fuit plebeius. Quod profectò nequaquam fieret, si attenderetur immediate ad dignitates. Quia tunc amissā, vel acquisitā dignitate, amitteretur simul, vel acquireretur ius ad maiorem cōpensationem. Similis est comparatio vt per se patet, inter creditores inæqualium quantitatum, quæ præferenda est ante solutionem à debitore impotente solvere cum æqualitate absoluta rei ad rem. Similis itidem est comparatio inter socios sibi inuicem obligatos ex contractu Societatis

tas exponentibus singulis in æquales quantitates; atque inter alios eiusmodi.

E conuerso is ad quem pertinet nominare ad officia Consulis, Tribuni, Quæstoris, & similia, necesse quidem similiter est vt comparationem instituat inter dignitates earum personarum, inter quas facienda est electio; non tamen, vt inde subducatur quantitates obsequiorum, aut aliorum bonorum, quæ quisque contulit in Rempublicam, aut obligandus est ad conferendū, vtque constituat æqualitatem rei ad rem, inter datum & acceptum, inter damnum & lucrum: sed vt sistat in ipsa dignitatum mutua proportione ex parte eligendorum, idemque proportioni aliam similem proportionem constituat officiorum, quæ vnicuique conferentur. Ita vt quod cuique confertur, siue maius, siue minus, correspondeat cuiusque dignitati siue maiori, siue minori, nulla habita ratione æqualitatis inter dignitatem cuiusque secundum se, & officium quod illi confertur secundum se, sed solius æqualitatis inter proportionem dignitatum convenientium singulis cum officijs, quæ singulis conferuntur.

Ex his apparet, quando necesse est præferre comparationem personarum ante partitionem bonorum, ita vt ad iustitiam partitionis non expediat sistere in ipsa comparatione personarum & dignitatum, ipsis convenientium, sed in subducta inde quantitate lucri & damni seu dati & accepti; actum partitionis pertinere ad iustitiam commutatiuam. Quia tunc constituitur æqualitas Arithmetica inter datum, & acceptum, inter damnum & lucrum: atque personæ, quibus fit partitio, considerantur vt æquales quoad dignitatem, seu potestatem

rem benefactiuam respectu Reipublicæ: hoc est nulla habetur ratio inæqualitatis personarum quoad hoc, sed eodem modo fit partitio siue sint æquales, siue sint inæquales personæ penes eiusmodi dignitatem. Quam quidem personarum, vt æqualium, considerationem, & vsurpationem obseruauit Philosophus tanquam propriam, & characteristicam iustitiæ commutatiuæ, eiusque distinctiuam à distributiua. In Illo namque cap. 4. in quo dictum est ab eo exponi ex professo iustitiam cõmutatiuam, sic habet. *Iustum autem, quod est in commercijs, est quidem æquum quoddam, & iniustum iniquum. Sed non illa comparatione rationum, sed Arithmetica. Nihil enim refert, si probus prauo detraxerit, an prauus probò; neque si adulteriu probus, an prauus comiserit sed ad differentiã nocumenti lex respicit tantum, & uisur ut æqualibus, si hic iniuriam facit, ille patitur, & si hic nocuit, ille est latus.*

Quare è conuerso, quando ante partitionem præferenda est necessariò comparatio personarum, ita vt ad iustitiam partitionis necesse præterea sit sistere in ipsa earum comparatione, & non in subducta inde quantitate lucri & damni, dati, & accepti; partitio pertinebit ad iustitiam distributiua. Quia tunc nõ constituitur æqualitas Arithmetica inter datum & acceptum; inter dånnum & lucrum: sed æqualitas proportionalis, & Geometrica inter dignitates singulorum, & bona singulis collata. Quod indè magis demonstratur, quia sicut in præcedenti comparatione nulla habetur ratio inæqualitatis personarum immediatè, ita in comparatione ista posteriori nulla habetur ratio inæqualitatis inter id quod exigitur ex parte accipientis, & id, quod eidem

datur, secundum se, sed siue munus sit Arithmetice æquale dignitati, siue non sit, dummodo eadē & æqualis sit proportio inter dignitatem, & munus vnius; atque inter dignitatem, & munus alterius, partitio erit iusta. Vnde prouenit, vt idē munus quod suo tempore datur iustè digno vt octo, alio tempore detur æquè iustè digno vt quatuor tantum propter vniuersalem imminutionem dignitatum conuenientium personis, inter quas facienda est partitio, & vice versa, quod vno tempore datum fuit iustè digno vt quatuor, alio tempore non poterit dari iustè, nisi digno vt octo propter contrariū augmentum dignitatum. Eadem vicissitudo eodē simul tempore contingere potest in diuersis rebus publicis, imo & in eadem, quoad diuersa genera munerum distribuendorum exigentium diuersi generis dignitatem, & vim benefactiuam respectu Reipublicæ in re ciuili, & militari, & sic de alijs, vt quisque considerando facile deprehendet.

Hinc iam concluditur ius conueniens priuatis personis respectu illorum bonorum communium, quorum diuisio ordinatur directè, & immediatè in solam vtilitatem, & commodum singulorum seorsim ciuium, estque propterea facienda iuxta mensuram indigentiae, aut obsequiorum, & meritorum præexistentium, seu obligationis ea præstandi; vel æqualiter omnibus absque vllali comparatione. Concluditur inquam istud ius pertinere ad iustitiam commutatiuam, atque per ipsam vnicuique illud reddi. Et quidem quandò diuisio facienda est omnibus in communitate contentis indiscriminatim, & cum æqualitate Arithmetica quantitatum singulis obuenientium, res est.

est manifesta. Qui tunc nulla est necessaria comparatio personarum, & rerum, nec constituitur æqualitas proportionalitatis, sed qualis paulo ante assignata est à Philosopho iustitiæ commutatiuæ sumptis personis, vt prorsus æqualibus. Nec minus manifesta res eadem est, quando diuisio facienda est iuxta mensuram, laborum, meritorum, aut obligationis. Quia tunc fit quod idem antecedenter cõparacio personarum: non tamen vt in ipsa immediatè sistat actus distribuendi; sed vt inde subducatur quantitas pertinens ad vnumquemque, & constitutatur æqualitas Arithmetica inter datum & acceptum, vt liquet ex discursu, qui modo præmissus est.

Idem ostenditur de partitione faciendâ iuxta mensuram indigentiae. Quia tunc etiam præmittitur comparatio quoad indigentias, vt inde deducatur quantitas vnicuique deputata à Republica per legem partitionis perinde omninò atque dictum est præmitti comparationem inter creditores inæqualium quantitatum & socios in cõtractu materiali ter inæquali. Nec est discriminè nisi quod creditoribus, & socijs conuenit ius ex rebus datis & ex positis; Ciuibus autem indigentibus ex deputatione, & lege communitatis. Quippe deputatio ipsa, & prima voluntas diuidendi non est actus iustitiæ particularis, sed iustitiæ legalis, aut liberalitatis aut alterius similis virtutis.

At verò ius conueniens singulis ciuibus respectu bonorum communium quæ in tertiam classem coniecta sunt, & quorum participatio pertinet directè, & immediatè non solū ad utilitatē eorūdem ciuiū seorsim; sed etiā, & multò magis ad utilitatē & cõmodū

totius coninnctim communitatis, eaque, propter partitio eorum facienda est iuxta gradum dignitatis, seu virtutis benefactiue conuenientis vnicuique respectu Reipublicę. Hoc inquam ius non pertinet ad iustitiam commutatiuam, sed ad distributiua, atque per ipsam est vnicuique tribuendum, quod debet tribui ratione talis iuris. Quia tunc non præmittitur comparatio inter dignitates, & conditiones personarum ex vna parte, & rerum distribuendarum ex altera, vt inde subducatur æqualitas Arithmetica rei ad rem inter datum, & acceptum; inter damnum & lucrum; sed vt sistatur in ipsa comparatione, & per actum, quo fit distributio, intendatur per se, atque constituatur æqualitas Geometrica inter dignitates singulorum, & munera singulis collata.

Inter hæc duo Iurium genera, quæ fundantur in natura bonorum contentorum in duplici posteriori eorum classe, obseruandum præterea est diligenter discrimen quoddam iam ante insinuatam: nimirum quod primum illud ius afferens directè solum singulorum seorsim ciuium vtilitatem, est adæquatè penes eosdem ciues seorsim ac distributiue sumptos adæquatione iuris, existente inadæquatione solum ex parte cumuli & termini bonorum diuidendorum. Posterius verò ius diuinciens sibi directè vtilitatem tum singulorum seorsim ciuium, tum totius indiuisim communitatis est partim penes communitatem, seu penes omnes ciues sumptos collectiue; partim penes singulos ciues sūptos seorsim, seu distributiue; & pertinet ad vtramque istam partem inadæquatè inadæquatione iuris. Quapropter reddēs prius illud ius satisfacit solis priuatis
per

personis, quibus bona distribuit, iisdemque solis est iniurius qui male distribuit, & peccat contra legem distributionis: reddens verò ius posterius satisfacit tum iisdem, tum etiam communitati, & vtrisque est iniurius qui peccat in distributione. Ratio huius discriminis est, quia ius proprietatis, de quo solo agitur, circa aliquid est penes illum, ad quem pertinet utilitas inde proveniens, & cui lex fauet quoad eandem utilitatem, ut liquet ex quæst. 3. Dictum autem modo est utilitatem provenientem ex bonis secundæ classis, quæ bona respicit primum iuris genus pertinere solum ad singulos seorsim ciues, iisdemque legem partitionis favere directè; posterius verò iuris genus versari circa bona tertiæ classis ex quibus utilitas directè & immediate redundat indivisim, tum in singulos seorsim, tum in communitatem; atque vtrisque legem partitionis indivisim favere directè. Ergo discrimen datum est legitimum.

Ex ista istorum duorum iurium distinctio-
ne deduci possunt legitimæ & claræ defini-
tiones vtriusque iustitiæ. Iustitia namque
distributiva est *virtus unicuique tribuens ius
partim collectivè, seu indivisim cum alijs, partim
distributivè, seu seorsim suum*. Commutativa
verò est *virtus unicuique tribuens ius adequatè
suum distributivè seu seorsim*. Definitiones
istæ tametsi ex dictis satis conspicua sint,
reddentur tamen clariore multò, ac firmio-
res animadversa convertibilitate, & reali-
earum convenientia, cum expositioni-
bus præmissis initio quæst. ex Philosopho
& D. Thoma.

Philosophus aiebat, iustitiam distributivam
esse illam, cuius obiectum est medium Geo-
metricum, & quæ constituit æqualitatem,

Geometricam, seu proportionalem, & inter proportionales: commutatiuam verò esse eam, cuius obiectum est medium Arithmeticum, & quæ constituit æqualitatem Arithmeticeam, seu quantiuam rei ad rem. Ratio autem ex qua prouenit hæc diuersitas est, quia quando ius aliquod non est relatiuum ad ius alterius, illique connexum, sed simplex, & unicuique siue multitudini siue personæ priuatae seorsim absolute, & secundum se conueniens; nihil necesse est comparationes facere immediate, vt satisfaciat tali iuri. Satisfit enim; si illi absolute & secundum se adæquetur arithmetice quoad id quod datur. Quando autem ius est correlatiuum, & essentialiter compositum, atque heterogeneum, quoad suas partes necesse est conuerso est, vt fiat comparatio immediate per actum iustitiæ; nec nisi proportionali æqualitate satisfieri illi potest, vt patet. Talia autem iura exprimuntur in definitionibus datis. Exprimuntur ergò radices, & rationes à priori eorum, quæ dicit Philosophus, & dantur prædicata conuertibilia realiter, cum Aristotelicis.

D. Thomas docebat iustitiã distributiua esse directiuam communitatis ad personas priuatas, & ordinatiuam boni communis: commutatiuam verò esse directiuam personæ priuatae ad personam priuatam, & ordinatiuam boni particularis. Quod profectò perinde est atque dicere iustitiã distributiua esse, quæ recte componit ius communitatis, cum iure personæ priuatae respectu eiusdem boni; & ita ordinat bonum commune, vt simul atque indiuisim consulat, tum priuatae personæ, tum communitati. Quod non fit, nisi satisfaciendo indiuisim vtriusque iuri. Similiter commutatiua esse directiuã in per-
sona

sonæ priuatæ; ad personam priuatam; & ordinatiuam boni particularis; perinde est atque commutatiuam esse, quæ satisfacit iuri priuatæ personæ seorsim, & secundum se dando illi bonum suum particulare, siue hoc idem bonum antecedenter fuerit communitatis, siue non fuerit; sed priuatæ personæ. Hoc enim nihil refert formaliter ad rationem iustitiæ,

Nempe nomine boni communis simpliciter & absolute prolatis intelligitur, quod per se, & ex sua natura est bonum communitatis; nec habere, aut dare potest nisi communitas, aut qui gerit personam communitatis, & habet in se facultatem eius propriam, & quod non omnino desinit esse communitatis etiam d. rectè & immediatè, quia datû, & appropriatum est priuatæ personæ. Cuiusmodi bona sunt officia publica & honorifica, vt liquet ex expositione tertie classis bonorum communium. Reliquis namque bonis, vt pecunijs, siluis, fluuijs, & similibus accidentarium & extrinsecum est, vt sint penes communitatem, vel priuatam personam atque vt communia, vel priuata sint; & ideo possunt dispensari a communitate per iustitiam commutatiuam, aut aliam virtutem distinctam specie à iustitia perinde, atque à persona priuata. Erunt proinde per accidens materia iustitiæ distributiue si conferantur priuatæ personæ à communitate cura ea iurium inadæquatione mutua essentiali dependentia, & quasi permixtione, quam dictum est conuenire per se muneribus, & dignitatibus publicis.

Intellecto igitur in hunc modum D. Thoma, prout intelligendus omninò est, constat ipsius, necnon & Philosophi expositiones, quibus reliqui omnes subscribunt, conue-

nire planè cum definitionibus nostris, nisi quod istæ ponunt ob oculos clarissimè distinctionem specificam iurium, quæ sunt obiecta formalia vtriusque iustitiæ, & a quorû proinde distinctione specifica, & clara intelligentia dependet à priori distinctio specifica & intelligentia clara virtutum quæ versantur circa ipsa. Definitiones porro illæ traditæ in eum modum manifestè demonstrant falsam in primis esse sententiam Buridani & Gualandi negantium diuersitatem intrinsecam, & distinctionem specificam inter iustitiam distributiua, & commutatiua. Manifestum siquidem est ius partim conueniens priuatæ personæ seorsim, partim communitati, vt includenti in se eandem priuatam personam, & ex vtroque iure mixtum, atque conflatum mutua cum connexionem, & dependentiam, atque heterogeneitate vtriusque partis differre specie à iure simplici, & incomposito, nec includenti in se eiusmodi heterogeneitatem, & mutuam dependentiam; quandoquidem vtrique iuri conueniunt intrinsecè præca a opposita. Nec magis obscurum est dissidere specie virtutes quarû obiecta formalia sunt specie diuersa. Eadem definitiones similiter demonstrant non esse veram sententiam in quam inclinat Cardinalis de Lugo cum Suarez, & Rebello, iustitiam distributiua non esse iustitiam propriè, & simpliciter; sed secundum quid talem. Ius namque priuatæ personæ non definit esse propriè, & simpliciter tale, quia est essentialiter coniunctum indiuisim cum iure communitatis; imò ea de causa est præstantius, & quodammodo magis proprium, ac rigorosum ius. Dictum autem est huiusmodi esse ius, quod est obiectum formale iustitiæ distributiua, Vnde ipsa non solum

est

est propria & simpliciter iustitia particularis; sed etiam est nobilior; & quodammodo magis propria, ac rigorosa iustitia quam commutativa. Vera igitur & ex omnibus quæ dicta sunt certa omnino est sententia, communis diuidens iustitiam particularem in distributivam & commutativam, tanquam genus in species.

Ad 1. Convenit quidem utraque iustitia in reddendo unicuique iure suo, idque ex moriis servandi illæsum tale ius; id est convenit utraque iustitia in conceptu generico iustitiæ particularis. Cæterum differunt inter se; Quia ius quod reddit iustitia distributiva, & prosequitur tanquam motuum suum formale, differt non solum materialiter ex parte termini, seu materiæ remotæ, circa quam versatur; sed etiam formaliter, ac essentialiter a iure reddito, & voluto ratione sui per commutativam. Quia illud est heterogeneum & compositum ex privato, & communi cum mutua utriusque dependentia sibi intrinseca: istud autem est simplex & uniforme, ut dictum est.

Ad 2. Negatur dignitates, respectu quarum constituit æqualitatem iustitia distributiva esse merita, & labores singulorum pro Republica. Hæc enim compensantur per gratitudinem vel iustitiam commutativam, ut dictum est. Iustitia igitur distributiva constituit aliam æqualitatem, quæ versatur immediatè inter dignitates singulorum, & munera singulis collata in utilitatem eorum, & communitalis indivisim, ac directe. Negatur rursus per iustitiam distributivam constitui saltem per se æqualitatem Arithmeticam inter dignitates singulorum quoad vim benefactivam eorundem respectu reipublicæ, quam eadem iustitia attendit, & mune-

ra qua

ra quæ per ipsam singulis conferuntur. Non enim constituit per se nisi æqualitatem purè proportionalem, & dummodo hæc seruetur, nihil officit huic iustitiæ, quod vis benefactiua, quæ obligatur Reipublicæ sit secundum se æstimabilior, quam munus quod confertur à Republica, vel è contra. Perinde namq; est quoad rectitudinem huius iustitiæ quod inter hæc extrema secundum se detur excessus, ex alterutra parte, siue paruus, siue magnus; & quod ex neutra nullus detur excessus. Solum namque attenditur ad proportionalitatem. Magnum igitur est discrimen inter computationem, quæ fit à priuatis personis pro iustitia commutatiua, & eã quæ fit à republica pro iustitia distributiua.

Ad 3. Accipiens a Republica munus aliquod cum proportionem ad vim benefactiuã eiusdem, non semper obligat eidem Reipublicæ eas præcisè vires bene faciendi quas præhabet independentè à munere, quod accipit. Obligat enim eas prout coniunctas cum munere, quod accipit, quando accipitur munus publicæ administrationis, quod utique auget vires benefactiuas Reipublicæ, estque intrinsecè ordinatum ad benefaciendum eidem. Vnde in eo casu quod datur à Republica priuatæ personæ, & quod Reipublicæ obligatur à priuata persona, pertinet ad utramque partem iure indiuiduo, & utrimque inadæquato. Quod minimè evenit in materia iustitiæ commutatiuæ, & in conductione operariorum ad vineam. Vnde comparatio dignitatum, & rerum, earumque mutua proportio remotè tantum & mediatè necessaria est ad actum in posteriori casu elic tum à iustitia commutatiua: ad distributiua verò pertinet directè, & immediatè, non vt inde deducatur quantitatem debiti
seu

seu mercedis, sed vt constituatur immedia-
tè proportio inter dignitatem & munus.

Ad 4. Patet ex modo dictis gubernatio-
nem exercitus collatam acuto, & sapientiâ
sed minime forti; atque directionem scholæ
commisam forti, sed obtuso & ignorantia esse
iniustas, non quia deest æqualitas rei ad rē s
sed quia deest proportio inter dignitatem,
& munus. Quapropter æqualitas in eius-
modi rebus seruanda essentialiter differt ab
æqualitate, quæ spectat ad iustitiam com-
mutatiuam; quæ videlicet solam constituit
æqualitatem rei ad rem, vnde cunq; &
quomodocunq; illa deducta sit.

Ad 5. Exempla illa nihil faciunt contra
veram, & communem sententiam. Propo-
nuntur nimirum actus, in quibus remotè tã-
tum, & extrinsecè inuenitur forma aliqua,
& imitatio iustitiæ distributiue quoad actus
remotos consultationis. Deest verò, pro-
ximè, & immediatè forma distributionis
propria ex parte syllogismi immediate pra-
ctici, & ultimi dictaminis conscientie pro-
ponentis immediatè motiuum, & materiam
propriam distributionis prout distinctam
à motiuo & materia commutationis. In quo
est maxima diuersitas, vt iam patuit, & fuit
causa æquiocationis ijs qui discursum re-
motum aliquatenus similem considerarunt
absque vltima conclusione, atque intimatio-
ne diuersæ obligationis fundatæ in iuribus
specie diuersis.

Ad 6. bonum commune conferendum
personæ priuatae per iustitiam distributiua
non vsque adeò pleno iure est proprium
communitatis etiam antequam conferatur
& approprietur personæ particulari, atque
est proprium eiusdem communitatis bonū,
quod ipsius interest, ne approprietur vlli

privatæ personæ, atque repositum fuit supra in prima classe bonorum communium. Quia respectu boni cõmunis conferendi per iusticiam distributivam datur ius parziale ad rem in persona privata digniori etiam antequam illi de factõ conferatur, & fit illi iniuria si conferatur alteri. Dicitur nihilominus bonum commune absolute, quia prævalet ius communitatis, utpote potioris, & habentis rationem totius, ac finis respectu singulorum, ex quibus coalescit.

Ad 7. Ea obiectio tantum probat quod usque adeo impense traditum, & explicatũ est supra; nimirum ius, circa quod versatur iusticia distributiva, partim esse communitatis, partim privatæ personæ ante & post distributionem factam. Quare officium, Gubernatoris, Ducis, Custodis &c. fit, per distributionem, proprium eius cui conferatur, cum vero iure in re, non tamen usque adeo pleno, ut nihil iuris supersit communitati, quæ contulit officium. Semper enim uommunitas retinet ius quoddã quasi usufructus. Sed non propterea ad communitatem spectant officia, postquam distributa sunt illo omnino modo quo spectant ad unumquemque domus eius aut ager. Quia omnis utilitas domus, & agri pertinet ad eum, qui est eorum dominus pleno & adæquato iure adæquatione iuris & rei. At officiorum, iustè distributorum utilitas pertinet ad eos etiam quibus collata sunt, ut dictum est q. 3. ad 4. & quæst. 4. in responsione ad quæst. & alibi sæpè.

Ad 8. Quando bonum commune dari potest absque cuiusquam iniuria unicuique ex multis, unicuique eorum inest ius vagum ac distinctivum respectu talis boni, ita ut omnibus fiat iniuria, si nulli eorum conferatur,

etur, & etiam fiat iniuria illi, cui conferetur, si propter electionem ac determinationem ipsius, exigatur compensatio, seu pretium ratione officij secundum se ut constabit infra, dum deducuntur consequentiæ practicæ doctrinæ præsentis circa venditionem, istiusmodi officiorum, ubi etiam diluatur difficultas supra obiter mota occasione venditionis officiorum. Quod ad præsens attinet non desinit ius aliquod esse propriè & simpliciter tale, quia est vagum & indeterminatum; quandoquidem inducit tantam obligationem rei exhibendæ, atque si esset omninò determinatum idque non solum ex parte eius cui inest obligatio, & ex parte rei conferendæ, sed etiam ex parte subiecti, cui conferendum est ius in re, seu cui res ipsa tradenda est, ut patet in multis emensibus equum eà conditione, ut ex forte, vel ex electione vendentis tradatur, & adiudicetur alicui ex ipsis determinatè.

Hic obiter determinari potest ex dictis controuersia vulgaris: an sit locus iustitiæ distributiæ, quando vnum tantum officium aut beneficium conferendum est seorsim, & vnus tantummodo adest dignus cui conferatur? Dicendum autem est cum Suarez, aduersus nonnullos alios, dari tunc locum iustitiæ distributiæ strictè tali. Primo ac principaliter quia is euentus non tollit rationem formalem iuris compositi ex priuato & communi, distributiuo & collectiuo; ex quo iure dictum est specificari iustitiam distributiuam. Deinde quia etiam in eo euentu facièda est comparatio tum illius qui est dignus, cum cæteris qui sunt indigni; tum eiusdem digni cum cæteris, qui habent alia officia, aut beneficia, tum eorumdem officiorum

ciorum seu beneficiorum cum eo quod, hic
 & nunc est conferendum: atque post hanc
 comparisonem facienda est collatio digno,
 quia sua dignitate præeminet cæteris; estq;
 præterea conandum si fieri possit, vt ijs, qui
 iam sunt in officio, aut beneficio constituti,
 promotis, aut retractis constituatur! pro-
 portio Geometrica dignitatum, & munerum.
 Quod si hoc fieri non possit, id erit per ac-
 cidens, respectu intentionis, & attentionis
 quæ est propria iustitiæ distributiue; sicut
 est per accidens respectu cõmutatiue, quod
 debitor non possit debitum adæquare mate-
 rialiter solutione. Philosophus autem ad-
 scribit vtrique iustitiæ eam æqualitatem &
 proportionem, quæ ab vtraque intenditur
 pro se. Iam alia quædam hinc inde attacta,
 inter proponendam sententiam Phi-
 losophi & D. Thomæ, & vtriusque
 expositiones, vsque adeò om-
 nia sunt clara ex dictis
 hucusque vt nihil
 opus sit super-
 addere
 vlti-
 rius circa
 singu-
 la.

QVÆSTIO XIX.

Vtrum Deo conueniat iustitia partl-
cularis strictè talis, aut distri-
butiua, aut commu-
tatiua ?

IDETVR vtraque vel sal-
tem altera cōuenire propriè
ac strictè. 1. Quia psalm. 10.
dicitur : *iustus Dominus &
iustitiam dilexit*. Et 2. ad Ti-
mot. ult. in reliquo, ait Paulus,
*reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet
mihi Dominus in illa die iustus iudex*; quæ &
similia alia quamplura sacre pagine testi-
monia explicari minimè possunt absque ma-
nifesta violentia, & improprietate verborū,
si neutra iustitia admittatur in Deo propriè.

2. Spes nostra non posset esse in Deo de
præmio & compensatione laborum, & me-
ritorum; si nulla alterutrius iustitiæ obliga-
tio Deum ad ea premeret. Quod manifestè
videtur supponi ab Apostolo ad Hebræos
7. 10. dum sic arguit : *Nons enim iniustus est
Deus ut obliuiscatur operis vestri & dilectio-
nis, quam ostendistis in nomine ipsius*. Et ratio
est quia seclusa obligatione iustitiæ liberum
esset Deo dare, vel negare pro libito præ-
mium operum nostrorum, eorumque, vel
obliuisci, vel recordari.

3. Deus potest supernaturaliter nobiscū
loqui locutione obligante nos ad creden-
dum. Quod fieri non potest, quin ipse vi-
cissim subeat obligationem dicendi verum.
Nulla namque obligatio est credendi illi cu-
ius.

ius nulla est obligatio dicendi verum. Hæc autem obligatio dicendi verum est propria iustitiæ. Quia est ad alterum dantem aliquid pro aliquo, vel Geometricè quatenus vnicuique magis vel minus creditur iuxta maiorem vel minorem eius dignitatem, vel Arithmeticè quatenus tanti fit à loquente & fides sibi præstita, quanti ab audiente vera manifestatio & notitia rei.

4. Dantur in Deo propriè, & formaliter aliæ virtutes ad alterum, vt liberalitas, misericordia, amicitia, seclusis imperfectionibus quas in nobis præsupponunt, aut continent. Nulla autem est maior ratio de illis quam de iustitia propriè & simpliciter tali.

5. Philosophus 8. Ethic. c. 3. docet inter eos iustitiam esse posse inter quos amicitia esse potest. Datur autem in Deo vera & formalis erga nos amicitia, vt dictum est quæst. 39. de virtutibus Theologicis. Ergo dari etiam potest in Deo iustitia erga nos propriè & simpliciter dicta.

6. Vtraque iustitia est perfectior nullam includens in se imperfectionem præcisè ex suo conceptu essentiali. Est quidem perfectio, quia hæc est de ratione virtutis. Nullam verò includit imperfectionem, quia vt docet D. Thomas 1. contra gentes cap. 93. ratione 5. virtutes ad alterum, & quæ circa operationes, non circa passiones versantur, qualis virtus est iustitia, vt supra dictum est, nullam dicunt imperfectionem ex suo præcisè conceptu essentiali. Deinde si quæ esset imperfectio maximè ex eo, quod vtraque virtus respiceret rationem debiti, & obligationis. Ex hoc autem capite neutri iustitiæ est essentialis aliqua imperfectio. Quia non necesse est debitum hoc, & obligationem fundari in lege, aut iure potestativo alterius, sed

sed sufficit si fundetur in proprio placito, & voluntate operantis ex iustitia, atq; incon-
 decentia respectu eiusdem, quod perfectio-
 nis potius est, atque ita euenit in Deo.

7. In particulari. Iustitia commutati-
 ua videtur esse tribuenda Deo. Quia ex cō-
 tractu, seu pacto oneroso oritur obligatio,
 & materia propria iustitiæ commutatiuæ,
 post adimpletam ordinationem, & præ-
 missa acceptatione. Deus autem pacifca-
 tur nobiscum de conferenda gloria sub cō-
 ditione meritorum, & honesti laboris, da-
 turque acceptatio ex parte nostra. Ergo
 præstita conditione meritotum datur à Deo
 gloria per iustitiam commutatiuam. Con-
 firmatur quia Deus constituit æqualitatem,
 inter obsequium & eius compensationem;
 inter mercem & pretium independenter à
 respectu, & qualitate personarum vt con-
 stat ex illo ad Romanos 2. *Qui reddet vni-
 cuique secundum opera sua.* Et in Euangelio
 proponitur regnum celorum, vt merces, &
 inuitantur homines ad eius emptionem.
 Hoc autem est propriissimum iustitiæ com-
 mutatiuæ.

8. Iustitia distributiua videtur similiter
 innegabilis Deo ratione peculiari. Quia vi-
 delicet Deus persoluit præmia meritorum
 collocando vnumquemque in eo gradu, &
 loco, qui est proportionatus dignitati eius,
 vt constat ex illo Ioan. 14. *in Domo Patris
 meæ mansiones multe sunt;* & de iuppl. eius
 ex illo actorem 1. *vt abiret in locum suum.*
 Confirmatur ex Diony. cap. 8. *de diu. nom.
 omnibus quod cuique accomodatum est, tribui,
 pro ea, quæ vnum quodque eorum, quæ sunt,
 attingit dignitate.* Id ipsum constat ex du-
 plici præterea alio capite. Quorum alterū
 est apud Deum non dari acceptionem per-
 sonarum

sonarum, vt dicitur ad Romanos 2. virtus autem opposita acceptioni personarum est iustitia distributiva. Alterum est Deum non rependere præmia nostris bonis operibus intendendo æquilitatem cum ipsis secundum se, sed pro vt dignificatis per gratiam iustificantem, & gratum facientem; id est ætate dignitate cuiusque personæ. Ratio horum omnium est quia quilibet actus Diuinus circa res creatas essentialiter ac formaliter, & non solum realiter ac identice est proprius supremi ac vniuersalis Gubernatoris, adeoque circumspicientis ordinem & proportionem cuiusque rei respectu omnium, & quarumlibet aliarum tum personarum, quam rerum, vt ostenditur quæ 18. de Incarnat. Id autem fieri non potest, quin proportioni Arithmeticæ Geometricæ quoque adiiciatur. Datur ergo in Deo iustitia distributiva proprie talis.

R. Expositis in quæst. præcedenti iustitia commutativa, & distributiva, ordo doctrinæ postulat expositionem materiæ circa quam ytraque versatur, & subiectorum, quæ sunt ytriusque capacia. Quod ad materiam attinet constat satis ex eadem quæst. præcedenti, illa bona communia, quorum appropriatio ad priuatas personas, pertinet directe & immediate siue ex natura rei, siue ex lege, ad utilitatem, & comoda communitatis simul, & priuata personæ, seu conferentis, & accipientis simul, cum iure ytriusque individuo circa illa, esse materiam remotam iustitiæ distributiue. Illa verò siue communia, siue priuata bona, quorum appropriatio, & attributio directe, & immediate pertinet ad solam utilitatem accipientis cum iure eiusdem adæquato respectu, eorum esse materiam

riam remotam commutatiuæ. Constat consequenter materiam proximam vtriusque, iustitiæ esse operationes, seu actiones, quibus eadem bona tribuuntur personis ad quas spectant, seu quibus conuenit ius accipiendi: ius verò ipsum esse motuum vtriusque iustitiæ proportionaliter.

Quod attinet ad alteram partem de subiecto, certum est homines ex sua natura esse capaces iustitiæ tum distributiuæ, tum commutatiuæ in vicem exercendæ. Quilibet enim homo est capax ex sua natura iuris obligantis alios homines in fauorem & commodum ipsius, tum seorsim, tum coniunctim cum alijs. Et similiter est capax reddendi alijs hominibus ius suum cum proportione, & æqualitate, tum Geometrica, tum Arithmetica. Geometrica quidem quia accidit quosdam quibusdam hominibus esse magis idoneos ad benefaciendum Republicæ, atque adeò digniores vel propter naturalem constitutionem, vel propter dispositionem, & inclinationem habitualẽ in alijs atque alijs disparem. Arithmetica verò, quia qui sunt æquales in natura habent bona æque hinc & inde æstimabilia; inter quæ proindè intercedere possit æqualitas Arithmetica. Patet igitur hominem esse subiectum idoneum iustitiæ distributiuæ, & commutatiuæ erga hominem exercendæ; atque adeò vtriusque hominibus inuicem comparatis conuenire. Superest ergo quæstio de hominibus cū Deo, & Angelis comparatis; atque de angelis cum Deo, & inter se comparatis. An scilicet alterutra iustitia conueniat Deo respectu Angelorum vel hominum; aut è conuersò; aut Angelis inter se vel respectu hominum; aut è conuersò? Præcipua verò controuersia est an
Deo

Deo conueniat iustitia siue distributiuæ
siue commutatiuæ propriè & simpliciter di-
ctæ respectu hominum vel Angelorum? De
quo proinde primò determinare oportet.

Dicendum autem est Deo non conue-
nire propriè & simpliciter iustitiam parti-
cularem, aut commutatiuam, aut distribu-
tiuam secundum suum conceptum essentia-
lem adæquatè sumptum. Præcipuum fun-
damentum est. Qui dat eadem indiuisim
voluntate ius & terminum iuris, seu actiuè
& passiuè, eo ipso non dat ex iustitia par-
ticulari. Iustitia enim particularis ante
quamlibet actionem suam præsupponit es-
sentialiter, & formaliter ex parte accipi-
tis ius actiuum respectu boni quod accipit,
vt patet ex definitione iustitiæ. Nequit
vero præsupponi ius ex parte accipientis
respectu actionis indiuisim illi conferentis
ius & terminum iuris; seu respectu eius bo-
ni, quod simul, ac indiuisim confertur cum
ipso iure, vt patet ex terminis. Et con-
firmatur quia conferens liberaliter aliquid,
aut purè misericorditer, ideò non confert
ex iustitia, quia dat non præsupposito iure,
ex parte accipientis, sed illud confert simul
ac indiuisim cum eiusdem termino. Deus
autem eadem indiuisim voluntate dat crea-
turæ ius quodcumque actiuum formaliter
illi conueniens respectu bonorum, quæ ac-
cipit à Deo, quatenus à Deo accipit, eadē-
que bona; nec oppositum fieri vllò pacto
potest. Quia Deus nec potest dare aliquid
alicui, quin eo ipso ferat legem, vt illud sit
accipientis, seu accipientis vsibus liberum
relinquatur; cum eius voluntas sit lex cæ-
terorum omnium. Nec etiam potest ferre
legem constitutiua essentialiter iuris, vt
aliquid sit alicuius, idest nullum cuiquam

conferre potest ius, quin quatenus ad ipsum spectat eadem voluntate idem illud conferat ei, in cuius fauorem fertur talis lex. Nec enim Deus potest ferre legem, qua vel ipse obligetur, cū non sit capax obligationis moralis propriè talis; vel alios obliget, vt potest, ad aliquid faciendum, quin ipse quantum est de se idipsū facere velit; cū hæc eius voluntas includatur essentialiter, in potētia proxima cæterorū ad faciendū, quod iubentur; idest in cōceptu essentiali obligationis actualis, & formalis. Patet igitur impossibile esse, vt Deus det aliquid alicui, quin ea ipsa voluntate, qua id dat, conferat ius respectu eiusdem rei: Atque e conuerso, vt conferat ius respectu alicuius rei, quin ea ipsa voluntate velit efficaciter rem eandem conferre quantum est de se, idque absolutè, & determinatè, si ius sit absolutum, & res conferenda sit à solo Deo; sin minus conditionatè, aut vagè ac indeterminatè. Repugnat igitur Deum quidquam cuiquam conferre ex iustitia particulari propriè & stricte tali.

Confirmatur. Quia actus diuinæ voluntatis essentialiter inseparabiles mutuò speciali ratione sunt indistincti inter se non solum realiter, sed etiam virtualiter intrinsece, vt dictum est in quæst. de Deo. Patet autem voluntatem diuinam collatiuam iuris respectu rei conferendæ à Deo esse inseparabilem essentialiter à voluntate collatiua eiusdem rei, quantum est ex parte Dei. Si enim istæ duæ voluntates separarentur fieret, vt iuste quis careret simulque iniuste aliquo dono Dei; si quidem quilibet caret iniuste eo bono, cuius habendi ius accepit à Deo; iuste verò caret eo bono, quod Deus vult, vt ipse non habeat, seu non vult, quantum est de se, vt habeat. Qua ratione, vt

alia prætermittantur refellitur singularis sententia Ripaldæ dicentis dari in creaturis ius, & in Deo iustitiam, quibus obligetur potentia eius ordinaria; non verò quibus obligetur potentia eius absoluta: ita ut si Deus negaret creaturis ea bona, quæ ipsis debentur ex natura rei utendo sola sua potentia ordinaria inferret illis iniuriam. Refellitur inquam, quia perinde hoc est atque dicere, Deum illaturum esse iniuriam, si uteretur potentia sua absoluta, simulque uteretur sola sua potentia ordinaria. Deum enim negare cuiquam quod ipsi debetur ex natura rei, id verò est Deum uti formaliter potentia sua absoluta. Unde ille auctor solum hoc dicit re ipsa Deum nihil negare posse nisi iuste, etiamsi sit debitum ex natura rei. Quia quod tale est non potest negari, nisi de potentia absoluta; ipsa enim negatio per seipsam formaliter est usus potentie absolutæ. Ius autem ad aliquid essentialiter denominat iniustam negationem sui termini procedentem ab eo, aduersus quæ est idem ius. Cum igitur ille auctor fateatur nullam ullius boni negationem provenientem à diuina voluntate posse esse iniustam, sed eo ipso quod ab eâ procedat esse iustam, consequenter tenetur dicere nullum verum ius conuenire posse creaturæ aduersus Deum, sed tantum chimericum, utpotè inducentis obligationem pro euentu tantum chimerico, pro solo nimirum euentu Dei utentis sola potentia ordinaria, simulque eo ipso utentis potentia absoluta. Quod nihil est dictu.

Confirmatur rursus ex indistinctione virtuali quæ tradita est quæst. 5. inter diuinam iurisdictionis & proprietatis iura. Inde enim consequitur repugnare, ut Deus ferat legem
 fauora-

fauorabilem alicui circa aliquam rem; idest vt ei conferat ius circa illam, quin eo ipso velit eidem indiuisim conferre vtilitatem, cuius intentione redditur fauorabilis talis lex, idest quin conferat eo ipso indiuisim id, cuius ius contulerit. Videatur quæstio illa quinta. Et quidem nullam legē potest Deus ferre, quin voluntate ipsa legislatiua efficaciter velit non impedire ex se ad impletionē legis, seu non reddere impossibile eandem ad impletionem. Quare dum fert legem, qua vult, ne quis impediatur à consecutione, cōseruatione, aut aliquo alicuius rei vsu, eo ipso vult efficaciter non impedire ipse, quantum est de se; quandoquidem ipso non cessante ab impeditioe, nemo potest ab ea cessare positiuē, seu facere aliquid impeditioe contrarium. Deum autem ferre eiusmodi legem, formaliter est velle dare ius, vt dictum est quæst. 3. 4. 5. & velle non impedire consecutionem, cōseruationem, aut vsū alicuius rei, est velle easdem conferre, quantum est de se. Nempe Deus ipsa conferendi tam suspensione, seu omissione, quam notatione impedit collationem rei. Repugnat enim, vt aliquid alicui conferatur Deo omitteute, aut nolente conferre. Vnde perinde ē conuerso est nolle Deum omittere, aut suspendere collationem rei, ac velle rem conferre, quantum est de se. Est igitur formaliter indiuidua in Deo iuris & rei collatio, ideoque neutrum virtute iustitiæ conferre potest.

Neque verò vllum est aduersus hæc patrociniū, aut effugium in promissionibus diuinis, seu gratuitis, seu onerosis, quarum est frequens expressio in sacris litteris, & quibus positis videtur resultare verum ius in creaturis aduersus Deum, vtpote obligatum

tum ex natura rei, ut stet promissis, posita
 acceptatione ex parte creaturarum. Non
 inquam vllum hinc patet effugium; quod
 videlicet obstruitur obseruato discrimine
 inter diuinas, & humanas promissiones. Pro-
 missio humana includit in se obligationem,
 præstandi, quod promittitur; imo, quod ad
 suam essentiam attinet, nihil est aliud quam
 voluntas obligandi se alteri ad præstandum
 aliquid in fauorem ipsius; quod consistere
 potest absque vlla voluntate actuali id ipsum
 exequendi. At diuina promissio est sola vo-
 luntas aliquid faciendi, idque antecedenter
 reuelandi ei, cuius interest, ut fiat; ita ut
 voluntas diuina promissiua nihil superaddat
 simplici voluntati aliquid faciendi absque
 præuia promissione præter voluntatem re-
 uelandi antecedenter, quod iam constitu-
 tum est, ut ita fiat. Impossibile nimirum
 est, propter rationes nuper propositas Deum
 obligari obligatione proprie dicta per vnum
 actum suæ voluntatis ad habendum alium
 actum, quo exequatur id ad quod obligatur.
 Quare eatenus solum dicitur Deum obligari
 ad aliquid, quatenus per actum essentialiter
 immutabilem suæ voluntatis contrahit ne-
 cessitatem metaphysicam id præstandi. Quæ
 profectò necessitatem non aliunde subire
 potest, quam a sua id ipsum præstandi volun-
 tate efficaci, ideoque præstitura formaliter,
 & præcise per seipsam.

Reuelat verò antecedenter hanc suam
 voluntatem, ut gignat in nobis spem certam
 optati euentus, quando vult eam gignere;
 idque facit eo modo quo in eundem finem,
 manifestatur ab homine præsens voluntas
 suæ obligationis in futurum. Sed non con-
 cipit voluntatem quam manifestat eo modo,
 quo concipitur ab homine imponente sibi
 obli-

obligationem moralem propriè talem; sed contrahendo necessitatem metaphysicam, faciendi quod promittit indistinctam virtualiter intrinsecè a voluntate ipsa promissiva.

Promissiones diuinas esse huiusmodi, nihil videlicet superaddentes voluntati faciendi præter voluntatem reuelandi se velle facere, docuerat iam prius operosus defensor iustitiæ diuina, distributiua, & commutatiua proprietatis P. Suarez prælect. de libert. diu. disput. 2. sect. 2. idemque docuere ante ipsum D. Bonauentura, Scotus, Durandus, & plures alij apud Montoyam disp. 56. de volunt. Dei sect. 7. Et ratio vltior est. Quia promissio obligatoria tum solum est utilis, quando promittens vel est mutabilis, vel potest suspendere voluntatem faciendi aliquid, siue per puram omissionem, siue per nolitionem reflexam volitionis simul, & nolitionis directæ. His enim seclusis patet promissionem obligatoriam quatenus obligatoriam fore inutilem & superfluam, atq; omnino cõtemptibilem respectu promissarij. Cuiusmodi nihil in Deo esse potest. Omnem autem voluntatem diuinam esse immutabilem essentialiter est certum ex fide; atque in Deo esse impossibilem suspensionem simultaneam volitionis, & nolitionis directæ circa aliquod volibile simpliciter à Deo supponitur; in præsentia vt certum ex communi consensu, & stabilitum fatis in qq. de Deo.

Adde repugnare veram obligationem moralem, cui repugnat malum tam culpæ quam pænæ. Quia obligatio moralis dici non potest necessitas metaphysica determinata aliquid faciendi; sed est necessitas vaga faciendi aliquid vel peccandi, ac subeundi pœnam, si id non fiat. Patet autem vtrumque hoc malum repugnare Deo: Nec minus clarè

patet repugnare tum verum ius aduersus aliquem absque vera eiusdem obligatione & morali; tum veram in aliquo iustitiam particularem respectu alicuius absque verò istius iure aduersus illum, vt liquet ex datis iustitiæ & iuris definitionibus. Repugnat igitur tum verum ius ex parte nostra aduersus Deum; tum vera in Deo iustitia particularis aduersus Deum.

Exclusa per hæc à Deo iustitia particulari in genere, vix quidquam superaddere oportet de commutativa seorsim aut distributiva; esto multa dici possent aduersus vtramque. Aduersus commutativam illud est efficax, quo præcipuè utitur Vasquez. Pertinet nimirum ad conceptum essentialè iustitiæ commutativæ constituere æqualitatem inter datum & acceptum; inter, damnū & lucrum, vt sæpe dictum est, & expositū quæst. præcedenti, ex Philosopho cap. 4. huius quinti. Hæc autem æqualitas repugnat Deo, quia Deus nihil lucrari potest quidquam à nobis accipiendo, vt liquet ex illo Job 25, *Si iuste egeris, quid donabis ei? aut quid de manu tua accipiet?* Et rursus cap. 22. *Quid prodest Deo si iustus fueris? aut quid ei confert, si fueris immaculata via tua.* Ratio est quia Deus se solo est æquè beatus & æquè bene habet, atque cum omnibus rebus creatis, ac proindè nihil ipsius interest, siue detur, siue non detur quidquam creatū, neque ex rebus creatis, & earum defectu quidquam accrescit Deo utilitatis, vel nocimenti. Accrescit verò nobis ex ijs, quæ Deus circa nos facit. Patet autem inter utile & inutile nullam veram esse posse; sed solum imaginariam, aut similitudinariam, aliquam dati & accepti æqualitatem. Ergo vt similitudinaria aliqua, & impropria iustitiæ

tiæ commutativa Dei ad hominem dari possit; vera tamen, & quæ propriè talis sit dari nequaquam potest.

Adde quãdo exhibemus Deo aliquod obsequium, non solum præstari aliquid ipsi prorsus inutile; sed insuper illud ipsum bonum opus, quo obsequimur, præstari potius nobis à Deo, esseque ipsius donum perficiens nos; ideoque nobis vtile, & quo etiam ratione sui immediatè obligemur ad gratiarum actionem, ut semel atque iterum dictum est in qq. de gratia. Ergo ex re accepta Deus teneri minimè potest ob nostra obsequia ad compensationem, & commutationem, sed dona donis cumulat, dum præmia confert meritis liberalior utrorumque simul collatione, quam si præmia daret sine meritis.

Adde rursus ex doctrina Philosophi c. 5. D. Thomæ & aliorum communi in præsentibus contrapassum esse de ratione & conceptu essentiali iusti commutativi; scilicet ut tantum nocumentum patiatur uteruis commutantium, quantum commodi reportat, transferendo in alium tantumdem iuris, & bonorum, quantum ab alio transfertur in ipsum. Repugnat autem Deo contrapassum, non solum quia nihil pati potest, nulliusque nocumenti est capax; verum etiam, & ob hoc multo magis, quia iura & bona omnia, nobis confert non ea transferendo, seu abdicando à se, sed creando, aut gignendo de novo, sibi que subiiciendo, ac retinendo sub suo dominio, quæ confert nobis cum repugnantia, ut ius vtile proprietatis cuius nos sumus capaces aut eius terminus existant in rerum natura, & non sint nostra, simulque Dei omnibus modis, quibus, aut Dei, aut nostra esse possunt. Hæc namque iura ac dominia non solum sunt compossibilia, sed

etiam sunt mutuo connexa essentialiter, ut liquet ex dictis quæst. 5. Unde patet nullum esse neque repassioni, neque quasi repassioni locum, cum utrimque fiat indivisibilis accessio iuris & bonorum, quam maxima excogitari potest, & expeti ab utraque parte.

Circa iustitiam distributivam hoc præcipue observandum est, Deum sua munera impertiri creaturis, impertiendo simul unicuique dignitatem muneribus cõgruentem. Quod quia facere non possunt Principes, & Respublicæ creatæ, propterea necesse habent pro iusta munerum partitione, attendere ad præexistentem dignitatem accipientium. Hinc Deus infirma mundi eligit ad maximos fines ac munera: quod ipsum hominibus facere non licet absque peccato contra iustitiam distributivam, cuius legibus non tenetur Deus, nec utitur earum directione ob contrariam utrobique rationem. Deinde Deus in conferendis præmijs, alijsq; bonis accumulandis, non tam respicit ad dignitatem accipientium, quas longè superat muneribus, quam ad suam intendens, ut eam deceat quod facit. Certè non respicit ad dignitatem benefactivam accipientium respectu conferentis, aut etiam communitatis quatenus includentis ipsum; si quidem Deo nemo benefacere potest. Quos tamen respectus supradictum est esse de ratione iustitiæ distributivæ.

Denique Deus dat unicuique quod spectat ad ipsum secundum se consideratum, nec singulis addit quidquam vel detrahit, saltem quo ad substantiam bonorum, propter concursum aliorum plurium vel pauciorum, maiori vel minori dignitate pollentium. Quod constat ex citato testimonio

Roma.

Romanorum reddet unicuique secundum opera sua; & quia oppositus agendi modus est proprius non habentis thesaurum bonorum sufficientem pro aquali simpliciter compensatione singulorum. Ergo medium Geometricum, quod ex Philosopho, & communi consensu dictum est supra spectare ad iustitiam distributivam, esseque de eius conceptu, Deus non obseruat, ac proinde neque utitur iustitia distributiva. Constat igitur ex his omnibus repugnare Deo, tum iustitiam particularem ex genere suo, tum specialiter utramque eius speciem iustitiæ distributiæ & commutatiæ proprie & strictè talis.

Ad 1. In illis, alijsque eiusmodi testimonijs, non alia continetur iustitia Dei, quam providentialis & gubernatrix, quæ communiter dicitur legalis, estque iustitia propria & absque metaphora talis; imò est prima, ac præcipua species iustitiæ commendata, ac celebrata a Philosopho super omnem aliam iustitiam, sub initium huius quinti; eademque procul dubio decet Deum, & ab omnibus incunctatè cum summa proprietate admittitur in ipso, & se sola sufficit, ad rectitudinem omnium diuinarum circa nos operationum, quibus fit, ut posteriora prioribus perfectè congruant, eorumque exigentiam expleant adæquatè. Per hanc iustitiam exponuntur absque vlla violentia locutiones sacræ de iustitia Dei, maximè cum illis plerumque non insit sensus scholasticus, sed vulgaris & planus, iuxta quem ij Principes maximè iusti dici, ac celebrari solent, qui adherent bono communi; atque inde ad cetera diriguntur. Adhæret autem Deus summè bono communi, quia summè adhæret sibi ipsi, qui per essentiam est bonum om-

istum commune, atque inde ad cætera omnia diffunditur attendens, & exequens in omnibus quod se maximè decet, & semper operans quia sic decet se operari.

Ad 2. Firmitudini spei nostræ sufficit iustitia legalis. Quia ratione huius metaphysicè repugnat, vt præmia, & supplicia non dispensentur prout oportet, & bono regimini creaturarum rationaliū omninò congruit. Neque verò liberalitas, gratia Dei complectens omnes, & singulas operationes diuinas nobis vtilis, ac fauorabiles excludit iustitiam, quæ satisfacit exigentiæ, & quasi iuri rerum præexistentium. Quia Deus omnia, & singula sua bona largitur potens quidem simpliciter, & absolute ea penitus negare, idèque liberaliter, impotens tamen, ex suppositione quod aliqua conferre velit, vt posteriora prioribus nõ aptè respondeant iuxta dictamen, & ordinem sapientiæ suæ; quæ est necessitas ad æqualem proportionaliter compensationem meritorum, atque ad eandem efficaciter volendam, si merita efficaciter voluerit. Non igitur sequitur ex negata Deo iustitia particulari, inconueniens intentum in obiectione.

Ad 3. Deus non vult vno actu loqui, & se obligare ad veram locutionem, & alio actu dicere verum; sed vtrumque vult indiuisim per vnum actum non ex obligatione moralis propriè tali, sed ex necessitate metaphysica neutrum ab altero separandi, idque independentè à motiuo iustitiæ tam commutatiuæ quam distributiuæ, & ex solo motiuo iustitiæ legalis, atque ob solam iustam sui ipsius æstimationem, vt pluribus. expositum & confirmatū, est q. 22. de v. rt. Theol. ad 7.

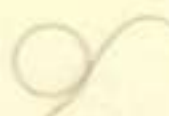
Ad 4. Aliquæ virtutes ad alterum dantur in Deo formaliter & adæquatè, vt quæ ibi

enume-

enumerantur. Aliæ verò non dantur, vt gratitudo obseruantia, obedientia, & similes. Quarum videlicet perfectio quidditatiuæ adæquate sumpta supponit essentialiter aliquam ex parte subiecti imperfectionem, & qualem dictum est essentialiter supponi à iustitia particulari: nimirum subesse iuri alterius, & posse habere obligationem, seu necessitatem absolutam aliquid faciendū aliud, quàm ab ipsa præcisè faciendū voluntate. Quibus aliæ similes imperfectiones detectæ supra sunt, tum in conceptu iustitiæ particularis in communi; tū in speciali conceptu iustitiæ commutatiuæ, & distributiuæ.

Ad 5. Philosophus eo in loco distinguit amicitiam imperfectam, & vtrimque lucratiuam ab amicitia perfectâ, quæ in honestate, & virtute fundatur; atque illi imperfectæ, cuius certè Deus non est capax, non huic secundæ perfectæ annectit capacitatem iustitiæ. Deindè non exprimit, de qua determinatè iustitia loquatur; & an de iustitia simpliciter tali. Vnde relinquit locum, vt intelligatur de iustitia, vel distributiua, vel commutatiua, vel legali, & de non simpliciter tali prout fuerit amicitia. Demum Philosophus neque amicitiam Dei cum hominibus agnouit perfectam, & simpliciter talem; sed nec agnoscere potuit, vt colligi facile potest ex dictis q. 39. de virt. Theol. Et quid dicent aduersarij de amicitia inter patrem & filium; dominum & seruum, quæ non negat Philosophus propriè talem; & tamen negat inter eosdem ius & iustitiam propriè & simpliciter talia, vt apparet ex dictis quæst. 7. versus finem.

Ad 6. Iam patuit iustitiam tam commutatiuam, quàm distributiuam esse quidem perfectiones, sed coniunctas cum aliqua imper-

fectione quatenus eam essentialiter præsupponunt ex parte subiecti; nec ab ea imperfectione eximi posse ex eo præcisè, quia sũt virtutes ad alterum vt liquet ex exemplis allatis circa quartũ; vel ex eo præcisè quia ius alterius, & obligatio illi fauens proueniunt ex aliqua voluntate præexistẽti ipsius operantis ex iustitia; siquidem demonstratum est nulla tali voluntate obliganti, præuenire Deum posse suam voluntatem immediatè collatiuam humanorum iurium & rerum. D. Thomas tantum eximit virtutes ad alterum ab omni imperfectione ex parte obiecti voliti; non verò etiam ex parte subiecti. Agnoscit enim istiusmodi imperfectionem in illis virtutibus ad alterum quæ prælatæ sunt in responsione ad quartum.

Ex quibus præterea virtutibus ita negatis Deo communi consensu, vt eidem attribui absque absurditate non possint, eaque non solum quoad modum loquendi, sed etiam quoad rem ipsam, constat quæstionem de attribuendis vel negandis Deo singulis quibusque virtutibus, quæ sunt in vsu apud nos nullatenus esse quæstionem de voce, sed omninò realem. Quia videlicet non est quæstio de voce, sed realis, per quam quæritur de vnaquaque virtute, an perfectio specifica & differentialis ipsius sit essentialiter connexa cum aliqua subiecti, cui inest, imperfectione conueniente ipsi vel secundum se, vel taliter affecto; an non sit taliter connexa cum imperfectione? Quod certò non satis considerarunt, nec nisi superficialiter dignoscere potuerunt res, de quibus agitur in præsentibus, qui ausi sunt dicere cõtrouersiam præsentem esse solum de voce, idest nõ solum inutile; sed etiam a solis ineptis & ignaris hominibus seriò disputabile;

cum tamen magni auctores de ea plurimum idque iure merito hinc & inde disputa-
uerint.

Ad 7. Et eius confirmationem. Promissio-
nes, contractus, & pacta non stabiliuntur à
Deo voluntate se obligandi, sed voluntate
nobis notificata faciendi, si fecerimus, &
quidem faciendi, ea ipsa voluntate imme-
diatè, postquam præstitum id fuerit, quod
ad nos spectat. Atque hoc ipsum, quod
præstandum à nobis est, quodque dicitur
onus in obiectione, est vtile nobis etiam,
ratione sui immediatè; Deo verò inutile, &
ab ipso potius donatum nobis, quam ipsi à
nobis. Unde fit vt Deus constituat æquali-
tatem, seu potius proportionem congruē-
tem inter merita & præmia non ex iustitia
commutativa, sed ex legali, & gubernatri-
ce reddendo vnicuique secūdum opera sua,
cum quadam eatenus similitudine, sed non
cum realitate & cōceptu specifico emptio-
nis, & venditionis. Quæ ipsæ voces & aliæ
illis æquivalentes magis demonstrant non
agi de æqualitate propria iustitiæ commu-
tatiuæ; quandoquidem constat nostra meri-
ta non posse esse pretium ita æquale Regno
cælorum, & beatitudini; dicente Apostolo
momentaneum & leue esse illa omnia cō-
parata cum pretio, & æstimatione gloriæ.

Ad 8. Dicitur est Deum operari circa
singulos prout ipsum decet ex iustitia lega-
li indistincta à dilectione sui. Decet autem
Deum, vt quantum cuique dignitatis contu-
lerit, tantumdem gloriæ conferat, atque
hoc ipso colloet in diuerso gradu & loco
iuxta diuersitatem meritorum & gratiæ,
vtrumque tamen singulis cōfert eadem vo-
luntate virtualiter indiuisibili volendo vt
merita sint causa gloriæ; non tamen, vt vo-

luntas meritorum, aut ipsa merita, aut obligatio, a qua inde confurgens sint causa voluntatis conferentis gloriam, & præmia. Neque, ut singulis accedat quidquam aut decedat propter maiorem vel minorem numerum aliorum plus aut minus merentium, aut propter dispaes dignitates ex inæquali gratia sanctificante. Unde patet comparationem vniuscuiusque accipientis præmium cum reliquis non pertinere ad munus, & finem proprium ac specialem, iustitiæ distributiue, sed ad perfectionem propriam iustitiæ legalis habentis motuum vniuersalissimum: quod sub se complectitur indiuisim omnia creata tam irrationalia quam rationalia, tam pure physica quam moralia, & constituit idoneam eorum indiscriminatim omnium inter se dispositionem ac coherentiam. Quod non minus excludit vitiosam personarum acceptionem, quam iustitiæ distributiua propriè dicta, & saluat omnia perfectè, quæ in obiectione attribuuntur diuinæ prouidentie, & illud præsertim quod adducitur ex Dionysio nequaquam locuto de meritis præcisè, & præmijs, sed de ordine rerum creatarum vniuersim omnium, & singularum. Unde liquet illud testimoniū adduci abs re, cum irrationalia secundum se non ordinentur, ac proportionentur inter se per iustitiam distributiua propriè & strictè talem, ut est in confesso etiam apud aduersarios.

Inquam verò per distributiua propriè, & strictè talem: Quia negari non potest iustitiam legalem, & prouidentialem Dei habere aliquam similitudinem analogicam, & inadæquatam cum iustitiâ, tum commutatiua, tum distributiua propriè tali, quatenus ex vna parte vnicuique tribuit quantum

exigit.

exigit perfectio eius physica, & bonitas moralis perindè, atque si nulla alia existeret entitas prædicta perfectione aliqua, aut merito, siue maiori, siue minori, siue æquali; quod spectat ad imitationem iustitiæ commutatiuæ: & ex alia parte nihil peragit circa aliquam, vel rem vel personam absque respectu ad cætera omnia, & singula contenta in vniuerso, atque ita constituit idoneam, & pulcherrimam vniuscuiusque rei ac personæ cum cæteris omnibus, ac singulis proportionem, & consonantiam, quod spectat ad imitationem iustitiæ distributi-
uæ. Vnde effectum est, vt inter alios Di-
uus Thomas aliquando soli iustitiæ com-
mutatiuæ, aliquando soli potius distribu-
tiuæ adscribat diuinam præmiorum alio-
rumque bonorum partitionem. Quæ non
aliter in concordiam venire possunt, nisi

accipiendo vtriusque generis testimo-
nia de iustitiâ commutatiua, & di-
tributiua quoad aliquam so-
lum cum vtraque simili-
tudinem ratione di-
cta. Videatur
cum eodem

Diuo

Thoma Caietano in præ-
senti quæst. 6. art. 4.
circa responsio-
nem ad primo
mum.

QVÆSTIO XX.

Vtrum conueniat homini iustitia
aut commutatiua aut distribu-
tiua respectu Dei?

IDETVR vtramque con-
uenire. 1. Quia, quod ad cō-
mutatiuam attinet, eadem
est obligatio reddendi Deo
quæ sunt Dei, atque est red-
dendi homini quæ sunt ho-
minis, iuxta illud Matthæi 22. 21. *Reddite
ergo quæ sunt Cæsaris Cæsaris & quæ sunt Dei
Deo.* Quæ autem sunt, hominis redduntur
homini per iustitiam commutatiuam. Ergo
per eandem redduntur Deo quæ sunt Dei.
Alias comparatio esset inepta, ac disparata;
cum tamen facta sit à Christo Domino.

2. Peccata hominum habent veram ra-
tionem iniuriæ aduersus Deum, ex commu-
ni consensu Theologorum multipliciter cō-
firmato ex sacris litteris, & sanctis Patribus.
Ratio autem iniuriæ coincidit cum ratione
iniustitiæ; quæ dari non potest nisi in eo qui
est obligatus ad oppositum ex iustitia, aut
commutatiua, aut distributiua: maximè ve-
rò ex commutatiua quando iniuria est ad-
uersus personam singularem secundum se
consideratam.

3. Quod attinet ad distributiua. Deo
exhiberi debet cultus seruata proportione
cum eius dignitate, ita vt cultus Deo exhi-
bitus excedat proportionaliter cultum ex-
hibitum alijs, quātum excedit dignitas eius
dignitatem ceterorum. Observantia autem
eiusmo-

eiusmodi proportionis pertinet ad iustitiam distributiuam, vt dictum est in quæst. præcedenti. Ergo ea exercetur propriè per homines erga Deum.

4. Deo conuenit verum ius proprietatis, vt constat ex quæst. 5. Verum autem ius proprietatis fundat circa alios veram obligationem pertinentem ad veram iustitiam seu distributiuam, seu commutatiuam, vt colligitur ex definitionibus iuris & iustitiæ supra datis inuicem collatis. Ergo alterutra vel utraque ea iustitia est admittenda in homine erga Deum.

R. Dicendum est, neque commutatiuam, neque distributiuam iustitiam simpliciter, & propriè talem conuenire homini respectu Dei. Non quidem commutatiuam, quia hæc considerat personas, vt æquales vt dictum est supra ex Philosopho, quod tamen respectu Dei nunquam vlla in re, aut sub vlla ratione formali locum habet. Deinde contrapassum est de conceptu, commutatiuæ vt dictum est ex eodẽ Philosopho; Quod nec tamen ex parte Dei dari potest, qui nihil patipoteft, neque ex parte nostra comparatione Dei; si quidem tota utilitas suarum, nostrarumque operationum, & rerum nobis manet præualens nocumento temporali, si quod patimur eius gratia. Demum æqualitas Arithmetica est similiter de conceptu eiusdem iustitiæ, vt dictum iudem est ex Philosopho, & alijs. Æqualitas autem Arithmetica constitui nunquam potest inter Deum & hominem, tum quia dignitas Dei, & ius in ea fundatũ tendit in infinitum syn-cathogorematicè, tum maximè, quia res omnes, & operationes hominis erga Deum & Dei erga homines, sunt vtilis soli homini, & prorsus inutiles Deo. Inter vtile autem & prorsus

prorsus inutile nulla potest esse æqualitas Arithmetica, quæ similiter repugnat inter-utile, & pure decens absque vlla utilitate. Eadem porro est incommensurabilitas inutilium, ac nocentium cum pure decentibus nihilque nocentibus, quorum alterum spectat ad homines, alterum ad Deum. Ergo neque peccando, neque bene operando potest constitui ab homine æqualitas Arithmetica aut inæqualitas formaliter opposita huic æqualitati. Ergo neque iustitia commutativa exerceri potest, aut committi iniustitia opposita huic iustitiæ ab homine erga Deum.

Sed neque iustitia distributiva esse potest in homine respectu Dei. Quia dignitas Dei est incomparabilis cum dignitatibus exterorum; neque Deus accipere potest ab homine munus aliquod, aut iuste correspondens eius dignitati, aut cedens in utilitatē partim ipsius, partim nostram; quod tamen dictum est esse de conceptu iustitiæ distributiue proprie & simpliciter talis. Quæ propter ius Dei aduersus nos non est simpliciter tale, sed diuinum ad eum modum, quo quæst. 5. dictum est de iure paterno, herili & oeconomico, idque ratione multo maiori & manifestiori vt apparet ex dictis. Quapropter ius Dei fas potius appellatur à D. Thoma, & alijs communiter; idest ius supra omne ius, & excellentius in suo conceptu, quam sit ius quod obseruat iustitia particularis, ideoque spectans ad religionem potius, obedientiam, charitatem, & alias similes virtutes, quibus solis, & non iustitia particulari colimus Deum. Eadem porro ratione, qua negatur vtraque iustitia homini respectu Dei, neganda quoque est Angelis respectu eiusdem. Vigent enim
æqua.

æqualiter quoad utrosque rationes propositæ.

Ad 1. Testimonium illud ex Mathæo accipiendum est cum distributione accommodata, ut quæ sunt hominis reddantur per iustitiam commutativam; quæ Dei per religionem. Quæ accommodata, & non omninò æqualiter similis quoad utrumque extremum intelligentia admittenda est ab omnibus quoad conceptum suitatis eodem modo contentæ in eo testimonio; quandoquidem suitas spectans ad Cæsarem erat suitas utilitatis & lucri; suitas verò Dei solius excellentiæ, ac decentiæ; illa respiciens finem, cui utilitatis perfectibilem per bona sua; hæc respiciens finem cui solius excellentiæ minimè perfectibilem, aut ut sic dicatur, felicitabilem per bona creata. Unde Christus Dominus dixit ea verba adiudicans Cæsari utilitatem pecuniæ; Deo honorem & cultum. Quæ sunt disparia.

Ad 2. Peccata hominum continent rationem iniuriæ non oppositam formaliter iustitiæ particulari, sed quod deterius multo est religioni, obedientiæ, iustitiæ legalis & charitati. Unde peccatis hominum contra Deum deest ratio iniustitiæ propriè talis non per defectum, sed per excessum, malitiæ, & nefas potius sunt quam iniustitia. Et quidem ratio iniuriæ aduersus Deum est communis omni generi peccatorum quatenus opponitur præceptis diuinis, quæ sunt actus iurisdictionis formaliter, & non proprietatis, ideoque conuertibilis esse non potest cum iniustitiâ propriè, & strictè tali; quæ videlicet connotat formaliter solum improprietas.

Ad 3. Cultus exhibetur Deo per virtutem religionis tanquam in comparabilibus quoad

quoad dignitatem, cum omni alia dignitate; ideoque cultus ipsi debitus seruat proportionem cum cultu aliorum, non proprie Geometrica, sed improprie, & similitudinariè tantum, quia neutrius ex ætèmi aut replicatione aut diminutione potest perueniri ad æqualitatem Arithmeticam. Ad iustitiam autem distributiuam pertinet proportionalitas Geometrica, proprie talis inter dignitates & res, eorum qui debent comparari per eam iustitiam. Et præterea ad exhibendum cultum Deo cum omni iustitia seu æqualitate possibili erga ipsum, nihil opus est Deum comparare, aut etiam quasi comparare cum alijs. Quia habet dignitatem cultus exemptam ab omni eiusmodi cõparatione, & combinatione.

Ad 4 Cõstat ex quæst. 4. Deo nõ cõuenire ius puræ proprietatis, sed quod indiuisim est iurisdictionis ordinatum in nostram utilitatem; quale non est ius ex quo specificatur iustitia commutatiua.

QVÆSTIO XXI.

Vtrum inter Angelos & homines detur Iustitia aut commutatiua aut distributiua?

IDENTVR neutrius iustitiæ inuicem exercendæ esse capaces. 1. Quia bona Angelorum propria, & quæ sunt propria hominum non possunt reduci ad æqualitatem. Differunt namque specie substantialiter; ideoque habent omnia dissidentia, specie quoad substantiam, & incommensurabilia absque vlla communi mensura alicuius æquæ æstimabilis ab vtrisque, per com-

fa.

parationem, ad quam redigi possint ad æqualitatem, aut Arithmeticam, aut Geometricam. Quod manifestatur magis conferendo singulas utrimque species rerum. Pecuniæ namque, Palatia, agri, & similia, quæ magni habentur ab hominibus, nullius sunt usus utilitatis, aut æstimationis apud Angelos. Similiter species impressæ Angelorum, habitus voluntatis, potentiæ, & earum actus quæ sunt tota ipsorum suppellex sunt respectu hominis inutilia, nulliusque usus, ac proinde nec æstimationis alicuius. Eadem est ratio de cæteris eiusmodi omnibus. Quæ autem ita inter se comparantur, nequæ iustitiæ commutatiuæ, neque distributiuæ materiæ esse possunt; quandoquidē. utraque essentialiter intendit æqualitatem.

2. Angeli inter se neutram possunt exercere iustitiam. Commutatiuam quidem, quæ nullus Angelus indiget bonis alterius; atque origo commutationis est mutua commutantium indigentia, ut infra dicetur ex Philosopho. Deinde bona unius Angeli non sunt transferibilia ad alterum; quia omnia Angelorum bona reducuntur ad accidentia, sola unicuique eorum intrinseca; atque commutatio fieri non potest absque translatione mutua bonorum. Distributiua similiter repugnat. Quia Angeli immediate continent a Deo quidquid pertinet ad eorum dignitatem. Ergo non dependent inuicem alter ab alterius voluntate, & opere quoad proportionem, aut proportionalitatem dignitatum, & munerum aut rerum. Ergo non possunt exercere inuicem iustitiã distributiua. Ergo multò minus possunt homines & Angeli inuicem exercere alterutram iustitiam. Quia multo magis distident inter se, multoque minus inuicem dependent

pendent homines & Angeli, quam Angeli inter se.

3. Iustitia distributiua, & obligatio quam ipsa respicit rediguntur ad iustitiam commutatiuam, & ad obligationem quam respicit, vt contendit Vasquez, quatenus comparatio inter dignitates, & munera singulorum spectans ad iustitiam distributiua, ideò instituitur, vt inde subducatur quod vnique seorsim sumpto debetur ex iustitia commutatiua. Cum igitur constet ex prima ratione inter Angelos, & homines iustitiam commutatiuam exerceri minime posse, concluditur neque distributiua alterutra ex parte circa alteram exerceri vnquam posse.

R. Quæstio hæc est parui momenti. Dicendum verò primo est iustitiam commutatiuam vtralibet ex parte respectu alterius dari proprie, ac stricte atque exerceri posse saltem quoad commutationes inuoluntarias, de quo commutationum genere dicitur infra. Ratio est quia tam homines, quam Angeli sunt capaces iuris quisque sui aduersus omnes alios, atque adeo, & mutua obligationis non ampliandi terminos propria libertatis cum iactura aliorum habent enim communem Principem Deum impertientem singulis bonorum cumulum peculiarem lege lata, vt illis maneant, eorumdem inserviant vtilitati ac libera dispositioni. Patet autem indemnitate horum bonorum, & postquam læsio facta fuerit, restitutionem pertinere ad iustitiam commutatiuam, quatenus moderantem commutationes inuoluntarias ne fiant, etsi factæ fuerint rescindantur constituta æqualitate Arithmetica, non inter res vnius & res alterius, sed inter res spectantes ad
vnum-

vnnumquemque, & eiusdem conueniens cōsideratis eatenus vt æqualibus: seu perinde atque si nulla in esset æqualitas, personis, licet absolute, in se inæqualibus. Quæ quidē ratio efficaciter conuincit quoad commutationes saltem inuoluntarias. Quia cum neque Angeli, neque homines sint impecabiles ex sua natura, nec sit maior ratio, cur peccare possint in alia materia potiusquam in materia iustitiæ inferendo inuicē nocumenta quoad famam, & honorem, aliaque similia pertinentia ad ius proprietatis eorum, sunt utique capaces naturaliter, vt peccent mutuò peccato iniustitiæ. Quod peccatum ex natura sua inducit obligationem restituendi, & resarciendi nocumentū illatum. Quod est opus iustitiæ commutatiuæ. Possunt igitur hoc pacto exercere mutuo iustitiā cōmutatiuā Angeli & homines.

Dicendū rursus est iustitiā distributiua, neque Angelos erga homines neq. homines erga Angelos, exercere de facto posse. Quia ea bona communia, quæ quæst. 18. dictum est pertinere ad hanc iustitiā tanquam materiam propriam, & adæquatam eius. Deus per se ipsam Angelis distribuit immediatē quoad partem spectantem ad ipsos. Partem autem quæ spectat ad homines, eisdem distribuendam commisit absque consortio Angelorum in iure, & opere distribuendi. Non negatur tamen possibilem absolute esse iustitiā distributiua tum Angelorum inter se, tum Angelorum simul, & hominum inter se. Non enim apparet vnde repugnet, vt Deus eo modo committat arbitrio Angelorum, & hominum distributionem munerum cōferentium ad bonum vtrorumque, commune simulque speciale eorum quibus illa

illa deputarentur determinatè. Supererat
 ut ultimo loco exponeretur vtraque iusti-
 tia inter patrem & filium; dominum & ser-
 uum; maritum & uxorem verum quia faci-
 lis admodum & cuius obuia est circa istos
 consequentia ex dictis quæst. 5. de mutuis
 eorum iuribus: nihil necesse est eam in rem
 distinctius adijce e; quando manifestum est
 iustitiam vniuscuiusque sequi naturam iu-
 ris circa quod versatur, atque ius ista-
 rum personarum, eo in loco expositum fuit
 clarè.

Ad 1. Illud argumentum solum pro-
 bat mutuam Angelorum, & hominum in-
 capacitem quoad commutationes volun-
 tarias, per quas & Angelus ad hominem, &
 homo ad Angelum transferant aliquid cum
 æqualitate Arithmetica æstimabilitatis inter
 datum & acceptum. Quæ æqualitas repu-
 gnat inter quælibet bona substantiarum in-
 trinsecè inæqualium atque specie inter se
 dissidentium, idque propter rationem ibi-
 dem expensam, quæ eatenus est efficax.
 Cæterum quoad commutationes inuolun-
 tarias, de quibus fuit superior conclusio,
 eadem ratio nihil probat. Nihil enim pro-
 hibet ablatam alicui à substantia inæquali
 esse æquale restituto eidem per eandem;
 imò est necesse esse æquale Arithmeticè, si
 totum restituatur, quod fuerat iniuste ab-
 latum, uti fieri procul dubio potest. Deinde
 possibile itidem videtur Angelos inter se
 æquales exercere inuicem iustitiam com-
 mutatiuam etiam quoad commutationes
 voluntarias. Quia sunt capaces aliquorum
 bonorum extrinsecorum, ut laudis, honoris,
 aliorumque eiusmodi officiorum atque
 quoad hæc potest vltro, citroque æquali-
 tas constitui inter æquales; esto rarè, & vix
 unquam

inquam eiusmodi bona sibi inuicem præsturi videantur Angeli etiam in statu viatoris, aut etiam puræ naturæ, sed ex liberalitate, & pura beneuolentia uti plerumque fit inter homines quoque abundantes bonorum, & nobiliter inuicem familiares. Atque hoc obiter.

Ad 2. Patet ex modo dictis quoad iustitiam commutatiuam; quoad distributi-
uam vero ex dictis ad quæstionem in poste-
riori parte. Ad 3. patet in idem suffi-
cienter; nisi quod principium ibi assumptum
à Vasquez nequaquam subsistit. Quia ex
dictis in quæst. 18. circa naturam iustitiæ
distributiue, & rationem iuris specialis,
quod ipsa respicit inter dignitates, & mune-
ra singulorum, non ad hoc institui, ut sub-
ducatur quantum unicuique debeat ex
iustitia commutatiua, & ex iure unicuique
ad æquatè proprio; sed ut sistatur in mutua
dignitatum, & munerum collatione, & im-
mediatè satisfiat iuri indiuiduo com-

munitatis simul, & personæ par-
ticularis æquè; et immediatè
pertinente ad utram-
que, nec idonea
circa quod ver-
setur iu-
stitia
commuta-
tiua.

QVÆSTIO XXII:

Utrum iustitia vindicatiua sit species iustitiæ particularis indistincta à iustitia commutatiua.

R. IDETVR esse indistincta à iustitia commutatiua 1. Quia iustitia punitiua constituit æqualitatem inter peccatum & pœnam. Constitutio autem æqualitatis est propria iustitiæ commutatiuæ. Ergo iustitia vindicatiua est indistincta à commutatiua.

2. Iudex tenetur ex iustitia commutatiua ad resarciendum omnia detrimenta, quæ Reipublicæ aut personis priuatis pro- uenerint ex iniusta scelerum impunitate. Non autem ad hoc teneretur ex iustitia commutatiua, si non teneretur ex eadem ad vindictam, & punitionem scelerum. Ad eandem namque virtutem pertinet præcauere nocuumentum antequam inferatur, ad quam pertinet illud resarcire postquam illatum est, ut paulo post dicitur Ergo actus iustitiæ punitiue est actus iustitiæ commutatiuæ. Accedit D. Thomas docens quæst. 108. art. 2. ad 1. punitionem prout refertur ad publicam iustitiam esse actum iustitiæ commutatiuæ.

R. Iustitia vindicatiua hoc habet ex genere suo, ut non tam ordinetur in utilitatem eius, circa quem exercetur, quam in utilitatem aliorum. Hoc enim præstat, ut ceteri feliciter sapiant in capite insipientis.

Nemp̄

Nep̄ reus ratione delicti i cōparatur, iumē-
 tis insipientibus, & similis fit illis. Atque
 cum homo ob dignitatem naturæ rationalis hoc habeat proprium, vt sit, & ametur
 ratione sui, vtque ordinentur in utilitatem
 eius, quæ circa ipsum aguntur; ratione
 peccati decidit ab eo gradu excellentiæ, &
 honoris, atque per pœnam ordinatur in
 bonum potissimum aliorum, vt bruta, solū-
 que hoc sibi deinde superest beneficium,
 proprium rationalitatis, vt pœnam conuer-
 tat in bonum peculiare suum per virtutem
 patientiæ, & propositum emendationis.
 Quæ ratio est, ob quam eadem illa, quæ
 quis libenter perferret ex charitate, in feri-
 cordia, aut alio simili motivo, ægrè ferat, si
 iniungantur in pœnam, maximè si iniungan-
 tur ex affectu præcisè puniendi. Quia vi-
 delicet eatenus secū agitur vt cū bruto, &
 infra dignitatem naturæ rationalis secundū
 se. Ob similem rationem quæ quis sponte
 sua paratus erat facere, aut omittit, aut
 exequitur illibenter accedente iussione,
 & directione alterius, si aliunde non accre-
 scat aliud bonum, in quod ipse afficiatur.
 Quia videlicet eatenus secum agitur vt cū
 minus sufficiente sibi, atque indigente,
 præcepto, & directione alterius. Est autem
 de ratione iustitiæ particularis simplici-
 ter, & strictè talis, maximè verò commuta-
 tiuæ, vt ius suum unicuique tribuat, suum,
 vtique sinitate proprietatis; & rursus est de
 ratione huius iuris vt inferuiat utilitati
 propriæ subiecti, cui inest, vti sæpè dictum
 est. Hoc autem nequaquam conuenit digni-
 tati, seu quasi dignitati ad pœnam proue-
 nienti ex delicto vt liquet ex discursu facto;
 & ex eo præterea, quia licet ob indisposi-

tionem animi, quæ cernitur in delinquente prauideatur pœnam non esse ipsi profuturam, infligitur nihilominus, quando est pura pœna. Quando verò non est pura pœna non pertinet eatenus ad iustitiam punitiuam eius inflictio, sed vel ad charitatem, vel ad misericordiam, aliamue similem virtutem. Ergo iustitia punitiua, pro vt comparatur cum eo qui punitur, nec est eadem cum iustitia commutatiua, nec est species iustitiæ particularis propriè & strictè.

Verum neque relatè ad Rempublicam, cui obstringitur iudex ex officio ad vindictam & punitionem delictorum, neque relatè ad indemnitate[m] personæ particularis pendentem ex punitione delicti, est actus iustitiæ commutatiuæ punitio delicti. Sicut enim Dux militiæ, etiamsi paciscatur cum Republica de eius incolumitate aduersus inimicos, pugnat nihilominus cum hoste, & victoriam nanciscitur per virtutem fortitudinis, & non per virtutem iustitiæ commutatiuæ; ita etiam Iudex, vtcumque paciscatur cum Republica, exequitur immediate, & formaliter punitionem per iustitiam vindicatiuam habentem pro motiuo formali honestatem proportionis inter pœnam, & peccatum, & non ius proprietatis conueniens, aut communitati, aut cuiquam personæ particulari. Punitione enim ex sua ratione formali nulli tali iuri immediate satisfacit, sed habet honestatem suam peculiarè independentem immediate, & formaliter ab omni iure proprietatis. Quare pactum initum cum Republica à Iudice, & obligatio inde resultans ad indemnitate[m] ipsius Reipublicæ, & personarum particularium pendentem

dentem à punitione solum efficit, vt Iudex per virtutem iustitiæ commutatiuæ possit imperare actum punitionis quem deindè immediata exequatur iustitia vindicatiua; non verò vt iustitia cõmutatiua immediate moueatur propria; & peculiari honestate punitionis; quod tamen necesse esset vt iustitia commutatiua sibi ascisceret actum punitionis, vt indistincta a vindicatiua sub aliquo tandem respectu, & comparatione. Igitur iustitia vindicatiua adæquatè est extrà totum genus iustitiæ particularis tam relatè ad eum qui ponitur, quam relatè ad quoslibet alios; atque ita docet D. Thomas ex professo toto illo art. 2. quæst. 108.

Ad 1. æqualitas propria iustitiæ commutatiuæ est Arithmetica, ea que nõ inter res secundum se, sed cum respectu ad iura cuiusque, vt dictum est quæst. 9. æqualitas autem inter peccatum & pœnam est solum proportionalis, nec eam mensurat ius vllum proprietatis immediatè, & formaliter.

Ad 2. vt Iudex teneatur ad restituendum damnum emergens ex impenitate non necesse est punitionem pertinere ad iustitiã commutatiuam directè & immediate; sufficit enim, si ab ea dependeat mediatè per modum imperantis. Neque quidquam aliud docet eo in loco D. Thom. sed hoc ipsum omninò. Solet hic quæri similiter an iustitia legalis sit species iustitiæ particularis seu simpliciter dictæ. Verum de hac re dictum iam est oportunè, & ex professo quæst. 11. Quare cum nulla præterea species iustitiæ explicanda supersit; nec circa iniurias specialiter contradicentes iustitiæ, aut distributiua, aut commutatiua quidquam specialiter occurrat, ultra ea quæ superius dic

Et sunt circa iniurias in communi, quod ad intelligentiam reparationis earum conferre possit, oportet hanc ipsam reparationem immediate annectere,

QVÆSTIO XXIII.

Vtrum Restitutio sit voluntas ius suum prius læsum unicuique tribuendi?

I D E T V R non esse 1. Quia restitutio est actus iustitiæ particularis. Ergo habet idem motuum adæquatum quod habet iustitia particularis. Dicitur autem esse motuum adæquatū iustitiæ particularis esse ius vnius cuiusque secundum se. Ergo idem eodem modo sumptum, & non prout læsum formaliter est etiam motuum adæquatum restitutionis relatè, ad quod quidditas eius exponi & definitio eius tradi debet,

2. Restitutio satisfacit ei, qui passus est iniustitiam quoad totum nocumentum inde resultans, & quoad totum ius conueniens eidem aduersus aggressorem: Patienti autem conuenit ratione iniuriæ ius quoddam peculiare aduersus aggressorem quod antea non habebat, quodque proinde lædi non potuit tēpore iniuriæ illatæ. Quia iniuriæ ultra rem ablatam tenetur ad pœnam subeundam, & ad placandum iniuriatū, & consequenter iniuriatus acquirit ius nouum quoad hoc. Ergo restitutio non tribuit solum ius prius læsum.

3. Si

3. Si restitutio versaretur formaliter circa ius læsum non distingueretur ab actu pœnitentiæ. Quia pœnitentiæ ex suo conceptu est virtus reparatiua iuris læsi. Certum autem est restitutionem distingui totaliter à pœnitentiâ.

4. Restitutio communiter definitur *restitutio rei accepta: damni illati compensatio: inæqualitatis factæ formaliter vel materialiter contra iustitiam commutatiuam ad æqualitatem reductio*: atque D. Thomas quæst. 62. art. 1. dicit *restituere nihil aliud esse videtur, quam iteratò aliquem statuere in possessionem rei suæ*. Hæc autem omnia differunt formaliter ab hoc quod est tribuere ius prius læsum, vt patet. Neque verò licet deserere aut loco mouere definitiones communes.

R. Eadem est ratio non lædendi ius alterius, & postquam læseris reparandi. Vtrûque enim præstat ex eodem motiua seruandi æqualitatem: & ne alter iacturam in bonis suis, iurisque sui læsionem patiatur. Quapropter actus nolendi inducere inæqualitatem contrariam æqualitati, seu non inæqualitati præexistenti, & actus volendi inducere æqualitatem contrariam inæqualitati præexistenti; hoc est volendi restituere, sunt eiusdem speciei, & perfectionis, solumq. differunt logicè quatenus voluntas restituendi est superatiua difficultatis illius specialis, quæ inest retractationi prioris propriæ voluntatis damnificatiuæ; vt pote placentis per seipsam damnificanti, indeque allicientis ad continuationem sui, & consequenter reddentis specialiter difficilem amissionem sui, & retractationem. Displicet enim necessariò dimittere quod placet habere, & iam habetur cum complacentia. Hoc autem patet habetur quilibet actus
 R. 4. volung.

voluntatis, & nō potest aliter haberi; ideoque non potest retractari absque speciali aliqua difficultate distincta ab ea, & superaddita ultra eam, cum qua initio omissus fuisset idem actus superata ea sola difficultate omittendi quam ingerebat motium eiusdem actus secundum se.

Hinc perspicitur non rectē eos facere, qui ex eo probant pœnitentiam esse specialem virtutem distinctam à ceteris omnibus virtutibus, quia est superatiua specialis difficultatis consistentis in retractione prioris voluntatis peccaminosæ. Si enim hæc ratio valeret, admittenda etiam esset virtus specialis pro opere restituendi, nec restitutio esset actus proprius iustitiæ commutatiuæ. Quod est contra communem Theologorum omnium consensum cum D. Thoma loco nuper indicato. Et quidem merito, quia virtutes non distinguuntur specie inter se & à vitijs omnibus contrarijs ex difficultatibus quas vincunt, sed ex causa & motiuo vincendi. Hinc enim habent totam suam perfectionem, ideoque & speciem. Certè difficultas specialis proveniens ex adhæsione ad motium & opus vitij contrarij unicuique virtuti, atque ex habitu vitioso comparato per actus repetitos ipsius, non potest esse materia propria alterius virtutis specialis. Quia munus proprium cuiusque virtutis est resistere vitio contrario, non solum vt non existat, vtque nulli actus eliciantur pertinentes ad illud; sed etiam vt postquam extiterit, aboleatur per actus contrarios; & sæpe acquiritur virtus animo iam præoccupato per vitium contrarium, atque ideo acquiritur per actus superantes difficultatem specialem consistentem in retractione,
prio-

priorum, actuum vitiosorum, alias nulla virtus acquiri posset ab eo, qui anteedenter contra ipsum peccasset; Nec virtutes possent esse admodum vtilis, vsusque frequentis, & idoneæ respectu fragilitatis humanæ vsque adeò mutabilis, labilis in malû, & emendabilis; sed magis forent propriæ, & accommodatæ respectu immutabilitatis Angelicæ. Igitur restitutio est actus proprius iustitiæ contra quam prius peccatum fuit, seu materialiter, seu formaliter.

Observandum est restitutionem aliquando confundi cum satisfactione; aliquando vsurpari, vt distinctum ab eadem. Nam qui debitum soluit, aut rem furto sublatam restituit dicitur satisfacisse creditori & vero domino. Qui verò contumelia, aliquem affecit, tametsi compensauerit, nocuumentum honoris; dicitur nihilominus nondum satisfacisse iniuriam passo, si nondum præstitit quantum sufficit ad eum placandum, & auferendam offensionem hærentem animo ex memoria contumeliæ. Quod ex eo prouenit quia aliquando satisfactio sumitur latè pro reparatione inæqualitatis consistentis in rebus exterioribus, & in operationibus, quæ versantur circa illas: atque hæc reparatio proprie est restitutio; aliquando vero satisfactio sumitur strictè pro reparatione inæqualitatis consistentis in passionibus interioribus, & in actionibus, quæ versantur circa ipsas, atque hæc reparatio, vt est satisfactio propriè & strictè, ita est restitutio latè & impropriè.

Contingit autem dari restitutionem absq; satisfactione propriè & strictè sumpta; & è conuerso dari istam satisfactionem absque restitutione propriè & strictè tali. Contingit etiam vtramque coniunctim exhiberi;

Nam qui mutū reddit ex. g. verè restituit
 & tamen non satisfacit propriè, & strictè,
 nec satisfacere sic potest; Quia nulla præ-
 cessit offensio. Qui verò violenter abstulit
 ab aliquo rem suam, potest humiliando se,
 illi eum sibi conciliare, & remouere offen-
 sionem animi subortam ex violentia, & ex
 contemptu peculiari offensi in illa incluso;
 tamen si rem sublatam non restituat vel dif-
 ferat restituere, quia offensus illam contem-
 nit, nec vult repetere, sed spontè condo-
 nat; vel quia alia de causa iustè differtur re-
 stitutio. Si denique in eodem casu, & res
 sublata ad dominum redeat, & idem domi-
 nus placetur ac reconcilietur submissione
 offensoris, simul dabitur restitutio, & satis-
 factio, vtraque propriè strictè talis. Quæ
 omnia tradit admodum distinctè D. Thomas
 in 4. dist. 15. quæst. 1. art. 5. ad quæstionc. 1.

Itaque inter restitutionem, & satisfactio-
 nem propriè ac strictè, tales hoc est discrimen,
 quod restitutio fit gratia eius, cui fit;
 satisfactio verò exhibetur potissimum) gra-
 tia eius, à quo exhibetur. Quia, restitutio
 reparat ius alterius, ac proinde aufert inæ-
 qualitatem præcisè quatenus nocentem al-
 teri, ius etenim proprietatis esse illatum,
 vel reparatum illius tantum directè interest,
 cui inest idem ius. Satisfactio verò aufert
 offensionem alterius aduersus ipsum satisfac-
 cientem, eandemque liberat à pœna debita
 suæ iniustitiæ, vt dicit D. Thomas loco ci-
 tato. Plurimum autem cuiusque interest
 non habere quemquam alium offensum ad-
 uersus se, & liberari à pœna sibi debita sub-
 rogato in locum pœnæ aliquo alio facilius
 præstabili, minusque nocenti. Fauet igitur
 satisfactio satisfaciendi, vel soli, vel præci-
 puè; restitutio verò soli offenso, & non of-
 fenderi.

fendentis, ac restituenti. Restitutio enim liberat offendentem solum ab augmento pœnæ & offensionis alienæ, idest a malo nondum incurso: satisfactio verò liberat eundem a malo, cui iam suberat. Igitur restitutio tantum negativè fauet restituenti, satisfactio verò fauet positivè satisfaciendi.

Ex his distinguenda venit duplex displicentia ac pœnitentia de actione iniusta. Quarum altera dolet de ea actione quatenus nocente iniuriam passus; & quia displicet nocumentum alterius, inducit restitutionem, per quam illud reparatur. Atque hæc displicentia seu pœnitentia est propria virtutis iustitiæ, ut dictum est, nec nomine pœnitentiæ communiter intelligitur. Altera displicentia, ac pœnitentia longe diversa à priori est, quæ dolet de eadem actione iniusta quatenus nocente ipsi, qui fuit iniustus & iam est pœnitens; & quia displicet proprium nocumentum, utque illud amoveat, inducit satisfactionem eius, qui passus est iniuriam, impeditivam pœnæ imminentis eiusdem offensione. Atque huiusmodi displicentia seu pœnitentia est actus virtutis specialis distinctæ à virtute iustitiæ, & ab alijs, quæ per alias voces communiter significantur, & intelligitur nomine pœnitentiæ simpliciter.

Respectu huius pœnitentiæ satisfactoriæ prior illa pœnitentia præcisè restitutiua non comparatur ut pars, sed ut præambulū quoddam, ut ait D. Thomas eodem in loco. Prius namque est per se cessare ab inferenda iniuria, & nocumento, quod præcisè præstat restitutio, quam auferre iustam offensionem ac indignationem alterius & impedire pœnam sibi debitam, quod præterea præstat pœnitentia. Nec enim fieri potest.

ut quis auferat offensionem alterius, & dignitatem pœnæ, quin cesset ab inferenda iniuria, ut patet; nec potest ab ea cessare per se loquendo, licet possit per accidens, quin restituat. Potest verò e conuerso cessare ab inferenda iniuria reparando priorè rerum inæqualitatē, quin propterea auferat offensionem. Offensionem enim fundat non solum iniuria præsens nolentis, restituere, sed etiam purè præterita perseverans in memoria iniuriam passi, & incōtemptu habituali iniuriantis respectu iniuriati, & nondum placati prout oportet per obsequium iniuriantis.

Nimirum, qui lædit ius alterius; eo ipso contemnit illum iniuste. Agit enim aduersus præminentiam eius in re sua, quam præminentiam dictum est quæst. 2. & 3. esse de ratione iuris proprietatis, seque illi præfert in eadem re, eam sibi vsurpando tanquam domino, & præminentem, cum non sit dominus, nec in ea re præmineat; sed sit inferior altero. Quare, præter restitutionem rei iniuste ablatae, debet auctor iniustitiæ, vel exhibere satisfactionem per humiliationem voluntariam, qua tantumdem demittatur atque se extulerat iniuste, vel subire pœnam per humiliationem inuoluntariam, qua vilescat sub eadem proportione iuxta dicta de natura culpæ, & pœnæ in quæst. præcedenti. Constat igitur ex ijs omnibus in quo formaliter cōsistat restitutio & quomodo differat à satisfactione propriè & strictè sumpta, atque ab actu pœnitentiæ; & cuius vtraque virtutis sit actus; atque vltimò concluditur legitimè definiri restitutionem per actum seu voluntatem tribuendi vnique ius suum præsupposita per se læsione eiusdem iuris.

Ad 1. Actus seruans illæsum ius alterius, & actus reparans ius alterius prius læsum habent idem motiuum adæquatum, eandemque proinde perfectionem adæquatam, vt dictum est vnde vterque actus pertinet ad eandem virtutem iustitiæ; Sed differunt logicè quatenus actus reparatiuus iuris læsi refertur intrinsecè ad difficultatem retractandi priorem voluntatem iniustam, estque intrinsecè separatiua eiusdem difficultatis. Quapropter in definitione notatur ius læsū ad exprimendam differentiam eam logicam non ad significandum motiuum diuersum. Nec enim difficultas habet rationem motiui, sed potius auersiuui respectu actus emendatiui. Ad 2. & 3. patet ex dictis.

Ad 4. omnes illæ definitiones conueniūt re ipsa inter se, & cum nostra. Atque in idem omninò recidunt ex intentione suorum auctorum, nec controuersia vlla esse potest nisi leuis, aut potius purè vocalis. Placuit tamen formulam peculiarem adhibere, quæ præ cæteris consonaret definitionis superius datæ circa iustitiam, cuius vnum opus est ipsa restitutio; quæque non solum exprimeret materiam circa quam, sed magis motiuum formale, idque affectum ea circumstantia relatè ad quam differt restitutio ab alijs actibus iustitiæ. Quæ duo non adeò formaliter exprimuntur per alias definitio-

nes.

QVÆSTIO XXIV.

Vtrum obligatio restituendi fundetur in re accepta, & in iniusta acceptione?

I D E T V R non fundari
 1. Quia fieri potest vt accipiens rem alienam, tametsi iniuste acceperit, ad nullam, nihilominus restitutionem teneatur. Quia fieri potest vt res accepta intereat apud accipientem, absque vlla eius libertate & noua culpa, vt pote similiter intcritura apud dominum vñ causarum naturalium, aut alias fortuito. Quo euentu non est obligatio restituendi. Ergo non est de conceptu, aut acceptionis rei alienæ, aut etiam iustæ acceptionis, vt fundet obligationem restituendi.

2. Iniusta acceptio continetur in re accepta, tanquam species in genere. Fieri namque non potest rem esse acceptam quin detur acceptio, cuius vna species est vt sit iusta, alia vt sit iniusta. Ergo illâ diuisio fundamenti est vitiosa, & dici potius debuisset omnem obligationem restituendi fundari in solâ acceptione rei alienæ; quandoquidem hæc acceptio, siue iniusta sit, siue non sit fundat dictam obligationem, neque quidquam aliud fundare eam potest.

3. Dantur leges, atque adeo obligatio de reparando damno illato absque vlla culpa per seruum aut animal, aut etiam aliquid inanimatum ipsius obligati ad reparandum. In hoc autem euentu nulla est acceptatio
 aut.

ant res accepta. Ergo datur obligatio restituendi absque fundamento quod proponitur ut adæquatum.

R. Duæ communiter assignantur radices restituendi complectentes adæquatè omnem restitutionis faciendæ obligationem. Prima est res accepta, seu acceptio rei alienæ. Secunda est iniusta acceptio, seu acceptio formaliter culpabilis rei alienæ quatenus alienæ. Ex re accepta tametsi inculpabiliter accepta sit, ab existimante falso, sed inuincibiliter rem esse suam, vel quocumque alio modo illa accesserit ad res eius, atque in ipsius potestatem venerit, oriri obligationem restituendi vero domino, quando cumque innotuerit rem esse alienam, manifestum est. Quia dum res est aliena, eo ipso subest iuri alterius includenti in se, ut dictum est supra. Legem favorabilem respectu ipsius, & grauantem reliquos omnes in fauorem eiusdem; atque adeo fiet contra obligationem, quam ea lex imponit, si res non restituatur ei, cuius re ipsa est.

Manifestius quodammodo est ex iniusta acceptione oriri obligationem restituendi. Quia iniustum est, ut quis iacturam suorum bonorum, suorumque iurium diminutionem patiatur præcisè ob iniquitatem alterius. Pateretur autem manifestè si acceptio iniusta non gigneret obligationem restituendi. Et, quod æquè absurdum est fieret ut lex absolueret liberaretq; agentè iniuste ab eo onere & iactura, quibus grauaret patientem innocenter. Dictum præterea est quæst. 16. ius per iniuriã auferri minimè posse. Ergo non obstante iniusta acceptione perseverat ius in eo, cuius res accepta fuit. Perseuerante autem iure aliquo in aliqua persona non potest non perseverare in quolibet alio ob-

ligatio

obligatio relinquendi illi liberum terminum
eiusdem iuris. Quia ibidem dictum est ius
absque iniuria laedi non posse.

Inter obligationem ortam ex re accepta,
& eam quæ oritur ex iniusta acceptione
existit insigne quoddam discrimen. Nempe
obligatio restituendi ex re accepta tamdiu
solum durat, quamdiu res ipsa durat, vel
formaliter, vel æqualiter, hoc est in se vel
in aliquo suo effectu transferribili in alium.
Nam quando res bona fide consumpta est,
aut quomodolibet desijt possideri, nulla
amplius superest obligatio restituendi, si
eius consumptio aut desitio possessionis non
relinquat aliquem fructum, seu effectum, quo
qui accepit, ditior factus sit. Ratio huius
exceptionis est, quia effectus rei computa-
tur moraliter pro re ipsa; nec par est, ut
quis fiat ditior ex re aliena, reddito inde
pauperiore vero domino. Vnde si quis bo-
na fide vendidit equum non suum, debet
pretium domino, si & pretium non interie-
rit, nec aliquod inde supersit emolumentum,
& sic de similibus. Ratio verò regulæ est,
quia nemo debet pati iacturam in rebus suis
absque sua culpa vel libero suo consensu sal-
tem implicito. Pateretur autem si pereun-
te aut abeunte re aliena, nullaque inde ex-
stante utilitate propria, deberet nihilomi-
nus rem suam illi substituere in beneficium
alterius. Quare ille alter cuius erat res con-
sumpta aut amissa perindè affici debet, atque
si causa aliqua necessaria fortuito illam ab-
sumpsisset; cum cæteris paribus præferatur,
non possidenti, qui possidet.

At iniuste accipiens tenetur ad restitutio-
nem, tametsi res accepta interierit, nec
eius interitus fuerit conservatio rei pro-
priae nec ullum post se reliquerit effectum.

per se vtilem, sed solum inferuierit explenda libidini accipientis. Nempe iniquitas soli debet nocere iniquè agenti, & non innocèter patienti. Deinde qui iniuste perdidit rem alienam, ea usus est sciens & volens tanquam propria. Postulat autem lex iustitiæ constituens æqualitatem inter partes, vt iniuriam passus vtatur vicissim re iniuriantis tanquam propria, eamque numeret inter res suas perinde subiectam liberæ ipsius facultati, atque subiecta fuit res sua liberæ facultati iniuriantis. Quare qui segetes alterius combussit, aut equum occidit, tenetur reponere domino quantum valebāt, & sic de similibus.

Iam verò nullam esse obligationem restituendi præterquam ex re accepta, & ex iniusta acceptione inde ostendi potest. Quis is cuius nomine detinentur, nec ab vllò iniuriam circa circa illas passus est, necesse est vt vel habeat apud se res omnes suas, vel eas, earumue partem ita amiserit absque cuiusquam culpa præterquam forte sua, vt apud neminem extent neque formaliter neque æquiualeter. Et si quidem eas omnes apud se habeat, patet nullam esse restitutioni locum; quia nulla erit inæqualitas, quæ per illam reparetur. Si verò non habeat res suas, idque contigerit absque cuiusquam culpa vel detentione; quod minus habeat, sibi tribuere debet, si liberè distraxit; si minus, Deo & causis necessarijs ab eo dispositis, aut causis secundis liberis quidem, sed perinde se habentibus, atque si essent necessaria. Pater autem neminem cuiquam teneri posse ex iustitia ad reparandum damnum quod vel sola sua vel sola diuina voluntate sibi contigit nulla alia interueniente causa libera, vt libera. Quia Deus neminem obligat

obligat ad emendandum, seu reparandum, cum proprio nocumento, quod alter peccauit, vel Deus ipse disposuit, voluitque positiuè. Quod si quis hoc modo incidit in extremam necessitatem, adest quidem obligatio subueniendi illi, sed perindè omninò, atq; si nihil vnquam habuisset, aut amisisset; ac proinde ex misericordia vel charitate nõ attendente per se & ratione sui ad fortunã præcedentem, nec determinante per se, personam quæ obligetur, prout attendit ac determinat restitutio, & reparatio damni, quatenus talis est & pertinet ad iustitiam particularem.

Omnis igitur obligatio restituendi fundatur adæquatè in re aliena accepta, & in iniusta acceptione rei alienæ. Obseruandum autem est sub iniusta acceptione contineri non solum actionem eius qui directè intendit & culpabiliter induxit positiuè damnum alterius ex ea intentione; sed etiam eius, qui indirectè illud induxerit per negligentiam, aut omissionem culpabilem formaliter quatenus tale damnum subsequutum est. Quia negligentia, & ommissio culpabilis æquiparatur voluntati positivæ iniquè nocendi. Nempe vtrouis modo æquè contemnitur lex fauens iuri patientis damnum, ipsique iuri contradicitur æquè.

Ad 1. quando res aliena interit apud illũ qui illam accepit, perindè interitura apud dominum, nihil subinde ille censetur accepisse alienum, quia nihil re ipsa alienum detinet amplius vllò modo.

Ad 2. Expositum iam est discrimen reale inter obligationem restituendi ex iniustã acceptione & ex acceptione non iniusta. Vnde nomine rei acceptæ, dum contraponitur iniustæ acceptioni, intelligitur acceptio

non iniusta, seu materialiter tantum iniusta. Quo pacto sūt duæ species acceptationis, quæ significantur in illo communi modo loquendi. Dicatur nihilominus claritatis gratia, si placet, obligationem restituendi fundari adæquatè in acceptatione rei alienæ tum formaliter iniusta, tum materialiter tantum iniusta.

Ad 3. Leges præscribentes reparationem damni inculpabiliter illati, idque mediatè tantum aut non obligant in conscientia, aut obligant ad restitutionem nõ nisi latè & improprie talem ut dicitur in quæst. 26. ideoq; nihil nocent doctrinæ traditæ quæ agit de restitutione proprie tali.

QVÆSTIO XXV.

Vtrum vltima resolutio obligationis restituendi fiat in commutatione voluntarias & involuntarias?

IDETVR non fieri, atque quæstionem laborare falsa suppositione. 1. Quia commutatio est nomen significativum operationis humanæ, ut humana est in duabus vt minimum personis, ab alterutra circa alteram existentis. Quando autem aliquis vtitur re alterius, vel persona, vel opere eo invito (quo in euentu dicitur interuenire commutatio involuntaria) datur quidem operatio humana, & libera ex vna parte, nempe ex parte vtentis iniuste; at ex parte altera patientis

cientis, damnum nulla datur operatio humana, sed perinde agitur cum ea, atque si effetrationis ac libertatis expertis, aut res prorsus inanimata. Cogitur enim, aut ne cogitur quidem, sed prætermittitur, ac si non esset in rerum natura. Abusue igitur & absque villo legitimo fundamento videtur dici commutatio eiusmodi vtriusque personæ vicissitudo, ratione cuius altera pure patitur.

2. De ratione commutationis est, ut vtriusque commutantium aliquid decedat, & aliquid æquivalens accedat de nouo. Quando autem aliquis rem alterius usurpat absque eius consensu, aut eum pulsat, aut opere eius nolentis abutitur, nihil de nouo accedit patienti æquivalens illi quod accedit iniurianti. Illi enim sola accedit iniuria, & diminutio bonorum; huic autem accedunt bona ipsa aut delectatio lædendi. Inter quæ sanè nulla est æquivalentia. Et tamen inde oritur obligatio restituendi. Ergo ea subsistere potest absque vlla prorsus commutatione; imò ideo maximè, subsistit quia non datur commutatio, sed sola mutatio negatiua in vno extremo, & positiua in alio.

3. Pertinet similiter ad conceptum commutationis obligatio constituendi æqualitatem inter ea, quæ commutantur, utque ea obligatio resultet ex voluntate ipsorum commutantium qua velint subire vnusquisque & inuicem imponere talem obligationem. Si enim obligatio aliqua mutua imponatur duobus, sola alterius tertiæ personæ voluntate, non dicuntur illi duo commutare, sed pati rerum suarum mutationem. Quando autem vnus infert iniuriam, & alius patitur ex neutra parte datur voluntas inductiua obligationis. Is enim qui patitur sæpe est ignorans eius, quod agitur, ac proinde nulla

Iam habet actum voluntatis quo imponat obligationem restituendi. Unde patet; etiam quando scit ac renititur, exercetque voluntatem intentivam obligationis, & rei suæ, independentem ab ea eius voluntate resultare obligationem restituendi. Iam qui infert iniuriam, eam habet voluntatem alterum spoliandi, ut si posset eum spoliare iure suo, sicut spoliat termino iuris, seque liberare ab obligatione reparandi iniuriam, id proculdubio præstaret. Ergo neque hic habet voluntatem inductivam eius obligationis. Vtrique igitur extrinseca est vis inductiva obligationis, eaque proinde inducitur sola alterius tertie personæ voluntate. Atque hoc est magis manifestum quando obligatio restituendi fundatur præcisè in re accepta. Cuius videlicet acceptio contingit neutro sciente, aut volente saltem formaliter, ac proinde neutro cogitante de regressu rei, aut de obligatione regressus. Ergo obligatio restituendi datur sæpe nulla interueniente commutatione.

R. Philosophus cap. 4. huius quinti initio meminit distinctionis inter commutationes voluntarias, & involuntarias his verbis. *Restat id iustum, quod fit in emendandis commercijs, tam ijs, quæ sua sponte faciunt homines, quam ijs, quæ inuitis ipsis efficiuntur.* Idem aduertit distinctius D. Thomas quæst. 61. art. 3. his verbis. *Commutatiua iustitia est directiua commutationum, quarum quedam sunt voluntarie, quedam involuntarie.* Adjungit expositionem utrarumque dicens; commutationes voluntarias esse quando aliquis utitur re alterius, vel persona, vel opere, eo inuito, seu occultè, seu palam ac violenter; voluntarias vero esse, quando aliquis voluntariè transfert rem suam in alterum.

cum

cum onere, vt redeat vel totaliter, vel quoad aliquid saltem secundum aliquid æquiualens. Concludit autem vltimò his verbis. *In omnibus huiusmodi actionibus siue voluntarijs, siue inuoluntarijs est eadem ratio accipiendi medium secundum æqualitatem recompensationis. Et ideo omnes istæ actiones ad unam speciem iustitiæ pertinent, scilicet ad commutatiuam.*

Et quidem quando voluntariè quis transfert rem suam in alterum cum onere acceptato per alterum, vt iterum redeat, vel secundum se vel secundum aliquid æquiuales facile percipitur ratio commutationis. Quia existit vtrimque mutuus consensus æqualitatis constituendæ circa rem aliquam remanente penes alterum iure illius, & penes alterum re ad priorem reditura vel secundum se, vel quoad aliquid æquiualens. Quod planè sufficit, vt res de vno ad alterum ita mutetur, vt commutetur cum æqualitate. Ius namque rei ipsi rei æquiualeere censetur quoad aliquos effectus, maximè verò quoad commutationes. Quæ videlicet non transferunt inuicem res in eodem momento, & tamen cum iustæ sint, æqualitatem, qua iustitia subsistit, in eodem momento constituunt. Nec enim iniuriam vel per vnum momentum inducunt, seu materialiter seu formaliter. Id verò fieri in nime possiet, si ius rerum rebus ipsis non æquiualeret moraliter quoad subsistentiam & æqualitatem contractuum. Hoc autem ex eo prouenit, quod obligatio vt res alicui ab aliquo detur fundata in illius iure perindè æstimatur, atq; obligatio, vt res eadem iam habita eidem ab eodem non auferatur. Vtrobique enim utilitas vnius cuiusque pender à voluntate alterius physicè, libera, solumque obligata per legem & ius.

Quoad

Quoad cōmutationes inuoluntarias paulò occultior est doctrina Philosophi & Diui Thomæ. Pro earum igitur claritate obseruandum est iuxta dicta & fusè declarata in quæst. 16. Omnes homines conuenire in uolenda propria felicitate, & consequenter in uolendis ijs omnibus, quæ ad felicitatē sunt necessaria. Quapropter, cum præsens hominum felicitas consistat in uita sociali colligata uinculo mutue pacis ac beneuolentia, necesse est aliquam in ipsis existere uoluntatem qua uelint efficaciter ea omnia, sine quibus mutua eadem pax, tranquillitas animorum, ac beneuolentia subsistere minime possunt. Manifestum autem est contrariari mutue paci, tranquillitati animorū, ac beneuolentiæ actionem iniuriosam, qua quis insidiatur bonis alterius, eaque imminuit; nec redire posse eam mutuam cōmunionem, nisi cessante ea dissidiorum causa; idest nisi facta restitutione. Omnes igitur homines conueniunt in habenda aliqua uoluntate, qua uolunt actiones iniustas, & quæ uelint reparationem iniustitiæ, si quidem actiones iniustæ præextiterint.

Istam porro hominum uoluntatem sua Deus uoluntate, quæ lex est creaturarum, munit; tum quia illos in eundem illum finem proximum creauit, ideoque necesse fuit, ut eadem illa ad eundem finem necessaria, similiter uellet uoluntate antecedenti; tum quia homo utpote rationis & libertatis particeps factus est ratione sui, hoc est amore beneuolo ac amicabili, cuius ea natura est, ut faciat conformare inclinationem, & uoluntatem amantis cum uoluntate & inclinatione amari quatenus conferente ad felicitatem ipsius: ideoque necesse fuit ut quæ uniuersique hominum sibi uult in ordine

ad

ad suum verum bonum, hoc est felicitatem veram, eadem Deus illi vellet, atque hac sua voluntate erga singulos obligaret reliquos, ne illis impedirent, quæ sunt ad eandem felicitatem necessaria;

Atque hæc est ratio, ob quam documentum illud; *quod tibi non vis alteri ne feceris*, coincidat cum lege naturali coordinante homines inter se, sitque compendium eius & viuissima expressio. Nempe hoc quod dicitur; *quod tibi non vis*, accipiendum est de ea voluntate, quia sibi quisque vult veram felicitatem, & quæ ad eam sunt necessaria. In ista namque voluntate omnes homines conveniunt cum discrepent in ijs, quæ ad eandem felicitatem non pertinent, sed potius illi repugnant. Quare si quidem Deus erga omnes uniuersaliter homines beneuolum & amicabilem affectum gerit, dum in eo statu perseverant, in quo ab ipso creati sunt, nec potest habere voluntatem, & affectum aliquem, quo efficaciter aduersetur alteri suæ voluntati & affectui, ideoque nec potest velle, quod est fini per ipsum intento contrarium, fit planè, vt dissidentes duorum hominum voluntates non possint ambæ habere opitulantem sibi diuinam voluntatem, sed vtrisque aduersantem, vel faltem alteri, pro vt contigerit vtrumque, vel alterum tantum ita inuicem aduersari, vt simul diuertant ab ea prima voluntate, qua communem veram felicitatem concorditer complexi sunt, eidemque voluntati contraria vel ut.

Constat igitur in commutationibus, quas Philosophus & D. Thomas dixere inuoluntarias, non deficere mutuam consensum, vi cuius subsistant, & sint actiones propriè humane valentes inducere vi sua obligationem

nem reparandi æqualitatem sublatam. Tametsi enim is qui patitur damnum absolute nolit actionem damnificantis, eandemque nollet, quin inculpabiliter inducit inæqualitatem præcisè ratione rei acceptæ; Supposita tamen illatione inocumenti vult, qui illud passus est, superesse sibi ius ad reparationem inæqualitatis, quod, ut dictum, æquiparatur rei terminanti idem ius; itaque in hoc idem ius reparationis consentit auctor etiam ipse inæqualitatis, quando inculpabiliter eam inducit. Licet autem iniustus, ac culpabilis auctor inæqualitatis nollet ea voluntate, qua inducit inæqualitatem, ut superesset læso ius reparationis; nihil tamen efficere sua ista voluntate potest. Quia habet eatenus sibi contradicentem, ut dictum est diuinam voluntatem, vi cuius opitulantis nostræ inclinationi ac voluntati omnia demum iura subsistunt. Manet proinde obligatus ad reparationem iuris læsi ac si in eam obligationem consentiret illa ipsa voluntate, qua lædit. Quia consentit in illam voluntate illa generali eademque irrevocabili communis felicitatis & mutuae pacis ac tranquillitatis, quam voluntatem Deus sua voluntate stabilivit ac præmuniuit, ut dictum est. Unde auctor iniustitiæ nulliter postea concipit voluntatem ablativam iuris alieni; imò hac ipsa voluntate apponit conditionem, ut confurgat in læso novum quoddam ius, quod antecedenter ipsi non inerat absolute; nimirum, ut is qui læsit, retractet suam iniustam voluntatem, & superet difficultatem specialem, quæ inest eidem retractationi.

Hoc autem totum provenit ex voluntate illa generali quæ est communis auctori iustitiæ cum patiente iniuriam; nec non cum eo qui inculpabiliter accipit rem alienam. Quare

in nullo euentu acceptionis rei alienæ & iniustæ acceptionis deest mutuus consensus absolute, & simpliciter in obligationem restitutionis & reparationis damni, siue iustè, siue iniustè illati, ratione cuius voluntatis & consensus existente apud aliquem re aliena seu formaliter, seu æquiualeuter modo explicato in quæst. præcedenti, eo ipso supersit in domino rei ius ad rem recuperandam; hoc est aliquid moraliter æquiualeens rei ablata; quoad æqualitatem quæ est de conceptu commutationis. Constat igitur ex his omnem obligationem restituendi ultimo resolui resolutione vltima infra Deum ad commutationes humanas voluntarias & inuoluntarias. Et quidem facile apparet huc tandem reuocari duas illas radices obligationis restituendæ, quæ ex communi omnium consensu propositæ sunt in quæst. præcedenti. Ideo enim ex re accepta oritur obligatio restituendi, quia vnusquislibet antecedenter ad euentum accidentalem transitus rei suæ in alium, vult, vt res sua, dum in se formaliter, vel in suo effectu vtili æquiualeuter existit, atque perseuerat in ratione suæ; hoc est non donatur ab ipso, aut vtcumque sua voluntate formaliter, vel æquiualeuter non transfertur ad alium. Vult inquam, vt ad ipsum redeat, atque oppositum si fiat, eo ipso dissoluitur ex natura rei mutua pax & beneuolentia. Similis est ratio de restitutione ex iniusta acceptione. Antecedenter enim ad iniustam acceptionem, & ad disconformitatem, quam formaliter constituit voluntas iniustè accipiendi, & inducit iniusta ipsa acceptio, omnes in hoc conveniunt vt nolint iniquitatem alterius sibi nocere: & si quidem nocumentum illatum fuerit; velint illud quamprimum reparari. Hoc enim

enim omnium interest, & quidem æqualiter, idemq; Deus vult voluntate sua legislatiua. Hæc igitur antecedens, vniformis, & legitima omnium, hominum voluntas munita lege Dei & essentialiter irreuocabilis est prima radix omnis obligationis restituendi, eademque constituit in ratione veri contractus acceptionem rei alienæ siue culpabilē, siue inculpabilem formaliter.

Ad 1. Licet aliquādo desit voluntas actualis restitutionis in eo, qui patitur iniuriam; adest tamen voluntas habitualis neque retractata neque retractabilis reditus rei suæ, dum in eodem perseuerat, ius ad illam, nec illi renunniat. Sufficit autem ad veram rationem commutationis voluntas habitualis, vt notum est in alijs quoque contractibus.

Ad 2. In eo, cuius res accepta est ab alio, superest ius, vt eadem ad eundem redeat, & in accipiente consurgit obligatio eandem restituendi. Dicitur autem est ius hoc & obligationem æquiuale re ipsi, quod ad æqualitatem attinet commutationis.

Ad 3. Patefactum iam est quo pacto obligatio restituendi semper ac necessario fundetur in voluntate tam eius qui debet restituere, quam eius, cui debet fieri restitutio. Vnde commutatio inter vtrumque, interueniens non propterea dicitur inuoluntaria, quia nulla datur vtrimque voluntas commutationis faciendæ. Datur enim vt patuit. Dicitur igitur inuoluntaria, quia eius executio supponit vtrimq. aliquid simpliciter, & absolute inuoluntarium. Alter enim nollet illatum sibi fuisse nocumentum, alter nollet se teneri ad illud reparandum, seu superesse ius reparationis ei, qui passus est iniuriam, vel quod fieri potest neuter

L. 2 habet

habet vllam ea de re voluntatem actiua-
lem, & explicitam tum, cum fit commu-
ratio.

QVÆSTIO XXVI.

Vtrum leges de reparando damno
inculpabiliter illato obligent
in conscientia?

IDENTVR nullo vnquam
pacto obligare in conscien-
tia. 1. Quia ex natura rei,
atque independenter à lege
humana nulla est obligatio
reparandi damnum inculpa-
biliter illatum. Ergo nulla talis obligatio in
conscientia induci potest per leges huma-
nas. Conceditur à multis antecedens, à qui-
bus negatur consequens, aduersus quos pro-
batur consequentia. Quia nulla existente
obligatione ex natura rei reparandi tale dama-
num leges obligantes nihilominus ad eius
reparationem eriperent ab innocente domi-
no ex rebus suis quantum sufficeret ad re-
parandum tale damnum; idest lex humana
disponeret contra legem naturalem. Quod
feri non potest; quia eo ipso lex humana
est nulla.

2. Diuisio rerum constituta per liberam
hominum conventionem, leges quæ indidē
emanauere non abstulerunt ius naturale
quod quisque habebat ad recuperandum
damnum sibi illatum ab alio siue libero, siue
seruo, siue bruto, ob quod brutum inferens
damnum obnoxium maneret illud patienti
secun-

secundum sui valorem vel secundum se, eademque est ratio de seruo. Ergo is, cuius seruus, aut brutum intulit damnum, tenetur nunc etiam ex natura rei vel illud reparare; vel seruum aut brutum in noxam dare. Tenetur verò obligatione in conscientia, non personali, quia abest culpa vt supponitur, sed reali, quatenus seruus, aut brutum nocens eo ipso est obnoxium patienti, fitq; iuris eius. Ergo nullam in hac materia obligationem in conscientia inducunt leges humanæ, sed tota est ex iure naturæ.

3. Pugnât contra rectam rationem, nec villo pacto honestari potest, vt qui nihil malifecit, atque in nullo aduersus quemquam alium peccauit patiatur nihilominus iacturâ in bonis suis, vt inde resarciatur infortuniâ alterius perinde casuale respectu domini innocentis atque si nihil omnino ad eum pertineret causa immediata nocementi illati alteri. Ergo neque ius naturale ad id obligat, nec obligare possunt leges humanæ quod ad conscientiam attinet, quia sunt iniquæ.

R. Diffident auctores, circa vim obligatoriam legum quæ habentur instit. & ff. *si quadrupes pauperiem fecisse dicatur*, & similia quas expendit inter alios diligenter Molina tom. 3. disp. 712. & 713. per quas leges præcipitur reparatio damni illati ab aliquo inculpabiliter per seruum, equum, aut etiam rem inanimatam. Certum est quando præuisum fuit illatum iri damnum, vel omninò infallibiliter, vel longè maiori cum probabilitate, idque potuit præcaueri absq; proprio nocemento proportionaliter notabili, teneri ad restitutionem eum, qui sic neglexit nocementum alterius per rem suâ. Quia nihil differt an per temetipsum noceat

an per aliquid tuum, tuæque propterea providentiæ subiectum: & an positivè, ac formaliter intenderis nocere, an implicite, & æquivalenter nocumentum volueris, aut contempseris: Vtrouis enim modo, dissolvitur mutua pax, & benevolentia, nec vllus vellet aliū sibi esse causam damni per eiusmodi rerum suarum negligentiam, & per contemptum sui nocumenti; eundemque superesse deinde liberum ab onere reparandi læsionem. Dictum verò est in quæst. præcedenti in huiusmodi voluntate, & consensione mutua hominum fundari obligationem restituendi.

Difficultas igitur est de damno non prævifo, aut quod vitari non potuit, nisi cum damno, & incommodo proportionaliter notabili, ideoque inductū est sine culpa Theologica. Vasquez & Turriauus censent in casu posito dari obligationem restituendi in conscientia independentem à lege humana, seu ex natura rei. Alij negant obligationē ex natura rei, & affirmant ex vi legis humanæ, etiam ante iudicis sententiam. Molina loco citato, Cardinalis de Lugo, & alij negant obligationem in conscientia præterquam ex lege humana, sedque post iudicis sententiam.

Dicendum 1. Est non consergere obligationem restituendi ex natura rei ob damnū inculpabiliter illatum. Suadetur hoc, quia omnes ægrè ferunt spoliari rebus suis, earūque diminutionem pati absque vlla sua culpa, & libera actione aut omissione, vt subueniatur iacturæ alterius, causatæ per easdē res materialiter tantum suas quoad eum effectum; quandoquidem illum inducere non, quatenus subiacentes directè vel indirectè voluntati domini, sed omninò præter eius
volun-

voluntatem perindè, atque si essent alterius, aut nullius. Hoc enim pacto necesse est, ut comparentur cum voluntate domini res eius siue animatæ, siue inanimatæ; siue participes rationis, siue irracionales quoad effectum nõ imputabilem domino, & quem ipse non tenebatur vitare. Non igitur consensere homines in obligationem eiusmodi reparationis.

Confirmatur; quia vnusquisque præfertur in rebus suis cuilibet alteri quoad omnia, quæ ex ipsis redundant, vt superius dictum est non semel. Ergo damnum proueniens ex re aliqua citra culpam domini grauari potius alios debet, quam ipsum dominum; nempe minus de malo, est plus de bono. Quare eadem ratione, qua omne bonum proueniens ex rebus cedit earum domino. Malum etiam proueniens ex iisdem inculpabiliter debet ab eodem repelli. Atque hoc videtur esse iuxta vnanimen omnium consensum antequam accedat nocumentum ex rebus vnus in res alterius. Quod apparebit clarius infra dum agetur de diuisione rerum, quæ facta proculdubio est per voluntatem consulentem felicitati eius, qui in Rempublicam aliquod contulisset beneficium, ac veluti in præmium. Cui voluntati cõtradiceret voluntas statuens, vt vnaquæque res domino potius noceret etiam quando damnum illatum esset præter eius voluntatem, & consensum etiam virtuales, adedque teneret ipsum nimis sollicitum, redderetque infortunatum; vt pote patientem damnum absque actione aut omissione imputabili ipsi, quin tantumdem officere posset non domino. Denique omnes ductu naturæ putant aliquid sibi deterius contigisse, si res aliqua suæ rebus alijs itidem suis

L 4 officiant,

officiant, quam si officiant alienis, dummodo absit culpa; quod tamen non ita aestimaretur, si deberet reparari damnum alienum, quod innocenter euenit. Obligatio enim reparandi damnum æquiualeat damno; sicut in quæstione præcedenti dictum est ius reparationis æquiuale reparationi, ipsi. Patet igitur hanc sententiam consonare ijs quæ dicta sunt circa primam radicem vniuersalẽ omnis obligationis restituendi, neque salua ea doctrina, quæ communis est, negari illam posse.

Dicendum rursus est neque leges superius memoratas obligare ex se præcisè in conscientia ad reparandum tale damnum, Quia non vbique, nec omnes cuiusque loci homines egent æqualiter stimulis ijsdem, vt sint solliciti ac diligentes in præcauendis damnis alienis; sed alij plus, alij & alibi minus. Si autem daretur obligatio reparandi damni fortuiti ante iudicis sententiam orta præcisè ex facto ipso æquè omnes illis legibus comprehensij vbique grauarentur, ac sollicitarentur, vt patet. Id autem ipsum minimè accidet, si implorandum sit officium iudicis, tum quia explicitè vel implicitè, aut æquiualeter poterit iudex vti efficacia; cuius, tamen esset periculosus, & noxius vsus, si committeretur arbitrio, vel nocentis, vellæsi, vel vtriusque; vtpote existente vtroque impedito à rectitudine iudicij & à consensu mutuo per interesse proprium; & deterioribus quibusque effusius, minusque scrupulosè sibi fauentibus, ideoque futuris melioris conditionis, minusque grauandis; tum quia qui passus erit damnum interposita mora agendi cum iudice, deponet sensim dolorem, & vel prætermittet actionem, vel non æquè vrgebit aduersus plerumque diligens-

gentissimum; atque etiam erubescet urgendo eundem coram iudice, quantum par esset urgere non usque adeo diligenter; nec habebit testes & ceteros administratos æquè promptos ac paratos per se aduersus utroq; Idem discrimen in idem sequetur circa genus damni quod, & ubi per quam raro accidit, aut frequenter.

Hæc igitur omnia satis persuadent nec legislatores intendisse, ut eiusmodi leges vindices damni fortuiti ac innocenter illati obligarent in conscientia ipso facto ante iudicis sententiam, nec primæuo hominum consensu datam illis esse potestatem eo modo obligandi, ac proinde nec obligare sic potuisse, etiam si maxime voluissent. Certè de facto eas leges non obligare ante iudicis sententiam, hoc præterea efficacissimè probat quod obseruat Cardinalis de Lugo; nimirum eas leges hoc pacto communiter esse receptas, & neminem ullibi se agnoscere obligatum ad reparationem damni innocenter illati, antequam à iudice ad id compellatur.

Dicendum postremò est post sententiam iudicis consurgere obligationem in conscientia ad reparandum damnum prout legibus constitutum est, quia tales leges non sunt iniquæ; quæ videlicet exponunt omnes æquali periculo & spei lucri ac damni ante euentum accidentalem damnosum vni & lucrosi alteri; nec imponunt onus intolerabile, sed maximè proportionatum. Quæ secunda pars probationis ideo additur, quia non sufficit leges antecedenter seu ex natura sua, esse æquales respectu omnium, ut sint iustæ & obligatoriæ. Eadem namque æqualitas spei, & periculi daretur si præciperent, ut pro damno illato per seruum, aut brutum

res eiectas aut effusas absque culpa domini, is ad centuplum aut millecuplum damni teneretur. Vnde patet nonnullos non satis ex ea præcisè æqualitate probare, vti contendunt, eas leges non esse iniquas. Superaddito autem onus impositum non esse intolerabile, sed proportionatum boni communis promotioni; quod ex eo efficaciter comprobatur, quia eæ leges communiter sunt receptæ, ac approbatæ; & à sapientibus conditæ fuere. Hoc inquam superaddito patet eas leges post iudicis sententiam obligare in conscientia. Quia quæ in bonum commune cum legum adminiculo præcipiuntur a legitima potestate omnino obligant in conscientia; in eum si quidem finem data est potestas legislatoribus & iudicibus; isque fuit initio vnanimis omnium consensus.

Istud porro genus reparandi damnum alienum latè & improprie, ac reductiue tantum est actus restituendi. Quia bonum pro cuius iactura fit compensatio, nec formaliter, nec æquiualentè transferat in compensantem, vtpote nec delectatum, nec ditiorè redditum eà alterius iacturà, nec alicuius inde commodi participem. Quare obligatio talis reparationis reductiue tantum pertinet ad alteram ex radicibus obligationis restituendi communiter assignatis; nimirum ad iniustam acceptionem, quatenus perinde agitur à lege & iudice atque si interuenisset acceptio formaliter iniusta; ideoque iuridicè, & in foro externo est acceptor iniustus is, cuius res, etiam absque culpa Theologica, & imputabili coram Deo, nocuum alteri intulere in casibus per eas leges expressis. Cæterum re ipsa nihil est aliud ea reparatio damni, quam deputatio rei pertinentis ad vnum, in fauorem & ius alterius.

alterius facta per publicam potestatem ob bonum commune consistens in sollicitudine cuiusque, ne res suæ noceant alijs, quæ deputatio executioni mandanda sit per iudicem pro opportunitate in eum, finem conferente. Verum deinceps agendum erit ordine de sola restitutione proprie & stricte tali.

Ad 1. Licet leges contradicentès iuri naturæ sint iniustæ ac nullæ; non tamen sunt iniustæ ac nullæ, quæ superaddunt obligationes aliquas ultra obligationes iuris naturalis, quatenus expediens visum fuerit bono communi. Expediens verò fuit, ut per eiusmodi leges redderentur omnes solliciti, ne ex rebus suis nocumentum in alios redundaret, utque lites de culpa nocentis per res suas non multiplicarentur nimium, & cum nimia perplexitate. Ideò autem legislatorum & iudicum arbitrio res ista relicta est, quia non ubique gentium & omni tempore, & absque discrimine personarum est expediens eadem seueritas aut mititas quoad hoc. Quæ autem sunt huiusmodi nõ pertinent ad ius naturæ ubique & semper, & respectu omnium æquè vicens; nec pendent immediate à primæuo & vniformi omnium hominum consensu; sed pertinent ad legislatores & iudices, in quos cæteri quoad res eiusmodi transmisere propriæ voluntatis potestatem, ac directionem.

Ad 2. Ante rerum diuisionem imprimis non erat discrimen serui & liberi. Vnde quoad hoc laborat argumentum falsa suppositione. Atque ideò independenter à diuisione rerum, quilibet teneretur solum, de damno inculpabiliter illato. Deinde neque modò leges statuunt, ut dominus teneatur de damno per seruum vtcumque illato, sed

de eo tantum, quod culpa serui illatum est. Quod autem infertur a bruto, infertur profectò absque eius culpa. Rursus brutum siue damnum intulisset, siue non intulisset, potuisset a quolibet capi, & propriæ utilitati, ac delectationi deputari absque vllò discrimine; nec ratione damni illati specialiter maneret obnoxium patienti damnum. Neque enim propterea impedirentur ceteri ab eo occupando conuertendo in propriam utilitatem. Denique vt ante rerum diuisionem brutum nocens maneret eo modo specialiter obnoxium patienti; non tamen idem dicendum esset indepēdenter a legibus post rerum diuisionem. Quia ante diuisionem rerum cetera erant paria ex parte patientis, & non patientis damnum, & potuisset facile præualere ad miniculum patientiæ, & damni utcumque tolerati. At post rerum diuisionem cetera non sunt paria ex parte domini & non domini; sed dominus præfertur quatenus alijs potius quam ipsi cedat nocumentum absque vera eius culpa causatum per res suas in rebus alienis propter rationem supra inductam. Superest itaque ratio, & materia sufficiens, vt leges inducant obligationem in te proposita peculiarem, nec subsistentem iure naturæ secundum se. Falsa igitur est suppositio argumenti, nec est bona consequentia.

Ad 2. Multis de causis publica potestas iuste potest ad iudicare res vnius alteri nulla existente culpa, sed ita postulante bono communi; Postulat autem bonum commune, vt aliquando reparetur damnum etiam inculpabiliter illatum, vtque id fiat a domino rei nocentis, tametsi ipse sit innocens, vt liquet ex rationibus productis circa primam.

QVÆSTIO XXVII.

Vtrum detur vniuersalis aliqua regula quantitatis restituendæ sub lethali ?

IDETVR nullam talem regulam assignabilem esse à posteriori. 1. Quia auctores qui tentant tradere regulam eiusmodi vniuersalem, discrepant ferè omnes inter se. Quod non fieret, si daretur vnum aliquid vniuersale ac vniforme, cuius designatio posset quietare intellectum. Et propterea ea ipsa varietas opinionum parit eundem effectum quoad directionem, & praxim operationum humanarum, quem parere potest defectus realis & obiectiuus regulæ vniuersalis ex natura ipsa rei. Quia vnusquisque potest quavis opinione vii pro arbitrio; Idæque ita accidet, tametsi vera modo regula vniuersalis assignetur, quia non poterit fieri demonstratio euidens veritatis eius, & falsitatis cæterarum opinionum. Ergo quod ea regula re ipsa detur, vel non detur in rebus nihil interest, & vtrouis modo determinatio talis quantitatis relinquenda iam est necessariò arbitrio viri.

2. Determinatio quantitatis restituendæ sub lethali ab vnoquoque respectu vniuscuiusque pendet ex circumstantiis innumerabilibus, & multiplicibus in infinitum synecdochemate; nempe ex maiori & minori abundantia rerum singularum, tum in vnaquaque Prouincia, tum respectu cuiusque personæ.

personæ. Quæ autem pendent ab innumerabilibus, atque in infinitum multiplicabilibus cum diuersitate, sunt indeterminabilia in vniuersum.

3. In diuersis materijs datur opposita ratio quoad quantitatem obligantem sub lethali. Quia in materia honoris & famæ, detractio materialiter leuis obligat ad restitutionem sub lethali respectu abundantis honore & fama; eademque materialiter detractio ad nullam restitutionem obligat, vel obligat tantum sub veniali respectu infamis, aut habentis parum honoris & famæ. De aliquo enim dicitur esse mendosum ex. gr. cui nihil propterea sit restituendum; de aliquo verò alio cui sit restituendum sub lethali, vel saltem sub veniali, idque solum propter honoris & famæ abundantiam in vno & defectum in alio. E conuerso in re pecuniaria furtum materialiter leue respectu pauperis potest obligare sub lethali ad restituendum; idemque potest nullam vel leuem solum obligationem inducere respectu prædiuitis. Ea autem quorum est opposita ratio con cadunt eatenus vniiformiter sub vniuersalem aliquam regulam.

4. Aliquæ sunt operationes ad alterum, quæ ab omnibus auctoribus relinquuntur arbitrio boni viri, & vnanimi consensu declarantur indeterminabilia in vniuersum, per regulam generalem, quæ æqualiter & vniiformiter dirigere valeat omnes omnium operationes & circa omnes. Operationes autem ad alterum omnes aliquo modo rediguntur ad materiam iustitiæ; & præterea nulla est peculiaris ratio de determinabilitate eorum quæ directè & formaliter pertinent ad virtutem iustitiæ propriæ & strictè valis. Ergo omnia quæ ad ipsam quomodo libet

libet pertinent sunt; necessariò relinquen-
da arbitrio boni viri & conscientia vnius
cuiusque iuxta sensum sapientum hominum
communiem.

R. Quoniam dictum est supra restituti-
onem duplici ex capite deberi posse; nempe
ratione rei siue culpabiliter siue inculpa-
biliter acceptæ, ratione damni culpabiliter
illati, duplex est consequenter consideratio
restitutionis debitæ sub lethali, nempe
ratione quantitatis latius patet, & ratione
culpæ. Quia verò consideratio quantitatis
latius patet, cum sit cõmunis omni restitu-
tioni, de ipsa primo loco dicendum est. Quæ-
ritur itaque quænam quantitas siue rei ab-
latæ, siue damni illati sit per se necessaria
ac sufficiens, vt inde resultet obligatio, re-
stituendi sub lethali; ita vt si non fiat resti-
tutio peccetur læthaliter per se loquendo?

Solet hæc quæstio tractari ab auctõribus
solum circa furtum & rapinam, siue tantum
circa res pecunia æstimabiles. Estque
mirabilis quædam circa id opinionum va-
rietas aientibus etiam nõnullis nullam cer-
tam regulam vniuersalem accommodabilem
omnibus actionibus & circumstantijs tradi
posse; sed totum hoc negotium quantitatis
necessariæ & sufficientis ad obligationem,
grauem relinquendum esse prudenti arbi-
trio pro singulis casibus, vt videre est inter
alios apud Cardinalem de Lugo disp. 16.
sect. 2. Quod omnino est apparentius, si quæ-
ratur regula vniuersalis vniiformiter accõ-
modabilis non solum rei pecuniariæ, sed
etiam nocuentis honoris, & vitæ atque
salutis. Sont enim hæc genera reum lon-
gè inter se diuersa, & quæ propterea vi-
deantur nulli communi regulæ vniuersali-
ter subiacere. Verum difficultas quantita-
tis.

ris assignandæ, & est omnibus istis generibus communis; sicuti est communis ipsa ratio restitutionis & obligationis grauis, ac leuis; & necesse omninò est, vt assignetur regula aliqua iisdem omnibus communis.

Est quidem communis difficultas. Quia licet res ipsæ sint diuersorum generum: peccatum tamen iniustitiæ non specificatur ex illis secundum se, sed vt subsunt iuri patientis iniuriam, quod est vniforme, & vni-formiter atque ex eadem radice vicens respectu rerum omnium. Est verò assignanda regula aliqua itidem communis. Quia ius, quod reparandum est, habet rationem cõmunem contentam sub vna definitione vniuersali respectu earum omnium rerum, vt visum est quæst. 3. ac proindè necesse est, vt subeat eandem communitatem læsio & magditudò læsionis, quæ contrariatur eidem iuri. Deinde in casu particulari, quando dubitatur an tale determinatum nocumentum illatum proximo sit peccatum læthale, fieri non potest, quin recurratur ad aliquod principium vniuersalius, ac notius; quandoquidem neutra pars contradictionis est per se nota, atque adeo definiendum est depèdenter ab aliquo notiori vniuersaliter concludente de omnibus similibus in ratione grauis læsionis. Tale autè principium habebit rationem regule vniuersalis, vt patet. Vndè omnes qui siue grauiter, siue leuiter peccant contra iustitiam; aut fugiunt actionem aliquam, quia est, siue grauiter, siue leuiter iniusta, necesse est vt aliquam talem regulam aliquomodo actualiter cognoscant; cum rei particularis determinatio non sit per se, nota ex apprehensione terminorum quoad grauitatem, & leuitatem

uitatem cuiusque rei, vel secundum se, vel relatè ad res alias specie, aut genere diuersas. Difficultas igitur in hoc solum consistit, vt quod omnes aliquo modo cognoscunt quoties peccant agendo iniuste, aut liberè omittunt actionem iniustam, id distinctè & clare proponatur sub conceptu præciso, & quidditatiuo denudatum à particulari huius materiæ, & harum determinatè circumstantiarum conditione.

Certum porrò est non posse constitui regulam vllam vniuersalem neque in re pecuniaria ex quantitate determinata ipsius pecuniæ se.g. duorū, triū, aut quatuoriorū, seu aureorū; neq. in materia honoris, & famæ ex magnitudine defectus attributi proximo per iudiciū internū, aut verbaliter aut opere ipso ex.g. quod alicui attribuitur esse mendacem, aut periurū, aut blasphemum, aut auctorem peccati, vel venialis, vel mortalis, & sic de similibus. Ratio est manifesta, quia eadem materialis quantitas monetæ habet diuersam, atque inæqualem æstimationem, & paritè dispares effectus in diuersis Prouincijs; nec non in eadem Prouincia pro diuersis temporibus, & accidētibus; atque in eadem Prouincia; eodemq. tempore, & subijsdem circumstantijs vniuersalibus apud alios atque alios, diuersi status, conditionis, & facultatis homines. Quapropter detractio, aut non restitutio eiusdem pecuniæ & quantitatē monetæ, quæ in vna Prouincia aut pro vno tempore, & circumstantijs, aut respectu vnius personæ infert graue nocumentum, sub alia comparatione prouinciæ, temporis, circumstantiarum, aut personæ poterit esse leue, aut etiam leuissimum nocumentum, ideoque respectiue sufficiens aut insufficiens

ad

ad peccatum lethale. Idem dicitur de eodem verbo iniurioso comparatione facta, cū homine vel facinoroso ac infami, vel probō ac bonæ famæ; atque vbi & quando defectus imputatus est valdè familiaris, & frequens; aut è conuerso. Idem similiter dicitur de eadem percussione relatè ad hominē vel delicatum, ac debilem; vel fortem ac robustum; & sic de similibus. Abstrahendum igitur est à materia remota iustitiæ, & à designatione determinatæ in illa quantitatē materialis pro constituenda regula vniuersali, qualis quæritur; tamen si multi & magni authores institerint eiusmodi designationi nulla alia tradita regula abstractiori, vt viderè est apud Card. de Lugo loco citato. Qui quidem perinde fecerunt, atque si pro illis & pro eo tempore tantum scriberent inter quos & quando scribebant; idque solum pro plerumque contingentibus; cū in scientijs & in libris omnis loci ac æui in defectibilia, ac inuariabilia tradi debeant, vnde particularia defectibilia, & variabilia indefectibiliter, ac inuariabiliter definiantur.

Huiusmodi videri potest pro tota vniuersim restitutiōnis materia, quod idem author erudit ibidem pro furto, & rapina ex Thoma Sanchez, & Victoria. Eam videlicet quantitatem esse sufficientem, ac necessariam ad peccatum lethale, cuius detractio, si non prohiberetur grauitè, seu sub peccato lethali, ac proindè facillè, ac frequenter perpetraretur, sequerentur magna inconuenientia in Republica, & conuictu humano. Licet enim hoc furtum talis determinatè quantitatis tale sit hic & nunc, at propter circumstantias personæ læsæ, eiusdemque opulentiam & pacificam pro-

spe-

spertatem non afferat illi magnum detrimentum; potest nihilominus esse peccatum lethale præcisè ratione quantitatis. Quia hæctalis esse potest, quæ tametsi semel detracta non valde noceat, nec magnum afferat incommodum patienti; facile tamen, atque adeo pluries, & à pluribus detracta, magnum quemlibet Principem ac ditissimū in pauperiem, & summam miseriam conijceret. Qua de causa oportuit, vt detractio talis quantitatis prohiberetur sub lethali. Idē alijs materijs, & casibus accomodari proportionaliter potest. Ea igitur quantitas est necessaria, & sufficiens ad peccatum lethale cuius prohibitio sub lethali est necessaria, & sufficiens in vno quoque rerum genere, ne sequantur magna in eodem genere inconuenientia.

Verum expositio ista non est sufficiens, neque potest animus in illa conuiescere, quin progrediatur vltterius: Inquiritur enim protinus quanta debeat esse magnitudo inconuenientium, quæ sequerentur si detractio aut non restitutio talis, determinatè quantitatis pecuniæ, honoris, aut salutis non esset grauitè prohibita. Certum nimirum est ex potestate detrahendi, seu non restituendi absque lethali quantitatē immediatè proximam quantitati sufficiens, & necessaria ad lethale, atque ex facili, & sequenti quantitatis illius detractio, seu retentione sequi inconuenientia, quæ magna merito dicuntur & verè sunt, si comparentur cum inconuenientibus, quæ sequuntur ex eo, quod detractio, ac retentio, multò minoris quantitatis non sit grauitè prohibita, possitque proindè faciliè & frequenter euenire. Ergo dum non determinatur

natur magnitudo inconuenientium, quæ se-
 querentur, nihilominò per actum est. Est
 autem similis prorsus difficultas in determi-
 nanda ista quantitate, seu absolute, seu com-
 paratitè magna, atque indeterminanda ea
 quantitate de qua directè, quæsitum fue-
 rat. Igitur expositio data transfert, non
 aufert difficultatem huius rei. nec progre-
 ditur, sed regreditur, & quidem in aliquid
 difficilius, ac obscurius.

Deinde quæ sunt prohibita quia mala,
 & non solum mala quia prohibita, qualia
 sunt peccata iniustitiæ prohibita per legem
 naturæ, non ideo præcisè prohibentur, quia
 ex omissione prohibitionis sequerentur ma-
 gna inconuenientia; sed ex eo potius, quia
 vnum quoduis ex his, quæ grauiter prohi-
 bentur, secundum se præcisè est magnum
 inconueniens. Alias prohibenda non es-
 sent, nisi pro euētū, pro quo alia præterea
 inconuenientia sequeretur, aut esset magnū
 periculū, quod sequeretur. Eodē pertinet
 quod Deus non ideò prohibet quæ prohi-
 bet naturaliter per seipsum immediatè &
 seorsim (qualis est prohibitio iniustitiæ,
 quia ommissio prohibitionis pareret magna
 inconuenientia, id est, quia ea ommissio fo-
 ret turpis & peccaminosa. Omissio namque
 diuina aut est chymerica; aut laudabilis &
 honesta. Si quidem laudabilis & honesta
 sit, non potest parerè magna inconuenien-
 tia. Chymerica vero pareret ea, & non pa-
 reret ea, Igitur discrimen iniustitiæ grauis
 & leuis non est desumendum ex sequela
 inconuenientium, quæ pareret ommissio pro-
 hibitionis grauis.

Denique non omnes, nec plerique eorum,
 qui peccant agendo iniustè, considerant, an
 inde sequi possint magna, parua, aut media
 etiam

eria inconuenientia, si pluries, & à pluri-
 bus eadem quantitas nocuenti inferatur
 eidem homini: tum quia nec omnibus, nec
 plerisque adest prospectus intellectus suffi-
 ciens in comparationem vsque adeo late
 patentem: tum quia tot possunt multiplica-
 ri auctores nocuenti sufficientis tantum
 ad veniale; & tam pauci possunt esse aucto-
 res nocuenti sufficientis ad lethale facile
 concursuri aduersus vnum, vt priores in-
 ducant magnum inconueniens, & posterior
 res paruum. Vnde discretio ex hoc capite
 potest esse, & plerumque esset difficillima,
 & consequenter plerosque lateret. Omnes
 autem non solum facile, sed necessario co-
 gnoscunt actualiter regulam aliquam grauis
 & leuis iniustitiæ; dum agendo iniuste pec-
 cant, aut lethaliter, aut venialiter. Quicum-
 que enim aut lethaliter, aut venialiter pec-
 cat, discernit alterum ab altero, & conse-
 quenter habet aliquod præcognitum, vnde
 discernat. Datur ergo alia vniuersalis re-
 gula, & quidem notior grauitatis, & leui-
 tatis iniustitiæ.

Adde leges humanas, quæ versantur in
 materia iustitiæ ideo ferri & esse honestas,
 quia earum ommissio pareret magna incon-
 uenientia. Alias enim grauamen legis, &
 periculum peccandi per ipsam procreatum
 esset iniquum. Sequebantur autem eadem
 inconuenientia antequam eadem leges fer-
 rentur; & tamen actiones quæ ex vi istarum
 legum sunt lethaliter peccaminosæ, non
 erant peccaminosæ lethaliter antequam
 eadem leges conderentur. Ergo sequela
 magnorum inconuenientium non est ex se
 præcisè vniuersalis regula grauis, & leuis
 iniustitiæ. Adde rursus etiam positis legi-
 bus, quæ de facto dantur in materia iustitiæ
 sequi

sequi magna inconuenientia ; & quidem valde facile & frequenter apud multos. Ergo quod sequerentur, vel non sequerentur sic vel aliter talia inconuenientia non est bona regula, & indiget alijs præterea regulis, vt subsistat aliquo modo.

Igitur pro stabilienda legitimè regula vniuersali præferendum in primis est discrimen peccati lethalis & venialis quod adhibet D. Thomas quæst. 7. de malo art. 1, & alij cum ipso communiter. Peccatum lethale est actio vel omissio dissolutiua ex sua natura amicitiae, seu charitatis ac beneuolentiae, & mutuae pacis cum Deo, vel proximo. Amicitia Dei dissoluitur per contemptum intellectualem vel affectiuum eiusdem. Amicitia proximi dissoluitur per nocumenrum eidem illatum, vel negatiuè quatenus non exhibetur ei de bonis non suis, quod debet exhiberi; vel positiuè quatenus eis subtrahitur de bonis suis, quod non debet subtrahi. Peccatum veniale est actio vel omissio non dissolutiua ex se eiusdem conjunctionis beneuolae; existens tamen præter eandem, & ad ipsam non bene disponens, seu potius indisponens animum ipsam proportionaliter de causis.

Adijciendum deindè est iniustitiam esse maximè prouocatiuam irae, adeoque esse maximè contrariam mutuae paci, beneuolentiae & charitati inter omnia peccata, quae aduersus proximum committuntur. Quia sola iniustitia spoliat vnumquemq. bonis suis, cum reliqua peccata contra proximum solum illi subtrahant augmentum bonorum suorum nondum suum. Vnusquisque autem afficitur magis ex natura rei ad retinenda bona sua, quam ad acquirendum aliena; atque pro mensura affectus erga vnum quodque

quodque bonum ex surgit sensus doloris & ira ex eius subtractione.

Præterea cum, vt supra dictum est quæst. 2. & 3 vnusquisque habeat prælationem respectu omnium aliorum in bonis suis eandemque consequenter non habet, sed magis postpositionem in rebus alienis, vtcumque per alios titulos sibi obstrictis; patet vnumquemque dolentius ferre ex natura rei, quod sibi subtrahantur res suæ, magisque inde commoueri ad iram, quam si res alienæ non erogentur sibi. Quia per subtractionem iniustam rerum suarum deicitur absque causa sufficienti à gradu dignitatis suæ, & agitur secum tanquam cum inferiori in ea re in qua est superior. Quod est valde amarum iuxta gradum suauitatis & affectionis, quæ iam inerat animo circa præminentiam iam habitam. Esto namque inæquali affectu aut etiam maiori desiderentur, quæ nondum habentur; affectus tamen desiderij est etiam ipse insuavis ex parte, & amarus obiectiuè, quia fertur in obiectum prout affectum circumstantia displicenti. Vnde negato eius termino non vsque adeo mutatur status animi, nec tantus subsequitur nouus doloris sensus.

Apparet iam optimam & maximè conspicuam regulam grauitatis, & leuitatis iniuriarum peti posse ex viribus, quibus vnæquæque iniuria prædita est ad dissoluendam mutuam benevolentiam, perturbandam tranquillitatem, & concitandas iras atque inimicitias. Optimam quidem quia hoc pacto ratio maximè omnium discretiua peccati mortalis, & venialis applicatur formalissimè sub conceptu proprio ad determinatū istud genus subalternum. Maximè verò conspicuam, quia hinc fiet, vt vnusquisque

ex dispositione animi sui, eiusque experimentalis consideratione, siue absoluta, siue conditionata, vti mox exponetur, facile conijciat quam iniuriam inferre non possit, absque peccato lethali, & quam possit cum solo veniali. Præterea hic explicandi modus consonat valde expositioni obligationis iustitiæ, quæ data est quæst. 3. versus finem; nec non rationi gravitatis peccati iniustitiæ ex genere suo, quæ reddita est ex D. Thoma quæst. 17. initio.

Concluditur itaque eam quantitatem nocenti siue iniuste illati, siue iniuste non reparati esse sufficientem, ac necessariam ad peccatum lethale, cuius seu ablatio; seu non restitutio est dissolutiva ex natura rei amicitia, & benevolentia mutua, & concitativa iræ atque inimicitia, seu iræ inimicabilis alienantis absolute animum patientis ab iniuriante; eam verò quantitatem contineri intra limites peccati venialis, ratione cuius non dissolvitur ex natura rei mutua benevolentia, & amicitia, nec excitatur impetus inimicitia, ac perturbationis; inducitur tamen tepiditas aliqua amicitia, ac benevolentia, & exurgit sensus aliquis doloris, & iræ facile sedandus.

Inquam vtrobique ex natura rei quia quod ad iustitiam attinet non maior requiritur quantitas, vt per iniuriam peccetur lethaliter aduersus hominem mansuetum, ac patientissimum, & in charitatis affectu validissime confirmatum, atque iniuriarum facile immemorem; quam aduersus hominem valde iracundum, & facilem; ac pronum ad inimicitias. Quia leges, quibus nititur ius, & dirigitur iustitia, non minus fauent bonæ, quam malæ indolis, bonorum quam malorum habituum hominibus, sed omnibus

bus consulunt indiscriminatim, ut pote intendentes æqualitatem rei. Quare non est attendendum ad accidentalem cuiusque dispositionem siue naturalem siue moralem; neque ad effectum qui hic, & nunc reipsa subsequetur in animo, & reactione iniuriati, sed ad id quod plerumque contingit, & ad effectum, quem nata est fortiri iniuria ex suppositione, quod qui illam patitur, sit antecedenter constitutus in temperamento quasi ad pondus indolis, & morum. Certè cum hac, quantum fieri potest, consideratione librari debet quantitas inducendum grauem, tum leuem obligationem restituendi; id est sufficiens ad dissoluendam mutuam pacem ac beneuolentiam, & quæ ad id non sufficit; nulla habita ratione dispositionis bonæ aut malæ accidentaliter; & non ut plurimum existentis in vnoquoque subiecto. Eiusmodi nimirum habitudinem respiciunt leges & primæus hominum consensus exponendus quæst. 41. Per hæc igitur omnia patet assignabilem esse, & oportere ut assignetur, atque eam, quæ assignata est, regulam vniuersalem quantitatis sufficientis ad lethale in materia iustitiæ esse legitimam.

Ad 1. Imo conatus tot sapientium hominum in ordine ad indagandam regulam vniuersalem quantitatis grauis comprobatur efficaciter eius designationem esse absolute possibilem ac necessariam, quia sapientes homines non conspirant in intentionem impossibilem aut inutilem, quæ stulta est. Aberrare autem à verò & inter se discrepare sapientibus etiam sæpè contingit maxime quoad comprehensionem vniuersalissimorum, & laxissime patentium, tametsi pos-

fibilium & realium. Deinde plures circa hanc rem opiniones iam sunt antiquatæ, & ita eueniet cæteris, quæ falsæ sunt durante conatu litteratorum pro indaganda, & promouenda veritate, quæ quando inuenta est vires habet maximas ad opprimendas falsitates omnes contrarias. Interim diuersitas opinionum intra determinatos limites continetur, quos nemo esset qui præfigeret effreni hominum licentiæ, si viri docti eam non compescerent ac dirigerent. Salubris igitur est & circa possibile conatus in vestigandi regulam propositam.

Ad 2. Circumstantiæ spectantes ad grauitatem, & leuitatem iniustitiæ non sunt variabiles in infinitum synkategorematicè formaliter, esto essent variabiles eum in modum materialiter, aut etiam quoad plus & minus, tum in ratione peccati lethalis, tum in ratione venialis maioris, aut minoris. Pro tradenda autem regula vniuersali directiua iustitiæ solum considerantur formaliter circumstantiæ operis iniusti quatenus valentis illud constituere in ratione grauis, & leuis iniustitiæ.

Ad 3. Quæ se habent opposito modo quoad aliquid possunt nihilominus vniformiter se habere quoad aliquid aliud, atque ita contingit in exemplo obiectionis. Quia datur vniformitas eorum extremorû quoad vim dissolutiuam mutæ pacis, & tranquillitatis, atque excitatiuam iræ, & inimicitia; sub qua ratione pertinet ad præsentem considerationem.

Ad 4. Ex debilitate intellectus, & non ex natura rerum prouenit quod relinquantur indeterminata ac indefinita, quæ spectant ad vnâ quamque virtutem, & quod

committatur arbitrio cuiusque detèrminatio ac definitio pro vnoquoque opere : Quia arbitrium tale à nemine concipi poterit, nisi dependenter à principio, & regula vniuersali aliquomodo præconcepta, vti superius significatum est. Deinde actiones iniustæ parunt effectus, & affectus maiores, magisque conspicuos. Vnde relatè ad illos facilius potest, & clarius definiri in vniuersum grauitas; & leuitas earum quam possit in materia aliena virtutum, & vitiorum.

QVÆSTIO XXVIII.

Vtrum labor corporalis Diurnus sit mensura quantitatis in re pecuniaria?

IDETVR non esse. 1. Quia mensuram oportet esse inuariabilem ac vniuniformem. Labor autem diurnus est variabilis atque æstimabilis inæqualiter tum ex parte dierum breuiorum, & longiorum pro diuersis anni & mundi partibus; tum ex parte laborantium valde inæqualiter quoad celeritatem & bonitatem operis; tum ex parte ipsius operis inæqualiter laboriosus ac pro-tiosus. Ergo labor diurnus non potest habere rationem mensuræ.

2. Pauci sunt, & vix vlli qui meminerint laboris diurni, dum committunt furtum graue, aut illud omittunt quia graue est, & tamen vtrique mensurant grauitatem, atq.

de ea iudicant, mensurantem autem oportet meminisse mensuræ, nec fieri potest, vt quis metiatur, quin vtatur mensura.

3. Sunt qui multis de causis vilissimo pretio laborant toto die; quorum proinde labor non tanti æstimatur, quanti quod sufficit ad peccatum lethale furti, aut rapinæ; Ergo labor diurnus est ex se profusus indifferens ad quantitatem grauem, & leuem.

4. Peccatum lethale differt notabiliter à peccato veniali, & consequenter quantitas sufficiens ad lethale differt notabiliter à quantitate sufficienti tantum ad veniale; quandoquidem ea qualitas peccati pendet à quantitate damni. Labor autem diurnus nõ differt notabiliter à labore ferè diurno ex gr à labore, cui desit centesima pars diurni; eademque est comparatio huius laboris respectu eius, cui desit nonagesima nona pars, & sic de similibus. Ergo labor diurnus, non est idonea mensura quantitatis sufficientis ad lethale.

R. Regula generalis tradita in quæst. præcedenti reddetur clarior, utilior, ac firmior, si applicetur ad singula rerum genera, quæ sunt adæquata materia iustitiæ. Tres igitur regulæ sunt vltius deducendæ; alia pro pecunia, & rebus pecunia æstimabilibus; alia pro honore; & alia pro salute. Præmittetur verò primo loco consideratio eorum quæ pecunia æstimantur, quia sunt notiora, & vsus frequentioris. Porrò in re pecuniaria eadem ferè de causa, ob quam in quæst. præcedenti exclusa fuit à ratione, mensuræ quantitas determinata monetæ videntur etiam excludenda bruta, vt equus, bos, gallina &c. nec non pondus determinatum tritici, vini, olei &c. ac demum pars
de cetero

determinata fundi, domus, & similia quælibet tam naturalia quam artificialia. Quia huiusmodi omnia diuersimodè æstimantur, nec uniformem vnumquodque cum cæteris omnibus comparationem subit, sed longè difformem pro diuersitate aeris & soli. Nā iuxta abundantia & raritatis modum; facilitatem aut difficultatem habendi, ac faciendi, in quibus est pro diuersis regionibus magna diuersitas, crescit ac decrescit æstimatione cuiusque rei, eiusdemque cum cæteris comparatio variatur.

Vnus est homo liber, qui vbique gentiū æstimationem obtinet maximè uniformem ob eandem omnium hominum dignitatem naturalem, & æstimabilitatem illi convenientem ratione sui, siue vt finis, & non vt cæteris rationis expertibus, quæ æstimantur ratione alterius, quatenus necessaria, vtilia, & delectabilia, aut decentia sunt respectu hominis. Quia verò homo liber secundum se non est materia commerciorum & iustitiæ commutatiuæ, conijciendi sunt oculi in ea, quæ sunt propinquissima homini, & in quæ æstimationis gradus descendit immediatè ex æstimatione dignitatis, quæ est propria natura humanæ, & hominis liberi. Huiusmodi autem sunt operationes ipsius hominis, cum maiori propterea uniformitate æstimabiles vbique gentium.

Operationes porrò hominis, aliæ sunt immanentes, vt rationales & animales; atque istæ secundum se, non sunt pecunia æstimabiles, nec veniunt in commutationem; aliæ sunt transeuntes & corporales directæ in vtilitatem aliorum; atque istæ sunt æstimabiles pecuniâ. Verum hæ ipsæ operationes sunt rursus in duplici differentia. Aliæ namque sunt, in quibus præualet ingenium

genium, & eius cultura, memoria, phantasia, aliaque animi dotes interna, vt in pictura, & musica, inque omnis generis directione ac gubernatione. Alia verò sunt, in quibus præualet labor, & defatigatio corporalis, vt in agricultura & onerum, ac mercium, asportatione; inque omnis generis pura, aut fere pura executione exteriori. Ea quorum æstimatio maximè pendet ab ingenio, alijsque similibus dotibus non sunt idonea, quæ assumantur in regulam modo intentam; tum quia plurimum participant de eo genere quod dictum est non esse secundum se pretio æstimabile; tum quia pro diuersitate regionum, atque etiam temporum, est dispar frequentia hominum plus, aut minus præditorum eiusmodi animi dotibus, necnō incumbentium artibus & laboribus, qui inde quoad perfectionem dependent; vnde prouenit disparitas æstimationis valde difformis. Obseruandæ igitur sunt pro re præsentis operationes, in quibus maximè præualet labor & defatigatio corporalis, & sunt ubiq; necessaria & frequentes, vel æqualiter, vel non admodum inæqualiter.

Concluditur itaque huiusmodi laborem diurnum hominis mediocriter idonei, seu talis, cuiusmodi sunt vt plurimum, qui ad illum applicantur & conducuntur; nec non quæ tali labori per se & vt plurimum æquipollent seclusis accidentibus, quæ in vita humana extra communem rerum ordinem interueniunt. Concluditur inquam eiusmodi laborem diurnum esse quantitatem sufficientem & necessariam ad obligationem grauem restituendi, & æquivalentiam cum ipso esse mensuram cæterorum in hac materia. Dicitur autem hominis mediocriter idonei; eius, nimirum idoneitatis, quæ vt
 plurimum.

plurimum reperitur, ac adhibetur. Quia sunt nonnulli eius roboris, agilitatis, applicationis, & durationis continuæ in laborando, ut labor eorum diurnus, quæque eidem labori æquipollent, procul dubio superent quantitatem necessariam ad peccatum lethale. Alij è conuerso sunt vsque adeò debiles, inertes aut desidiosj, ut labor eorum, & quæ ipsi æquipollent procul dubio sint infra quantitatem sufficientem ad lethale. Dicitur rursus, quæ per se & ut plurimum illi labori æquipollent. Quia tempore pestis, ex. g. sunt tam pauci, qui corporaliter laborare possint, & est tam necessarius labor corporalis ad subuentionem infectorum, & ad præcauendum vltiorem infectionis progressum, & ad alia similia, ut pretium laboris diurni excrescat plurimùm ultra quantitatem necessariam ad peccatum graue. E conuerso tempore sterilitatis, ac famis sunt tam multi qui laborare velint pro mercede, & victu, & tam pauci qui velint operarios conducere, ut idem pretium similiter decreascat infra eandem quantitatem. Sumendus igitur est in reglam vniuersalem labor diurnus secundum æstimationem, quam communiter habet seclusis eiusmodi accidentibus.

Quod autem labor diurnus hoc modo consideratus, & consequenter stipendium illi correspondens, quæque vtrius eorum æquipollent sufficiant ad materiam peccati lethalis ex eo apparet. Quia & operarius, si fraudetur tota mercede laboris diurni, & qui illum conduxit, si integer dies in otio ab eo traducatur, ægrè admodum ferunt, neque id computant inter parua detrimenta facile dissimulanda. Deindè quod in ratione infortunij aut beneficij est quid magnum, non potest esse quid paruum in ratione.

gione iustitiæ per se. Censetur autem esse magnum absolutè infortunium, si quis per diem integrum perperam laboret; cum & petrus Apostolus tanquam magnum infortunium ponderaret, quod tota nocte laborando nihil cœpisset. Nec exiguum beneficium aut obsequium impendisse iudicatur, qui per totam diem corporali labore defatigatur gratis in vtilitatem alterius. Denique in sacris litteris hoc ipsum clarè demonstratur, dum Leuitici 9. grauitè præcipitur: *non morabitur apud te merces mercenarij vsque mane*. Et sæpe in nouo testamento significatur per metaphoram mercedis debitæ pro labore diurno, quod per metaphoram rei exiguæ, nec pertinentis materiam debiti & obligationis grauis non idoneè significaretur; nempe regnum Dei; & alimentum debitum ministro Euangelij; ibidèque acriter reprehenditur tanquam iniustitiæ grauis defraudatio mercedis diurnæ.

Iam si labor sit diurno moraliter minor, aut stipendium vnus diei defraudetur data eiusdem parte moraliter æstimabili, neutrum pro vna vice censetur quid magnum; sed inter facillè communiter condonabilia computatur loquendo per se. Hoc idem cernitur proportione seruata in exemplis positis infortunij & beneficij æquè valentibus in fauorem huius partis, si bene considerentur nec vsquam apparet testimonium simile sufficienter probans æstimari debere à prudentibus tanquam quid simpliciter magnum in ordine ad dissoluendam mutuam pacem & concitandam iram, iacturam laboris diurno minoris, aut pecuniæ, quæ non accedat ad stipendium vnus diei pro labore corporali. Inquam verò si non accedat moraliter; quia parum, pro nihilo reputatur in his rebus
quoad

Quæstio XXVIII. 273

quoad gravitatem, & leuitatem peccati. Videri igitur potest quantitatem assignatam, tanquam sufficientem ac necessariam ad obligationem grauem restituendi, seu non nocendi esse definitam iuxta communem prudentum hominum existimationem, ac proinde regulam traditam esse legitimam. Cui nihilominus plusculum lucis, qua indiget, atque determinationis adijcietur q. 30.

Ad 1. Labor diurnus cum circumstantijs & modificationibus quæ adiuncta illi sunt, quæque communiter subintelliguntur sub nomine laboris diurni absolute prolato est vniformis ac inuariabilis vbique æstimationis ac proinde eo modo sumptus rationem regulæ & mensuræ habere optime potest.

Ad 2. Dicitur, est mensuram quantitatis grauis esse laborem diurnum & quidquid æquiualeat labori diurno. Quicumque autem peccat lethaliter furando aut rapiendo cognoscit necessario, formaliter, vel æquiualeenter se inferre nocumentum æquiualeat laboris diurni, nec peccare lethaliter potest, quin æstimet iniustitiam suam in hunc usque gradum esse nociuam. Cognoscit igitur necessario laborem diurnum, eo modo quo is habet rationem regulæ.

Ad 3. Patet satis ex dictis circa circumstantias laboris diurni mensurantis iacturam pecuniarum grauem.

Ad 4. fieri potest vt aliquid ab aliquo differat parum entitatiue quoad quantitatem, intensionem, propinquitatem; & tamen eo ipso paruo discrimine entitatiuo differat quamplurimum quoad vim ultimo completam ac determinatam producendi magnum effectum, vt patet ex igne quam minimum fieri potest distante vel non distante a massa pulueris tormen-

tarij, ex calore vt septem vel ut octo; ex pondere opprimente aut occidente propter differentiam viuis pomi ultra pondus vltimo sustentabile, & sic de similibus. In hunc igitur modum quantitas præcisè necessaria & sufficiens ad peccatum lethale differt parum entitatiuè à quantitate quæ est summa infra ipsam; distat tamen plurimum in ratione vltimo completæ ac determinatæ ad magnum effectum propter illud exiguum additamentum. Sicut enim vires corporis tandem aliquando deficiunt, propter exiguam additionem vltimo complementem pondus intolerabile atque ita concidit aut occiditur homo; ita propter exiguam additionem vltimò complementem iniuriam in ratione intolerabilis opprimitur tandem hominis patientia, concipitur ira, & dissoluitur pax, & tranquillitas mutua. Qui planè est effectus magnus secutus facta additione illa vltima parua, & non secuturus eadem non facta. Est igitur magnum discrimen inter laborem diurnum, & laborem immediatè minorem diurno quoad vim inductiuam magni effectus vltimò completam licet entitatiuè, & materialiter sit paruum discrimen. Iniustitia autem grauis & leuis differunt formaliter quoad vim inductiuam talis effectus completam vel non completam vltimò, vt liquet ex quæst. præcedenti.

QVÆSTIO XXIX.

Vtrum infamatio de lethali si mensura quantitatis grauis in materia honoris?

ID E T V R non esse 1. Quia contingit alicui exprobrari, atque de eodem manifestari peccatum lethale, quin propterea peccetur lethaliter. Et conuersò contingit quibusdam alijs exprobrari peccatum veniale, aut idem de ijsdem manifestari, minimè posse quin peccetur lethaliter. Ergo infamatio de lethali non est mensura peccati grauis in materia honoris.

2. Sunt quædam peccata venialia quibus imputatis & manifestatis magis vilescit homo apud proximos, quam imputatione & manifestatione quorundam lethalium; idque per se. Quia quædam venialia, vt mendacia, magis nocent commercio & communicationi humanæ quam quædam lethalia, ideoque magis odio habentur & minus æstimantur illorum quam istorum auctores manifesti. Ergo pro statuenda regula grauis de honorationis discernendū est inter peccata tum venialia, tum lethalia.

R. Quæstio proposita resoluitur triplici conclusione communiter recepta cum totidem notationibus. Prima conclusio. Infamatio de peccato lethali est sufficiens ad peccatum lethale, & inducit grauem obligationem restituendi obquando per se. Paret hoc, quia omnes agrè ferunt imputari

276 De quantitate graui &c.

ibi peccatum lethale, & censent magnum, ea de causa nocumentum se accepisse, si nondum illud passi erant; nec nisi admodum difficulter pacem, & beneuolentiam retinēt erga talem infamatorem.

Confirmatur, quia omnes subsunt præcepto habendi curam sui boni nominis; atque huic præcepto grauiter contradicit, qui non habet curam, ne incurrat infamiam de peccato lethali. Si quidem per talem ac tantam famæ & honoris iacturam incidit in magnam quandam facilitatem peccandi lethally disiecto honoris freno, quod est potentissimum ad vnumquemque in officio continendum: atque vnusquisque tenetur sub lethali ad vitandam facilitatem, vt incidat in lethale. Ergo etiam tenetur non inferre alijs tale nocumentum. Nec enim magis cuiquam licet, aut minus prohibetur minuere bona aliorum, quam sua; sed magis e contra.

Additur autem in conclusione loquendo per se; & in probatione, si nondum illud passi erant. Quia fieri potest per accidens aliquem esse in tali gradu prauæ communis existimationis constitutum, vt minimam lesionem, & facile dissimulandam, aut condonandam patiatur imputatione peccati lethalis, saltem in certo quodam genere. Quod potest esse diuersum pro diuersis quoad mores & constitutionem naturalem, & præuiam circa ipsos notitiam. Regula igitur data directè viget circa eos homines, qui non induxerunt alterationem circa se notabilem, communis eius existimationis, quæ concipitur de naturali, & plerunq̄ contingit hominum constitutione ac modo agendi. Cæteros verò eadem regula comprehendit indirectè, quatenus quantitas infamationis

eorum

eorum metienda est per æquivalētiam iacturæ nouæ ad nocumentum, quod infertur per imputationem peccati lethalis illi, qui communem eiusmodi existimationem nondum notabiliter vulnerauit ac depreffit.

Secunda conclusio; Infamatio de peccato veniali est sufficiens ad peccatum veniale loquendo per se, & inducit obligationem leuem restituendi; sequitur ex præcedenti. Quia eadem est proportio sufficientiæ huius infamationis ad peccandum leuiter, & ad obligationem leuem restituendi; quæ est infamationis de lethali ad peccandum lethalter, & ad obligationem grauem. Et insuper confirmatio adhibita conuincit id clarè. Quia alias peccans venialitèr coram alijs, eo ipso peccaret lethalter per se loquendo, quatenus indè incurreret infamiã de peccato veniali, & pateretur iacturam boni nominis circa peccatum veniale, ad quam iacturam vitandam tenetur in genere ex lege Dei.

Dicitur autem hic etiam per se loquendo. Quia per accidens fieri potest, vt nullum sit peccatum imputare alicui non solum peccatum veniale in genere, cuiusmodi imputatio nullum respectu cuiusquam peccatum est iuxta legem ordinariam; sed etiam imputare peccatum veniale talis vel talis generis determinatè, atque vt commissum tali tempore, & in talibus circumstantijs ob iacturam boni nominis, quam is iam antecederet fecerit in tali genere. Quapropter huic conclusioni applicanda est proportionaliter comparatio & consideratio, adhibita in præcedenti.

Tertia conclusio quælibet & sola alia iactura famæ & honoris in quouis genere perfectionis ac excellentiæ, siue naturalis, siue
moralis

moralis æquiualeus infamationi de peccato læthali, est sufficiens ad peccatum læthale, & ad obligationem grauem restituendi: æquiualeus verò infamationi de veniali est sufficiens ad veniale, & ad obligationem leuem. Res est clara ex dictis, quia non potest non esse eadem ratio ac æstimatione de eo quod æquiualeat, & de eo cui æquiualeat; cum ipsum non valere, fundare eandem obligationem, ac æstimationem, tollat formaliter æquiualentiam. Æquiualentia porro ista pensanda est iuxta dicta quæst. 27. quoad vim perturbandi animum, & impediendi statum mutæ beneuolentiæ & tranquillæ pacis.

Notatio 1. Quod dictum est de infamatione, & æquiualentibus infamationi; in honorationi etiam commune est. Quia licet fama & honor distinguantur inter se realiter quatenus honor occultus & purè interior est assensus bonitatis seu perfectionis & excellentiæ conuenientis alteri in aliquo genere. Exterior verò & perceptibilis ab alijs est manifestatio talis assensus verbo vel opere facta; & necessè nequaquam est, vt famam præsupponat: fama autem, prout opponitur infamiæ, & ad præsentem spectat considerationem, interior quidem est notitia honoris conuenientis alicui apud aliquè alium, præscindendo ab assensu & d' assensu; Exterior verò est eiusdem notitiæ manifestatio, & propagatio verbo vel opere facta; ac propterea necesse est, vt fama præsupponat honorem eiusdem personæ seu verè seu falsò, prout contigerit famam esse veram, vel falsam: ex quibus facile liquet quid sint infamatio & dehonoriatio tam purè negatiua quam positiua. Licet inquam fama & honor hoc modo differant inter se, & consequenter

quenter infamatio, ac dehonoriatio differant inter se eodem modo; subsunt tamen uniformiter, aut ferè eidem regulæ iam datæ. De discrimine inter famam & honorem, usque adeò breuiter conclusio, videri quàmplura possunt si placet, quæ tamen placeant difficulter, apud Cardinalem de Lugo disput. 14. sect. 1.

Notatio secunda; nocumentum paruum in ratione honoris aut famæ potest esse magnum quoad rem pecuniariam; Atque conuerso. Si enim viro nobili in medio foro violenter rapiatur flos, quem manu gerit, aut teruntius, quem habet in crumena, iactura honoris est grauis, licet pecuniaria sit exigua ac ferè nulla. Si verò de medico dicatur deficere ipsi sensum tactus in extremis digitis, iactura pecuniæ poterit esse maxima, tametsi minima sit honoris. Idem est de aulico, quem amat Princeps, & est paratus conferre illi ingenia beneficia, si apponatur illis impedimentum manifestatione defectus in se quidem exigui, maximè tamen displicentis Principi. In his autem & similibus euentibus aderit obligatio grauis reparandi damnum sub ea ratione, sub qua magnum fuerit; leuis verò sub ea ratione, sub qua fuerit leue; si quidem altera reparatio fuerit separabilis ab altera. Quod si separabile non fuerint vel absolute, vel respectiue, vtraque simul reparatio erit debita sub lethali quoad alterum directè, & indirectè quoad alterum.

Notatio 3. quo quis magis abundat honore & fama, eo magis peccatur aduersus ipsum vniuscuiusque defectus imputatione, maiorque oritur obligatio restituendi. Quia videlicet eo est maius nocumentum quod patitur infamatus, seu dehonoriatus. Ascen-

fus enim eiusdem deffectus circa duos inæqualis honoris & famæ, vtrumque redigit ad eundem in eo genere gradum, ideoque plus amittit, qui magis antecedenter excedebat eum gradum. Neque in hac materia est locus præsumptionis, qualis quæst. 31. dicitur saepe adesse in re pecuniaria de cōdonatione maioris materialiter nocuenti; tum quia præsumptio voluntatis cedentis iuri suo quoad pecunias est honorifica diuini, quæ dives est, ideoque concipitur cum aliquo eius lucro in alio genere; præsumptio verò cessionis quoad honorem, nec est honorifica, nec luerosa honorato, qua honoratus præcisè est, saltem nisi aliundè sit specialiter ordinata ad maius honoris & probitatis emolumentum: tum quia qui abundat honore, tenetur per se conseruare honorem, dum illum in alium maiorem aut æqualem non commutat, iuxta illud: *curam habet de bono nomine*: tum quia voluntas cedendi honori & famæ, dum non est circumstantionata modo dicto est nulla vt supra ostensum est in quæst. 16. Quae de causa vltra alias voluntas, & desiderium sanctorum patiendi infamiã nullatenus potest honestare actiones infamatorias aliorum aduersus ipsos. Constat igitur ex his veram esse & quo sensu vera sit absolute, & per se regula grauitatis in materia honoris & famæ constituta per infamationem de lethali, & leuitatis per infamationem de veniali.

Ad 1. Illa vicissitudo contraria regulae traditæ contingit per accidens, ideoque non est contraria eidem regulae, prout communiter accipitur atque exposita est.

Ad 2. Illa diuersitas peccatorum plus, aut minus nocentium humanae communicationi cōtraria magnitudini, malitia ipsorum

non efficit vt infamatio de minori peccato noceat magis quoad honorem, quam infamatio de maiori peccato; sed quod noceat magis quoad emolumenta alia pendentia à facilitate communicationis, & familiaritatis conueniente vnicuique respectu aliorum, iuxta dictain 2. Notatione. Vndè nihil indè habetur ad propositum. §

Superest post hæc vltimo loco explicanda quantitas circa nocumentum salutis. Intelligitur verò nomine salutis communiter non solum integritas corporis, & quid quid ad corporalem sanitatem, ac bonam eius dispositionem pertinet; sed etiam omne genus perfectionis, ac bonitatis, tum physicae tum moralis afficientis hominem intrinsecè. Videndum igitur est an damnum illatum in huiusmodi bonis animi aut corporis tale sit, vt possit ex sua natura inducere tantum doloris sensum, tantam excitare iram, & tantum afferre impedimentum mutæ benevolentiae ac paci, quantum inducere, excitare, aut afferre potest frustratio laboris diurni, subtractio stipendij correspondentis tali labori, aut imputatio peccati lethalis. Si quidem tantumdem quoad hæc valebit, erit quantitas nocumenti sufficiens ad peccatum lethale; sin minus erit insuficiens, solumque sufficiens ad veniale, dummodo patiens sit inuitus rationabiliter, & vt liquet ex dictis in hac & in duplici præcedenti quæst. Nempe nihil occurrit, quo melius, quam istiusmodi comparatione quantitas in hoc genere sufficiens & necessaria vniuersaliter determinetur. Nihil enim vnum apparet intra proprium genus, quod ita sit notum quoad quantitatem nocumenti sufficientem ac præcisè necessariam ad obligationem grauem, vt possit melius subire rationem

tionem regulæ respectu cæterorum. Ideò
visum est rem hanc ita hic concludere per
modum appendicis relicta felicioribus in-
genijs expositione magis exacta intra pro-
prium genus.

QVÆSTIO XXX.

Vtrum quantitas sufficiens ad iniu-
stitiam grauem consistat in in-
diuisibili ex parte iniustæ
agentis?

IDETVR consistere in in-
diuisibili. 1. Quia iustitia cõ-
mutatiua, ad quam pertinet
præcauere iniurias, & illatas
reparare constituit æqualite-
tem Arithmeticam inter om-
nes homines, vti expositum est quæst. 9.
Eam autem constituere minimè posset, si
quantitas sufficiens ad iniuriam grauem non
consisteret in indiuisibili ex parte agentis.
Quia is respectu cuius ea quantitas esset
maior, quam respectu alterius, non tantum-
dem pateretur ab hoc altero peccante gra-
uiter contra ipsum, quantum ipse illi alteri
noceret, dum contra eum peccaret graui-
ter. Quæ est manifesta inæqualitas.

Sed contra est. Quia vnusquisque peccat
grauiter vel leuiter prout iudicat de sua
actione. Non autem omes vniformiter iu-
dicant, sed multiplices de causa sunt varia
humana iudicia, vt in alijs rebus, ita & in-
taxanda quantitate determinata in materia
præsenti, idque euenit per se respectu to-
tius:

ius multitudinis, licet in singulis possit adesse tantum per accidens tale determinatū iudicium.

R. Videntur affirmatiuam sententiam tenere in quæst. proposita Cardinalis de Lugo, & alij communiter apud ipsum loco superioris indicato. Distinctione autem opus est. Dicendum namque est quantitatem sufficientem ad iniustitiam grauem non consistere in indiuisibili absolute, & quoad omnes vniuersim homines; consistere tamen in indiuisibili respectiue quoad singulos. scorsim homines. Explicatur & suadetur hæc assertio exemplo iusti pretij rerum vendibilium. Istud namque pretium non consistit in indiuisibili simpliciter & quoad omnes absolute, sed ex communi consensu agnoscitur summum, medium, & infimum; atque intra limites iustitiæ discrimen istud existere posse inter contrahentes communis existimatio est; idque independenter ab ignorantia inuincibilis excusatione. At si inter duos contrahentes conuenerit determinate de pretio, aut infimo, aut medio aut summo, iam pretium debitum ex iustitia consistet inter illos in indiuisibili; ita ut neuter aut plus exigere, aut minus soluere deinde possit absque iniustitia. vtcunque exiguum ac minimum id sit, penes quod quæritur excessus aut diminutio; tametsi initio vtrumuius intra certos limites licuisset. Ergo similiter in furto, aut rapina, & consequenter in restitutione admittenda est simpliciter quantitas summa, media, & infima intra limites quantitatis sufficientis ad obligationem grauem vel lenem; licet respectu vniuscuiusque determinate non detur talis latitudo eiusdem quantitatis. Ratio paritatis est; quia vt dictum est quæst. 25. ex Philosopho & D. Tho-

ma actiones iniuriosae habent rationem commutatiuam. In commutationibus autem id, in quod conuentum est, debetur in indiuisibili prout subest conuentioni; conuentio uero ipsa potest fieri diuersimode, & cum inaequalitate materiali, absque laesione iustitiae. Ergo simile quid admittendum est in actionibus iniuriosis modo dicto,

Verum quia quando commutationes sunt in uoluntariae, quales sunt omnes, quae fundantur in actione iniusta, non datur conuentio singulorum cum singulis hic & nunc determinate; & insuper is qui patitur iniuriam plerumque est ignorans eius quod agitur, necesse est ut determinatio eius quantitatis committatur saltem ut plurimum iudicio solius iniuriantis, utque is dirigatur regula illa; *quod tibi non vis, alteri ne feceris*. Per quam regulam iubentur singuli metiri ceteros ex seipsis; atque aded observare legem obligantem uniformiter difformiter; unumquemque uidelicet iuxta sensum suum.

Itaque quod quisque iudicauerit se grauius laturum ex natura rei, si ab alio subtraheretur sibi, erit quantitas, cuius subtractione ipse grauius peccabit. Hoc autem iudicium non esse uniformiter uniforme in omnibus patet; tum a posteriori, ex mirabili auctorum discrepantia superius notata quoad taxandam quantitatem grauem; tum a priori ex multiplici hominum genio atque ingenio, moribus, affectibus, latitudine & angustia cordis. Quare consequenter ad principia superius posita, & eorum fundamenta concludendum uidetur summam eam quantitatem in re pecuniaria esse laborem diurnum fossoris terrae impensum tempore aestatis; impensum tempore hiemis esse infimam quantitatem grauem; medium uero

qui temporibus intermedijs impenditur. Probatum nimirum efficaciter fuit laborem diurnum, & quæ illi æquipollent conuerti cum quantitate sufficienti ac necessaria ad læthale. Is autem labor est longior aut breuior, maioris aut minoris pretij cum morali diuersitate iuxta assignatas temporis differentias facta æstimatione solius laboris secundum se.

Inter istos igitur limites continget variare per se singulos quosque in taxanda quantitate graui; extra eosdem vero non nisi per accidens, non solum spectata natura rerum secundum se, sed etiam spectata eadem relatè ad humanum ingenium, atque ad eius vires absolute & simpliciter existentes in vno quoque homine. Facta verò in hunc modum taxatione determinata ab vno quoque ex consilio alterius vel ex proprio Marte, ad eam vnusquisque tenebitur in indiuisibili. Ideo autem labor fossoris terræ potissimum proponitur vt regula ex P. Molina & alijs, quia est præ cæteris maxime corporalis, maximèque vniformis vbiuis, idemque in sacris litteris, quarum supra mentio facta est, assumitur in exemplū. Dies porrò intelliguntur, quales sunt Romæ, vbi hæc scribuntur. Vnde ad alias regiones, in quibus est diuersitas moraliter magna temporis diurni, traduci facile poterit doctrina tradita seruata proportione quoad numerum horarum per quas ordinariè durat labor diurnus. Facile similiter est accommodare materiæ honoris, & famæ, nec non salutis quæ dicta sunt de re pecuniaria. Est enim de omnibus eadem proportionalis ratio.

Ad rationem dubitandi partis affirmatiuæ; iustitia commutatiua constituit æqualitatem

tatem Arithmeticam inter vnumquemlibet comparatum cum singulis quibusuis alijs iuxta sensum cuiusque quoad cōmutationes inuoluntarias, & iuxta cōventionem vtriusque commutantis quoad voluntarias; non verò constituit æqualitatem Arithmeticam vniformiter vniformem inter omnes vniuersim homines; neque id est possibile, etiam per se respectu conditionis humanæ, vt apparet ex dictis.

Ad rationem partis negantis: vnusquisque est expositus disparibus aliorū iudicijs, atque inde operationibus erga se, sicut cæteri sunt expositi arbitrio ipsius quoad operationes eiusdem erga cæteros. Vnde qui plus nocere poterit alicui quin peccet læthaliter, quam idem nocere ipsi possit absque peccato læthali, est expositus oppositæ computationi respectu alicuius alterius. Quapropter lex vniformis difformitatis superius exposita est absolutè æqualis respectu omnium præsertim considerando omnem vniuersim materiam iustitiæ; contingit enim latiore in vna materia esse strictiorem in alia, ideoque facta comparatione vniuersali vnusquilibet vnicuilibet euadit absolutè æqualis, vt patebit consideranti cum magna, & exacta attentione huius rei cuius examen in præsentī euaderet longius iusto, esset curiosum magis, quam vtile.

QVÆSTIO XXXI.

Utum Gravitas quantitatis consti-
stat in indivisibili, ex parte
patientis ?

IDE TVR non consistere
in indivisibili; quia gravitas
iniustitiæ pendet ex gravi-
tate nocementi inducti per
actionem iniustam. Furtum
autem scuti e.g. quod graui-
ter nocet pauperi, nequaquam grauius
nocet prædiuiti. Ergo non eadem quanti-
tas sufficit & est necessaria ad peccatum,
graue iniustitiæ respectu vtriusque. Eadem
est contraria ratio in materia honoris quia
infamatio de mendacio nihil vel leuiter
nocet infami; nocet verò grauius ei, qui est
in magno honore constitutus: & similiter
in materia salutis. Ergo in tota matetia
iustitiæ variat quantitatem conditio pa-
tientium.

R. Quæstio proposita solum proponitur
ab auctoribus circa rem pecuniariam; an
videlicet regula superius data æquè vigeat
respectu valde, & mediocriter diuitum; nec
non & pauperum; eademq. Arithmeticè qua-
ntitas debeat sub lethali nõ auferri, aut ab-
lata restitui habenti maximas, & mediocres
diuitias, nec non ei qui non est diues? an
verò debeat esse eadem tantum Geome-
tricè; vt sit eadem distantia quantitatis,
quã peccatur lethalius aduersus valde di-
uitem, à quantitate, qua peccatur lethali-
ter

ter aduersus mediocriter diuitem; quæ est inter eorum diuitias. Communior auctorû sententia est non esse eandem Arithmetice quantitatem respectu omnium, sed proportionalem modo dicto, idque censet indubitatum Cardinalis de Lugo disp. 6. sect. 2. Fundamentum est ratio dubitandi modo propoſita.

Verum hæc opinio saluâ auctorum reuerentiâ, quæ illis debetur maxima præfertim in re morali pendenti à prudenti arbitrio, videtur valdè difficilis tum ad hominem tum simpliciter. Ad hominem quidem quoad duo; quorum alterum est ratio illa dubitandi qua vnicè nituntur; alterum est quod iidem auctores docent dari nihilominus quantitatem quandam sufficientem ad lethale respectu carnis; eandemque necessariam respectu plurium inter se inæqualium quoad diuitias, tametsi notabilissimè inæquales sint.

Quod ad rationem illam attinet vel indigentia consideratur quoad ea præcisè quæ sunt necessaria ad commodam conseruationem vitæ; vel quoad ea etiam quæ sunt necessaria ad splendorem, & delicias aliosque fines. Si primum, nullum nocuumentum illatum erit, ideoque nullum committetur peccatum iniustitiæ aduersus prædiuites, si relictis, quæ sufficiunt ad commodam conseruationem vitæ, surripiantur cætera omnia. Si secundum, nullum erit discrimen nocuumenti respectu magis, & minus diuitis: Certè quod erit necessarium ad maiores delicias, maioremue splendorem, & sic de alijs finibus minoris, & maioris, eripietur cum minori peccato. Quæ sunt absurda.

Iam quoad quantitatem sufficientem respectu

specu cuiuslibet; simulque complectentem
 indiscriminatim plures inæqualiter diuites
 committitur manifesta inconsequentia.
 Quia eadem est differentia facultatum in-
 ter potentissimum habentem tot miliones
 annuos, quot habet millenarios mercator
 ditissimus; quæ est inter hunc, & habentem
 totidem centenarios; & sic de cæteris si-
 militer; & consequenter non redigetur in
 statum miserum potentissimus Princeps, nisi
 per ablationem quantitatis centuplo, aut
 etiam millecuplo maioris, quam sit ea
 quantitas, cuius ablatione redigetur in
 similem statum mercator ditissimus, & sic
 de cæteris; eademque est ratio de eadem
 quantitate sæpius, aut non tam sæpè sub-
 lata, omnisque alia eiusmodi comparatio
 incommodorum, ad quæ recurrit Cardina-
 les de Lugo, euadet semper similiter pro-
 portionata. Ergo vel est statuenda vna
 determinatè quantitas pro omnibus indi-
 scriminatim, vel nulla est admittenda vni-
 formis regula aliquorum inæqualiter diuitum;
 sed omninò proportionata cuiusque diui-
 tibus, incipiendo a quantitate respiciente
 pauperrimum vsque ad ditissimum omnium
 in orbem terrarum. Hoc autem postremum
 nemo admittit, & sanè merito.

Eadem difficultas absolute ostenditur,
 prætermisso vitioso affectu auaritiæ, qui sæ-
 pè crescit, quo magis diuitiæ crescunt; vnde
 resultat sensus ingens parui etiam no-
 cumenti, quorum iam ante aduertimus nul-
 lum habere rationem quod ad iustitiam at-
 tinet. Ostenditur inquam aliunde. Primò,
 quia vt infra dicemus ex communi sensu
 iuxta primam rerum diuisionem, & primæ-
 ua iura gentium nemini licet, vt fiat ditior
 alijs, quin plus ipsdem contulerit in bonum
 publi-

publicum vel per se ipsum, vel per eum, à quo primum transmissæ sunt diuitiæ ad eundem cum eodem iure. Æquum autem est leges indemnitatis ac restitutionis non minus fauere in quantitate æquali magis bene merito de Republica. Nequè verò iniquè diues est punibilis, aut tractabilis vt iniquus priuata auctoritate.

Deindè sequeretur commutationem alias æqualem, & iustam firei inæqualem & iniustam commutantibus inuicem ditissimo, & non ita diuite. Quia quod transmitteretur in ditissimum, eo ipso redderetur facilius, & cum minori onere auferibile per furtum, aut rapinam, ac proindè minus æstimabile. Vt potò magis expositum periculo omissionis; & è conuerso. Vnde ditior dum vellet emere deberet dare minus pretium, & maius qui non esset ita diues, vtroque inuicè contrahente.

Tertiò. Quo quisque est ditior, eo magis est expositus furto; & rapinæ cæteris paribus, expectata tota collectione bonorum, vtpote patentium latius, & obuiorum ad plurium manus. Ergo si simul esset minus protectus per leges quoad æqualem quantitatem, esset plane deterioris conditionis, quam minus diues; nec esset vterque æque dilectus Reipublicæ.

Præterea qui sunt potentissimi, ac ditissimi habent, certè possunt habere præstantissimos fines proximos diuitiarum; vt tueri patriam tempore belli; eidem subuenire tempore famis, propagare religionem; erigere, & ornare templa, & similia proportionaliter: atque potestas proxima ad hos fines est valde æstimabilis, consequenter qualibet eius diminutio potest perturbare animum, & dissoluere beneuolentiam, ac

tranquillitatē pacis eodem prorsus modo, quo æqualis diminutio, seu diminutio quoad equalē partē potestatis proximę ad finē minus præstantē, qui est proprius minus diuitis, id ipsum præstare potest. Patet igitur ditissimum posse rationabiliter æque affici ad æqualem quantitatem rei pecuniarię, & non minus ægre ferre eius ablationem, quam possit minus diues, & utcumque opum tenuis sine videlicet, ac potentia proportionaliter præstantiori ac uente affectum erga singulas partes, quantum posset eundem tepefacere similibus abundantia. Dicitur autem est supra inde sumi mensuram quantitatis sufficientis ad lethale.

Denique, qui iustē & honestē acquirit aliquid de nouo, non fit propterea deterioris conditionis quoad ea, quę prius habebat. Nihil enim peccauit, nec demeruit fauorem legislatoris, imo meruit illum magis, si quidem ditescere nemo iuste potest, nisi promouendo bonum commune aliqua sua operatione honesta, ut suppositum est supra & infra ostendetur. Fieret autem deterioris conditionis etiam quoad bona prius habita, si eo ipso posset eripi aliqua pars illorum, cū minori difficultate, & onere lædentis; & quidem minori prope infinitē, quam posset ante nouam acquisitionem. Tanta nimirum differentia est peccandi lethaliter & peccandi tantum venialiter attempta natura rei secundum se.

Rationes istę videntur profecto efficaces; neque verò est contemnenda auctoritas in contrarium, quę initio præmissa est. Suppetit autem idonea distinctio, qua vtrisque satisfiat. Dicendum primò est eandem quantitatem esse sufficien-

ram, & necessariam ad peccatum lethale, respectu omnium, seu minus diuitem nulla facta suppositione voluntatis, qua quis cedat iuri suo, aut præsumptionis satisfundæ de tali voluntate. Hoc omninò euincunt argumenta nuper proposita, nec quidquam euincit in contrarium ratio illa vnica dubitandi. Quia ditior habet tantum ius ad cõmoda maiora, & fines prestantiores, & ad potentiam proximam verorumque; quantũ habet minus diues ad minora, & minus præstantes, eorumque potentiam proximam, vt liquet ex dictis. Magnitudo autem nocu-menti prout consideratur in ordine ad iustitiam pendet ex magnitudine iuris læsi. Aliæ namque considerationes, & mensuræ nocu-menti pertinent ad charitatem, misericordiam & similes virtutes.

Dicendum rursus est facilius, & in pluribus circumstantijs præsumi voluntatem ditioris, quam minus diuitis cedentem iuri suo quoad quantitatem absolutè sufficientem ad lethale, & quoad maiorem quantitatem quo diuitiæ fuerint maiores, & quò res determinatæ, circa quas versatur actio iniusta, sunt minus conferentes minusque applicabiles proximè vel remotè ad fines præstantiores supra descriptos. Facilius namque & pluries contemnuntur, ac ceduntur alijs quæ sunt minus necessaria ad conseruationem simpliciter vel ad commodam conseruationem indiuidui, quam quæ sunt necessaria ad alios fines atque ob hunc usum inter alios sunt æstimabiles diuitiæ; idque est verum semper proportionè seruata inter quosuis magis, & minus diuites, & quoad maiorè, minoremq; necessitatem sub eadem finitũ comparatione. Hinc enim proficiuntur donationes faciliores, & plures, ac maiores

ditios

ditiorum, atque facillimæ plurimæ, & maxi-
 mæ ditissimorum, si comparentur cæteris
 paribus, cum ijs qui sunt minus diuites.
 Quia verò voluntas præsumpta sufficit ad
 excusandum à peccato, & obligatione re-
 stituendi, vt infra dicetur ac exponetur.
 Fit planè, vt sæpè sit necessaria maior
 quantitas ad peccandum lethaliter per in-
 iustitiam exercitam aduersus magis diuitē,
 quam per iniustitiam materialiter æqualem
 exercitam aduersus minus diuitem.

Pronum porro est suspicari auctores su-
 perius indicatos confudisse, quod sæpè ac-
 cidit, & facile est vt eueniat, cum eo quod
 semper, & ex natura rei verum est; cuius-
 modi confusionem esse facilem, & multis
 obrepere notauit alicubi Philosophus, &
 frequens experientia doceet. Quia verò fun-
 damentū talis præsumptionis nō datur sem-
 per, nec vniformiter apud homines etiam
 ditissimos, nec æqualiter circa omnium re-
 rum genera, & pro omni tempore ac cir-
 cumstantijs, obseruanda erunt diligenter.
 pro præxi huius conclusionis quæ infra di-
 centur de voluntate præsumpta. Ad
 rationem dubitandi iam nuper di-
 ctum est. Et ea quæ addun-
 tur satis superque
 patet ex dictis.

quæst.
 29.

QVÆSTIO XXXII.

Vtrum ex peccato veniali iniustitiæ
resultare possit grauis obliga-
tio restituendi?

IDETVR numquam id ac-
cidere posse. Quia ad eandē
virtutem pertinet non læde-
re iniuste; & reparare læ-
sionem iniustam; & obliga-
tio ad vtramque fundatur in
eodem iure patientis iniustitiam; ac proin-
dē vtrumque opus subest eidem regulæ ex
parte agentis & patientis. Ergo fieri non
potest vt læsio sit venialiter peccaminosa,
& eius nihilominus non reparatio sit pec-
caminosa lethaliter, vtque teneatur ad re-
stituendum sub lethali, qui ad id tenetur
ratione solius peccati iniustitiæ quod ve-
niale tantum fuerit.

R. Explicata quantitate rei explicanda
iam est quantitas culpæ. Quod pertinet ad
examen solius restitutionis, quæ debetur
ratione iniustæ acceptionis, quatenus dif-
fert ab ea, quæ debetur ratione rei accep-
tæ, tamen si accepta fuerit absque vlla culpa.
Videndum itaque est, quænam nocentis cul-
pa obliget ad reparandum damnum iniuste
illatum, tamen si res ablata non extet nec
in se, nec in suo effectu, aut quasi effectu.
Dictum nimirum est quæst. 24. hoc vnum
esse specialiter propriū acceptionis iniustæ.

Certum est peccatum lethale esse suffi-
ciens ad obligationem grauem restituendis;
nec est minus certum si peccatum sit venia-
le solum ex parte materiæ ad solam suffi-

cere

cere obligationem restituendi sub veniali. Dicitur namq. est q. 25. in casu nocumēti iniuste illati dari contractum cōmutationis inter damnificantem, & damnificatū ex quo damnificans manet obligatus ad reparandū damnum; si quidem contractus sit validus. Certum autem est validitati contractus nihil obesse paruitatem materiæ; nec est minus certum libertatem sufficientem ad lethale, sufficere ad valorem contractus ex genere suo. Difficultas igitur est; an quando materia nocumēti est in se grauis; & nihilominus peccatum nocentis est leue, ex defectu deliberationis resultet obligatio grauis, aut saltem leuis reparandi damnum.

Dicendum est ex communi, nullam inde resultare obligationem restituendi. Suadetur primo, quia homines vel mediocriter cordati, ac prudentes non dissolunt amicitias, nec perturbantur ira, aut dissensionem tranquillæ paci contrariam concipiunt propter offensas ex defectu deliberationis veniales in vlla materia. Et quidem merito, quia in actibus venialibus ex defectu deliberationis præualet is defectus ei, quod in tali actu adest deliberationis; præualet verò quasi infinitè, cum de mortali faciat veniale, ideoque perinde potius æstimantur atq. si nihil prorsus deliberationis, nullaque culpa intercessisset; & damnū cōputatur perinde, atque si fuisset omninò fortuitum.

Probatur deinde, quia deliberatio ex sua ratione insufficientis ad lethale, est etiam insufficientis ad valorem contractuum ex communi, & recepta auctorum sententia. Obligatio autē restituēdi provenit ex contractu cōmutationis vt dictum est. Ergo deliberatio insufficientis ad lethale, eo

ipso est insufficientis ad inducendam aliquam obligationem restituendi. Confirmatur quia peccatum iniustitiæ, est lethale ex genere suo, vt constat ex disp. 17. Ergo defectus deliberationis auferens ex sua ratione formaliter actioni iniustæ hoc, quod ipsi est essentialiale ex genere suo, sufficiet non minus, quin & multo magis ad auferendam proprietatem istam actionis iniustæ, vt relinquat post se onus reparandi nocumentum; si quidem hæc proprietas est separabilis, ab illa alijs etiam de causis, vt infra dicetur.

Accedit fore inæqualem conditionem lædenti, & læsi, si ex nocumento non satis deliberato resultaret obligatio aliqua restituendi. Quia qui læsit teneretur ad sustinendum cum deliberatione perfecta nocumentum materialiter æquale; nocumēto alterius non satis deliberato; & ob delectationem, vix perceptam teneretur ad sustinendum dolorem, qualis consequitur ad perfectam deliberationem iacturæ; hoc est ad dolorem non modo multo maiorem delectatione intra eandem speciem; sed etiam genere diuersum. Quæ inæqualitas est contra rationem iustitiæ & inducit nullitatem contractus.

Difficultatem facessit aduersus hæc, quod ex paruis læsionibus plenè deliberatis, & sæpè repetitis resultare potest obligatio grauis restituendi siue vnus vni, siue vnus pluribus, siue plures vni nocuerint; idque etiã si, quod fieri potest, totum nocumentum illatū fuerit nullo interueniente peccato lethali, vel ob ignorantiam inuincibilem existentē in vnoquoque lædente de læsionibus cæterorum; vel ob defectum cooperationis respectu cæterorum; vel ob inaduertentiam actualem priorum læsionum; dum committerentur posteriores. Alias enim posset ac-

videre, vt inferretur proximo cum perfecta deliberatione ingens nocumentum centum v.g. millium aureorum, similiterque in honore & salute absque vilo onere restituendi; quod non est dicendum, neque vllus vnquam ausus est dicere in omnibus vniuersim propositis casibus. Quod autem peccatum lædenti sit veniale, vel ex defectu deliberationis, vel ex defectu alicuius aduertentiæ actualis, aut cognitionis circa aliquid aliud distinctum ab actione præsentis, nihil interesse videtur. Quæ enim perinde se habent ad venialitatem, vel grauitatem iniustitiæ, perinde quoque se habeant necesse est in ordine ad leuitatem vel grauitatem obligationis restituendi; cum sit eadē prorsus obligatio reparandi damni iam illati, & non inferendi damnum. Ergo leuitas peccati iniustitiæ proueniens ex defectu deliberationis non excusat saltē semper, ac necessario ab obligatione graui restituendi.

Pro dissoluenda ista difficultate, & ijs omnibus exactè exponendis ac determinandis, quæ tanguntur in ipsa agnoscendum, imprimis est ab omnibus magnum discrimen quoad concitandam iram, & perturbandam mutuam pacem inter peccatum iniustitiæ leue ex defectu deliberationis, & id quod leue quidem est, sed cum perfecta deliberatione commissum est. Plus enim mouet ad iram si quis cum perfecta deliberatione eripiat ab aliquo vnum iulium; aut eum dicat non admodum prudentem, aut pugno percutiat, quam si semisomnis aut semiebrius comburat segetes in magna copia, appellet fatuum, aut mutillet. Dictum autem est supra quæst. 27. iniustitiam, & obligationem restituendi mensurandam esse ex vi concitandi iram, & perturbandi pacem, si non fiat

fiat restitutio, aut fiat iniuria. Nulla igitur est consequentiæ ratio in difficultate modo proposita, idque facile conijcere quisque potest à priori ex fundamentis prius positis.

Consideranda deinde sunt singula seorsim, quæ assumuntur in antecedente. Continent enim difficultates diuersas, nec pendentes ab eadem penitus ratione. Primum itaque, si vnus vni per minutas læsiones sæpè repetitas & moraliter vnitas inferat graue demum nocumentum, & admodum ægrè ferendum à patiente; tenetur sub lethali ad restituendum tametsi non peccauerit lethaliter. Tenetur verò ex contractu simpliciter inuoluntario actualiter hic & nunc; valido tamen per mutuum absolutum lædenti, & læsi consensum ex suppositione eiusmodi læsionum cum plena circa singulas deliberatione. Qui enim sic lædit, habet, quoties lædit, voluntatem superaddendi omni suæ anteriori obligationi esga patientem eam, quæ consurgit ex noua læsione. Undè cum accedit ad nouam læsionem, qua ultimo completur grauitas nocumenti, & qua proinde grauitèr peccaret, si meminisset actualiter læsionum antecedentium, habet voluntatem superaddendi sibi obligationem ultra omnes obligationes præcedentes, eaque illis superaddita imponit sibi obligationem grauem restituendi. Nempe imponit obligationem reparandi nocumentum graue conceptam, & acceptatam cū perfecta deliberatione, & quantum fert materia contractus.

Explicatur hoc, & confirmatur exemplo paruorum promissionum. Quia si quis sæpius promittat Iulium alio atque alio tempore, & cum diuersa occasione, atque mo-

tuo promittendi in memor priorum promissionum, dum facit posteriores promissiones; tenetur proculdubio sub lethali ad adimplentem illarum, cum ventum fuerit ad magnam summam pecuniæ promissæ. Quod non alia profecto de causa verum est, quam quia quoties promittit de nouo, vult nouam sibi obligationem adijcere erga promissar. ù ultra omnem obligationem antecedentem. Si enim non haberet voluntatem adijcendi nouam obligationem, sed solum renouandi obligationem præcedentem, post quamlibet nouarum promissionum multitudinem, deberet solum illum iulum, ad quem se obligauit per primam promissionem. Similiter ergo contingit in præsentibus. Constitit nimirum superius dari eiusmodi contractum vltro citroque acceptatum in omni actu iniustitiæ; & patet eum esse validum quando adest perfecta deliberatio. Peccatum itaque veniale iniustitiæ, tunc solum inducit obligationem grauem restituendi, cum includit in se contractum validum reddendi quantitatem notabilem, seu sufficientem quantum est de se ad peccatum lethale. Vnde nihil deducitur pro simili obligatione ex contractu contento in peccato, quod est veniale ob defectum deliberationis. Quia hic defectus impedit valorem contractus, quoad vltimum eius complementum, quod adijcit voluntas iniusta nocendi. Pro intelligentia porro huiusmodi contractus, eiusque inuitabilitate quoad omnes, & singulas partes respectu lædentis iniuste, obseruanda sunt diligenter, quæ dicta sunt in illa quæst. 25.

Eadem ferè ratione contrahit obligationem grauem restituendi, qui per leues singulorum ciuium lesiones spoliatur communitatem quantitate notabili; ex. g. qui vendendo vi-

num aut triticum aufert singulis eumentibus ex mensura æstimationem oboli, atque inde congerit triginta aut centum scuta ultra iustum pretium; aut componit libellum infamantem leuiter singulos communitatis, sed eo genere infamiæ, qua serpente per singulos absque vlla exceptione, cõmunitas reddatur notabiliter contemptibilis, aut minus æstimabilis quam esset antea; aut simile quid perpetrat in negotio salutis, ij inquam contrahunt obligationem grauem restituendi, tametsi quod, difficillimum est, vt accidat, nec ab initio conceperint propositum inferendi eo modo nocumentum notabile communitati; neque dum exequuntur posteriores læsiones leues, quibus nocumentum completur in ratione grauis ac notabilis, meminere priorum læsionum, nec de illis duritauerint, ideoq; numquam lethalter peccauerint; dummodo in singulis læsionibus, aut erga singulos peccauerint venialiter cõplena deliberatione. Probatur eadem ratione, quæ adhibita est pro euentu præcedenti. Nam qui lædunt hoc pacto, habent quoties lædunt voluntatem superaddendi nouam obligationem omni suæ anteriori obligationi erga communitatem, ideoque cum postremo peccant, consentiunt obligationi circa materiam grauem, quantum ea materia est capax. Est verò capax eo ipso obligationis sub lethali; atque hæc obligatio contrahitur valide, & acceptatur, vt liquet ex eadem qua est 25.

Mirum itaque non est, si etiam in hoc posteriori euentu consurgat obligatio grauis restituendi ex solo peccato veniali plene deliberato; tametsi talis obligatio resultare non possit ex vilo peccato, quod est veniale ex defectu, deliberationis, quandoquidem illud

illud peccatum continet in se contractum, & validum de re graui; istud verò inuolidum. Apparet igitur clarè quantum intersit quò ad istos duos casus inter venialitatem iniustitiæ prouenientem ex solo defectu deliberationis sufficientis ad lethale, & venialitatem aliundè prouenientem; & quænam sit ratio discriminis à priori inter vtrunquè, hoc extremum quoad obligationē restituendi; nec perindè se habere quoad istam in genere, quæcumque perindè se habet quoad illam in genere;

Obseruandum autem est circa istum posteriorem euentum vnus leuiter lædenti singulos communitatis, & indè grauiter ipsam communitatem, quantitatem nocimenti debere esse multo maiorem quam si vnus vni noceret. Quia vt plurimum & per se, plus afficiuntur hominès erga propria, quàm erga communia, & magis perturbantur ac mouentur ad iram nocimento æquali proprio, quam communitatis. Quapropter quantitas nocimenti illati communitati modo dicto sufficiens ad inducendam obligationē grauem restituendi, oportebit, vt sit tanta, quanta sufficit, ad commouendum & excitandum tantumdem ad iram communitatem, & singulos in illa contentos prout contentos in illa, quantum vnusquisque commouetur, & excitatur quantitate nocimenti proprii, & particularis, quam superius dictum est sufficere ad peccatum lethale respectu cuiusque seorsim sumpti. Quod si ij quorum singuli leuiter læduntur, nulla societatis colligatione sunt specialiter inuicem coniuncti, sed ita affecti: vt nullus doloris & iræ sensus, aut vix vllus tangat singulos de nocimento cæterorum; & hoc nocimentum tale sit, vt indè non resultet aliud rursus

nocumentum graue aduersus personam determinatam, vel aduersus alios societate civili specialiter coniunctos; nulla aut vix vlla quantitas damni inde consurgens sufficit ad peccatum lethale, aut ad grauem obligationem restituendi. Quia eo ipso cessat ratio grauis iniustitiæ supra explicata ex D. Thoma quæst. 27. Vnde pro hoc euentu approbata venit opinio vniuersaliter asserta ab Angelo Medina, & Nauarra, atque vniuersaliter reprobari tanquam improbabilis à cæteris cum de Lugo disp. 16. sect. 3. nu. 48. cum tamen neque hanc censuram mereatur pro isto postremo euentu, nec illam approbationem nisi pro eodem. Verum tales euentus prout hic propositus est videtur moraliter impossibilis. Certè exempla abominationis diuinæ aduersus lædentes per paruas læsiones adhibentur prouerb. 11. & Deuter. 25. solum in statera dolosa & ponderibus diuersis, quorum vsus complectitur, vt patet etiam directe conciuēs lædentes, vel saltem eos, qui inter se tales sunt. Videatur Cardinalis cum istiusmodi obseruatione ac distinctione.

Vltimus euentus indicatus in difficultate, de cuius expositione agitur, de pluribus nocentibus vni seu personæ, seu communitati dupliciter contingere potest. Primo ita vt omnes communi consilio iuferant nocumentum magnum iuuantibus singulis reliquos, impellentibus consilio, nutu, aut exemplo; vel reddentibus seu absolutè, seu magis inimpedibiles eosdem à concursu simultaneo ad nocendum, tametsi singuli exiguum nocumentum per se ipsos immediate exequantur. Et tunc omnes & singuli lethaliter peccant tenenturque ad reparandum totum damnum in defectum cæterorum. Quia tunc
singuli

singuli sunt causa totius damni totalitate & effectus, licet non totalitate causæ. Vnde ex hoc modo lædendi nulla est difficultas pro re præsentis, neque est vlla apparentia paritatis pro calu indeliberationis. Fieri secundo potest: vt nullus seorsim & secundum se leuiter nocentium habeat notitiam similiu læsionum, quas cæteri exequuntur; vel ita se gerat vnusquisque, tametsi habeat eã notitiam, vt nullo ex dictis modo, vel etiã aliquo alio æquialenti cæteris coöperetur formaliter, sed tantum pure materialiter, & per accidens: vt si aliqua multitudo iniquè devastante vineam Caij, aliquis alius furetur obolum in domo eiusdem, vel racemum; ex alia eiusdem vinea. Et si quidem hoc modo res euenerit, non tenetur sub lethali ad restitutionem, qui sic executus est paruam læsionem. Quæ est communior auctorum sententia quam docet Cardinalis de Lugo, & multipliciter suadet ab incommodis oppositæ opinionis; quam tamen tradunt non pauci, nec ignobiles auctores apud eundem vbi supra.

Ratio à priori quoad vtramque partem huius resolutionis reddēs discrimen itidem à priori inter illas est. Quia vnusquisque iniuste lædens alterum eo modo paciscitur cum illo de reparando damno, quo modo damnum infert, vt colligitur ex sæpè citatâ quæst. 25, vt pote ex qua hæc omnia pendēt. Igitur qui damnum infert inita cum reliquis nocentibus societate nociua, eo ipso cōsentit communi obligationi ad reparandum totum damnum à se simul cum cæteris illatū. Voluntas enim sese inuicem iuuandi, indiuisim est voluntas sese inuicem implicandi obligatione reparandi totum nocumētum; perinde omnino, atque si omnes & singuli nocentes

entes dicerent patienti; nos tibi totū istud nocumentum reparabimus; atq; patiens cōfentiret in totum nocumentum, sub ea conditione; aut certē absque isto consensu in nocumentum, vti semper accidit respectu iniuste nocentium, acceptaret promissionē reparationis. At qui nocet, quando alij nocent, aut postquam illi noeuere, seu ad nocendum sunt parati nulla; cum illis inita societate, nullaque facta conuentione nociuam cum iisdem, nullatenus consentit obligationē reparandi totum damnum. Quia nullum celebrat contractum reparationis sibi & cæteris nocentibus communem cum patiente damnum; sed perindē omninō se habet atq; si cæteris paciscentibus expressē, & in particulari de magna quantitate, ipse seorsim pacisceretur de solo obolo, vel racemo, siue conscius, siue non conscius, paci per alios initi. Patet igitur ex neutro modo nocendi peccando venialiter cum plena deliberatione quidquam inferri posse pro simili obligationi graui ex peccato veniali ob defectum deliberationis, atque consurgere posse grauem obligationem restituendi ex peccato veniali iniustitiæ si hoc insuper contineat consensum, vel implicitum, vel explicitum, in talem obligationem.

Supereſt tamen adhuc alia difficultas eodem pertinens, & egens explicationis peculiaris. Videtur nimirum oriri sæpè obligationem non solum leuem, sed etiam grauem restituendi ex culpa leui, imò & leuissima, idque non vi contractus tantum, aut officij atque consilij, de quibus apparet in vtroque iure ita expressē dispositum esse, sed etiam seclusis his circumstantijs, vt colligitur ex capite vltimo de iniurijs, vbi Gregorius IX. dicit imperitiam, & negligentiam non excusare.

(a repa-

(à réparatione videlicet damni dati) *sed solum nihil de contingentibus omisisse*. Quæ profecto est diligētia opposita culpæ leuissimæ. Culpa autem leuis, & leuissima non sufficiūt ad peccatum lethale. Ergo absque peccato lethali, datur grauis obligatio restituendi, neque id omne excusat ab hac obligatione, quod excusat ab eo peccato, tametsi eæ circumstantiæ non interuenerint, quæ in superiori discursu ponderatæ sunt pro consensu grauius obligati in obligationem grauem.

Pro intelligentia huius textus exponēdæ in primis sunt culpa lata, leuis, & leuissima. Culpa lata cōmuniter definitur omissio eius diligentia, & circumspectionis, quam plerūque homines eiusdem conditionis adhibere solent; vt si liber commodatus foris antè ostium relinquatur. Culpa leuis est omissio eius diligentia & circumspectionis, quam diligentiores illius artis & professionis adhibere solent; idest qualis plerumque non adhibetur. Leuissima verò culpa est omissio eius diligentia, quam non nisi diligentissimi, & prudentissimi adhibere solent; idest qualis non adhibetur nisi admodum rarò. Potest hoc ipsum paulo aliter exponi in hunc modum. Culpa lata est omissio eius diligentia, ad quam omissionem, plerumque, ac ferè semper consequitur damnum, seu interitus rei: nec prudenter sperari potest consecuturū non esse. Culpa leuis est omissio, ad quam non ita frequenter consequitur damnum, seu interitus rei; atque prudenter sperari potest, licet cum aliquo timore consecuturū non esse. Leuissima culpa est omissio, ad quam rarissimè cōsequitur damnum, seu interitus, nec prudenter timeri potest consecuturum esse. Verum standum potius est, prioribus expositionibus ac vocibus;

quæ videlicet subintelliguntur apud omnes auctores, dum nominant triplex istud culpæ genus.

Observandum deindè est, cum Cardinali de Lugo, eandem omissionem, quæ in vna materia, & respectu vnus personæ obligatæ ad diligentiam adhibendam est culpa levis aut etiam leuissima; in alia & respectu alterius esse latam; nec easdem omissiones pro omnibus rebus, & personis pertinere ad eundem culpæ gradum ac genus, Quia prudentes, & prudentissimi homines pro diuersitate rerum, & status sui diuersam diligentiam, & circumspectionem adhibere solent. Nec enim eadem diligentia custodiuntur à prudentibus gemmæ, & globuli vitrei, sed ommissio diligentia quæ pro custodia vitri esset levis culpa, pro custodia gemmæ esset culpa lata, & sic de alijs eiusmodi. Et quidem pro culpa Theologica, & foro interiori obseruandum omninò est istud rerum, & personarum discrimen. Constat enim non leuiter peccaturum esse qui non adhiberet maiorem circumspectionem, ac diligentiam, quando adest periculum occidendi hominem, quam quæ sufficit ne peccet, quando adest periculum occidendi canem, aut equum alienum. Pro culpa igitur Theologica graui, aut leui ponderandæ sunt necessario conditiones personarum, & rerum.

At Iuristæ pro culpa iuridica, & foro externo non obseruant vsque adeò istas differentias, sed eandem omissionem, dicunt culpam seu latam, seu leuem, seu leuissimam circa quamlibet rem, & relatè ad personas cuiuslibet promiscuè conditionis. Vnde dicere solent commodatarium ex.g. si contractus cedat in commodum domini teneri ad restitutionem solum ex culpa lata; si in
com-

commodum folius commodatarij teneri etiam ex culpa leuiffima; fi in commodum, vtriusque commodantis fcilicet, & commodatarij teneri ex culpa lata, & leui; non verò ex culpa leuiffima, & fic de fimilibus iuxta legum ciuilium difpofitionem pro foro externo.

Dicendum iam eft ad difficultatem propofitam. Vbi omiffio diligentia vacat culpa lethali, ideoque non datur culpa lata refpectiua; hoc eft fpectata rei & perfonæ conditione; nunquam datur obligatio grauis reftituendi, nifi forte ob repetitum fapè peccatum veniale plenè deliberatum iuxta dicta circa difficultatem præcedentem, aut ob contractum validum quo quis implicite vel explicite fe obligauerit fpecialiter ad præftandam summam diligentiam, & ad reparandum damnum ex culpa etiam leuiffima fecutum. Quæ duæ exceptiones ab omnibus admittuntur. Prior quidem de peccato veniali fapè repetito ob ea quæ fuperius dicta funt, circa prædictam anteriorem difficultatem. Posterior verò de contractu fpeciali, quia per contractum fpecialè potest quis fe obligare valide, prout libet, ad reparandum damnum etiam purè fortuitum, & eueniens abfque vlla prorfus culpa, feu Theologica, feu legali.

His igitur prætermiffis fuadetur affumptum. Quia omnis obligatio reftituendi ducit originem ab hominum mutua inter fe conventionem vniuerfali, vt fapè dictum eft ex doct^{na} quæft 25. confirmanda vltèrius infra. Fieri autem non potuit, vt omnes in hoc vniuerfaliter conuenirent, vt ex vnicò peccato veniali refultaret grauis obligatio reftituendi. Quia peccatum veniale eft de genere malorum moraliter inuitabiliū.

& quilibet facillimè incidit specialiter in illud, quod in omissione diligentiae consistit. Diligentia namque contraria requirit attentissimam plurimarum circumstantiarum observationem, & præcautionem. Restitutio è conuerso, quæ est materia obligationis grauis, est opus difficile ac arduum, cuius grauamen plerisque homines male vexat, Non potest autem omnibus hominibus vniuersaliter, ac vniiformiter placere, vt sit facilè, ac penè ineuitabile incidere in obligationem vsque adeò grauantem, & cui difficillimè satisfiat; maximè cum ex eiusmodi obligatione vniuersali prouentura minimè foret vnicuique spes indemnitate in bonis suis, æqualis periculo magni grauaminis. quandoquidem posita etiam eiusmodi obligatione adhuc peccatum veniale negligentiae foret vitatum difficilè, & restitutio itidem difficilis. Quotus autem quisque est, qui velit spem coniunctam cum periculo valde præponderanti? connaturalius igitur fuit, & conuenientius, vt omnes in eam voluntatem conuenirent, qua reputarent, tanquam malum purè fortuitum, quod ex veniali omissione, diligentiae processisset in materia graui. Facilius nimirum est patientem esse in tolerando damno proprio adueniente extrinsecus per leuem alterius iniuriam; quam diligentem esse in reparando damno alieno ex bonis proprijs.

Quapropter in capite illo vltimo de iniurijs nomine imperitiæ, & negligentiae intelligitur peccatum lethale, vt asserunt Lessius, & alij. Nec nomine contingentium intelligitur indiscriminatim quiduis absolute possibile euenire, sed quod frequenter contingit. Id quod vltra datam rationem

uniuersalē, hoc specialiter persuadet quod suggerit ibidem Pontifex: *scire debuisti ex facto tuo iniuriam uersimiliter posse contingere.* Nec minori cum fundamento subintelligitur culpa lethalis in Can. *Consulisti* 2. quæst. 4. ubi agitur de homicidio parentum collocantium secum in lecto filios tenellos, unde eorum suffocatio, ac oppressio facile consequatur. Iam leges ciuiles præcipientes in nonnullis casibus reparationē damni secuti ex culpa leui, aut etiam leuissima, vel sunt accipiendæ, ut uult Cardinalis de Lugo, de culpa absolute quidem leui, aut leuissima, sed quæ respectiue sit culpa lata, & coincidat cum peccato lethali; vel potius dicendum est cum Soto, Lellio, & alijs eas leges non obligare in conscientia ante iudicis sententiam; idque eadem fere ratione, qua idem in simili dictum est quæst. 26.

Adde fieri non posse, ut omissio diligentia in re graui, & capaci quantum est de se grauis obligationis, sit uenialiter tantum peccaminosa, nisi ex defectu deliberationis sufficientis quantum est de se ad lethale. Si enim sufficienter aduerta, ex tua diligentia omissione graue nocumentum imminere proximo, teque teneri ad eam diligentiam peccas utique lethaliter eam omitendo. Absurdum namque est d. cere te non nisi leuiter offendere proximum ea diligentia, ad quam ille habebat ius, omissione perfecte deliberata, quæ ipsi creat iacturam centum millium aureorum, aut regni. Si autem desit deliberatio sufficiens ex te ad lethale, est ille ipse casus de quo ab initio disputatur, ideoque nulla in auctoritatibus propositis adducitur difficultas specialis. Concluditur igitur postremo nunquam

ex.

ex peccato veniali iniustitiæ resultare, & posse obligationem grauem restituendi, nisi actus quo peccatur consentiat cum plena deliberatione in obligationem grauem; posse vero si in illam ita consentiat modo superius explicato.

Vnde patet ad rationem dubitandi quia licet obligatio non nocendi, & obligatio reparandi damnum spectent ad eandem virtutem, & pendeant ex eodem iure; potest tamen variari obligatio ex voluntate nocentis imponentis sibi; obligationem imposturam maiorem quam sit illa, ad quam aduertit explicite, cum committit peccatum iniustitiæ; atque variata suppositione, variatur opus pertinens ad iustitiam, & exactum à iure.

QVÆSTIO XXXIII.

Vtrum necesse sit, & sufficiat restituere quantum ablatum fuerat?

IDETVR nec semper id esse necesse, nec semper sufficere 1. quia fieri potest, vt tempore intermedio post iniuriam illatam, & antequam fiat restitutio, mutetur fortuna læsi, aut lædentis, aut vtriusque; nempe vt qui tunc erat diues, postea sit pauper, aut è contra. Atque ex vtrius capite subsequitur inæqualis obligatio respectu cuiusque.

2. Qui læsit iniuste ultra restitutionem sui ablatam tenetur præterea reponere quantum

quantum sufficit ad sedandum dolorem patientis prouenientem ex iniuria ultra eum qui consurgit ex re amissa. Quia ad id cogunt iudices per sententiam. Quod esset iniquum, si ea obligatio superogandi non resultaret ex formali lædenti iniustitia. Necessè igitur est, vt iniuste accipiens restituat ultra id, quod ablatum fuerat.

R. Certum imprimis est ex dictis supra ratione rei acceptæ debere restitui totam rem, quæ accepta fuit, siquidem tota superfit; sin minus quatenus extiterit vel in se, vel in suo effectu. Effectus autem rei sunt tum res accipientis, cuius loco consumpta est res accepta, quæque consumenda erat, si hæc illi substituta non fuissent; Quia nemo per damnum alterius locupletior fieri debet. tum fructus prouenientes ex re accepta, siue percepti iam sint, siue pendentes, quia res quælibet domino suo fructificat. Eius videlicet est virtus fructifera cuiusque rei, & quidquid in ea casualiter continetur, cuius est ipsa res.

Porro inter fructus restituendos censentur non solum pure naturales, seu qui sponte proueniunt nulla aut vix vlla concurrente industria, aut labore, vt fœtus animalium, & arborum poma; sed etiam mixti, seu ad quos æqualiter, aut fere virtus naturalis & industria, aut labor concurrunt; idque siue natura præualeat, vt in segetibus, vino, oleo & similibus, qui à Theologis dicuntur fructus naturales; siue præualeat industria, vt in pretijs rerum locatarum, & similibus, quæ à Iurisperitis dicuntur fructus ciuiles. Verum fructus mixti, non nisi deductis expensis, & æstimatione laboris, restituuntur. At fructus pure industriales, seu quorum res ipsa ferax non est de
 se

se, sed sola hominis industria parit. licet, ad illos deseruiat res aliena tanquam instrumentum, non subiacent obligationi restituendi; sed fiunt eius, qui adhibet industriam, siue bonæ, siue malæ fidei possessoris fuerit. Quia sua unicuique industria utilis esse debet. Vnde ad dominum rei solum pertinebit quantum æstimabitur usus eiusdem rei, seu instrumenti.

Certum deinde est omnia eadem debere restitui ratione iniustæ acceptionis, seu læsionis; idque non tantum quatenus extiterint in se, vel in suo effectu, verum etiam, si interierint, nec ullam inde cæperit utilitatem realem, qui nocuit. Quia nemini debet nocere iniquitas alterius in rebus absolute suis. Quapropter qui iniuste læsit, debet præterea restituere omne lucrum cessans, & damnum emergens secundum prudentem æstimationem spei circa utrumque omnibus hinc inde consideratis. Idque debet siue lucrum cessans, & damnum emergens contineatur in eodem illo genere bonorum, in quo læsio directè facta fuit, siue in diuerso. Omnium namque indiscriminatim reparationem esse debitam, ratio data æque persuadet, dummodo nocumentum consecutum sit ex actione iniusta; nec illud erat aliunde nihilominus euenturum absque cuiusquam iniustitia. Nempe res similiter interitura apud dominum, nemine, & etiam ipsum iniuste lædente, nullius est pretij. Dicitur autem nemine iniuste lædente, quia nocumentum illatum ab vno, inferendum fuisse ab altero; nihil excusat, lædentem de facto. Is enim de facto in se suscipit onus restituendi, quod similiter ad alium pertinuisset, si alius de facto læsisset, uti contingit in re emptâ ab aliquo, quæ
vel

Vel facultas eam destruendi emenda fuisset ab alio. Dicitur nimirum est supra quæst. 23. perinde commutationem utrobique interuenire, quod ad hoc punctum attinet.

Difficultas igitur solum superest an qui iniuste læsit, teneatur præterea ad aliquid ratione culpæ. Respondet cum distinctione D. Thomas quæst. 62. art. 3. ante sententiam quidem iudicis sufficere si restituatur quantum iniuste ablatum fuerat; post sententiam verò iudicis consurgere insuper obligationem in conscientia id adijciendi, quod iudex censuerit. Subdistinguit ibidem Caietanus, Vel pœna stabilita per legem indiget ad executionem sui aliqua actione, ut mutilatio, verberatio, & similia: vel nulla præterea indiget actione, quia in sola priuatione consistit, ut excommunicatio, suspensio, interdictum & similes. Prior pœna ait non obligat in conscientia ante sententiam iudicis; posterior obligat.

Verum subdistingtio ista Caietani tangit punctum latius patens, quam sit hoc de quo hic agitur, & agit ibi D. Thomas. Dantur nimirum leges pœnales non solum aduersus actiones iniustas, & offensiuas proximorum in suis iuribus, sed etiam aduersus alia peccata nihil nocentia proximis vel non nocentia aduersus ius, & iustitiam. Deinde non est vniuersaliter vera ea doctrina, quia lex spolians in pœnam iuribus circa bona pecuniâ æstimabilia non indiget ad sui executionem vlla actione positiva, nec tamen obligat in conscientia ante iudicis sententiam. Præterea, D. Thomas non agit de qualicumque pœna actionis iniustæ, sed de ea tantum, quæ imponitur in fauorem iniuriam passi, ut ipsi satisfiat, & tollatur ex eius animo offensio præ-

præconcepta superaddendo pœnam cedentem in eius utilitatem, & lucrum; pro qua re adest ratio specialis independens ab universali legum pœnalarum consideratione.

Nepè offensionē, & perturbationē animi, quā iniuste passus est qui passus est iniuriā, nō esse cōpensabilem ad æqualitatē, vti paulo post ostendetur, sicut est compensabilis ad æqualitatem iactura bonorum, quæ ablata fuere per iniustam actionem. Ergo satisficit obligationi iustitiæ antecedenti sententiam iudicis, & consequenti ad iniuriam ex natura rei constituta æqualitate inter ablatum, & restitutum, atque de reliquo quoad compensandam offensionem animi, & rationem formalem iniuriæ standum est arbitrio iudicis, nec est vlla ante eius sententiam obligatio specialis restituendī, ac superaddendi ultra quantitatem nocimenti illati in bonis exterioribus; quandoquidem in nouo Testamento nulla datur lex diuina aut humana de superaddenda determinata aliqua quantitate pro offensione animi, & ratione formali iniuriæ vt aduertit D. Thomas ad primum; atque hæc est legitima quæstionis propositæ resolutio: sufficere nimirum si tandem restituatur quantum ablatum fuerat, dum nihil ultra præcipit Iudex.

Ad 1. Constat ex quæst. 30. & 31. ex neutro illo capite variari quantitatem singulis debitam. Qui verò ex utroque vel altero docent illam variari hoc insuper difficultatis habent aduersus se, vt componant eam suam sententiam cum doctrina modo tradita quæ est communis, & indubitata, apud omnes.

Ad 2. patet ex nuper dictis cum D. Thoma, & videri insuper possunt quæ in eam rem

rem dicta sunt quæst. 23. circa differentiam inter restitutionem, & satisfactionem propriè talem.

QVÆSTIO XXXIV.

Verum Restitutio facienda sit iuxta existimationem nocentis.

IDETVR obligationem plus, vel minus restituendi nunquam pendere ab æstimatione nocentis, s. Quia hoc est discrimen virtutum quæ versantur circa passiones, & earum quæ versantur circa operationes, vt obligatio illarum mensuretur existimatione operantis, istarum verò nequaquam. Quia virtutes quæ versantur circa passiones intendunt medium rationis; quæ verò circa operationes medium rei secundum se vt dictum est quæst. 9. Ergo quantitas restituenda semper, & vnice dependet ab inæqualitate causata à parte rei, nec potest vnquam variari propter varietatem præexistentem in existimatione, & iudicio nocentis.

2. Si quantitas restituenda aliquando esset mensuranda dependenter ab existimatione nocentis, semper deberet taxari iuxta eandem. Quia lex restitutionis semper est vna, & eadem. Sequela autem est absurda apud omnes.

R. Non est dubium, quin si quantitas nocenti re ipsa illati fuerit minor, quam existimauit, qui nocuit non teneatur is ad

restituendum iuxta suam æstimationem, sed præcisè quantum re ipsa nocuit. Quia hoc solum restituto constituitur æqualitas intenta per iustitiam, & ad nihil ultra æqualitatem tenetur ex iustitia, loquendo per se, & nisi error præuius perseveret. Quando autem euentus nocumenti superat inculpabilem existimationem nocentis, non conueniunt auctores circa quantitatem restituendam.

Cardinalis de Lugo respondet post alios non paucos cum distinctione; vel enim, nocumentum superans existimationem nocentis fuit realiter indistinctum ab eo, quod præcognouit, qui iniuste nocuit, vt si proiecit in mare gemmam alienam existimans esse vitrum, & sciens esse alienum quidquid esset. Vel fuit idem nocumentum realiter distinctum, & resultans deinde præter opinionem; vt si combussit segetes, & inde factum est, vt combureretur etiam domus præter omnem opinionem, & suspicionem comburentis segetes. In priori euentu docet deberi restitutionem iuxta quantitatem nocumenti re ipsa illati: in posteriori vero non nisi quatenus præuisum fuit. Reddit rationem discriminis, quia qui proiecit gemmam, tamen si existimet esse vitrum, vult re ipsa proiecere gemmam, & volitione executiua vult perdere, quod habet in manu quidquid illud sit. Ergo tenetur ad reparandum damnum, quale re ipsa fuit, quia sic re ipsa voluit. Qui verò apposuit causam damni re ipsa subsequenti ignorans inuincibiliter illud esse subsequendum, nec realiter, nec formaliter vult damnum re ipsa subsecutum; nec illud magis amplectitur volitione executi-

ua, quam intentiua; sed respectu vtriusque se habet merè per accidens; & moraliter perinde æstimatur, atque si nocumentum omninò inopinatum, & distinctum realiter ab eo, quod præuisum est, non esset re ipsa subsecutum.

Verum hæc ratio discriminis nequaquã satisfacit. Quia ignorantia quoad vim damnificandi perinde omninò est, atque ignorantia quoad valorem rei. Tota namque vis damnificandi est indistincta realiter ab actione, seu re nociua inferente re ipsa maximum nocumentum, non minus, quam sit indistinctus maximus valor à re plurimã valente in seipsa. Quare si is qui perdidit gemmam, aut verum aurum æstimans esse vitrum, aut aurum falsum, tenetur ad valorem gemmæ, aut auri veri; similiter is qui dedit cibum re ipsa lethalem existimans inculpabiliter esse causatiuum solius insomnij, aut leuis doloris in capite, tenebitur de toto damno consecuto re ipsa per se ad mortem hominis. Nempe voluisse causam necessariam damni, perinde moraliter est, atque idem damnum immediatè, & in se voluisse, maximè cum priuatio boni sit indistincta à quolibet impossibili cum eodem bono, ideoque per se ipsum immediatè priuet eodem bono pro eo tempore, pro quo est impossibile cum illo, de quo alias; nec enim ad præsens multum refert præterquam ad hominem aduersus auctores distinctionis, quæ directè impugnantur.

Ratio igitur paritatis à priori independens ab ea opinione de priuatione, desumitur ex eo quod ad æstimationem, & effectus morales actuum, tam bonorum, quã malorum perinde valet distinctio rationis,

atque distinctio realis, vt dictum cum D. Thoma aliorumque communi & indubitata sententia quæst. 2^a de virt. Theol. & alibi non semel. Ergo damnum esse distinctum realiter, vel indistinctum realiter ab eo damno, quod præmissum est, seu existimatum formaliter, nihil variare potest æstimationem, & effectus morales actionum; sed quantitas præcisa per rationem a quantitate damni realiter subsequuti perinde reputabitur, atque si identificata realiter minimè cum illa fuisset: sicut reputatur ab omnibus quoad quantitatem seu magnitudinem malitiæ actus.

Dicendum itaque est vniuersaliter in nullo euentu deberi restitutionem ultra quantitatem in nocenter existimata a nocente, nullamque obligationem resultare ex quantitate damni, & valore rei inuincibiliter ignoratis ita, vt ne dubitauerit quidem de ulteriori valore, aut vi nocua.

Ratio est, quia inhumanum est, vt homines contrahant obligationem ex actione sua modo minimè humano. Obligatio autem consequens ad ignorantiam inuincibilem, contracta eatenus esset modo minimè humano, quia homo quatenus ignorat, nihil differt a bruto, & agente inanimato. Caret enim eatenus libertate, quæ est discretiua humanitatis, & a qua pendent obligationes contrahendæ per actionem propriam.

Confirmatur ratione superius indicata, quæst. 32. versus finem. Quia nemo creditur consentire in contractum maioris periculi, quam spei. Voluntas autem consentiens reparationi damni minimè præuisi, & superantis existimationem coniecit in maius periculum, quam spem. Grauius namque

que procul dubio est spoliare se scientem bonis suis in compensationem erogandis, quam iisdem ab alio ignoranter priuari. Quare communis hominum consensus, antecedens euentus æque possibiles respectu cuiusvis, hic potius est, vt reputentur pro damnis pure fortuitis quæ ab aliquo minime existimante illata fuerint, quatenus inculpabilem existimationem, & opinionem nocentis excefferint, quam vt spem aliquam maiorem concipere, ac fundare voluerint non pariendi nocumentum in toto contrario pacto.

Confirmatur rursus, quia nemo rationaliter irascitur aduersus nocentem cum ignorantia nocumenti quatenus ignorauit, ac proinde non ageret rationaliter cum eo, si hostiliter eatenus ageret cum eodem. Ageret autem hostiliter, si compelleret ad subeundum magnum damnum, pro placatione sui, nec aliter vellet redire ad pristinam pacem, ac beneuolentiam mutuari. Quare ad rationem discriminis supra assignatam dicitur in actione, siue mediata, siue immediata plus nocente, quam putauit auctor actionis, excessum se habere pure materialiter quoad prudentem operis æstimationem, atque ideo nullum eatenus effectum moralem specialem resultare; neque realem ignoti cum noto identitatem quidquam in contrarium valere.

Dictum autem est vniuersaliter neminem teneri ad reparandum damnum, quatenus fuit inopinatum, ac inexcogitabile seu non non timendum prudenter. Quia nullum quoad hoc admittendum est discrimen inter eum, qui nocuit putans quantum nocumentum esse sufficientem ad lethale, & eum qui putauit esse sufficientem solum ad veniale.

niale; cum vterque putauerit esse minorem, quam re ipsa fuit, nec de opposito dubitauit, quod rarò cōtingere potest. Licet enim qui putauit quantitatem esse sufficientem ad lethale, eo ipso hostiliter egerit ideoque meruisse videatur, vt etiam cum ipso hostiliter agatur exigendo ab eo quantum re ipsa nocuit. Quod meritum nequaquam inest existimanti quantitatem esse venialem. Hæc nihilominus differentia, cui plurimum insistit Cardinalis de Lugo disp. 8. sect. 5. nulla ex parte labefactat vim superioris nostræ rationis vniuersaliter concludentis. Solum enim persuadet facilius, ac rationabilius condonari venialiter, quam lethaliter peccanti restitutionem quantitatis ab vtroque existimatæ. Si enim exigatur ultra existimationem, ac prudentem dubitationem, non hostiliter solum agetur, sed etiam tyranicè ac inhumanè.

Opponit Cardinalis paritatem ex incurfione pœnarum excedentium sæpè existimationem peccantis. Sed retorquetur facilè & efficaciter paritas. Quia quantitas pœnæ iustæ non potest excedere per se quantitatem culpæ formalis; nec culpa formalis potest excedere existimationem peccantis circa grauitatem culpæ. Ergo similiter quantitas rei restituendæ non potest excedere per se quantitatem nocimenti existimatam à nocente. Nempè restitutio correspondet nocimento proximi sicut pœna culpæ quatenus imputabilibus; idque simili prorsus modo pto culpa, & nocimento siue leui, siue graui. Quæ ipsa vniformitas quoad leue & graue in pœna & culpa nocet specialiter intentioni Cardinalis volentis tueri discrimen inter iniustitiam leuiter, & grauius peccaminosam; cum tamen æquè contingat

tingat pœnam per accidens excedere culpam leuem ac grauem; neutram verò vnquã excedere possit per se. Quæstio autem præsens est de obligatione per se ultra nocumentum existimatum. Concluditur igitur quantitatem restituendam nunquam posse esse maiorem inculpabiliter existimata; posse tamen aliquando esse minorem.

Ad 1. Dicitur est eo in loco, & sapè alias medium rei quod intendit iustitia; considerari relate ad ius eius circa quem operatur ipsa iustitia. Ostensum autem est non competere ius patienti, vt sibi restituatur quantum re ipsa fuit nocumentum, quod passus est, sed quantum inculpabiliter existimauit, qui nocuit; Atque eatenus tenetur ad medium rei qui nocuit; neque si postea per nouum errorem restituat bona fide minus quã existimauit quando nocuit, propterea liberatur à tota obligatione, sed tenetur supererrogare, cum primum innotuerit posterior error. Cuius nihil simile est in alijs virtutibus quæ versantur circa passiones.

Ad 2. Satis superque patet ex dictis supra ratio differentie ob quam qui minus nocuit quam putauit non debeat restituere, quantum putauit, sed minus; non verò similiter plus debeat restituere, quam re ipsa nocuerit, qui minus nocuit quam putauit, ideoque, neque semper, neque nunquam standum sit mensuræ existimationis, quæ præluxit nocenti. Quia semper satisficit iuri patientis si recipiat quantum amisit; & aliquando etiam si minus recipiat.

QVÆSTIO XXXV.

Verum sola nocentis intentio possit
variare obligationem re-
stituendi?

IDETVR variare posse
1. Quia in materia aliarum
virtutum sola diuersitas in-
tentionis ex parte operantis
potest inducere dispares ob-
ligationes ex.g. si actio utilis
alteri fiat animo benefico, obligat ad gra-
titudinem; si minus non obligat; idemque
apparet in pluribus alijs aliarum virtutum
exemplis quæ prosequitur latè Cardinalis
de Lugo disp. 8. sect. 6. Ergo id ipsum acci-
dere potest in materia iustitiæ. Nec enim
apparet vlla quoad hoc punctum differentia
inter ipsam, & alias virtutes:

2. Sola diuersitas intentionis efficere
potest, vt quis constituatur, vel non consti-
tuatur in ratione causæ moralis respectu
effectus consecuti ad eius actionem; vt patet
in eadem tentatione denominante dæ-
monem vel hominem causam peccati ex tē-
tatione suborti, minime verò Deum; quia
illi intendunt peccatum, Deus verò minime
intendit. Ergo eadem sola diuersitas inten-
tionis efficere poterit, vt aliquis sit causa
moralis nocenti resultantis proximo ex
sua actione, tametsi non sit inductiua illius
ex sua natura. Causalitas autem moralis in
damnum proximi inducit obligationem re-
stituendi. Qua ratione mouetur Vasquez.

3. Videtur insuperabile hanc in rem ar-
gumentum

gumentum desumi ex lege) secunda §. *idem*
Labeo ait ff. de aqua pluvia arcenda. exque
 alijs similibus præcipientibus reparationem
 damni secuti, si tale damnum intentum fuit
 ab auctore operis, ad quod consecutum est,
 minime verò seclusa intentione dampni. Vu-
 de hoc idem vt certum supponere videtur
 quamplures auctores apud Thom. Sanchez
 lib. 2. consil. cap. 1. dub. 5. recurrentes ad in-
 tentionem operantis, aut omittentis pro
 obligatione, aut de obligatione restituendi.
 Ergo dubitari non potest, quin intentio no-
 centis se sola sufficiat ad variandam hanc
 obligationem.

R. An intentio nocendi possit aliquando
 inducere, vel augere obligationem resti-
 tuendi, non ad futuram, si illa non adfuisset,
 tametsi cætera omnia adfuissent eadem; ma-
 ximè verò si adfuisset præcognitio possibili-
 tatis nocimenti coniuncta cum persuasio-
 nemoraliter certa illud non esse subsequen-
 turum ad talem actionem; & tamen de facto
 subsequutum est ad ipsam? Affirmant, & ne-
 gant graues, nec pauci auctores. Dicendum
 autem est intentionem nocentis se sola nihil
 ad rem facere, nec variare posse obligatio-
 nem restituendi. Cui sententiæ fauent Tho-
 mas Sanchez, Lessius, Nauarra, Turrianus, &
 alij. Quia ius proprietatis vnique
 conueniens respectu suorum bonorum,
 tantum indirectè extenditur ad actus inter-
 nos voluntatis, quatenus sunt causatiui ali-
 cuius actionis directè, contradicentis eidem
 iuri. Ergo quando actio exercita, ex inten-
 tione vtcunque alias mala, non fuerit con-
 traria iuri alterius, ea intentio non erit ma-
 la malitia iniustitiæ, sed inuidiæ, inimitiæ,
 vel alterius similis vitij. Confirmatur quia
 sola diuersitas intentionis non potest effice-

re, vt desit æqualitas bonorum, per iustitiã intentã, vt per se patet. Ergo non potest facere, vt actio exterior, alias non futura iniusta, sit iniusta, adeoque inductiua obligationis restituendi; hoc est vt sit inductiua inæqualitatis, & obligationis reparãdi æqualitatem.

Ad 1. Hoc est discrimen inter iustitiã & alias virtutes morales, vt illa in medio rei, istæ in medio rationis consistant, vtã expositum est quæst. 9. eamque medietatem respicit iustitia relatè ad ius alterius, eoque solo eam meretur; cum aliæ virtutes alijs rationibus nitantur. Peruersitas autem intentionis solùm recedit à medio rationis, quando seclusa intentione, nulla est iniustitia in actione secundum se, tametsi fiat cum perfecta alias rei ipsius cognitione, ac deliberatione, nec intentio secundum se præcise considerata subest iuri alterius, vt per se patet. Aliæ virtutes respiciunt alia mo- giua, & medietatem aliam variabilia ex intẽ- tione operantis, ad quam etiam immediatè & secundum se referuntur. Nulla igitur est paritas objectionis.

Ad 2. Distinguitur antecedens, sola di- uersitas intentionis efficere potest, vt quis constituatur in ratione causæ moralis iniuste agentis formaliter, negatur antecedens; agentis contra caritatem amicitiam, bene- uolentiam, misericordiam & similes virtutes conceditur antecedens. Ratio discriminis patet ex fundamento veritatis, & ex respõ- sione ad 1. Comparatio illa Dei & dæmonis, aut hominis nihil urget. Quia illud discrimen non oritur ex sola diuersitate intentio- nis, sed etiam & maximè, atque radicaliter, quia dæmon & homo tenentur ad non ten- tandam; Deus verò non tenetur, vt non

tentet eo modo & sensu quo id illi est possibile; ideoque illis tribueretur peccatum secutum ex tentatione, tametsi illud minimè intendissent, sed tantum contempserint secuti alia motiva.

Ad 3. Leges illæ civiles nihil continent contra conclusionem positam sub terminis quibus ea notificata est, & sub quibus examinatur à Theologis quæstio præsens. Quia Jurisconsulti non respiciunt ad intentionem purè internam secundum se; sed ad actionem vel omissionem, quæ talem intentionem necessariam præsupponit per se. Talis autem, seu actio, seu ommissio est iniusta ex se, & inducitur obligationis restituendi, tametsi absit intentio formalis nocendi. Quia est inducitur damni alieni, vel absque villo commo- modo proprio, vel cum eo commo- do, quod est contra ius alterius. Nemo enim nisi per accidens ex præsumptione benè fundata, grauat per leges quando facit aut omittit id ad quod secundum se habet ius; hoc est id, in quo fauent ipsi leges, quamcunque demum intentionem gerat purè interiorem actione exteriori existente conformi ad leges quoad omnia exteriora secundum se. Auctores verò indicati in obiectione, vel hunc eundem sensum secuti sunt, vel aberrarunt à vero.

QVÆSTIO XXXVI.

Vtrum restitutio partis debiti possit
liberare ab obligatione gra-
ui restituendi.

ID E T V R liberare posse.
1. Quia eadem lege, eodem-
que modo tenetur vnusquis-
que ad reparandum damnum
illatum, qua & quo teneba-
tur ad illud non inferen-
dum; siquidem dictum est supra vtrumque
actum esse eiusdem infimæ speciei, eodem-
que iure patientis moueri adæquatè. Ergo
nemo peccat lethaliter retetione eius præ-
cisæ partis, cuius solius ablatione non pec-
casset lethaliter. Ergo liberari potest ab
obligatione graui per restitutionem solius
partis debiti retento reliquo, cuius ablatio
non fuisset peccatum lethale.

2. In materia honoris qui nocumentum
grauæ prius illatum ita imminuit, vt amplius
non sit graue, non subest deinde obligatio-
ni graui restituendi, ac reparandi partem
damni quæ superest. Ergo similiter dicen-
dum est in re pecuniaria.

3. Qui alias non obligatus obstrinxit se
voto ad dicendum officium diuinum; & si
aliquando intermisisset, ad illud dicendum
bis die sequenti; liberatur ab obligatione
grauæ, si die sequenti dicat secunda vice
vsque ad paruam quantitatem, qua præter-
missa die præcedenti, pro quo compensat,
non peccasset lethaliter. Est autem eadem
proxius proportionalis ratio de restitutio-
ne, & compensatione pecuniæ sublata.

R. Valde

R. Valde percrebuit apud auctores modernos sententiâ affirmans eum, qui restituit partem debiti, qua sublata non peccasset initio lethaliter, liberari ab obligatione graui restituendi, quam contraxit per peccatum iniustitiæ in re pecuniaria. Dicendum tamen est non propterea liberari ab obligatione graui ex natura rei. Quia qui læsus fuit quoad quantitatem sufficientem ad lethale, eo ipso acquirit ius aduersus lædentem ad exigendam totam illam quantitatem simul, potestque proinde vtendo iure suo nolle acceptare partem, si seorsim offeratur; vel etiam acceptare, sed sub ea conditione, vt tali deinde tempore, aut oportunitate superaddatur quod deest; & non aliter. Cum enim absolute debeat tota quantitas simul, seu simultanea totius quantitatis redditio, non excedet creditor limites iuris sui, nec iure suo cadet siue adæquatè, siue etiam inadæquate, si totam simul quantitatem & non aliter velit. Vult enim quod debetur, & vti debetur; & licet ipsi velle carere tota quantitate, dum non potest habere nisi partem ob iniquitatem debitoris.

Vndè fit vt non possit censeri creditor cōdonare eam partem, quam non vult acceptare absque reliquo. Quia nemo censetur cedere iuri suo quoad substantiam rei ex eo præcisè, quod velit indiuisim vt iure suo, etiam quoad modum debitum ipsi simul cum substantia. Quapropter qui restituit partem debiti parte alia retenta, saltem si hæc sit notabilis comparatione facta cum ea qua restituitur, nihil fecisse reputandus est; nisi cum sufficienti speciali fundamento præsumatur in creditore voluntas acceptandi partem, qua seorsim redditur, tametsi reliquum absolute negetur.

Verum istiusmodi præsumptio non est facilis, & indiget speciali fundamento. Quia plerunque contingit creditores magnarum quantitarum nolle acceptare partem debiti oblatam cum voluntate nunquam reddendi reliquum, præsertim si hoc sit notabile respectu partis oblatæ. Illud nimirum ipsum, quod si solum deberetur acceptaretur libenter; recusat communitè si sit pars debiti, maximè verò si sit parva pars, ut patet esse quæ quantitatem rei pecuniariæ sufficientem ad lethale redigit ad insufficientem. Præsumptiones autem non licet facere absque speciali fundamento, nisi secundum plerunque contingentia. Adde ædentem iniuste quoad quantitatem sufficientem ad lethale, eo ipso agere hostiliter cum læso, & insuper agere fraudulenter cum eodem, dum vult liberari a magno onere per parvam compensationem. Non autem facile præsumitur per se imperitum, hostiliter velle nihilominus amicabiliter excipere redeuntem in gratiam fraudulenter, & diminute retenta materia offensionis quoad partem notabilem; sibi que potius tentans providere quam læso. Difficilior namque est reditus in benevolentiam, ac pacem quam benevolentia & pacis conservatio; ideoque non præsumitur prudenter sub eadem conditione. Tenetur autem qui læsit satisfacere iuri patientis, quatenus per se sufficit ad reditum mutæ pacis, & benevolentia, ut liquet ex dictis quæst. 27.

Concluditur igitur eum, qui iniuste intulit damnum sufficiens ad lethale non liberari ab obligatione gravi reparandi illud per reparationem eius præcisè partis, quæ dempta quantitas nocumenti non fuisset ab initio sufficiens ad lethale; sed necesse esse

ad

ad eam liberationem, vt repararet totum no-
cumentum, vel saltem vt tam exigua sit
comparatiuè pars relicta absque reparatio-
ne, vt existimari prudenter possit, eo non
obstante acceptare absolutè creditorem
eam partem, quæ sibi redditur, tametsi re-
liquam partem non propterea condonet,
atque hæc profectò videtur communis ho-
minum existimatio naturalis, quam non ita
communiter contingit esse falsam ac inanè,
quoad res vsque adeo palpabiles, & pen-
dentes ex animi dispositione vnicuique no-
tissima per experientiam, quam commune
est, vt auctores nonnulli deludantur, ac im-
plicentur consequentijs, & ratiunculis, ac
paritatibus apparentibus.

Ad 1. Non ita contingit, nolle vnum-
quemque retinere reliquas omnes res suas
quando ei aufertur iniuste pars earum ali-
qua, sicut contingit nolle acceptare partem
debiti præsertim exiguam absque reliquo,
maximè verò quando ea pars offertur à de-
bitore merito exoso, & de nouo prouocan-
te ad iram modo restitutionis maligno, &
per versutiam corrupto. Ergo non tenet
paritas. Deinde creditor acquisiuit nouum
ius ratione iniuriæ, & hostilitatis exercitiæ
aduersus ipsum. Vnde ante & post iniuriã
est idem ius quoad quantitatem rei, sed di-
uersum quoad modum illam habendi, & va-
riato iure, variatur eatenus obligatio.

Ad 2. In materia honoris alia longè ra-
tio est, vt colligi potest ex dictis, quæst. 29.
necnon quæst. 16. de natura & conditione
honoris. Constat enim ex ijs locis honori
& famæ renuntiari validè minimè posse nisi
cum lucro spirituali aliundè maiori, vel sal-
tem æquali; idque neque quoad totum ne-
que quoad partem. Vnde qui grauem ho-
noris

oris iacturam passus est; nullam potest validè refutare partem restitutionis, seu compensationis, tametsi alia quantalibet pars nequaquam restituatur ad obligato ad totalem compensationem. At in re pecuniaria potest creditor nolle acceptare partem debiti seiunctam à parte altera, & licet ipsi carere interim tota quantitate ob contrariam naturam, & conditionem rei pecuniariae substantis magis liberae cuiusque facultati quoad iacturam vel actualem eius defectum licitum respectu damni. Quare concessio antecedente negatur consequentia.

Ad 3. Negatur sim liter posse non acceptari à Deo partem officij quae persolvitur. Quia recitatio eius partis est bona, & laudabilis; atque fieri non potest, ut non placeat Deo quod est bonum & laudabile quatenus bonum & laudabile est; in Deo autem idem est acceptare bona opera nostra, eademque illi placere. Non ita se res habet in voluntate hominis quoad pecunias, quarum videlicet pars potest validè, & licitè non acceptari, si offeratur seiuncta ab altera parte & aequè sibi debita. Conceditur igitur similiter hic etiam antecedens & negatur consequentia, his tamen non obstantibus non est usque adeo reprobanda contraria sententia circa restitutionem debitam praecisè ratione rei inculpabiliter acceptae. Quia

non militat pro hoc eventu con-

firmatio superius adiuncta;

et nec fundamentum prin-

cipale usque adeo

concludit a-

partè.

QVÆSTIO XXXVII.

Utrum impotens restituere in proprio genere teneatur supplere ex bonis alterius generis?

I D E T V R teneri. 1. Quia absurdum est eum qui furatus est obolum obligari ad reparandum damnum illatum; eum autem, qui occidit hominem, ad nihil eade causa teneri. Ad nihil autem tenetur, si nulla esset obligatio supplendi ex bonis alterius generis. Quia vita hominis est irreparabilis in proprio genere.

2. Qui non potest reparare adæquatè totum damnum illatum in re pecuniaria, non propterea excusatur a restitutione eius partis, quam exhibere potest. Ergo neque is qui læsit in honore & salute, & non potest satisfacere in proprio genere, excusabitur apertè restitutionis per pecunias, quatenus eam exhibere poterit.

3. Potest iudex saltem ex æquo, & bono præcipere, ut fiat compensatio per pecunias pro honore & sanitate, quatenus ipsi visum fuerit, quando non potest fieri reparatio damni in proprio genere. Ergo hoc ipsum committi potuit arbitrio lædentis; etsi quidem potuit, credendum est commissum, ita fuisse de facto ex cõmuni, & naturali hominum consensu, ne frequenter accideret, ut iniuste læsus omni prorsus compensatione careret; & ne impotentes ad restituendum in proprio genere pergerent iniuste agere absque freno.

R. Equa

R. Bona eiusdem generis dicuntur, quæ habent mensuram aliquam communem: diuersorum verò generum quæ talem mensuram nullam habent, nisi fortè purè arbitriam, & quoad aliquem effectum; non verò quoad æqualitatem Arithmeticam, seu rei ad rem reducantur immediatè, & secundum se. Inquiritur iam an qui infamauit aliquem, aut dehonoraui, nec potest, seu famam, seu honorem in propria specie reparare, teneatur aliquid & quantum pecuniarum rependere? & similiter, an & quantum aut pecuniarum, aut famæ, & honoris rependere debeat qui percussit, aut mutilauit irreparabiliter, aut occidit? eademque est quæstio de reparatione pecuniarum per augmentum honoris, aut sanitatis.

Dicendum est cum Lessio, & alijs pluribus neque pecunias pro honore; neque easdem, vel honorem pro vita & sanitate, deberi vlla ex parte. Quia verò eadem omninò videtur esse ratio de compensatione pecuniarum per honorem, aut sanitatem, dicitur vniuersaliter impotentem restituere in proprio genere, ad nullum prorsus restitutionem teneri directè, & ante sententiam iudicis Inquam directè; Quia manifestum est infamantem, & percutientem, ac occidentem teneri ad reparandum totum damnum pecuniarium inde emergens; Nec non totum lucrum cessans tam respectu infamati, seu percussæ, quam respectu quorumlibet aliorum ad quos de iure pertinerent eius pecuniæ quatenus pertinerent de iure, & non solum ex liberalitate eius, qui immediatè passus est iniuriam. Pro qua re æstimanda est etiam prudenter spes incerta lucri, & periculum damni. Dicitur rursus ante sententiam iudicis. Quia certum simili-

liter

liter est posito arbitrio iudicis eiusq. iussione circa cōpensationē faciendā pro iniuria per bona diuersi gēneris, teneri in consciētia condemnatum ad exhibendam quantitatem ab eo determinatam, si quidem præcipit quod iuxta leges conducit ad bonum commune, & ad emendationem iniuriantis, atque ad lenimentum doloris in patiente.

His igitur præsuppositis probatur de reliquo conclusio a nonnullis. Quia quantumcumque pars honoris, & salutis præponderat quibusuis diuitijs, ac proinde nulla etiam minima illarum iactura potest per illas vnquā ad æqualitatem compensari, vel etiā ex parte, quia nulla datur pars totius intrinsecē repugnantis. Vbi autem æqualitas est impossibilis per se, nullus est locus intentioni iustitiæ tendentis per omnes suos actus, vel ad conseruandam, vel ad reparandam æqualitatem adæquatē si possit, sin minus saltem inadæquatē.

Verum hæc ratio si quid probaret, concluderet planē, vel nullam iniuriam vtcumque magnam in re pecuniaria esse lethaliter peccaminosam, vel quamlibet vtcumque leuem cōtra honorem, & salutem esse sufficientem ad lethale. Quia quod est maius eo quod ussufficit ad lethale, sufficiens plane est ad lethale; insufficiens verò quod est minus, quam quod est insufficiens.

Deinde, vt quæuis pars minima honoris & salutis præponderet absolute quibusuis diuitijs in ordine ad vltimum, aut ad aliquē alium finem; certē non præponderat in ordine ad permouendum animum, & quoad vim dissolutiuam mutue beneuolentiæ, & societatis ciuilibus. Patet enim magnum quoad hæc momentū esse positum in pecunijs; & in plerisque hominibus maiorem
doloris

doloris, & ira sensum excitari propter magnam illatam iacturam, quam propter leuē infammationem, aut percussionem. Neque verò est per accidens quoad humanas commutationes, quod plerumque euenit, estque conforme iudicio, ac appetitioni communi hominum circa res præsertim naturales, nullaque facta suppositione circa singulos accidentali. Cum ergo iustitia eum in finē immediatè respiciat, ut liquet ex quæst. 27. patet, quod ad hanc virtutem attinet, non præponderare quamlibet partem honoris, & salutis quibusuis diuitijs; imo posse aliquam istarum quantitatem alicui illarum, gradui præponderare; eaque ratione; fieri ut aliqua iniuriæ aduersus honorem, & salutem sint leues ac veniales, aliqua verò aduersus diuitias sint è conuerso graues ac lethales.

Apparet præterea ex his insufficientem similiter esse quandam aliam aliorum probationem ab inconuenienti. Ex eo videlicet, quia si deberetur compensatio per bona alterius generis, fieret ut, passim de pauperescerent homines, & quam facillimè ex magnis fortunis deciderent in summam miseriam, redderenturque infelices propter culpas admodum leues, quia infammationes, dehonorationes, ac percussiones leues sunt admodum frequentes, atque est difficillimum ab illis omninò abstinere. Est verò sæpè impossibilis compensatio illarum adæquata in proprio genere, ac proinde frequenter fieri deberet, per pecunias; & cum nulla, aut vix vllæ adæquent iacturam utcunque paruum honoris & salutis, sequeretur inconueniens propositum. Unde vltetius fieret, ut plures sponte, dataque opera excitarent rixas, & prouocarent proximos

ximos maximè pecuniosos ad iram hoc animo, vt accepta iniuria parua in honore, vel salute acciperent deinde in compensationem vni magnam pecuniarum.

Apparet inquam probationem istam non esse sufficientem. Quia iam ostensum est summam pecuniarum non vsque adeo magnam, & quæ non sufficiat ad mutandam notabiliter fortunam hominis posse quoad finem intentum a iustitia præponderare parvæ iacturæ honoris, ac salutis. Idque non leuiter confirmat postrema pars inconuenientis propositi de frequenti ambitione eiusmodi iniuriarum probabendis in compensationem pecunijs. Nec enim frequentî ambitioni expositum est, quod minus æstimatur, comparatione eius quod æstimatur plus iuxta communem ac vulgarem hominum appretiationem. Quid quod neutra ex his ratione probatur non posse honore, & salute compensari iniuriam factam in pecunijs? de quo tamen eadem debet esse ratio.

Legitima igitur probatio conclusionis est. Quia bona diuersorum generum non possunt sibi inuicem substitui in ordine ad placandum animum, & ad sedandum iram, prouenientem ex iactura vtrorumvis eorum. Affectus enim erga vnum genus diuertere potest; minui, aut auferri non potest ex affectu ad aliud genus; ideoque neutrum loco alterius subintrare potest pro temperando, ac reordinando affecto. Nempe quod philosophus dixit 8. eth. 3. *impossibile est plures intentè diligere*; optimè D. Thomas qu. 7. de malo, quæ est de peccato veniali art. 2. ad 12. restrinxit ad amorè eiusdem rationis. Nec enim si quis habeat multos amicos, propterea minus diligit filios, aut fratres.

minus singulos diligit. Eadem ratione singuli amici diliguntur minus ab habente plures amicos. Vnde prouenit, vt dolorē de iactura vnus aut filij, aut fratris aut amici, possit abolere alius aut frater, aut filius, aut amicus; nō possit tamē abolere dolorem de iactura filij aut fratris amicus illi substitutus & sic de ceteris eiusmodi. Similiter ergo dolorē, & iram conceptā ex iactura salutis, abole re non potest honoris substitutio; neque substitutio pecuniarum eam, quæ concepta est ex iactura famæ, & honoris; aut è conuerso. Nec enim minus hæc, inter se differunt, quam illa alia, siue quoad entitates, & prædicata essentialia, siue quoad utilitatem in ordine ad finem proximum, & immediatum cuiusque illorum. Cum ergo iustitiæ finis, vt dictum est, sit conseruatio societatis ciuilibis, & communis pacis, ac tranquillitatis, cum depulsiuo iræ & discordiarum; patet nec pecunias honoris, neque honorem sanitati, aut è conuerso substitui per iustitiam posse ex natura rei, licet per alias virtutes substitui vtcumque possint.

Confirmatur validè hic discursus ex Philosopho cap. 5. huius quinti post medium. *Etenim neque societas, ait, fuerit sine permutatione; neque permutatio sine equalitate, neque equalitas sine communi mensura.* At ea quæ sunt diuersi generis modo dicto, communem mensuram nullam habent, vt liquet ex definitione initio præmissa, quæ est communis omnium auctorum; & præterea quia nūquam quisquam definierit quous honoris gradus; aut quæ pecuniæ quantitas brachium vel oculum adæquet; eademque est ratio de pecunijs, & honore inter se collatis. Ergo actus iustitiæ obiectum suum, & scopum

scopum inuenire inter; hæc extrema nullo pacto potest.

Agnouit Philosophus ibidem quam esset difficile inuenire æqualitatem inter res tã diuersas inter se, quam sunt ea omnia, quæ veniunt in commutationem ex communi hominum consensu, vt animalia, & res inanimatæ; & tamen necesse habuit eam inuenire, vt esset locus aliquis exercitio iustitiæ *atque re quidem vera*, subiungit *fieri nequit, vt ea, quæ adeo differunt, conueniant communi mensura: attamen indigentia ratione satisfieri potest.* Hoc est absolutè & secundum se non possunt ad æqualitatem redigi, quæ specie, imò & genere differunt. Comparatiuè tamen & relatè ad indigentiam hominis possunt redigi ad æqualitatem, & sic terminare actum iustitiæ commutatiuæ. Ergo quæcumque ad eam pertinent necesse est vt communem eiusmodi mensuram subire possint. At neque vllus honor indigentiam salutis ex. g. quæ est ex defectu brachij; neque indigentiam vtriusuis ex his vllæ pecuniæ adæquare possunt; neque vlla salus, aut honor vllus indigentiam pecuniarum. Ergo inter hæc commutatio & exercitium iustitiæ intercedere nequaquam potest.

Confirmatur rursus ex communi hominũ sensu. Quia qui infamauit, aut vulnerauit, aut furatus est, & postea vult satisfacere obligationi conscientiæ, conatur famam reparare honorando mederi vulneri; & tantuudem pecuniarum reponere. Quod si id assequi non possit, neque medicinis agit pro honore; neque honore pro sanitate neque pecunijs pro alterutra lex illis; sed perinde cõquiescit, atque si nihil prorsus agere posset in fauorem eius, qui passus est iniuriam. Ergo hic est communis homi-

num sensus inditus à natura; hæc in commutationem, & mutuam iustam compensationem venire minimè posse. Igitur impotens restituere in proprio genere, non tenetur ex natura rei supplere ex bonis alterius generis quod ad obligationem, & virtutem iustitiæ attinet.

Ad 1. Absurdum id videri potest, cui absurdum videri poterit pro obolo deberi compensationem æqualem; pro vita verò hominis similem compensationem non deberi, vti certe non debetur. Hoc est absurdum id videri potest non cognoscenti naturas rerum. Nam qui illas cognoscit, scit quædam esse penitus incompenfabilia, vt vitam. alia verò incompenfabilia per pecunias, vt honorem, & sanitatem; atque è conuerso. Scienti autem hoc, & aduertenti nulla apparet absurditas in hac doctrina; sicut nec vlla apparet in eo, quod quis vino emere possit frumentum, & vtrovis equum; & quiduis horum, atque similitèr absque vlla etiam vllius utilitate destruere pro pecunijs ac corrumpere possit: non possit tamen honoris, aut membri iacturam pati pro aliquo eiusmodi, nec eam iacturam in pretium deducendo subuenire sibi, & de alijs rebus, quibus indiget prouidere, cum honor, & membra sint bona tam sua cuiusque, quam quælibet alia.

Ad 2. Concesso antecedenti negatur suppositum consequentis; nempe erogationem pecuniarum posse esse partem compensationis pro iactura honoris aut salutis, quia pars dicitur quod coniunctum cum alia, vel alijs partibus potest complere totum. Ostensum autem est nulla pecuniarum additione compensari posse iacturam honoris ad æqualitatem; nulloque honore iacturam pecuniarum

niarum; eandemque esse rationem de salute comparata cum vitio ex illis extremo, in ordine ad finem specialem quem respicit iustitia. Nihil igitur horum est pars compensationis iustæ, ac reparationis pro damno illato quoad aliquid aliud eorundem; sicut quælibet quantitas pecuniæ etiam minima, est pars cuiuslibet alterius etiam maximæ ob rationem contrariam; & manifestum est eum, qui debet totum aliquod, debere singulas partes eiusdem totius inuicem separabiles, ac æstimabiles seorsim; idemque dicitur de parte honoris, & de parte seruitutis.

Ad 3. Conceditur antecedens, & negatur consequentia. Quia iudicis arbitrium non iniqui, est prudens, & vniforme respectu omnium. Arbitrium autem singulorum erga singulos ciues ultra imprudentiam, quæ plerisque inest, foret admodum difforme, pro vt quisque affectus esset erga vnumquodque genus bonorum. Vnde frequenter fieret, vt compensans plurimum alijs, parùm admodum ab alijs in compensationem acciperet; & vice versa. Vnde vltcrius fieret, vt amore iustitiæ, & æqualitatis aperiretur via maximæ ac valde notabili inæqualitati, & iniustitiæ; atque inuersio potius ordinis, quam ordo congruus in rempublicam induceretur. Deinde nolunt homines sui honoris ac salutis æstimationem cuiusuis promiscuè alterius hominis, maximè verò iniuriosi arbitrio committere.

Demum quidquid hoc esset compensatio nis non pertineret ad virtutem iustitiæ. Quia non pertineret ad æqualitatem, aut totaliter, aut partialiter constituendam, vt dictum est. Neque verò vel ipse iudex cõ-

Intendit, quia non intendit quod est impos-
 sibile; sed inducit nouum ius actiuum in
 fauorem læsi, & aduersus lædentem, at-
 que is qui læsit parendo iudici constituit
 æqualitatem non respectu damni illati, sed
 respectu eiusdem iuris noui. Imploratur
 nimirum officium iudicis non ad abolen-
 dum sensum doloris; & iræ subortum ex
 iactura in vno genere per lucrum in alio
 genere; sed ad eius doloris diuersionem,
 & aliquale solatium. Bona enim diuersi
 generis valent inuicem ad diuersionem ani-
 mi, & ad aliquod eius eo modo lenimen-
 tum. Hoc videlicet pacto amici, vt eo
 exemplo concludatur hæc quæstio, ex quo
 cœperat cum D. Thoma eius resolutio, le-
 niunt iacturam consanguineorum; & pec-
 cata venialia, licet non sint opposita cha-
 ritati, minuunt tamen feruorem eius, non
 remouendo directè animum a cha-
 ritate, aut ab aliquo eius gradu,
 sed diuertendo, & sic impe-
 diendo eius exercitium,
 ac intensionem, vt
 docet eodem
 illo in loco,
 D. Tho-
 mas.

QVÆSTIO XXXVIII.

Vtrum ex iudicio temerario resultet obligatio restituendi?

IDETVR non resultare.
R. 1. Quia intellectus est potentia necessaria, ideoque non potest non iudicare, de vno quoque secundum iudicia quæ videt. Quæ autem necessario accidunt, nulla implicans obligatione auctorem actionis.

2. Videtur nunquam posse suboriri obligationem factem grauem restituendi ex vilo iudicio purè interno. Quia quælibet iniuria exterior nocet magis quam quælibet existimatio purè interna, vtcumque sine iudicantis. Sunt autem iniuriæ aliquæ exteriores, vsque adeo leues in omni genere, vt nullam inducant obligationem grauem. Ergo nullæ iniuriæ purè internæ valent illam inducere.

3. Restitutio instituitur ad sedandam iram iniuriati, vtque redeat pristina pax, & beneuolentia mutua. Iniuriæ autem internæ, nec excitare iram possunt, nec dissoluere pacem, & beneuolentiam mutuam. Quia dum sunt purè internæ non possunt innotescere iniuriato. Ergo ratione iniuriæ purè internæ nulla est necessaria, nullaque debetur restitutio.

R. Post examen iniuriarum exteriorum, quæ sunt notiores, ac manifestiores, succedunt iure suo iniuriæ purè internæ, quæ

sunt occultiores; rediguntur verò ad iudicium temerarium, suspicionem, & dubitationem temerariam; atque tria sunt circa ipsas communiter recepta apud auctores cū D. Thoma quæst. 60. art. 3. & 4. Primū est iudicium temerarium de peccato graui proximi est peccatum graue iniustitiæ. Quia lædit ipsum grauius in honore debito homini ex sua natura, & nondum amissio per sufficientem manifestationem malitiæ ipsius. Et præterea disponit efficaciter iudicantem, vt agat exterius contemptibiliter cum iudicato. Ac demum si peccatum, de quo temerariè iudicatur, sit offensiuum respectu indicantis; vt respectu mariti adulterium, vxoris respectu donatarij, & amici malæ intentio donantis, & amicabiliter agentis; idem iudicium dissoluit amicitiam, turbat pacem; & gignit odium aduersus iudicatū, idque nulla illi relicta potestate ad auertendum tantum malum. Quis enim occludet aditum temeritati iudicandi, vtcumque bene ac circumspectè operetur? Aut quomodo auferetur fundamentum iudicandi iudicanti sine fundamento?

Secundum est: suspicio peccati etiam grauis est peccatum leue ex genere suo. Quia ob debilem & facile mobilem adhesionem censetur exiguum proximis malum, non secus ac iudicium firmum de peccato leui. Quantum enim demitur in hoc iudicio ex parte obiecti, tantum demitur in suspitione ex parte cognitionis.

Tertium est: dubia interpretanda sunt in meliorem partem. Quia quilibet in dubio est conseruandus in possessione naturaliter sibi conueniente boni nominis, & famæ. Nec solum turpe est aliquem ab ea possessione

sione deturbare absque ratione cogente; sed etiam indignum cum iudicare, qui in eadem conseruetur positivè.

Iudicium porrò temerarium est ex D. Thoma ibidem cum Augustino *definitiva & firma sententia nitens levis indicis*: id est, est assensus perfectè deliberatus conuinctus cum voluntate non inquirendi amplius veritatem, & operandi interim dependenter ab ea cognitione, idque sine fundamento sufficiente ad probabilitatem. Quale fundamentum est, quod plerumque non fallit, & cui absolute ex sua naturâ difficilius est dissentiri, aut non assentiri, quam assentiri. Inquam vero non habens fundamentum sufficiens à posteriori ex signis peculiaribus datis à iudicato. Quia iudicium à priori ex difficultate innocentia, & ex maiori numero malorum hominum, & lethaliter peccantium non est liberum iudicato, & est coniunctum cum possibilitate, ac spe aliqua victoria eo commendabilioris, quo maior est difficultas vincenda, & minor numerus vincentium. Nemo autem condemnandus est ex eo, quod non est sibi liberum, nec spoliandus maximo honore, dum est liber ad eius meritum.

Suspicio est iudicium admodum debile, & accedens maximè ad puram dubitationem, & coniunctum, cum voluntate amplius inquirendi, nec procedendi interim ad opus. Denique dubitatio est suspensio iudicij directi in utramque partem. Interpretatio eius in meliorem partem fit per iudicium reflexum adhærens dignitati hominis secundum se ad integritatem sui honoris, dum non adest ratio cogens in contrarium. Ex his igitur concluditur iudicium temerariū.

de peccato graui proximi fundare obligationem grauem restituendi; cætera non nisi leuem per se, & ex sua natura. Quia iuxta mensuram iniuriæ resultat obligatio proportionalis restituendi, vt dictum est supra in genere.

Ad 1. Licet intellectus sit potentia ex se necessaria; est tamen ita subordinata voluntati, vt possit flecti in vtramuis partem; certe possit impediri, quo minus alterutri assentiatur; dum pro neutra apparet ratio euidens, vti certissimè non apparet pro iudicio temerario.

Ad 2. Ex fundamento primæ conclusionis, & exemplis ibi propositis cernitur manifestè iudicium internum de peccato graui proximi plus illi nocere, quam iniuriam exteriorem leuem, atque periculum magnorum malorum est ipsum secundum se magnum malum; sicut spes bonorum, & id in quo ipsa continentur tanquam in radice, computatur inter bona minimè contemnenda. Apparuit autem eiusmodi esse iudicium temerarium.

Ad 3. Restitutio instituitur non solum, ad sedandam iram actualem, sed etiam ad auferendum fundamentum, & occasionem ipsius, si notesceret patienti malum quod ei accidit contra ius suum. Quod ius est causa immediata obligationis ad non inferendum damnum, & ad reparandū, postquam illatum fuerit. Ira verò, & perturbatio mensurat iniuriam grauem, & leuem ex suppositione, quod innotescet. Iudicium autem temerarium de peccato graui habet vim excitandi iram dissolutiuam mutuae pacis, ac beneuolentiæ ex suppositione quod innotescat iudicato. Resultat igitur ex eo obligatio

ligatio restituendi etiam dum manet pure
internum non secus ac ex iniurijs exte-
rius, quæ etiam ipsæ sæpè sunt ignotæ
patientibus.

QVÆSTIO XXXIX.

Vtrum Præceptum restituendi sit
negatiuum obligans semper,
& pro semper?

VIDE TVR esse affirmati-
uum 1. Quia non præcipit
omissionem, sed actionem;
quippè restitutio consistit
in actione; & peccatum nõ
restituendo committitur ni-
hil faciendo. Vnde cum præceptum affir-
matiuum obliget quidem semper, non tamè
pro semper, videtur præceptum restituen-
di non obligare pro semper.

2. Præceptum pœnitentiæ & satisfactionis est
affirmatiuum nec obligat sèper & pro sèper
ratione iniuriarum cõtra Deum, nec peccatur
de nouo si non exhibeantur in instanti im-
mediatè sequenti ad peccatum commissum.
Quæ est communis & vera sententia ad-
uersus Patrem Suarez & nonnullos alios.
Eadem autem quoad hoc videtur esse ratio
de restitutione; quæ videlicet est genus
quoddam pœnitentiæ, & satisfactionis, &
hoc habet cum vtraque comune; vt de-
beatur ratione iniuriarum.

R. Dicendum est cum Nauarro, Molina
Vasquez, Medina, & alijs aduersus Sotum
Valensiam, Lessium, & alios præceptum

restitutionis esse negatiuum, licet habeat formam, & concipiatur ad modum affirmatiui, ut dicit D. Thomas quæst. 62. art. 8. ad 1. Quia de ratione præcepti affirmatiui est, ut ei satisfieri, aut eius obligatio cessare non possit absque aliqua actione eius, qui per illud obligatur. Eiusmodi autem non est præceptum restituendi. Quia obligatio auferentis rem alienam cessat eadem re ad dominum utcumque redeunte. Potest autem ad dominum redire per actionem eiusdem Domini, aut cuiuslibet alterius, vel etiam per seipsam si sit brutum, aut seruus, nihil prorsus agente, aut etiam volente agere per se vel per alium eo, qui læsit.

Rursus ut impleatur præceptum affirmatiuum requiritur actio positiua ratione sui; ut vero impleatur præceptum negatiuum, vel nulla requiritur actio positiua, vel requiritur præcisè quatenus est impeditiua alterius actionis, vnde fit, ut præcepto positiuo satisfieri non possit, nisi per actionem secundum se honestam; negatiuo vero secundum se præcisè considerato satisfieri possit etiam per actionem minimè honestam secundum se, dummodo sit impeditiua alterius actionis inhonestæ secundum se, & cuius proinde impeditio secundum se, & quatenus impeditio est, sit honesta. Istud videlicet est discrimen quidditatiuum inter præceptum positiuum, & negatiuum ex quo aliæ omnes inter utrumque differentia suboriuntur. Ut autem satisfiat præcepto restituendi solum requiritur actio positiua quatenus est impeditiua alterius actionis, nimirum actionis retentiua rei alienæ, seu perseuerantiæ huius eiusdem actionis. Quapropter huic præcepto æquè satisficit, eiusque obligatio æquè extinguitur per quamlibet actionem impe-

diti-

ditiam dictæ retentionis, siue honestam siue inhonestam secundum se: ut si pecuniæ furtivæ insumantur à fure de consensu Domini cooperando ipsi in opere secundum se inhonesto.

¶ Demum in sententia negante puram omissionem liberam, quam sententiam ostensum est esse verã in quæstionibus de actibus humanis, quoduis præceptum obligat ad aliquem actum, & ad omissionem alicuius alterius; & differentia consistit tantum in hoc, quod præceptum affirmativum obligat determinatè ad talem actum, & indeterminatè ad omissionem talis alterius actus incompossibilis cum priori; Certe obligat cum maiori determinatione actus quã omissionis; præceptum verò negativum è cõtra obligat determinatè ad omissionem talis actus, & ad actum omissivum non nisi indeterminate; vel certè cum minori determinatione. Præceptum namque negativum obligat tãtum vagè quantum est de se ad quemlibet cuiuslibet generis actû incompossibilem cum omitendo, & determinatè ad omittendum talem actum: affirmativum è converso. Præceptû autem restituendi obligat determinatè ad omissionem actionis retentivæ, & indeterminatè ad quemlibet actum incompossibile, cum eadem actione retentiva. Solum namque postulat vagè quemlibet ex actibus incompossibilibus directè, vel indirectè cum actione retentiva rei alienæ. Igitur hoc præceptum est negativum re ipsa, & obligat nõ solum semper, sed etiam pro semper; neque ista quæstio potest esse de voce, ut nonnulli dicunt, nisi apud ignorantes significationes vocum, & definitiones rerum significatarû.

Ad 1. Præceptum restituendi directè, & per se solum præcipit omissionem; actionem

vero, vel nullam vel præcisè quatenus est impeditiua alterius actionis. Vnde restitutio consistit materialiter in actione vti plerumque fit, & forma præcepti accommodatur communiiori obediendi modo. Cæterum id non est de essentia eius, & ratione formali, nec consistit in actione, vt actio est formaliter, sed vt est omissio, & impeditio alterius actionis. Quapropter peccatum non restituendi committi quidem potest nihil faciendo de nouo; non tamen nihil absolutè faciendo. Quia committitur continuando actionem auferendi, seu retinendi rem alienam inuito domino. Nempe peccatum furandi, & peccatum non restituendi, idemque dicitur suo modo de reliquis peccatis contra iustitiam, differunt ad eum modum, quo differunt conseruatio, & prima productio rei; idest differunt extrinsecè tantum. Vnde colligitur vltèrius, sicut non committitur peccatum furti per acceptionem rei alienæ cum animo protinus aut intra breue tempus reddendi eam domino absque aliquo eius damno; ita non committi nouum peccatum differendo restitutionem, si differatur cum animo restituendi protinus, aut intra breue tempus. Exoritur tamen ratione moræ obligatio reparandi omne damnum consecutum ad quamlibet dilationem absolutè culpabilem. Est autem dilatio culpabilis leuiter quidem, quæ est causatiua noui doloris, & iræ paruæ, ac facillè deponendæ; grauiter verò quæ est causatiua noui doloris, & iræ inimicabilis, atque dissolutiua absolutè mutuæ pacis, ac tranquillitatis iuxta dicta quæst. 27.

Ad 2. Dicitur est quæst. 20. peccata hominum non habere rationem iniustitiæ simpliciter, & strictè talis aduersus Deum, atque omnia eius præcepta ad nostram, & non

ad ipsius utilitatem ordinari. Præceptum, autem de pœnitentia peragenda pro instanti immediato ad peccatum, cum obligatione virgente pro omnibus, & singulis instâtibus, non cederet in nostram utilitatem; sed potius in maximum nostrum nocumentum. Si quidem exponeret omnes vel saltem plerisque cum maximo ac fere insuperabili periculo novorum peccatorû post quoduis peccatum, ut exponetur fusius in quæstionibus de pœnitentia. Neutrum autem horum reperitur in peccatis commissis contra iura proximorum, circa quos versatur restitutio, ut satis patet ex dictis supra. Quod ad satisfactionem attinet, innotuit iam quæst. 23. discrimen eius à restitutione; neque vllana esse paritatem inter utramque quoad punctum præsens; sed præceptum satisfaciendû esse affirmativum, nec obligare pro semper; cum ad restitutionem teneatur qui la sit pro omni, & qualibet differentia temporis.

Tempori restitutionis annectitur communiter locus, de quo vix est vlla controuersia disputabilis, eiusque ratio habetur solum, aut fere pro rebus corporalibus, & pecuniis æstimabilibus. Possessor bonæ fidei sufficit, si rem restituat in loco, in quo eam habet; nec tenetur suis expensis illam alio traducere. At possessor malæ fidei tenetur rem eo in loco reponere proprijs sumptibus, ubi futura erat, si non interuenisset iniuria. Primum ne innocens grauetur in bonis suis ob commodum alienum. Secundum, ut iniustitia soli noceat auctori suo, nec iniuriam passus ius aliquod suum amittat ob iniquitatem alterius. Quæ autem debeantur ex contractu reddenda sunt in loco, de quo implicitè vel explicitè conuentum fuit. Quod si dubitetur, electio erit penes debitorem, ut

potest

Potè liberum nec ligatū vllō iure certo creditoris pro aliquo determinatè loco ex his inter quos dubitatur. Porro si creditor non compareat in loco, & pro tempore legitimo, debitor paratus quantum est ex se ad soluendum non est amplius in mora, nec tenetur de vllō damno secuto ex dilatione.

QVÆSTIO XXX.

Vtrum detur aliquis ordo inter obligatos ad restituendum?

I D E T V R nullū inter eos ordinem esse posse 1. Quia quicumque accipit de bonis alterius, tenetur de parte accepta independenter ab omnibus alijs, & absque vlla relatione, aut ordine ad aliquem alium. Qui autem nihil accipit, ad nihil tenetur neque ante alios, neque post alios. Nemo enim ex iustitia tenetur refundere de bonis suis, ut alius bene habeat, utque redintegret bona sua. Ergo nunquam dari potest ordo aliquis prioris, & posterioris inter obligatos ad restituendum.

2. Impossibilis est ordo prioris, & posterioris inter obligatos ad restituendum, nisi dentur plures obligati ad restituendam eandem quantitatem eidem personæ. Impossibile autem est plures esse obligatos ad restituendam eandem quantitatem eidem personæ. Inde enim fieret patientem iniuriam melius habere, & fieri ditiores; & è contra aliquos restituentes deterius habere, & fieri pauperiores post restitutionem, quam
antè

antè iniuriam . Quod non permittit iustitia .
Constituit enim æqualitatem .

R. Ordo restitutionis ex parte restituen-
tium communiter præscribitur his versibus .

Iussio , consilium , consensus , palpo , recursus ,

Participans , mutus , non obstans , nō manifestus .

Inter quos hic ordo seruandus est , vt primo
loco obligentur , qui positivè cooperati sunt
ad damnum ; deinde qui negativè . Quia
illi plus influunt quam isti ; & quidem eo ge-
nere excessus , vt licet omnes absolutè sint
causæ morales , quibus damnum illatum im-
putetur ad culpam ; tamen influentes nega-
tivè comparatione facta cum influentibus
positivè vix videantur habere rationem
causæ .

Inter influentes positivè prima obligatio
est iubentis . Quia comparatione huius ha-
bet rationem instrumenti potius , quam cau-
sæ moralis , qui immediate exequitur damnum ;
atque videtur velle in se suscipere totum
onus , qui iubet , & vult agere , vt causa prin-
cipalis siue alias sit superior , siue non sit ;
eamque volūtatem videtur pariter accepta-
re , qui vult agere vt instrumentum siue esset
ex se antecedenter inclinatus , siue non es-
set ; & siue velit siue nolit damnum proprio
etiam odio ac iniquitate . Post iubentem
sequitur exequens ; idemque est absolutè
primus , si à nemine iussus exequatur dam-
num . Quia cæteri cooperantes omnes sub-
mittunt vltimæ ipsius deliberationi illationē
damni . Inter istos duos hoc præterea di-
scrimen consequitur , quod creditore con-
donante iussori absoluitur eo ipso executor .
Quia hic continetur in illo moraliter ob ra-
tionem datam ; non tamen e converso . Ob
quam similiter rationem , si executor resti-
tuat , vti debet , in defectum iussoris , acqui-
ritur

ritur ipsi actio aduersus iussorem; non autem
 è conuerso.

in tertium locum succedunt ex æquo cæ-
 teri positiuè influentes: Consulēs nimirum
 primo, qui consilio promouit executorem,
 aut iubentem; eumue reddidit audaciorem;
 nec suasionem, preces, aut quid simile ad-
 hibuit iam superuacaneum pro reali damni
 iniusti subsecutione: Secundo consentiens,
 adhibensque suffragium pro damno iniuste
 inferendo: Tertio palpo, qui similiter pro-
 mouit executorem, aut iussorem ponderan-
 do circumstantias inferentis, ac patientis
 damnum magnificando illum, atque hunc vi-
 lipendendo, quo animus disponatur, ac alli-
 ciatur ad aggressionē iniquam: Quarto is ad
 quem patuit recursus, præstititque patroc-
 inium recipiēdo domi damnificatorem vt ta-
 tem, aut celando damnum, & pecunias su-
 blatas, vel exercendo officium aduocati pro
 causa manifestè iniusta, aut alio simili modo:
 Quinto participans subministrando instru-
 mentum damnificandi physicum vel morale,
 reddendo animosiorē auctorem principa-
 lem dampni assistentia, & comitatu suo, vel
 alio simili modo eum iuuando, ac fouendo
 opera, & auxilio non superuacaneis; idest
 non talibus, quibus etiam non præstitis in-
 ferendum nihilominus erat damnum, vel to-
 tum vel ex parte. Nempe auxilium hoc mo-
 do superuacaneum, seu non necessarium in
 nullo ex his genere obligat auxiliatorem ad
 restituendum iuxta probabiliorem, & veram
 sententiam. Quia eatenus auxilium est pure
 materiale, nec æstimatur à patiente iniuriam
 pro iræ & discordiæ incitamento, si sit pru-
 dens rerum æstimator.

Dictum autem est cum plerisque auctori-
 bus contra Nauarrum, & paucos alios, istos

omnes

omnes teneri ex æquo. Quia licet influxus eorum non sit efficaciam mathematicè æqualis per se, atque per accidens fieri possit, ut quiuis eorum præmineat cæteris quoad inducendum effectum: differentia tamen ista efficacitatis est exigua, & difficile discernibilis cum certitudine saltem ut plurimum, propter maximam similitudinem; & quæ sicut eiusmodi nihil censentur differre moraliter, seu quoad iudicium prudens, quando agitur de inducenda vniuersaliter obligatione aliqua. Qua itidem ratione affirmatur eadem æqualitas respectu efficacius, ac appositius; & minus efficaciter, ac appositè suadentis, & consiliantis; & sic de cæteris proportionally.

Circa consilium & consensum duo specialiter obseruanda sunt. Primum est eos consiliarios, qui habent potestatem ultimò determinandi damnum iniustum per sua suffragia, censerì potius inter eos, qui iubent, & tenentur primo loco. Ex quo nihilominus excipiuntur, qui dedere suffragium non necessarium; præeunte videlicet realiter, & non tantum præuiso numero aliorum consiliariorum, & suffragiorum sufficienti ad effectiuam damni iniusti illationem, ijsque certò non recessuris a suscepta sententia ob renitentiam subsequenti. Dubitatur tamen; an isti posteriores eo non obstante peccent; si non renitantur vel nolint adesse? Dicendum est non peccare contra iustitiam commutatiuam, aut distributiua respectu eius, cui inferendum est damnum; cui videlicet nihil mali prudenter æstimabilis accrescit ob ea suffragia iam superflua: peccare tamè contra iustitiam legalem, quatenus reddunt faciliorem publici regiminis perturbationem, dum non exprobrant renitentia sua Consiliarijs

liarijs iniquis iniquitatem ipsorum, cum ad eos alia vice continendos in officio, & ad erigendam spem innocentium, ac bene merentium, plurimum momenti habeat constantia tenax recti etiam paucissimorum, etiam vnius, manifesta palam omnibus, atque per publicam experientiam comprobata.

Alter est dantem consilium noxium, vel dolo, vel lata culpa teneri de damno secuto, non solum tertiae personae, sed etiam ipsi, qui consilio acquieuit, & deceptus fuit cum damno proprio vel alieno; si talis consiliarius ratione muneris vel status tenebatur legitimum consilium adhibere, vt Confessarius, vel aduocatus. Quia tunc Consiliarius vtitur executore tanquam instrumento irrationali, ipseque solus est causa moralis, & rationaliter agens respectu totius damni. Si vero ratione muneris, aut status non tenebatur scire, aut dare consilium legitimum; nec peritiam praese ferebat, aut iactabat, quanta sufficit, ad nihil tenetur, nisi dolose egerit. Quia tunc tenebatur, qui consilio acquieuit, inquirere ulterius, cum nemo prudens illi fideret, ac proinde executor sibi debet imputare damnum secutum respectu sui, vel tertiae personae.

Postremum in locum veniunt cooperantes negatiue. Nimirum primo mutus, non mouens, non consulens, non adiens Senatum, nec dissentiens suffragio suo, non obiurgans, cum deberet ex iustitia, vt vitaretur damnum; Secundo non obstans, cum deberet ex officio, vel contractu operam adhibere impediendae damnificationi; Tertio non manifestans, cum similiter debere t proderet paratum ad nocendum, vel iam reum nocenti vt ille impediretur, hic cogere reparare, atque puniretur. Qui omnes tenentur similiter

liter ex æquo ob rationem insinuatam circa
 cooperantes positivè. Tenentur vero de
 omni damno ex tali omissione secuto, & præ-
 uiso vel culpabiliter ignorato. Quod tamen
 intelligitur, nisi forte aliquod damnum tale
 esset, vt oppositum emolumentum solum
 esset intentum ac debitum sub conditione,
 quæ posita non fuit, eiusque positio, aut non
 debebatur, aut non titulo talis emolumentum,
 & ex iustitia commutativa, sed aliundè. Hu-
 ius rationis sunt mulctæ delictorū applican-
 dæ fisco, quæ non vidètur intendi, nisi sub
 conditione quod deprehendatur reus, &
 iudicetur, aut sit iam proxime dispositum
 iudicium. Quare etsi negligentia culpabili
 ministrorum non deprehendatur reus, aut
 effugiat, ad nihil tenentur fisco pro mulctâ;
 secus vero tenentur.

In alium præterea vltiorem obligationis
 ordinem reuocari possunt reflexè seu quasi
 reflexè cooperantes, siue positivè, siue ne-
 gativè. Qui videlicet iussione coegit ad iu-
 bendum; consilio impulit ad consulendum;
 silentio silentem fouit, & sic de cæteris. Hi
 enim tenentur de damno secuto eadem pro-
 portione ac ordine post eos, qui immédia-
 tius cooperati sunt vno excepto iussore.
 Hic enim eadem ratione vtitur vt instrumē-
 to, eo qui immediate iubet, qua dictum est
 istum vti immediato executore. Vnde su-
 premus princeps iniungens damnum iniustū
 gubernatori ciuitatis, iudici aut Duci exer-
 citus tenetur ante ipsos ad reparationem
 damni, eoque reparāte, aut absoluto à cre-
 ditore liberantur cæteri eo ipso; non autem
 è conuerso. Quod similiter intelligendum
 est de alijs quibusuis, quos dictum est esse
 posteriores, si comparentur cum prioribus
 respectu ipsorum.

Cæterum in defectu reliquorum tenetur quilibet cooperantium ad reparationem totius damni; si quidem ad totum fuerit moraliter cooperatus; sin minus pro ea tantum parte tenetur, quam per se ipsum, vel arripuit, vel perdidit immediatè. Censetur autem moraliter cooperatus non solum is, quo non cooperante physicè non fuisset illatum damnum; sed etiam qui ita adfuit in notitia & animo sociorum, vt eos reddiderit perceptibiliter, & vt ita dicatur, sensibiliter animosiores, obfirmaueritque sic in proposito nocendi; nec ita se habuit, in ordine ad erigendos ac fouendos eorundè animos, atque si non adfuisset. Quà de causa non tenetur priuatus quisque miles per se solum reparare totum damnum illatum ab exercitu numerofo agrum iniustè de vastante, aut diripente ciuitatem, solumque tenerur quatenus per seipsum nocuit, dum nullus alius, vel alij admodum pauci restituerere volunt. Quia vnusquisque miles seorsim consideratus, aut vt coniunctus cum paucissimis pro nullo reputatur respectu nocenti immediatè illati per reliquos. Nihil etenim eos iuuisse, aut animasse censetur secundum prudentem æstimationem, & secundum computationem humana ordinaria consideratione, ac expensione discernibilem.

Qualibet nihilominus pars totius multitudinis sufficiens ad cooperationem moralem modo nuper explicato, qualis pars videtur quingenti respectu exercitus viginti millium, tenetur ad reparandam totum damnum, quantum poterit contribuentibus singulis pro rata cum iure refusionis aduersus alios non soluentes. Consequenter tenetur vnus quisque ad perquirendos, ac

sollicitandos totidem vt minimum socios re-
stitutionis, si spes inueniendi prudens af-
fuerit; quæ tamen raro aderit. Hæc autem,
ex quibus proportionaliter determinandæ
sunt aliæ etiam circumstantiæ multipliciter
comparabiles inter se. Hæc inquam satis
apparent ex se consideranti superiora. Id
mirum videri non debet; vnumquemlibet
militem exercitus numerosi, ob solam
iniquitatem aliorum nolentium restituere,
liberari posse ab ea etiam parte restituenda,
ad quam teneretur reliquis volentibus
restituere. Quia id consequitur indirectè
quatenus singuli ab alijs destituti, ac seiun-
cti reputantur pro nullis per fictionem iuris
cum fundamento iam indicato. Non caret
tamen probabilitate obligatio vnus cuius-
que seorsim ad eiusmodi partem totius dam-
ni nullo etiam alio volente quidquam resti-
tuere. Per hæc igitur patet dari ordinem
inter obligatos ad restituendum ex dispari
cooperatione respectu damni iniuste illati
& qualis ille sit.

Ad 1. Dicitur est supra obligationem re-
stituendi non solum fundari in re accepta,
sed etiam in iniusta acceptione seu in dam-
no iniuste illato. Vnde non solum is tene-
tur restituere qui accepit rem alterius, sed
etiã qui fuit causa iniusta damni, quod alius
passus est. Vnde cum plures, & multiplici-
ter possint esse causæ respectu eiusdè damni
iniuste illati, patet plures, & multipliciter
posse esse obligatos ad restituendam eandè
rem vni eidemque personæ, atque teneri ad
reparandum cum iactura bonorum suorum
iacturam, quam culpa eorum ea persona
passa est.

Ad 2. Vno aliquo restituente totã qua-
ritatem debitam nullus nocentium est am-
plius

plius obligatus patienti, sed fortassis illi qui restituit, vt dictum, & explicatum est supra. Vnde non sequitur inconueniens.

QVÆSTIO XLI.

Vtrum Detur aliquis ordo restitutionis ex parte creditorum, & rerum debitarum?

I D E T V R neutra ex parte vllum ordinem prioris, & posterioris esse posse. Quia omnibus creditoribus, & respectu omnium rerum debitarum conuenit ius proprietatis eiusdem infimæ speciei, eiusdemq; prorsus rationis. Ius autem creditorum est totum motiuum & causa restituendi; atque impossibile est vt quod in multis est vniforme, eiusdemque prorsus rationis causet inter illos inæqualitatem, & ordinem disconformem prioris, & posterioris.

R. Ante ordinem creditorum, & rerum debitarum præmittendum est quibus debeat fieri restitutio eorum, quæ debentur. Qua de re tres regulæ obseruandæ sunt. Prima regula est: debita incerta, seu quorum creditor vel ignoratur, vel conueniri non potest, si per iniustitiam contracta sunt, pauperibus vel Ecclesiæ seu pijs locis restitui debent; si absque iniustitia potest debitor ea sibi retinere. Prima pars constat ex *c. cum tu* de vsuris, idemque esse de iure naturæ apparebit quæst. 43. licet oppositum sit valdè probabile ob communio-

rem doctorum consensum. Altera pars probatur, quia nullo iure, nullaque æquitatis ratione possessor innocens posthabetur alijs, aut constringitur sibi alios præferre, de cætero æquales. Ergo talia debita potest sibi retinere.

Secunda regula est: debita certa, quorū videlicet creditor, scitur, & conueniri potest, siue is sit persona particularis, siue multitudo aliqua determinata, & discernibilis ab alijs non creditoribus, restituenda sunt per se ei à quo accepta fuit res, vel cui damnum illatum fuit. Quod patet quia ijs competit ius respectu talium debitorum, ac proinde si non adsit legitima aliqua exceptio contra tale ius, procul dubio illis fiet iniuria restitutione omissa, vel alteri facta.

Tertia regula est: fieri nihilominus potest per accidens, vt nulla sit obligatio restituendi immediatè verò domino, si videlicet is apud quem est res alterius, vel aliter aliquid alteri debet, acquirat ius providendi rei suæ rem alterius in alium, quam verum dominum immediatè transferendo, vt qui bona fide emit equum à fure; qui soluit creditori sui creditoris, quod ex eadem causa vtique debebatur, quo pacto debetur pensio pro domo locatori, & illi, à quo is ipsam conduxerat prius: & qui emit ius, quod alius habebat aduersus suum creditorem; hi enim non tenentur quidquam immediatè restituere verò domino rei, aut suo aliunde creditori; sed satisfaciunt restituendo mediatè, & sic providendo rei suæ iuxta ius sibi quæsitum.

Iam quod ad ordinem attinet; certum primo est debita certa quibusuis incertis præferri. Quia verum illorum ius compe-

tit ijs, quibus ea solui debent; secus verò ijs, quibus posteriora hæc soluenda sunt. Certum rursus est res, quæ extant in propria specie, & quarum dominium nondum acquisitum fuit debitori, quocumque demù titulo apud illum reperiantur, restituendas esse ante omnia creditoribus earum. Quia ipsi habeant; reliqui verò creditores non habent ius in talibus rebus. Dicendum denique est creditoribus personalibus non privilegiatis omnibus æqualiter soluendum esse secundum proportionem debitorum, siue tempore priores, siue posteriores sint quia prior creditor nihil præiudicat; posteriori, cum persona debitoris æque, & eodem modo omnibus ad sit, siue prius, siue posterius occurrat ijs, quibus obligatur.

Quare illa regula iuris: *qui prior est tempore potior est iure*; solummodo habet locum in creditoribus hypothecarijs concurrentibus in eodem pignore: quia creditor hypothecarius, acquirit ius in re, à quo deijci non potest per posteriorem pactionem alterius absque adminiculo sui consensus impliciti vel expliciti. Quod additur propter hypothecarium, qui adijcit hypothecam specialē post generalē. Eo namque ipso videtur cedere hypothecā generali, dum non deficit specialis posterius adiuncta. Creditores privilegiati, qui non ex natura rei, nec ratione aliqua uniuersali, cuius ductum sequuntur quæstiones istæ, sed ex rationabili dispositione speciali legum præferuntur creditoribus non solum personalibus, sed etiam hypothecarijs, qui procul dubio sunt priores personalibus non privilegiatis, recensentur à Cardinali de Lugo disp. 20. sect. 6. & ab alijs communiter

in præsentia. Quoad reliquos constat ex dictis dari ordinem restitutionis, & qualis ille sit ex parte, tum creditorum, tum rerum debitarum.

Ad rationem dubitandi: sicut vnus habet ius ad magnas diuitias; alius ad paruas; alius respectu rei pretiosa; alius respectu vilis; & tamen in vtroq. datur ius proprietatis formaliter vniforme, & materialiter tantum diuersum, ita contingit vnum habere ius, vt prius sibi solvatur, quam alteri, seu ad locum priorem, & alius tantum ad locum posteriorem, quin propterea habeant iura ipse diuersa formaliter; cum omnia eiusmodi iura dent æqualem obligationem respectu rei & loci pertinentis ad vnumquemque, atque in hoc essentialiter consistat ratio formalis iuris. Causæ excufantes ab obligatione restituendi, de quibus hic erat

immediatus agendi locus, com
 modius exponentur obiter
 in quæstionibus sequen
 tibus, quatenus pos
 sunt esse ali
 qua dispu
 ratio
 nis mate
 ria.

Q VÆ

QVÆSTIO XLII

Vtrum diuifio rerum fit de iure
naturæ?

M. O. Videtur esse contra
ius naturæ 1. Quia quæ ali-
quo iure habent vnum com-
munem dominum, non pos-
sunt manente eo dominio
diuidi inter plures, quin fiat
contra tale ius. Omnia autem quæ pertinet
ad homines habent vnum communem do-
minum Deum iure naturæ, vt patet ex 24.
Iob. *quem constituit alium super terram? aut
quem posuit super orbem, quem fabricatus est?*
Et ex illo ps. 31. *Domini est terra &c.* Atque
hoc dominium nec deficit, nec deficere po-
test. Ergo est contra ius naturæ, vt quæ
pertinent ad homines diuidantur inter ho-
mines.

2. Omnia sunt omnibus communia, de
iure naturæ. Deus enim, cuius voluntas re-
rum naturis conformis est, totum ius natu-
ræ, præfecit vnum quemlibet hominem re-
bus omnibus, quæ ad vtilitatem hominum
factæ sunt, vt patet ex ps. 8. *Omnia subie-
cisti sub pedibus eius;* Nempe hominis. 1. ad
Corinth. 5. *omnia vestra sunt.* Gen. 1. *facia-
mus hominem ad imaginem & similitudinem
nostram, & præsit piscibus maris &c.* In qui-
bus omnia promiscuè adscribuntur singu-
lis; ac specialiter in loco Genesis; quod ho-
mo præsit piscibus maris, & sic de cæteris,
refertur ad rationem imaginis, quæ vnicui-
libet homini seorsim contuenit æqualiter ac
tota.

aliter . Ergo diuisio rerum contradicit
iuri naturæ.

3. De iure naturæ est, vt homines sint
amore, & charitate inuicem coniuncti. Er-
go est contra ius naturæ, vt habeant res in-
uicem diuisas . Patet consequentia, quia
ex diuisione rerum nascitur diuisio perso-
narum; sicut è conuerso ex indiuisione
beneuola personarum, nascitur indiuisio,
& communitas rerum iuxta illud vulgare
ex Philosopho *amicorum omnia sunt commu-
nia* .

R. Ad maiorem, & magis intimam intel-
ligentiam eorum, quæ huc vsque dicta sunt
plurimum conferet indagare originem iu-
rium, quæ ducitur ex primæua rerum diui-
sione; idque ipsum est omninò necessarium
ad statuendum de his quæ deinceps dicen-
da sunt de specialibus iuribus, & speciali-
bus tum iustitiæ distributiæ, tum com-
mutatiæ obligationibus, & actibus. Scien-
dum itaque est bona vniuersim omnia, quo-
rum homines sunt capaces duplici genere
contineri. Alia namque sunt, quibus in-
trinsecè constituuntur, aut perficiuntur, vt
anima & corpus, sapientia & probitas; sa-
nitas & pulchritudo. Alia verò sunt extrin-
seca, vt agri, & domus, cibi, & vestes. Bona
extrinseca sunt in duplici rursus differen-
tia. Alia enim sunt, quorum mensura de-
terminata respectu cuiusque dependet à
magnitudine, & paruitate honorum vnum-
quemque afficientium intrinsecè; vt fama,
& honor; laus, & amor. Alia verò sunt,
quorum mensura determinata est extra ip-
sum hominem; quæque proinde absque vlla
eiusdem iniuria possunt esse plura vel pau-
ciora nullà in ipso homine præexistente.

diuerſitate, vt patet in exemplis modo prælatis aliorum bonorum extrinſecorum.

Diuiſio bonorum pertinentium ad intrinſecam hominis conſtitutionem & perfectionem deſcendit omninò determinatè ex iure naturæ. Cum enim homini, vt potè naturaliter libertate prædicto conueniat ex natura rei, vt ſit gratia ſui, patet animam, cuiusque, & corpus, & vtriuſque vnionem eſſe gratia eiufdem ex natura rei, ſac proinde ipſum hominem eſſe finem, ad quem ea ordinantur ex ſua natura; Quod eſt ea eſſe ſua ipſius ex natura rei, iuxta expoſitionem ſuitatis traditam quæſt. 3. Cætera quæ hominem intrinſecè perficiunt, ſunt accidentia ipſius, aut adhærent eidem admodum accidentium. Accidens autem ex ſua natura eſt entis ens, & reſpicit tanquam finem ſubiectum, quod perficit, ac proinde eadem ratione eſt ſuum ipſius ex natura rei independenter à noua libera cuiuſquam diſpoſitione.

Non longe abſimili ratione ſunt ſua cuiuſque ex natura rei ea bona extrinſeca, quorum menſura omninò determinata reſpecte ſingulorum ſunt bona eorundem intrinſeca. Dicitur namque eſt in eadem illa quæſt. 3. ex D. Thoma ea etiam eſſe ſua cuiuſque, quæ eidem ſecundum proportionis æqualitatem debentur. Ea autem cuiuſque bona extrinſeca, quorum menſura omninò determinata ex natura rei, ſunt bona eiufdem intrinſeca, patet eidem deberi ſecundum proportionis æqualitatem. Alias enim non deberent inde menſurari omninò determinatè ex natura rei. Ratio vltior horum eſt, quia bona cuiuſque intrinſeca, & quæ inde omninò determinatè

natè mensurantur, ita sunt in eius utilita-
tem ordinata, vt nulla hominum libera
dispositione, aut mutua conuentione fieri
possit, ne sint eidem vtilia, & aut in similem
alterius vtilitatem conuertantur. Nec enima
fieri potest, vt salus & honor alicuius, non
sint vtilis eidem, aut vt alteri sint eodem
modo vtilis, seu sint vsque adeo vtilis, &
sic de ceteris à fortiori. Quæ autem ex na-
tura rei hoc habent, vt vtilitati alicuius
sint determinatè deuincta, necesse est ex
natura rei esse sua eiusdem. Diuisio igitur
vtriusque huius generis bonorum est con-
stitutata iure naturæ, & suum quisque illorū
peculium habet independenter ab homi-
num placito ex suppositione, quod exi-
stant.

Cætera bona extrinseca homine inferiora
ita sunt in hominum vtilitatem ordinata
ex natura sua, vt nullum determinatè ho-
minem potius, quam quemlibet alium; aut
totam hominum collectionem potius, quam
partem eorum, aut quam aliquem vnum
hominem determinatè respiciant tanquam
finem suum ex natura sua præterquam
calum & aer, quibus intrinsecum est, vt
sint omnibus communia. Vndè fit vt nulla,
superaddita lege, ac dispositione ultra
naturalem omnia ea bona mansura fuissent
promiscuè communia. Qua de causa com-
muniter dicitur omnia esse communia de
iure naturæ. Ipsum nihilominus ius na-
turæ præscripsit mortalibus, vt fieret, præ-
scribitque semper, vt conseruetur, ac pro-
pagetur eiusmodi rerum diuisio. Quod esse
omninò conueniens, nec eam diuisionem
honestè prætermitti potuisse, atque esse
necessariam triplici ratione probat effi-

caciter D. Thomas quæst. 65. art. 2

Primum nimirum, vt homines red-
dantur solliciti, ac diligentes. Omne
enim naturaliter negligunt, quæ sunt com-
munia comparatione eorum quæ sunt pro-
pria. Et cuius durum est, laborem esse
specialiter suum; bonum verò ex labore
resultans esse alijs secum commune. Vnde
facile relinquit curam alteri, vt habeat
commodum sine onere: singulis autem
hac ratione propensis in otium, atque
sperantibus meliora de socijs, aut si non
sperent, nolentibus cum iactura propria
prodesse alijs, aut inter hanc spem, ac
desperationem hærentibus deseritur, ac
dilapidatur bonum commune. At ratio-
ne contraria in bonum quisque proprium
incumbit diligenter, certus quod sibi
parat, sibi occat, & quod suum otium
sibi nocet, ne ab alio supplendum sit.

Deinde confusio vitandæ inter est
plurimum, quod curas quisque suas seorsim
habeat circa rem determinatam. Qua-
re genus humanum pessimè haberet sum-
ma omnium inter se confusione implica-
tum, si omnibus æqualiter, & promiscuè
incumberet cura circa omnia, accurrenti-
bus multis ad eandem rem; vel si non
accurrant auertente singulos plurimo-
rum exemplo, ne quis quidquam aggre-
diatur.

Denique inter eos qui communiter, & in-
diuisim aliquid possident, facile, ac frequen-
ter suboriuntur iurgia. Quapropter si om-
nia omnibus mansissent communia, pax &
tranquillitas mutua hominum, subsistere
minimè potuisset in statu absolutè tolerabi-
li. Porro hæc tria malorum genera eò sūt

. Maiora

maiora, quo maior est, eorum multitudo, quibus bona sunt communia.

Adde sublata rerum diuisione nullum, aut vix vllum superesse locum liberalitati, misericordiae, beneficentiae, gratitudini & similibus virtutibus, quarum opus est alijs erogare de proprio. Deesset itaque maximum humani generis decus, ac ornamentum, & mutuae beneuolentiae, ac charitatis vinculum vel maximum. Adde rursus vitandis his omnibus malis imminentibus ex communiōe rerum omnium opus esse magna quadam eorum perfectione, quibus illae essent communes, qualis perfectio de totali, vel etiam magna omnium hominum; multitudine sperari minimè potest, saltem pro praesenti misero statu naturae humanae lapsae vniuersaliter in peccatum, atque per illud corruptae. Opus praeterea foret superioritate, ac iurisdictione alicuius supra ceteros, qui congruenter diuideret opera, ac labores, confusionem tolleret singulorum in singula directione, & pacem ac tranquillitatem foueret diremptis iurgijs aut praecipitis.

Ea autem ipsa superioritas ac iurisdictione dari non potuisset qualis in eos fines necessaria est, & sufficiens, si nulla facta fuisset diuisio officiorum, ac rerum per liberam hominum dispositionem. Officiorum quidem, quia nullus subest alterius superioritati, ac iurisdictioni ex natura rei, nec datur differentia purè naturalis, & vltimo determinata superioris & subditi; cum vnus quilibet sit aequè liber, ac sui iuris, & gratia sui ex natura rei; sintque praeterea plures idonei ad regendum, & plures idonei ad parendum. Rerum verò, quia redirent eadem inconuenientia, si vel vnus tantum

homo præffet immediatè toti humano generi quoad omnia, vel plures haberent ex æquo, ius ingerendi se in earundem omnium rerum dispositionem, ita vt singuli diuerfos quidem dirigerent homines, circa tamè res omnes easdem. Constat igitur ex his diuisionem totum fuisse & esse omnino necessariam, eamque quoad aliqua factam esse immediatè iure naturæ, quoad alia per liberam hominum conventionem, ex præscripto iuris eiusdem naturalis.

Ad 1. Dictū est quæst. præsertim 5. & 19. Deo non conuenire ius proprietatis quoad utilitatem, & usus utiles rerum respectu sui, sed omnem earum utilitatem relictam esse substantijs rationalibus creatis. Quapropter ita est rebus omnibus essentialiter, vt subsint directioni, ac prouidentia diuinæ; vt nihilominus iura utilitatum diuidi possint inter homines. Deindè quæ sunt propria vnus possunt diuidi inter plures ex cōsensu eiusdem quatenus ille consenserit. Deus autem vt dominus vniuersorum, quod in illis locis scripturæ manifestatur nō solum consentit, sed etiam præcipit lege sua naturali quæ includitur essentialiter in iure naturæ, prout liquet ex eadem quæst. 5. & ex priori parte quæst. 7. Præcipit inquam, vt res omnes diuidantur inter Angelos, & homines, prout ipsorum interest, vt apparet ex discursu superiori. Ea igitur conformis iuri naturæ diuisio rerum, & quoad partem earum inducta per ipsum est immediatè.

Ad 2. Ita sunt omnia exteriora indifferentia ex se ad quoslibet, communia de iure naturæ, vt ipsum ius naturæ præscribat singularum rerum ad singulos homines distributionem, ac diuisionem communi & singu-

singulorum bono congruentem. Quapropter loca illa scripturæ accipienda sunt de subiectione rerum omnium respectu totius hominum collectionis cum distributione, atque appropriatione accommodata respectu singulorum. Hoc nimirum conuenit homini ratione suæ similitudinis specialis cum Deo, ut participet vim dominatiuam ipsius, cum partitione rerum, & iurium multiplicatione correspondente multiplicata inumericæ eiusmodi similitudinem cum Deo consecuta ad multiplicationem hominum.

Ad 3. Vitio humanæ naturæ fit ut nulla arte omne incommodum tolli possit ab hominum mutua inter se coniunctione sociali. Cæterum ex rationibus D. Thomæ, & alijs insuper adiunctis superius, manifestè apparet incommoda futura fuisse longè maiora etiam quoad mutuam pacem ac beneuolentiam, si nulla prorsus facta fuisset diuisio rerum exteriorum. Cum igitur ratio naturalis dicat inter mala impossibilia, & copulatiuè inuitabilia, eligenda esse quæ minora sunt, pater eadem ratione præcipiente factam esse rerum diuisionem. Quod dicitur amicorum omnia esse communia; accipitur de communitate ex affectu & inclinatione ipsius amicitiae quoad usus necessarios ad communem amicorū felicitatem; non verò de confusione iurium pertinentium ad vnumquemque eorum; si quidem ex eorum retenta distinctione suboriuntur, ut supra indicatum est, opera & officia mutua liberalitatis, misericordiae gratitudinis, & similibus, quibus amicitia fouetur, & quibus non esset locus subintrante iurium confusione, certè non pateret locus tam amplus, quam est necessarius respectu totius

eius omnium hominum multitudinis, mutuo beneuolentiæ fœdere ; vniuersaliter & particulariter copulandæ .

QVÆSTIO XLIII.

Vtrum diuisio rerum exteriorum fieri potuerit arbitrio hominum , vtcunque libuisset?

I D E D V R ita fieri potuisse . 1. Quia quod ad utilitatē alicuius totaliter ordinatur, totaliter subiacet eius voluntati, vt disponat vtcunque libuerit, ita' saltem, vt sit valida dispositio qualitercumque ipse disposuerit . Dicitur autem est sæpè res omnes exteriores esse totaliter ordinatas ad utilitatem hominum . Ergo homines potuerunt eas diuidere, atque de illis disponere saltem validè, vtcunque libuisset .

2. Quod viget consensu, & voluntate vniiformi omnium vniuersim nationum, & gentium non amplius dubitatur, quin sit iustum ac honestum; certè non dubitatur de valore dispositionum nihil; inde exorbitantium . Dubitari autem eo non obstante posset, si posset esse aut inhonesta, aut inuvalida dispositio, ac diuisio rerum facta communi omnium conuentione ac arbitrio, vtcunque libuisset . Quia videndum nihilominus superesset; an disposuissent, ac diuisissent eo determinatè modo quo solo licet, ac valet eorum dispositio .

R. Con.

R. Constat ex quæst. præcedenti diuisionem rerum exteriorum indifferentium ex se, tametsi de iure naturæ non sit formaliter, & immediatè, atque omninò determinatè; esse tamen de iure naturæ præceptiuè ac vagè. Ita videlicet, vt liberum hominibus fuerit talem, vel talem rerum diuisionem instituire pro libito, quin agerent contra ius naturæ, non tamen, vt nullam, prorsus facerent diuisionem. Verum neque istam ipsam electionem diuisionis ac modi diuidendi vsque adeo liberam & indifferentem reliquit ius naturæ, vt nullas præscriperit conditiones, quibus non præstitis leges, ac conuentiones diuisionum eu aderēt inhonestæ, imo & nullitatis vitio laborarēt. Cum enim res istæ exteriores in omnium, ac singulorum hominum vtilitatem sint ordinatæ intrinsecè ex sua natura, sintque deuinctæ naturæ humanæ secundum se, quatenus easdem erogauit, Deus æquali erga omnes homines amore ac voluntate antecedenti; siquidem omnes fecit æquè bonos in natura, neque eius amor inæqualis esse possit, erga obiecta æqualiter bona in se, quatenus æqualiter bona sunt: eumq; homini nihil facere liceat contra naturas rerum, & contra diuinam voluntatem antecedentem beneplaciti. Cum inquam hæc ita se habeant patet diuisionem rerū quatenus factam arbitrio hominum honestam, ac validam minimè esse potuisse, quin omnium, ac singulorum hominum vtilitati, & felicitati æquè consuleret.

Prima igitur eademque præcipua & cæteras in se continens conditio iustæ & validæ diuisionis est; vt omnes homines nulla, facta exceptione eidem sorti committat, eandemque omnibus quouis tempore exi-

372 De diuisione iusta.

stentibus spem, ac facultatem faciat quantum est de se augendi cumulum bonorum suorum. Alias enim lex humana faceret inæquales, quos lex naturalis, eademque diuina fecisset æquales, idque solum ex voluntate legislatorum ante, omnem earum circumstantiarum varietatem, pro quibus lex naturalis à Deo lata esset, atque omnibus æqualiter prouidisset. Quapropter, si lex humana ex se præcisè inæqualis, respectu diuersorum hominum, posset esse valida, fieri posset ut voluntas hominis præuale-
ret contra diuinam. Nec enim valida esse posset, quin redderet inuolidam ac nullam, eam cui esset contraria. Quod autem voluntas diuina, per quam viget lex naturalis, æqualiter fauerit omnibus & quibusuis secundum se præcisè consideratis breuiter quidem, sed efficaciter demonstratum nuper est.

Secunda deinde principalis conditio eiusdem diuisionis est, ut nullum relinquat aidtum inæqualitati bonorum præterquam ex inæquali ad bonum commune contributione, atque cooperatione. Cum enim bona hæc exteriora sint, uti præmissum est, communia omnibus ex sua natura; neque quod commune est fieri possit iuris priuati, quin tantumdem iuris, ac liberæ facultatis decedat cæteris quanta fuerit accessio priuato illi adiudicata, sequeretur planè iniuriosam fore atque nocuam, respectu cæterorum contentorum in communitate, & appropriationem rei, quæ erat communis, respectu priuatae personæ, nisi ipsa tantumdem in bonum commune contulisset. Quare permessa occupatione, & appropriatione bonorum cuiuslibet æquè patentium absq; aliqua eiusmodi contributione in bonum commune,

commune, non fieret solum ultra ius naturale, sed etiam contra. Nec enim ea diuisio esset, qualē ipsum ius naturale permittit, ac præcipit, sed qualem reprobatur manifestè. Quod ex eo ulterius manifestatur quia nemo prudenter consentit puro suo damno, idest damno minimè compensato per aliquod aliud bonum saltem æquale, & incompossibile cum eo, cuius iacturam patitur. Ergo qui facit iuris ac liberæ facultatis priuatæ, quod erat commune, quin communitati aliundè refuderit tantumdem, habet contradicentes sibi reliquos omnes contentos in communitate, atque prudenter sibi prouidos, quales plerique sunt in hac parte, & præsumuntur omnes, ac proinde vsurpat rem inuitis rationabiliter eius dominis. Quod est contra ius naturæ.

Accedit fore, vt si diuisio rerum secus, quam dicitur, facta fuisset, aut permitteretur, non auferrentur nec minuerentur inconuenientia proposita in quæst. præcedenti ex indiuisione rerum. Primum enim omnes facile dimitterent eorum, & sollicitudinem eorum, quæ iam haberent, in existente sibi facultate & libera potestate, vsurpandi alia, atque alia de nouo absque villo labore, nullaque adhibita industria cedentibus in bonum commune. Deinde sequeretur summa confusio plurimorum confluentium ad purum lucrum absolutum ab omni onere honestæ compensationis. Quod denique pacto, vitari possent similitates, & malevolentia mutua inter videntes spoliari se bonis æque suis accipientis, idque in perpetuum absque villo suo emolumento speciali, vel communi?

Præte-

Præterea cuius in finem suum vigoris esse possent virtutes humani generis mutuo conciliatrices, si ea tantum erogari possent, quæ, qui erogaret, habuisset, & qui acciperet habere posset sola habendi voluntate, eiusque voluntatis solum per verba aut nutus significatione, aut utcumque, aliter nulla superata difficultate promouendi bonum commune, nullaque adhibita eam in rem industria? Quæ omnia incommoda sunt manifestiora in usurpatione iurisdictionis; si tamen iurisdictionis esset aliqua libera facultas supra alios absque vel idoneitate, vel obligatione promouendi bonum commune. Cuiusmodi profectò facultatem quilibet sibi vellet, nemo alteri. Vnde fieret, ut nemo illam habere posset, quin noceret alijs in re maximè sua ipsorum; hoc est in propria libertate & dispositione suarum actionum, idque inuitis rationaliter iisdem. Quod clarè cōtradicit iuri naturæ.

Patet igitur iniquam & turpem futuram fuisse diuisionem rerum nō grauantem singulos appropriaturos sibi partem earum, necessitate cooperandi ad bonum commune per positionem rerum acquiratarum in statu magis idoneo ad vsus & commoda generis humani, vel physicè vel intentionaliter. Qui duo modi proficiendi communitati per spem, aut effectum physicum in occupatione, & sepositione rerum, ac personarum in vsum specialem propriæ liberæ facultatis infra clarius secernetur, ac exponetur, seponendo classes rerum quæ ad legitimam sui appropriationem respectu particularis personæ exigunt ex sua natura cooperationem physicam ad bonum commune, ab ijs quæ solum exigunt intentionalem

nalem, ac moralem cooperationem. Exponuntur inquam, dum dicitur de modis acquirendi in specie. Nunc enim tantum discernitur in genere.

Tertia conditio est, ut quæ cuiusque propria facta iam semel fuerint, eidem maneat in perpetuum, quantum capacia perpetuitatis illa fuerint; nec in alium transire possint absque ipsius consensu, & quatenus, seu illo tantum modo, quo ipse consenserit. Hoc probat efficaciter prima ratio D. Thomæ supra producta, pro necessitate naturalis diuisionis rerum. Non enim ea solum, negligenter ab vno quoque administrantur, quæ sunt omnino communia, sed ea etiam, quæ solum habentur ad tempus, debentque aut possunt transire ad alium absque ipsius consensu, vel simpliciter, vel quoad aliquid.

Confirmatur præterea hæc conditio ex præcedentibus, quia quod quisque contribuisset in bonum commune pro approprianda re aliqua, vel esset irreuocabile, vel reuocabile. Si primum, esset iniqua rem sibi acquirentis conditio, quia pro re sibi interitura impendisset aliquid; nunquam rediturum. Si secundum, tam priuata, persona, quam communitas semper se inuicem haberent sollicitos, & de rebus suis minime securos, imminente vtriusque dissolutione communium utilitatum. Qua de re multa dici possent, sed possunt eadem ab vnoquoque facile considerari in consequentiam eorum, quæ iam exposita sunt. Confirmatur rursus, quia redderentur cõtempribiles, ac minime efficaces virtutes, quibus homines inter se maxime conciliantur, dũ ea erogarent, quorum neque dans esset neque accipiens futurus esset permanens, & securus possessor.

Quod

Quod autem unicuique debuerit relinquere libera facultas, ut partem quæ sibi obtigisset, posset in alium transferre quatenus ipsi libuisset, ex eo est manifestum. Quia ius cuiusque priuatum in parte sibi contingente succedit iuri communi, & indiuiduo, quod habebat simul cum omnibus alijs ad totum omnium bonorum cumulum. At iuri illi communi, & indiuiduo renuntiare homines potuissent suo libero consensu. Ergo par est ut possint etiam renuntiare iuri priuato; quod communi illi succedit. Patet consequentia. Quia ius naturæ præcipiens diuisionem non præcepit, ut homines fierent deterioris conditionis; siquidē ius naturæ, & quod ab eo præcipitur, constitutum ab eo est ex amore generis humani. Fierent autem deterioris conditionis, si non retinerent libertatem æque solutam, & ac antea cæteris paribus.

Posterior ista pars huius tertiæ conditionis confirmatur vterius comparatione cum parte priori. Quia sicut alienabilitas rei unicuique contingentis absque eius consensu redderet infelicem diuisionem, ut ostensum est; ita impotentia alienandi cum libuisset, & quatenus libuisset, reddidisset eandem infelicem inter alia propter hæc duo. Alterum est, quia fieri non potuit ut in parte unicuique appropriata suppeterent omnibus omnia necessaria pro omni tempore. Ergo si quod quisque haberet non posset alienando in alia commutare, constituerentur homines saltem plerique ratione diuisionis rerum in impotentia sibi prouidendi de omnibus necessarijs per commutationem eorum quæ haberent cum ijs, quibus magis indigerent. Alterum est quia impotentia alienandi impediret usum vir-

tutum socialium, & amicabilium liberalitatis, gratitudinis & similibus in eo gradu, qui est necessarius respectu totius multitudinis hominum.

Postrema ex his consequens conditio est, ut pars bonorum unicuique contingentium sit transferibilis in alios non ex qualicumque eiusdem consensu, sed vel gratiofo, & bene merenti apud eum, in quem fieret translatio, vel constituenta æqualitatem inter datum & acceptum. Ratio est, quia si translatio rei quæ, est unius, in aliam facta erit non constituta æqualitate inter datum & acceptum; nec excessus fuerit gratiose collatus ab eo, cui minus contingit habere, is planè iacturam eatenus patietur; coactus. Hoc autem sine iniuria ex parte cogentis contingere minimè potest. Cùm enim omnes homines essent æquales ab initio quoad terminos libertatis, tam materialitèr, quam formalitèr; & postea inæqualitas materialis inducta sit absque inæqualitate formali; nec secus fieri poterit salvo iure naturali, ut liquet ex dictis præsertim circa primam conditionem, atque inter cogentem, & coactum manifesta intercedat inæqualitas formalis; siquidem qui cogit, plus sibi arrogat in retinenda amplitudine suæ libertatis, & restringenda libertate aliena, quam qui cogitur, is enim non plenè, ille plenè, immo & ultra limites utitur sua libertate. Cum inquam hæc omnia ita se habeant consequens planè est, ut toties necesse sit interuenire iniustitiam primæuo iuri naturæ contrariam, nec alterabilem vlla vniuersali inter homines conuentione, quoties fiet translatio rerum, quæ sunt unius, in alium absque æqualitate inter vtrumque, & simul absque
 alte-

alterutrius gratiosa quoad excessum collatione, & consensu simpliciter libero.

Quapropter commutatio inæqualis non habens admixtam gratiosam collationem, ex alterutra parte est iniusta; multo verò magis translatio rei, quæ est vnius, in alium absque vlla commutatione, & consensu domini; neque sine ista conditione potuit fieri rerum diuisio. Consensus porro intelligitur, vel implicitus, vel explicitus. Quia cum homines non possint vbi-cumque ipsorum interest⁹ adesse, nec ad omnia, & singula, vel simpliciter, vel prout oportet semper aduertere quæ similiter eorundem seorsim, aut communitatis interest, vt sic vel aliter disponantur de nouo, esse iniqua eorum conditio, si defectus singulorum quoad præsentiam, vel aduertentiam, & consensum explicitum suppleri non posset præsumptione aliorum, fundata in consensu dominorum: tantum vniuersali ac implicito, seu virtuali, aut mediato cum utilitate vel speciali ipsorum, vel communitatis. Cuius rei clarior demonstratio exhibebitur in progressu.

Inter in circâ æqualitatem hoc præterea notandum est, non debere illam mensurari dependenter ab affectu speciali, quo quis rem aliquam prosequitur per accidēs. Quia ante rerum diuisionem æque patebāt omnibus res omnes exteriores quocumque demum modo affecti essent erga illas. Ergo esset contra ius naturæ, si induceretur inæqualitas quoad res exteriores iuxta proportionalem interioris affectus inæqualitatem. Quem videlicet vnicuique permissum est qualis, & quantum libuerit concipere absque iactura rerum ad quas afficitur, & absque vilius iuris exinde acquisitione, quantum

quantum est ex vi iuris naturalis, quatenus comparantis hominem cū homine, & præscribentis unicuique terminos, propriæ liberæ facultatis. Ratio à priori est quia ut præmissum est sub initium quæstionis præcedentis, affectus, & cætera quæ hominem secundum se intrinsecè affeiciunt, sunt sua, & propria cuiusque iure naturæ; idque proindè peculium potest quisque quântumlibet augere vel minuere, quin ea de causa, vllam iacturam patiatur, aut vllum emolumentum percipiat quoad ea, quæ idem ius naturæ fecit omnibus cum æqualitate communia, atque ex prescripto eiusdem iuris ius humana libertate constitutum, atque vltimo determinatum omnium industriæ, ac fortunæ æqualiter exposuit, vtcumque affecti essent.

Accedit incommodum ingens: quod ex opposita iuris ratione sequeretur. Sequeretur namque quo quisque sapientior esset ac maiori probitate præditus, eo per se loquendo deberet in commutationibus minus accipere; & eo plus, quo insipientior esset ac deterior. Nempe quo quisque sapientior maiorisque probitatis est, eo magis afficitur ad æterna, & minus ad hæc temporalia, quæ in comparatione illorum vilescunt animo rectè vtraque ponderantis. Iudè demum fieret sapientiam, & probitatem, insipientiam, & improbitatem, vel certè affectum illis regulatum esse partem mercis aut pretij, in commutationibus; & rem minimè transferibilem in aliū constituere intrinsecè id, de cuius in alium translatione ageretur, atque tractari vt commutabile, fierique materiam contractus commutationis, quod essentialiter est incommutabile

bile, ac intransferibile. Æqualitas igitur pensanda est penes æstimabilitatem conuenientem rei independenter ab speciali, & accidentali æstimatione, ac affectu cuiusque erga illam & pendentem solum à naturali hominum constitutione, alijsque exterioribus rerum ipsarum circumstantijs variantibus mutuam earundem rerum comparationem inter se.

Istæ omnes conditiones ac limitationes expositæ sunt seorsim maioris claritatis gratia, & quia earum intelligentia conferre plurimum potest ad expeditiorem determinationem quæstionum sequentium, nec non ad dirimendas ab vnoquoque quæstiones alias minutiores circa peculiare in vnoquoque genere iniurias, quarum sigillatim & in particulari prosecutio euaderet nimis longa, neque est pro disputatione vsque adeo idonea. Caterum ea omnia quæ dicta sunt possunt quoad substantiã breuius expediri per definitionem dicendo: *diuisio rerum iure naturæ præscripta est designatio iuridica terminorum libera facultatis respectu singulorum circa res suapte natura communes, ac indifferentes conferens ad propriam cuiusque, & communem omnium felicitatem.* Quia verò huiusmodi diuisio descendit ex præscripto iuris naturalis, & inducta est sèsim sine sensu quoad præcipua eius capita per ius gentium conuenientibus singulis appropriationi, quam quisque præoccupando fecisset, atque ius gentium confunditur sæpe à Iurisconsultis cum iure naturæ, vt dictum est quæst. 7. propterea Institut: de rerum diuisione *ferre* dicitur; *id quod ante nullus est naturalis ratione concessit occupanti.* Rursus quia
plures

plures rerum diuisiones fiunt immediatè decretis & legibus Principum ex concessione iuris gentium, & naturæ, propterea Augustino dicere licuit tract. 6. in Ioan. *quod hac villa sit mea, & illa tua, est ex iure Imperatorum.* Neutrum tamen horum fieri aut honestè aut etiam validè potuit siue per conuentionem gentium, siue per decreta & leges Imperatorum, siue vllò alio modo nisi dependenter à iure naturæ, & cum conditionibus ab eo præscriptis, & huc vsque explicatis; cum ijsdem verò potuit, & potest fieri diuisio rerum per liberam hominum conuentionem, & statutum.

Ad 1. Quod est utilitati alicuius, vel aliquorum deputatum, subiaceret eius seu eorum voluntati solum quoad eas utilitates quæ eidem veleisdem concessæ sunt. Res autem exteriores concessæ sunt à Deo hominibus non quoad utilitates qualescumque respectu singulorum, sed quoad eas, quæ bono communi congruunt & respiciunt æqualitatem respectu cuiusuis in particulari pro vt comparati cum cæteris. Eatenus igitur tantummodo concessum est hominibus vt honestè & validè de ijs rebus disponerent iuxta regulas datas.

Ad 2. Propterea non dubitatur de honestate, & validitate eorum quæ communi hominum consensu statuta sunt circa res istas exteriores sensibus obuias, & facile intelligibiles perfectè; quia est moraliter impossibile, vt omnes, aut etiam plerique errent circa dispositionem earum quoad principia omnibus aut plerisque cõmunia. De ijs autem quæ sunt moraliter impossibilia perinde non dubitatur, atque de impos-

possibilibus physicè, quia perindè non
eueniunt.

QVÆSTIO XLIV.

Vtrum Officia habentia iurisdic-
tionem sint intrinsecè
inuendibilia ?

IDENTVR non esse
inuendibilia. 1. Quia D.
V Thomas interrogatus de
hoc puncto à Ducissa Bra-
bantia respondet op. 21.
ad quæst. 5. his verbis: *non
video quare huiusmodi officia non liceat ve-
bis vendere, dummodo talibus vendatis, de
quibus possit præsumi, quod sint utiles ad
talia officia exercenda, & non tanto pretio
vendantur officia, quod recuperari non possit
sive grauamine vestrorum subditorum. Ergo
seruatis duabus illis conditionibus licitè, &
valide vendi possunt officia habentia iuris-
dictionem. Nempe de talibus officijs est ea
consultatio.*

2. Officia secularia sunt in primis, quid
pure temporale, vt patet. Deinde sunt val-
de appetibilia. Ambiuntur enim magnis
expensis laboris & industriæ; & magnæ
pecuniarum summæ à multis quam liben-
ter erogantur pro illis obtinendis. Ergo
sunt vendibilia. Patet consequentia quia
non alia de causa panis, & vinum & eius-
modi cætera ab omnibus censentur ven-
dibilia. Quæ propter D. Thomas hanc
eandem

eandem rationem! vnicè præmittit suæ; Illi
 assertioni aiens: *Cum autem baluvis & offi-*
cialibus vestris nihil committatis nisi tempo-
ralis officium potestatis non video &c. Est
 igitur efficax ista ratio.

3. Marchionatus, Comitatus, Ducatus
 venduntur de facto carius à pijs, & timora-
 tæ conscientia principibus ob adiunctam
 illis iurisdictionem; qua seclusa non ven-
 derentur tanto pretio redditus, & alia
 emolumenta pecuniaria honorarijs illis ti-
 tulis deuincta. Ergo iurisdictione etiam ipsa
 secundum se est vendibilis, & habet ratio-
 nem partis mercis in venditione iusta.
 Quis enim audeat damnare tanquam iniu-
 stam tot iustissimorum Principum præxim,
 antiquam & quotidianam augentium pre-
 tium ob adiunctam præcisè iurisdictionem?
 Aut quæ ratio discriminis reperiri potest
 ob quam iurisdictione simul cum re alia ven-
 di eiusque pretium augere possit; seorsim
 verò vendi non possit præsertim cum
 eiusdem rationis ac iuris sit, siue illa alia
 res prius, deinde iurisdictione seorsim, siue
 ytraque simul ac indiuisim vendantur.

4. Licet iurisdictione primo ac principaliter
 sit ordinata in bonum cõmunitatis; se-
 cundario tamen, & minus principaliter
 cedit etiam in vtilitatem eius à quo habe-
 tur, quatenus confert præminentiam
 quandam, & dignitatem prelatiuam res-
 pectu cæterorum, vt dictum est quæst. 3. &
 4. Fieri autem potest, vt vtilitas secunda-
 ria & minus principalis alicuius rei sit æ-
 qualis toti alterius rei vtilitati ob maiore
 æstimabilitatem vnus; quam alterius, ob
 quam quod est secundarium ac minus prin-
 cipale in vno adæquet, aut et iam superet
 quod

quod est primarium ac principale in altero. Confirmatur à posteriori, quia quod est secundarium & minus principale in iurisdictione communiter habetur pluris, & ambitur magis quàm quidquid utilitatis simpliciter est in parua pecuniarium quantitate.

5. Si hæc officia essent inuendibilia secundum se essent etiam inuendibilia quoad emolumenta pecuniaria illis annexa. Quia quomodocumque vendantur, sequuntur eadem inconuenientia; nempe quod ciues postquam ea emerint grassentur in subditos non solum vt expensas factas restaurēt, sed etiam vt ad vltiores in dignitatibus progressus viam sibi parent. Atque hoc est alterum, inconueniens, quod nimirum inde fiat, vt ciues non se disponant ad obtinenda ea officia per virtutem & sapientiam, sed magis accumulando pecunias per bonas, vel malas artes præeunte ad hoc ipsius exemplo Reipublicæ seu supremi Principis docentis ea venditione venditionem functionum iurisdictionalium, & pecuniæ auiditatem.

6. Vt hæc officia vendi non possint digniori, cui debentur determinatè; saltem vendi poterunt indigno, & minus digno, quibus non debentur; certè venditio his facta erit valida, nullumque inde manebit onus restituendi, idque eadem fere, ratione qua iudex ex communi auctorum opinione facit suas pecunias acceptas pro sententiâ iniusta, licet non faciat suas, quas accipit pro sententiâ iusta. Est enim eadem utrobique ratio. Ergo venditio istiusmodi officiorum non est intrinsecè inualida.

7. Saltem electio vnus præ alio ex æquè

æquè dignis vendi potest. Licet enim concurrentibus multis æque dignis debeat electio al cui eorum vagè, & indeterminatè; non tamen debetur huic potius quam alteri determinate. Ergo pro electione huius determinatè potest accipi aliquod pretium. Quælibet enim res, quatenus est indebita est vendibilis, si simul sit purè temporalis, atque æstimabilis; in quo genere continetur electio ad officia temporalia. Confirmatur ex opinione quorundam auctorum asserentium obligatù ex testamento ad dandum centum pro dote alicui puella nubili relicta sibi libera determinatione personæ posse accipere pretium & retinere sibi partem dotis pro electione huius determinate præ cæteris æque habentibus conditiones requisitas à testatore; & sic de alijs obligatis ad dandam quantitatem determinatam, aut etiam ad vendendum pro determinato pretio, sed, non determinatè personæ.

R Bona illa, quorum diuisio facta est libera hominum conuentione iuxta dicta in duabus proximè præcedentibus quæstionibus duplici summo genere continentur. Alia namque sunt quæ pertinent ad iustitiam distributiuam tanquam propria eius materia proxima; alia quæ ad commutatiuam; iuxta dicta quæst. 18. Quia verò inter istas duas iustitias distributiuæ est præstantior, quatenus eius obiectum est ius, saltem in adæquate commune, quod præualet privato, propterea primo loco accommodanda illi sunt conditiones nuper assignatæ diuisionis legitimæ rerum. Inter quæstiones autem de iustitia distributiuæ ea censetur præcipua, qua quæritur: an officia saltem secularia habentia annexam iurisdictionem

sint vendibilia. Affirmant Caietanus, Vazquez, Valentia & alij quamplures. Negant Adrianus, Medina, Angles, Turrianus & alij. Distinguit Lessius: nimirum eiusmodi officia, quoad obligationes ad certas functiones, quæ est eorum essentia, & quoad iustû stipendium, eisdem obligationi & functionibus correspondens, esse inuendibilia; vendibilia verò quoad dignitatem & præminentiam respectu cæterorum, nec nõ quoad occasionem ac spem lucrandi ultra iustum stipendium.

Distinctio ista Lessij partim subsistit partim non subsistit. Subsistit quidem quoad obligationem ad functiones & quoad spem lucrandi. Quia hæc duo sunt inuicem separabilia, & conditionis ac æstimationis longe diuersæ. Non vero subsistit quoad eandem obligationem ad functiones, & quoad dignitatem, ac præminentiam respectu subditorum. Quia hæc duo sunt essentialiter inuicem inseparabilia, & identificata mutuo in eiusmodi officijs; atque distinctio rationis, si tamen & hæc ipsa est possibilis inter ea extrema, cum tales functiones sint essentialiter ac formaliter propriæ præeminētis, vt præminentis. Distinctio inquam rationis nihil facit pro negotio venditionis, quando quidem venditio est rei vt est in se, & non vt sic vel aliter apparet in intellectu formaliter.

Quapropter distinguendum est vterius duplex genus præminentia, adiacentis officijs iurisdictionalibus. Primum præminentia genus est, quod est illis intrinsecû, ac essentiali, & consistit in sola ac præcisa potestate vnus, vt præcipiat, ac veter alijs, eosque dirigat, & in obligatione aliorum, vt illi pareant, ac conformentur. Al-

terum

terum præminentia genus est separabile absolute ab iisdem officijs, illisque extrinsecus superadditum per leges, & consistit in peculiaribus privilegijs, conferentibus personæ in officio constitutæ peculiarem splendorem, ornatum, ac venerabilitatem ultra eam, quam confert ex natura rei iurisdicção nuda secundum se. Huiusmodi sùt, posse gestari specialem habitum & insignia, prohibita cæteris; præcedere loco in publicis & priuatis consessibus; interesse cõuentibus hominum præcipuorum pro negotijs maioris momenti; eximi ab officijs vilioribus, & seruitatibus popularium, aut à circumstantijs earum grauosis tempore pacis, & belli; tractari modo peculiariter honorifico in causis civilibus, & criminalibus; habere aditum frequentem, & faciliem ad Principem, constitui in spe promotionum quoad aliqua maiora in hoc eodẽ ordine rerum, & similia. Secundum istud præminentia genus non est vbique uniforme, sed multiplex, & varium in diuersis prouincijs, & apud diuersos Principes, habetque inæqualem æstimationis gradum iuxta magnitudinem, & exiguitatem, amplitudinem, & restrictionem dominijs, ac territorijs, & iuxta qualitatem ac numerum maiorem, vel minorem eorum, supra quos exehitur, qui donatur officio; ideoque nulli vniuersali ac vniformi regulæ subijci potest. Qua de causa nihil de eo genere præminentia in præsentia dicetur, aut subintelligetur in progressu, sed tantum de primo illo genere, quod est vbique uniforme, & in est officijs iurisdictionalibus intrinsece ac per se.

Dicendum itaque absolute est eiusmodi officia esse intrinsece inuendibilia, si se-

cundum se præcisè cōsiderentur, seu quoad
 ad ea quæ sunt eisdem intrinseca, & essen-
 tialia: vendibilia verò esse quantum est
 de se quoad emolumenta pecuniaria ex eis-
 dem resultantia per se quidem quoad ex-
 cessum iusti stipendij: per accidens verò
 quoad hoc ipsum stipendium. Hæc procul
 dubio est mens Diui Thomæ in opusculo
 illo 21. vt apparebit ex responsione ad 1.
 & 2. Probatur prima pars conclusionis.
 Quia officia habentia annexam iurisdic-
 tionem secundum se præcisè, & ex sua natura
 intrinseca non sunt primò, & principaliter
 ordinata in vtilitatem eius, cui conferuntur
 sed potius in vtilitatem, & commodum
 communitatis eadem per se vel per alium
 conferentis, vt positum est ex cōmuni om-
 nium consensu quæst. 3. & apparet clarè ex
 dictis quæst. 18. circa tertium genus bono-
 rum communium. Pecunia è conuerso pri-
 mò, & principaliter est ordinata ex sua
 natura in vtilitatem & commodum haben-
 tis illam tanquam suam, vt ex se satis pa-
 tet, & expositum est in eadem quæst. 18. cir-
 ca primum & secundum genus bonorum
 communium. Manifestum autem est non
 posse constitui æqualitatem inter datum,
 & acceptum, quando vtrumque primo &
 principaliter est ordinatum in vtilitatem,
 & commodum alterius ex commutantibus.
 Huic enim necessariò alter euadit inæqua-
 lis, ac inferior cum minori lucro, & maiori
 damno. Cum ergo venditio non possit esse
 iusta absque æqualitate inter datum, & ac-
 ceptum; patet officia habentia annexam
 iurisdictionem esse prorsus inuendibilia, si
 secundum se præcisè cōsiderentur.

Explicatur & vrgetur hæc ratio: Quia
 communitas indiget aliquo iurisdictionem

habente, à quo multitudo dirigatur; coer-
ceatur ac defendatur, & in mutua pace
tranquilla, ac benévola conseruetur; indi-
get vero non minus, si non & multo magis,
quam indiget medico, magistro, & alijs
eiusmodi, nec vllus ciuium determinatè ità
indiget potestate exteros gubernandi. Si-
cut igitur intrinsece iniquum, & turpe esset
communitatem vendere officium magistri,
medici, & aliorum eiusmodi secundum se
præcisè, & seclusis omnibus emolumentis
pecuniarijs, eorumque spe; ita intrinsece,
& turpe est vendere officium habens anne-
xam iurisdictionem secundum se præcisè.
Tene: paritas ob rationem iam datã. Quia
videlicet vtrobiquè primo ac principaliter
cedit communitati vtilitas non solum præ-
tij, sed etiam mercis, seu eius, quod ven-
dit. Quod manifestè est contra rationem
iustæ venditionis. Augetur vis argumenti.
Nam qui vendit ideo vendit, quia indiget
pretio; non vero quia indiget, vt habeatur
ab alio, quod ipse vendit. Alias enim
venditor cogeret emptorem ad faciendos
sumptus non vt subueniat indigentia: pro-
pria ipsius emptoris, sed vt subueniat indi-
gentia: quam patitur vendens, non solum
pretij, sed etiam, vt habeat apud emptorè
quod illi vendit. Quo nihil inæqualius ac
iniustius esse potest. Nempe emptor, &
venditor, vt iustus & æqualis sit cõtractus,
sua quisque indigentia: consulere debent,
& permutare res æquè inuicem vtilis; &
non vt alterutri tota vtrunque vtilitas pri-
mo ac principaliter cedat.

Altera pars conclusionis, nempe quod
emolumenta pecuniaria officiorum sint vè-
dibilia per se quoad excessum stipendij iu-
sti nullo negotio conuincitur. Quia talia

emolumenta potest communitas, & qui vices gerit cōmunitatis subtrahere absque vlla iniuria, quantū est ex natura ipsius rei. Ergo & vendere potest. Patet consequentia; quia venditio est quidam subtractio- nis modus. Deinde ea emolumenta sunt eiusdem generis cum pecunia, qua emen- tur, potestque proinde constitui æqualitas inter ipsa, & pecuniam pro eis datam.

Postrema pars conclusionis, quod hæc officia sint inuendibilia per se quoad iustū stipendium; vendibilia verò per accidens, probatur. Quoad per se quidem, quia iu- stum stipendium est debitum ex iustitia, exercenti iurisdictionem, non secus ac la- boranti in vinea. Nemini autem vendi po- test, quod ei debetur ex iustitia. Nec est locus æqualitati iustitiæ, quando solutio pretij, & obligatio, ac onus ex se æstimabi- le grauant solum ementē venditore vtrim- que lucrante. Probatur item quoad per accidens, quia res publica potest obligare ciues, vt incumbant bono communi, tam in hoc genere, quam in quouis alio gra- tis, & absque vllō stipendio quando in eis angustias redacta est, vt non sit soluendo; seu soluere non potest, quin patiatur aliud malum maius, quam cogere idoneos ad la- borandum absque mercede, & constituere inæqualitatem, inter ciues sic laborantes, & alios nihil præstantes, quod æquiualeat illi labori quia non possunt, aut non expe- dit. Vendere autem anticipata solutione, iustum stipendium dictum proueniens ex functionibus officij, nihil re ipsa est aliud quam obligare ad præstandum officium, seu functiones officij gratis, & absque sti- pendio. In hunc igitur modum, atque sub eiusmodi distinctione, sunt vendibilia &

inuendibilia officia secularia.

Ad 1. Imo ea verba D. Thomæ confirmant veram sententiam; quia secunda conditio ab ipso apposita *ut non tanto pretio vendantur officia, quod recuperari non possint sine grauiamine subditorum*, nullum locum habere non posset, si ista officia non solum essent vendibilia quoad emolumenta pecuniaria, sed etiam secundum se, & quoad nudam iurisdictionem. Quia tunc euentes per ipsam officij collationem reciperent partem compensationis, aut compensationem adæquatam pretij soluti & consequenter non liceret illis totum pretium recuperare, (vt supponit licere D. Thomas) neque cum grauiamine, neque sine grauiamine subditorum. Neque enim per emptionem officij secundum se posset acquiri ius ad rehabendum tantumdem pecuniarum ultra illud officium; nemo siquidem potest peremptionem acquirere ius ad mercedem, & ad aliquid amplius præsertim æquale toti pretio. Igitur Diuus Thomas solum approbat venditionem officiorum quoad emolumenta pecuniaria, quæ exigenda supponit per officiales à subditis.

Ad 2. Ratio illa desumpta ex D. Thoma nihil concludit, nisi cum limitatione ab eo adhiocita, & nuper notata ad 1. atque in se ipsam includente. Id quod demonstrari efficaciter potest; quia etiam mutuū est quid pure temporale, & est valde æstimabile atque pro eo obtinendo erogant mutuatarij multam pecuniam; & nihilominus est inuendibile secundum se præcisè, vt dicitur quest. 46. Eadem est ratio vt ibidem apparebit de anticipata, & dilata solutione pretiorum, pro mercibus, quarum altera respectu vendentis & altera respectu euentis sunt valde æstimabiles, & vtraque est quid pure tē.

porale, vt patet, & quæritur ab alterutris, aucto & diminuto pretio; & tamen neutra est vendibilis, vt merito fatentur aduersarij fere omnes. Ergo ad iustam rei vendibilitatem non sufficit eam esse puè temporalem, simulque appetibilem & sumptibus pecuniarum quæstam per aliquos. Sed aliquid præterea aliud requiritur; nempe vt possit constitui æqualitas inter mercem & pretium. Quæ æqualitas repugnat inter pecunias, & iurisdictionē vt ostensum est supra, & est possibilis inter easdem pecunias, & emolumenta pecuniaria secundum quæ præcise considerauit D. Thomas temporalitatem eorum officiorū, vt visum iam est.

Ad 3. Iurisdicctio adiuncta proprietatibus illas reddit magis securas à furto & rapina; minuit expensas operarum, & familiariz; accommodat pretia intra summum, & infimum pretium iustum in fauorem domini, seu vendentis, seu euentis; exigit efficacius, & magis tempestiuè nomina, & tributa; aliaque plura accumulatur obsequij, & officiosæ contributionis emolumenta pecuniaria, quæ non negatur vendibilia esse ex sua natura. Eadem autem sola venduntur, siue seorsim, siue simul cum proprietatibus iurisdictionis conferatur à Principibus conferentibus iustè; ex quo patet nullum argumentum deduci posse pro vendibilitate iurisdictionis secundum se, & cum separata fuerit ab eiusmodi emolumentis, vti separari absolutè potest per leges ea omnia abradentes.

Ad 4. Dignitas, & præminentia iurisdictionalis essentialiter consistit in potestate dirigendi cæteros ad propriam ipsorum vtilitatem, ac fœlicitatem, eosdemque eam in finem obligandi. Quæ quidem potestas, quia

quia est participatio diuinæ potestatis, est perfectio valde æstimabilis, & subiectum suum reddit valde honorabile. Verum quia hæc potestas quatenus connaturaliter habita, & pertinens ad præsentem considerationem dependet essentialiter ab exercitio similis potestatis conuenientis communitati volenti obligare, & obliganti de facto habentes talia officia, vt cõsulant bono communi, cumque in finem omnem suam industriam, ac vires impendant; vnde fit vt quoties exercent potestatem cæteros obligandi, toties, exerceant subiectionem erga communitatem obligantem ipsos vt ita obligent; idque cum hoc discrimine, quod cõmunitas obligat principaliter ad propriam ipsius utilitatem; minimè verò habentes officia ad propriam ipsorum utilitatem, cuius tamen sunt indigi non minus quam cæteri; & ex utroque capite eius & subiectionis & indigentia deficit eorum potestas à participatione diuinæ. Quia inquam hæc omnia ita se habent, perspicitur clare dignitatem & præminentiam hominum habentium iurisdictionem esse æquilibratam, immò & præponderatam subiectione erga communitatem diuertente vires animi, & corporis à proprijs utilitatibus ad cõmunes. Patet autem bonum præponderatum onere essentialiter sibi coniuncto vendibile nequaquam esse. Quare argumentum decipit, quia considerat bonum secundum se, absque malo sibi essentialiter connexo.

Confirmatio argumenti ab experientia refellitur duplici alia experientia contraria. Prima est omnes ubique communitates, quatenus non regunt se per seipsas, superaddere officijs iurisdictionem habentibus stipendia congrua, & pterumque alia præ-

terea emolumenta. Quod non fieret si onus eorum officiorum non præponderaret præminentia & æstimationi dignitatis. Altera experientia est non solere ambiri hæc officia, ab ijs, qui nullum inde emolumentum fugere volunt, nec in officio quidquam querunt præter ipsam officium, & curam boni communis coniunctam cum sola præminentia.

Dicendum igitur est ambientes hæc officia vel adherere emolumentis, quæ modo dicebatur illis superaddi, & possunt absolute ab iisdem separari, suntque vendibilia modo dicto; vel querere eorundem officiorum abusum & impunitatem pro peccatis in posterum committendis, quæ patet esse inuendibilia, cum sint intrinsecè nociva habenti; vel denique affici erga dignitatem & præminentiam affectu speciali ultra communem & iustam æstimabilitatē rei apud prudentes æstimatores; quæ circumstantia nihil facit pro vendibilitate, ut observatum est in questione præcedenti. Nocet hac in parte apud incautos facili fidei veræ sententia, quod quæ nunquam, aut vixquam separantur, facile apprehenduntur ut inseparabilia ex se, atque identificata; & quod affectus simpliciter irrationabiles, ac vitiosi facile nonnunquam adcribuntur naturis rerum.

Ad 5. Fieri potest, ut respublica abundet multis ciuibus habentibus de suo absque malis artibus pecunias sufficientes ad prærium constitutum officiorum. Et si quidem contigerit in iisdem simul adesse pecunias ad soluendum, & dignitatem ad satisfaciendum obligationi officij, cessabit in eius venditione quoad emolumenta utrumque inconueniens propositum. Neque tunc per talem.

lem venditionem docebit Respublica, seu Princeps acquisitionem pecuniæ per malas artes, & contemptum virtutis, & sapientie. Quia soluet solum pro excessu stipendij, quæ nulli debet Princeps absolute, nec pretium electionis exigetur, nisi cæteris paribus, & attenta simul dignitate, ac idoneitate ad officium optimè administrandum; idque tam in prioribus, quàm in cæteris omnibus promotionibus. Nec enim quilibet venditionis modus approbatur indiscriminatim, sed tantum dicitur non repugnare ex se, vt vendantur iustè emolumenta excedentia stipendium iustum. Quod fieri procul dubio potest præcis omnibus incommodis pugnantibus cõtra bonum commune accipiendo pretium ab ijs solum, de quibus sperari possit satisfacturos omnino esse officio, nec eius licentia, ac potestate abuturos esse vlla ex parte. Quæ præcautione adhibita, nullum aut exemplum, aut incitamentum datum erit quærendi pecunias per malas artes, aut fidendi solis pecunijs,

Ad 6. certum in primis est, vt hæc officia secundum se debeantur ex natura rei dignioribus, de quo in questione sequenti; non tamen sic ea illis deberi, vt coniuncta cum emolumentis excedentibus stipendium iustum. Fieri deinde potest, vt adsint pures cæteris omnibus digniores, & inter se æquales, quorum proinde nulli debeat electio ipsius determinatè præ alio æquali. Et tunc licet ex lege iam stabilita debeantur alicui ex dignioribus simul cum officio ea omnia emolumenta; quia tamen ea lex statuta non est directè in fauorem eligendi, seu vagè, seu determinate, sed pro bono communi, vt statui multiplici ex causa po-

est, nulla fiet iniustitia electo, si pretium ab eo exigatur pro electione ipsius potius, quam alterius ad emolumenta ultra iustum stipendium. Ergo absque læsione iustitiæ fieri absolutè potest venditio qualis superius approbata est. Adde duplicem esse iniustitiam, quæ considerari potest in electione, & ad talia officia altera consistens in electione minus digni, aut indigni, siue simul intercedat, siue non intercedat venditio, atque de huiusmodi iniustitia non agitur in præsentibus, sed agitur in questione sequenti; altera iniustitia consistit formaliter in venditione siue eligatur dignior, seu minus dignus, seu indignus; atque de hac venditione dicitur esse iniqua intrinsecè quoad officia secundum se, & non esse ita iniquam, quoad emolumenta pecuniaria cuiuscumque modi sit de reliquo electio. Neque tangit hoc punctum obiectio; sed neque illud tangit quod dicitur de iudice vendente sententiam iniustam; quia solum vendit aliquid pecuniarium, seu quod ad pecuniam reducitur ratione periculi quod subit, vel alijs eiusmodi de causis, de quibus dicetur in loco. Nulla igitur est paritas quoad venditionem officiorum secundum se; quoad alia vero quæ illis adiacent iam concessum est totum.

Ad 7. Non omne quod potest esse materia beneficij obligantis ad gratitudinem, potest esse materia emptionis, & venditionis, ut apparet manifestè in exemplis paulò antè productis mutui & solutionis iusti pretij anticipatæ aut dilatæ; necnon in collatione gratuita rerum spiritualium. Ratio est, quia possunt leges tam naturæ quam humanæ relinquere distributori seu largitori immediato rerum & munerum liberum
 affe-

affectum beneficium specialem erga quem
 volet, quin relinquat vllam libertatē cir-
 ca quantitatem, aut qualitatem, & æstima-
 bilitatem eius, quod distribuendum est.
 Sunt enim res diuersæ quantitas affectus, &
 quantitas pecuniæ; suntque proinde capa-
 ces diuersarum, atque oppositarum inter
 se dispositionum. Existente autem ea le-
 gum dispositione tametsi impēdatur maior
 affectus beneficium erga vnum, quam erga
 alium, non ampliabitur propria libertas
 ultra terminos legitimos, ideoque nihil fiet
 contra iustitiam. Ampliabitur verò liber-
 tas, & fiet cōtra iustitiam, si auferatur at-
 que distributori reseruetur pars quanti-
 tatis pecuniariæ determinatæ per leges, aut
 per voluntatem domini habentis vim legis.
 Retinebitur enim à distributore res non
 sua, intendeturque vt fiat sua ipsius titulo
 illegitimo; Nempe in compensationem af-
 fectus specialis secundum se præcisè confi-
 derati, qui vt sic vendibilis minime est, cū
 sit diuersi generis, & non reducibilis ad æ-
 qualitatem comparatione pecuniæ. Affe-
 ctus enim, cum solus secundum se est liber
 per legem, solo affectu compensatur ad æ-
 qualitatem.

Patet autem non solum præminentiam
 officij deberi integram, & liberam à com-
 pensatione pecuniaria ex sua natura, & se-
 cundum leges, vt apparet ex dictis, verum
 etiam stipendium iustum officij esse quan-
 titatem legibus determinatam in compen-
 sationem laboris exacti ratione eiusdem
 officij, easque leges esse latas in fauorem
 exhibentis de facto talem laborem. Ergo
 distributor officiorum nihil potest ex e-
 quantitate pro se detrahere ob specialita-
 tem affectus beneficij, & electionem huius
 præ

præ alio sibi liberam per leges secundum se præcisè: sic enim fraudarentur officiales parte stipendij iusti, hac præcisè de causa, quia ipsi potius quam alij obligantur ad laborandum. Quod ultra rationem datam est contra Apostolum vehementer exclamantem, tametsi ageret de labore officij spiritualis 1. Corinth. 9. 7. *Quis militat stipendijs suis unquam?* cum ijs quæ sequuntur.

Iam opinio illa Dianæ & paucorû aliorum, quæ adducitur in confirmatione, est minus probabilis, quam id in cuius confirmationem adducitur, imo re maturius cõsiderata videtur prorsus improbabilis. Quia qui sic paciscitur electionem vnius puellæ dotandæ præ alia non dat quantum tenetur dare, retinetque sibi titulo illegitimo, quod non est suum, & permissionem sibi factam solum quoad affectum, & electionem personæ, atque bene merentiã respectu eiusdem ampliat ad quantitatem rei, circa quã nulla sibi facta est permissio, nec fieri potuit quin, per iubentem cõtraderetur suæ ipsius intentioni. Iuberet enim ut darentur centum ex. g. simulque permitteret ut non darentur centum sed nonaginta tantû aut octuaginta, utque ea diminutio fieret propter solam dationem, quæ essentialiter est coniuncta cum determinatione alicuius personæ. Iniquum autem manifestè est, ut qui tenetur dare centum alicui personæ ab ipso determinandæ, aut si libuerit committendæ forti, det minus quam centum, id est minus quã tenetur dare, præcisè quia dat; id est præcisè quia determinat, & exequitur determinationem sibi permissam. Dicitur autem est hoc esse minus probabile, seu potius esse manifestius falsum quã quod confirmandum erat, quia in electione ad
stipend.

stipendium iustū officij adest aliquid spe-
cialiter æstimabile ultra æstimationem sti-
pendij, nempe dignitas, & præeminentia
ipsius officij, & prærogatiua honoraria in-
de resultans in stipendium. At in electio-
ne ad dotem tota æstimatio est penes quã-
titatem pecuniæ, & affectum ac libertatem
quibus datur.

QVÆSTIO XLV.

Vtrum ex læsione iustitiæ distribu-
tiuæ oriatur obligatio re-
stituendi?

IDETVR nõ oriri. Quia
electo minus digno nulla ne-
cessario interuenit iniusti-
tia aduersus digniorem, nul-
laque proinde necessario re-
sultat obligatio restituendi.
Potest nimirum cõmunitas
cedere iuri quod sibi conuenit ex natura
rei ad electionem dignissimi. Ergo fieri ab-
solutè potest vt absque vlla iniustitia eli-
gatur minus dignus prætermisso digniori.
Quia vero cõmunitas transfert omnem
suam potestatem absque vlla limitatione
in supremum Principem, certè fieri potest
vt ita transferat, poterit etiam supremus
Princeps eidem iuri cedere, & que ideo nõ
quam peccabit contra iustitiam distribu-
tiuam electione minus digni. Ipsa etenim
voluntas eligendi minus dignum continet
in se eam cessionem iuris. Quia nemo vult
fieri à se cum peccato, quod in potestate
habet, vt fiat sine peccato.

2. Oeconomus eligens operarios in vineam ex iussu domini non tenetur ad eligendos optimos, neque in hoc, aut in rebus alijs procurandis peccat contra iustitiam, si non adhibeat summam diligentiam; sed sufficiet, si ea sit mediocris, & qualem quisque communiter adhibere solet in rebus suis, atque ideo sufficiet si operarij sint mediocres, & simpliciter boni. Deinde tamen si eligat minus bonos, aut etiam absolute inidoneos, non propterea committet peccatū iniustitiæ aduersus bonos, aut optimos, nec tenebitur aliquid illis restituere. Accedit neminē teneri in conscientia ad eligendum sibi statum omnium securissimum, à periculis errorum, peruersionis morum, aliorumque malorum. Ergo neque Princeps, qui comparatur cum communitate tanquam eius oeconomicus, nec maiorem habet obligationem providendi communitati, quam ipse sibi, tenebitur ad eligendos optimos officiales, aut quod eodem recidit ad providendum summa cum diligentia bono communi, & præcautioni periculorū eius; nec prætermittis melioribus peccabit aduersus ipsos contra iustitiam, atque ideo nec incidet in obligationē aliquid eis restituendi.

3. Officia publica semel collata sunt inauferribilia saltem pleraque præterquam in pœnam delicti. Restitutio autem fieri nō potest quin officium iniuste collatum vni, & iniuste negatum alteri auferatur à priori, & cōferatur secundo. Nulla igitur est obligatio restituendi ob iniustitiam contra iustitiam distributiuam.

4. Restitutio est actus solius iustitiæ cōmutatiuæ vt docent D. Thomas alijque communiter & suppositum fuit supra vt certum.

tum in tota doctrina de restitutione Si autem oriretur obligatio restituendi ex læsione iustitiæ distributiæ pertineret etiam ad ipsam actus restituendi; quia ad eandem iustitiam pertinet non inferre damnum iniustum, & illatum reparare.

R. Ex doctrina quæstionis præcedentis inferuntur aliqua clarè circa læsionem iustitiæ distributiæ & obligationem restituendi inde resultantem. Primum est conferentem officium, quod habet annexam iurisdictionem, non illi, cui ex iustitia conferre tenetur, sed alteri, non propterea teneri ad faciendam compensationem aliquã pecuniariam omisso præterquam quoad emolumenta pecuniaria excedentia stipendium iustum, si quæ eiusmodi de iudicibus fuerint officio ex lege seupositiva seu permissiva. Patet hoc, quia de reliquo officium est incompensabile pecunia, ut dictum est, & is, cui negatur, eo ipso liberatur ab onere maiori, quã sit dignitas, & præminentia officij, & equali respectu iusti stipendij, ac proinde nihil præterea superest, quod pecunia compensetur.

Alterum est vendentem tale officium maiori pretio, quam quod sit equale emolumentis excedentibus iustum stipendium teneri per se ad restituendum eum excessu pretij. Quia eo ipso vel vendetur dignitas, & præminentia officij, aut iustum eiusdem stipendium, quorum alterum essentialiter, alterum saltem per se est inuendibile, ut dictum est; vel certe computabitur ut pars valoris conuenientis merci affectus specialis emptoris excedens communem, & prudentem eiusdem mercis estimationem. Quod itidem ostensum est esse iniquum. Tenentur autem restituere, qui accipit pretium.

rei inuendibilis, qua parte inuendibilis est: nec nō qui utcumque accipit pretiū maius iusto, quatenus maius erit, vt reparetur æqualitas, quæ lesa fuerat.

Tertium est vendentem officium, quod reddit utilitates iusto stipendio maiores. si vendat, cui non debebat conferri officium, eo prætermisso, cui debebatur ex iustitia, teneri ad duplicem restitutionem, si quidem legibus constitutum fuerit, vbi comittitur delictum, ne tales utilitates vendantur. Debet enim imprimis restituere totū pretium emptori, siue excedat, siue non excedat emolumenta iusto stipendio maiora. Quia supposita eiusmodi lege debeantur gratis eiusmodi emolumenta habenti officium ex suppositione quod illud habeat. Eadem deinde, quatenus excedunt iustum stipendium, debentur simpliciter illi, cui officium debebatur ex iustitia. Vtrique ergo debet fieri restitutio, ementi quidem totius pretij soluti; prætermisso vero contra iustitiam, quantum valent emolumenta iusto stipendio maiora.

Nec vacat dicere leges de conferendis his officijs, & emolumentis absque pretio, nullibi ferri directe in fauorem habentium vel debentium habere talia officia, sed intuitu boni communis. Contrā enim est; quia eiusmodi emolumenta habent ratione præmij tum respectu eorum qui se præ alijs laudabiliter disponunt per probitatis, & sapientiæ studium, vt Rempublicam utiliter gubernent: tum respectu eorum qui actu ea officia exercent, & inuigilant bono communi impediendo se per attentionem eius, quominus totis viribus incumbant sollicitudini suarum personarum utilitatum, & commodorum, quæ pungunt magis animum.

ex natura rei, quam quæ sunt communia. Est autem de ratione præmij, vt proponatur directè, & immediate in vtilitatem eorum, qui comparant sibi dignitatem respectu ipsius. Fit igitur iniuria detractis, aut imminutis eiusmodi emolumentis tam habenti officium, quam illi, cui ex iustitia debebatur.

Supereft videndum quibus determinatè debeantur talia officia: an scilicet determinatè debeantur dignioribus: an vero tanta conscientia conferri possint simpliciter dignis, tametsi minus digni sint quam alij? Communis auctorum longè plurium sententia est deberi dignioribus, & peccari contra iustitiam distributiuam, si conferantur non solum indignis, verum etiam minus dignis. Alij nihilominus nonnulli docent nullum esse peccatum ex natura rei, seu secluso pacto, iuramento, aut lege speciali, si conferantur minus dignis.

Alij distinguunt inter officia, quæ vnus arbitrio ac voluntate, & quæ plurium suffragijs conferenda sunt: alij inter ea, quæ etiam extraneo cõerti possunt; & ea quæ alicui ex eadem communitate conferri debent: alij inter temporalia, & spiritualia, seu ecclesiastica; & rursus alij inter beneficia Ecclesiastica simplicia: & curam animarum habentia: Nec non inter ea quæ sũt minoris, & quæ sunt maioris momenti: alij inter ea quæ non proponuntur vt præmia pluribus cõcurrentibus ad examen idoneitatis; & quæ sic proponuntur: alij denique distinguunt inter electiones quas facit immediate communitas ipsa nulli subordinata, aut supremus Princeps; & quas faciunt ministri inferiores ac subordinati. Istarum porro distinctionum auctores sus-

fra.

fragantur vbiq̄ue quoad priorem partem distinctionum simpliciter digno, tametsi minus dignus sit; quoad posteriorē vero partem dignioribus determinatē, vt videtur licet apud Sanchez lib. 2. consil. cap. 1. dub. 2. & 16. & apud Cardinalem de Lugo disp. 34. & 35. sect. vtroque 2.

Dicendum est veram absolute esse vni-
formem respectu omnium officiorū ac be-
nificiorum; nec rōn omnium eligentium,
ac eligendorum, eandemque communem
sententiam D. Thomæ docentis vniuersali-
ter quest. 63. art. 1. & 2. & quest. 186. art. 3.
deberi ex iustitia distributiva electionem
melioris ac magis digni; nec prætermitti
ipsū posse, propter indignum, aut etiam
minus dignum absque peccato iniustitiæ,
ac proinde lethali ex genere suo. Licet
enim in illis articulis 2. & 3. agat speciali-
ter de dispensatione spiritualium, & de ele-
ctione ad Episcopatum, vbiq̄ue tamen vti-
tur eadem ratione vniuersali, qua vsus fue-
rat dicto art. 1. vbi agit de acceptance per-
sonarum in genere.

Verum, antequā proponatur ratio D. Tho-
mæ notandum est videri Cardinalem de Lu-
go negare suppositum controuersie præse-
ntis quoad discrimen dignioris, & minus di-
gni. Vel enim ait eligendus ad aliquod
officiū habet peritiam v. g. talem, vt nul-
lum sit periculum errorum in eius exerci-
tio; vel non habet peritiam talem. Si non
habet iam non est dignus tali officio. Si
habet, iam maior peritia est superuacua
respectu talis officij, nec maiorem ad illud
dignitatem constituet, sed solum dignitatē
simpliciter ad maius officij. Non ergo sub-
sistit discrimen digni simpliciter, & magis
digni respectu eiusdem officij aut beneficii.

Contra tamen est, quia etiam pericissimos contingit errare aliquando, ac proinde omnes sunt expositi alicui errandi periculo. Hoc autem periculum patet esse minus in habente maiorem peritiam; facilius enim hic adhibet aduertentiam sufficientem, ut vitetur error; & quæ sunt faciliora frequentius proueniunt ex natura rei. Idem dicitur de maiori, & minori probitate, & de proposito in ea contento de satisfaciendo obligationi officij, deque alijs pertinentibus ad potestatem executiuam, & ad certitudinem eiusdem satisfactionis. Quo enim quisque eminebit magis quoad hæc eo erit minus periculum errandi & nocendi communitati, eritque similiter maior spes promouendi boni cõmunis quatenus hoc pendet ab vno quoque officio. Quapropter ad fundamentum Cardinalis negant s. suppositum auctorum commune. Respondetur negando speciale ipsius suppositum; nempe peritiam, aut vnum quodlibet aliud ex requisitis ad vnum quodque officium posse esse talia, vt totaliter absit omne periculum errandi, aut adsit omnis possibilis spes promotionis boni cõmunis. Neutrũ enim consistit in indiuisibili. Manifestum igitur est dignitatem ad idem officium posse esse maiorem & minorem citra terminos dignitatis simpliciter.

Notandum rursus est dignitatem eligendi posse considerari vel comparatione officij secundum se præcisè, vel comparatione eiusdem vt coniuncti cum bono vniuersali cõmunitatis quatenus pendenti ex alijs capitibus. Fieri nimirum potest, vt aliquis sit maximè idoneus ad aliquod officium secundum se; & nihilominus non expediat vt ad illud eligatur, sed prætermittatur honeste

nestè præ alio minus idoneo sub eadem cōsideratione. Fieri namque potest, ut qui in eum modum est maximè idoneus, minimèque omnium expositus errorum periculo in administratione officij non possit ad illud promoueri absque maiori aliunde, & iactura boni cōmunis. Quia videlicet idem ipse exercetur vel in bello vel in palæstra litteraria, vel in procuratione thesauri cū utilitate longe maiori cōmunitatis vel quia habet æmulos, qui irritati eius promotione insurgent aduersus Principem, & cōmunitatem, & poterunt vtrique insuperabiliter nocere magis, quam possit prodesse tale officium optimè administratum: vel quia exigit pro acceptando officio condiciones, quæ præstari non possunt absque notabili subditorum grauamine, vel certè non exigentur ab iisdem, absque tumultu, & seditione: vel quia alio demum quouis modo emerget majus cōmunitatis nocementū. Cum igitur iuri, quod conuenit unicuique civi seorsim sumpto præualeat ius, quod cōuenit eidem ut coniuncto cum ceteris, seu quod conuenit cōmunitati; manifestum est in tali rerum dispositione præferendum esse minus dignum digniori respectu officij secundum se præcisè considerati.

Quæstio igitur procedit de digniori ceteris paribus, omnibusque consideratis, & de utiliori simpliciter respectu cōmunitatis. In hoc itaque sensu probatur conclusio: Acceptio personarum est illicita ex sua natura, & opponitur iustitiæ distributiue. Sed prælatio minus digni respectu dignioris in distributione officiorum, continet in se acceptationem personarum. Ergo prælatio minus digni respectu dignioris in distributione officiorum est illicita ex sua natura.

natura, & opponitur iustitiæ distributiue. Maior est satis nota ex multis sacre pagine testimonijs. Probaturque specialiter ex epist. Cathol. Iacobi cap. 2. ad ea vsque verba versu 9. *Si autem personas accipitis peccatum operamini redarguti à lege quasi transgressores*, idque ipsum ostendetur mox, & confirmabitur magis ratione efficaci. Probatur minor, quia acceptio personarum consistit, vt exponit D. Thomas, tum locis citatis, tum maxime ad 2. Romanorum lect. 2. circa illud; *non enim est acceptio personarum apud Deum*. Consistit, inquam, in acceptance non causæ pro causa & in substitutione conditionis in persona repertæ nihil conferentis ad causam, ob quam ex voluntate legis latoris eligitur ad aliquod loco conditionis conferentis ad eam ipsam causam & finem. Huiusmodi autem acceptance & substitutionem necessario facit quicumque eligit non solum indignum, verum etiam minus dignum prætermisso digniori. Dignior enim ex eo dignior est, quia habet conditionem specialem conferentem ad causam & finem; minus vero dignus vel indignus, ideo talis est, quia caret tali conditione. Is autem qui caret conditione conferente ad causam & finem, non potest præferri habenti talem conditionem, nisi propter aliquid aliud minime conferens ad causam v. g. quia dedit munera; quia est assentator, cõanguineus vel amicus, vel quod simile impertinenter se habes ad causam & finem propter quem instituta sunt officia, & statuta lex de illis distribuendis. Necessè igitur est, vt qui præfert digniori minus dignum, vel indignum, eo ipso sit acceptor personarum.

Confirmatur & explicatur hoc fundamētum.

tum . Acceptio personæ præferens digniori
 minus dignum, eo ipso præfert bonum
 priuatum bono communi, idque in ea re,
 in qua cõmunitas habet ius prælationis re-
 spectu personæ priuatæ . Vnde consequens
 præterea est vt præferat personam parti-
 cularem minus dignam personæ particula-
 ri digniori, idque in ea re, in qua is habet
 similiter ius prælationis respectu illius . Et
 quidem quod posthabeatur bonum com-
 mune, bono priuato constat clare, quia
 plurimum intere t cõmunitatis habere,
 in officijs digniores ob plurima emolumenta
 quæ inde ipsi proueniunt, & minus erro-
 rum periculum, quod nuper notabatur ma-
 iori dignitati inesse . Quare quod minus
 dignus præligatur solum fieri potest præ-
 ualenti amore boni priuati .

Quod autem læsio ista, ac vilipendium
 boni cõmunitatis sint contra ius, quod
 ipsa habet respectu officiorum, ex eo con-
 stat, quia hæc officia instituta sunt primo
 ac principaliter in bonum cõmunitatis, vt
 liquet ex expositione iuris iurisdictionis
 data, & stabilita quæst. 3. Ergo lex de ele-
 ctionibus & modo illas faciendi lata est pri-
 mo ac principaliter in fauorem cõmuni-
 tatis . Ergo quatenus quis in electionibus,
 vt faueat personæ priuatæ, postponit bonum
 commune, operatur contra legem fauentem
 cõmunitati, & grauantem in eius fauorem,
 personas priuatas, quatenus earum bonum
 opponitur bono cõmunitatis, atque adeo
 operatur contra ius cõmunitatis . Quia
 vero fauor iste, respectu cõmunitatis est
 inseparabilis a fauore dignioris, cum ex
 huius electione, ac prælatione bonum illius
 dependeat, patet eandem legem secundar-
 rio, & minus principaliter fauere indiuisim
 dignioribus

digniori aduersus minus dignū, ac proinde prælationem huius esse contrariam iuri illius. Turpe autem, ac inhonestum est, ut bonum commune, quod præstantius, ac diuinius est, posthabeatur bono particulari, nec non ut bonū particulare dignioris posthabeatur bono particulari minus digni, eaque turpitudine, ac inhonestas contrahit rationem iniustitiæ, siquidem vtraque posthabito fuerit cōtra legem fauentem posthabitis, & grauantem eos qui præhabentur, nec non præhabentes ipsos. Manifestum igitur est acceptionem personarum, modo quo à nobis explicata fuit esse iniustam. unde vltèrius manifestum est quibus determinate personis & quatenus faciendæ sint restitutiones superius præscriptæ ad reparanda damna illata per distributionem iniustam.

Ad 1. Communitas habet ius ne impediat per alios ab electione dignioris coniunctum cum obligatione, ne ipsa eandem dignioris electionem impediat, aliamue, & faciat impossibilem cum ea, ad eū modum, quo vnusquisque habet ius, ne lædatur ab alijs in honore, & vita, coniunctum cum obligatione habendi curam de bono nomine, & conseruandi vitam. Cuius ratio est; quia si ut honor iuxta notata in quest 16. & 29. iuuat honestatem & operationes virtuosas, eoque amisso constituuntur homines per se in magno periculo peruersionis morum; atque vita datur ut instrumentum necessarium ad beatitudinem querendam ac promouendam, eaque amissa non potest amplius queri, aut promoueri beatitudo, tenemur vero omnes ad retinendam honestatem morum, & ad vitandum periculum peruersionis eorum, & ad

felicitatem querendam ac promouendam, & consequenter ad ea quæ sunt media necessar. a respectu istorum finium: ita etiam officia habentia annexam iurisdictionem sunt instituta, vt abigant vitia, virtutem promoueant, & vnunquemque intra limites honestatis contineant, vtque omnes ad vltimam felicitatem recto tramite dirigantur. Vnde fit vt his officijs male, aut non vsque adeo bene collatis oriatur periculum peruersitatis morum, maius vel minus; & similiter plus minusue decrescat, spes augendæ honestatis in communitate, pro vt contigerit maiorem vel minorem esse indignitatem, aut decrementum dignitatis in eo, qui eligitur ad officium.

Eadem igitur ratione qua nec licitè quis cedere potest nec validè iuri honoris, aut vitæ propter motiua minoris momèti, nec etiam communitas licitè, aut validè cedere potest iuri eligendi digniorem, vt indulgeatur affectui erga indignum, aut minus dignum. Quia videlicet potestas validè cedendi huiusmodi iuribus esset potestas subtrahendi se per suam præcisè voluntatè ab obligatione sibi imposta per voluntatè superioris, seque committendi licitè periculo absolute vitabili peruersionis morum, atque impediendi spem promotionis eorundem & directionis optimæ ad vltimum finem. Quam potestatem cuiquam conuenire plane est impossibile.

Quod si huiusmodi potestas cessionis iuris cõmunitati nequaquam conuenit, certum est eandem conuenire Principi etiam supremo minimè posse; qui videlicet omnem suam potestatem habet acceptam a communitate, & non potest aliquid accipere ex non habente illud. Verum et si commu-

nitas eam potestatem haberet, non propterea sequeretur eandem inesse supremo Principi. Quia nemo censetur consentire potestati sibi nocendi, dum expressè eam potestatem non concedit. Nullibi autem gentium vlla communitas expressè concessit Principi suo facultatē providendi sibi officiales minus bonos, seque mittendi in periculum malorum, & defectum spei bonorum, quæ ex illis redundant. Quæ præterea ratione concluditur, nec etiam officiales publicos habentes absque iurisdictione curam rei pecuniariæ, & rerum pecuniarum æstimabilium posse eligi de facto nisi optimos. Quia licet communitas absolutè possit renunciare iuri pecuniarum, ac proinde iuri etiam electionis personarum, per quas optimè res pecuniaria administratur, conservetur, ac augeatur; de facto tamen nulla communitas facit talem iuris sui cessionem, ideoque nec Princeps facere eam potest in ijs, quæ siue mediatè, siue immediatè pertinent ad communitatem.

Imo nec ipsa communitas eiusmodi cessionem facere posset præcise per maiorem sui partem; sed necesse esset, ut omnes, & singuli consentirent. Quia licet unusquisque possit disponere de suis pecunijs, ut libet, Nemo tamen nocere potest alteri in bonis suis absque ipsius consensu. Nocet autem omnibus & singulis non solum quoad cumulum bonorum communium, sed etiã quoad peculium cuiusque proprium electio officialis communis minus boni. Cum ergo sit moraliter impossibile, ut omnes & singuli alicuius communitatis velint consentire periculo imminutionis bonorum, quæ absolutè volunt retinere, aut imminutioni spei, ut eadem promoucantur, idque

de facto nunquam contingat; fit plane dari de facto obligationem eligendi digniores non solum ad officia habentia annexam iurisdictionem, sed etiam cetera omnia, eaque obligatio erit maior vel minor; grauis vel leuis pro vt contigerit mala imminetia ex electione minus digni, aut indigni esse maiora, vel minora, grauia aut leuia. Quod similiter tenet in officijs habentibus iurisdictione, nisi quod in ijs vix fieri potest excessum dignioris esse certo discernibilem, simulque esse tam exiguum, vt obligatio eū eligendi sit leuis. Quia iactura proueniens ex electione minus digni serpit per totam, communitatem, & nocumentum, quod respectu singulorum est exiguum, multiplicatum per omnes, & singulos cōmunitatis euadit facile magnum.

A 1 2. Magnum in primis, & clarum discrimen est inter obligationem Principis ad eligendum optimum, postquam is innotuit; & obligationem adhibendi summam diligentiam pro inueniendo optimo. Prima obligatio est quæ cum plerisque auctoribus asserta est supra. Secunda reijcitur ab omnibus & merito; quia est difficillima, cui satis fiat, & excedit humanæ fragilitatis, & conatus ordinarij modum, ex quo patet ratio discriminis inter vtramque obligationem. Præterea non foret e re communitatis, vt imponeretur obligatio adhibendi summam eam diligentiam inquirendi. Quia inde fieret vt viri timoratae maximè consciētiae, atque prudentissimi id est quales plerumque sunt optimi ad regimen, defugerent ab eo vehementer, ne sibi imponerent onus vsque adeo intolerabile. Vnde res publica sæpè illis priuaretur, & cogeretur eos assumere, qui nō esset satisfacturi eidem obligationi.

Dein.

Deinde œconomus, & eius electiones diriguntur principaliter in rem pecuniariã. Princeps vero & electiones ad officia iurisdictionalia diriguntur principaliter ad tuendam honestatem morum, & tranquillitatẽ, ac pacem socialem civium. Quæ differentia quanti momenti sit ad rem præsentem, apparet satis ex responsione ad objectionẽ præcedentem. Considerandum præterea, est quibus conditionibus paciscatur Paterfamilias cum œconomus suo. Pacisci namque potest, vt volet, cum agatur de sola sua re pecuniaria. Pendet verò ab eo pacto maior vel minor obligatio œconomi, nõ solum ex fidelitate, verum etiam ex iustitia. Communitas autem nullis cù Principe conditionibus pacisci potest liberantibus ipsũ ab obligatione eligendi digniores; cum ipsa etiam cõmunitas subfit huic obligationi.

Iam quod ad libertatem cuiusque attinet eligendi sibi statum vitæ magis minusve securum, vt libuerit, multiplex potest assignari ratio discriminis. Præcipua tamen est, quia si omnes tenerentur in conscientia ad eligendum statum vitæ securissimum omnium, eo ipso, omnes ante electionem status specialis constituti fuissent in statu periculosissimo salutis, quatenus electio status securissimi inter omnes est maxime ardua ac difficilis ex sua natura. Quia continet multa sensibus, & naturalibus hominum inclinationibus valdè repugnantia. Ille autem status est valde periculosus, qui constituit hominem in necessitate vel peccãdi vel superandi maximam aliquam difficultatem, nec suppeditat vnde ea difficultas minuatur, & reddatur facile superabilis; vti constat non suppeditari ante ipsam status securissimi electionem. At electio digniorum ad

officia non eo modo est difficilis ex sua natura. Fit enim retentis ab eligente omnibus suis bonis, & aucta præterea spe conservationis & promotionis eorum.

Adde quod eligendo statum vitæ minus securum, sibi soli quisque nocet. At eligendo minus dignum ad officiū nocet electio æqualiter toti communitati. Patet autem non tantumdem cuique licere circa bona & mala sibi cum alijs communia: Atque circa peculiaria. Adde rursus indigere genus humanum hominibus in multiplici, ac dispari vitæ statu constitutis; cum minimè indigeat electione vllius minus digni ad officium; atque ideo non esse eandem rationem relinquendi liberam magis vel minus digni electionem atque est relinquendi liberam status magis, aut minus securi electionem.

Ob hæc igitur omnia transmissio antecedenti negatur consequentia quoad intentū principale. Nam quoad iniustitiam adversus prætermittos alia est, eaque nimis clara ratio differentiae inter digniores ad officia, & operarios meliores. Quia officium operarij non est æstimabile nisi ratione stipendij, quod patet nullatenus deberi ex iustitia nisi ob laborem de facto impensum ex condictione. Quapropter eius electio fit in gratiam eligentis principalis, isque potest absque cuiusquam iniuria nullum conducere operarium. At officium habens annexam iurisdictionē est æstimabile ratione sui propter præminentiam, quam dat respectu ceterorum; potestque proinde deberi secundum se ex iustitia. Quia vero qui prudenter de re aliqua disponit, uti patet præsumere de communitate, intendit omnem rei utilitatem, fit plane legem de distribuendis officijs

ficijs iurisdictionalibus latam esse non solum in gratiam communitatis eligentis per se vel per alium nomine ipsius; sed etiam in gratiam digniorum. In quorum nimirum electione reperitur vniuersalis utilitas communitatis coniuncta cum utilitate priuata eorundem. Quare electio ad talia officia prætermitti omnino non potest absque iniustitia aduersus ipsos etiam eligendos; hoc est quin peccetur aduersus legem ipsis etiam fauentem directè. Quid quod hoc pacto stabilitur magis bonum communitatis minime, vt dictum est, renunciabile ab eadè dato etiam priuatis personis iure, quod ipsius communitatis indiuisim interest, vt illis insit, eiusque ratione insistant digniores officijs tanquam rei suæ. Est ergo quoad hæc partem specialiter manifesta ratio differentia.

Ad 3. Dictum est semel atque iterum propter iniustam distributionem officiorum iurisdictionalium secundum se præcisè nullam cuiquam personæ particulari deberi compensationem, aut restitutionem. Emolumenta autem pecuniaria compensari possunt, & restitui etiam si indignis non auerantur officia. Vnde transmissa maiori negatur minor.

Ad 4. Hoc solum pertinet formaliter ad iustitiam distributiua, vt conferat officia dignioribus, & ex formali iniustitia quoad hoc secundum se præcisè consideratum, nulla suboritur obligatio restituendi vt dictum est. Quod autem nullum accipiatur pretium pro ipso officio secundum se, aut pro iusto eius stipendio, hoc adiacet extrinsecè iustitiæ distributiue, & operi eiusdem proprio, pertinet verò directè ad solam iustitiam commutatiua, & consequen-

ter ad ipsam solam pertinet, omnis resti-
tutio, cuius obligatio suboriri potest ex ini-
iustitia commissa in opere distribuendâ.

QVÆSTIO XLVI.

Vtrum vsura sit intrinsecè iniusta?

IDETVR non esse intrin-
secè iniusta. 1. Quia quod
est conforme exēplo & præ-
cepto Dei, aut est soli eius
consilio disconforme, nõ est
intrinsecè malum. Lucrum
autem vsurarium est cõfor-
me exemplo & præcepto Dei. Certè non
est disconforme nisi soli consilio diuino.
De exemplo cõstat ex Luca 19. vbi Chri-
stus ait de seipso; *ego veniens cū vsuris exe-
gissim illam*: nempe pecuniam mutuatam.
De præcepto vero constat ex 23. Deuter.
vbi Deus præcipit: *non fœnerabis fratri tuo
ad vsuram, pecuniam, nec fruges, nec quamli-
bet aliam rem sed alieno*. Eodem pertinet
quod lucrum vsurariū promittitur a Deo
in præmium obseruantia legis Deuter. 28.
*Fœnerabis gentibus multis, & ipse à nullo fœ-
nus accipies*. Denique de solo consilio ad-
uersus vsuram constat ex Luca 6. vbi inter
alia consilia ponitur: *date mutuum nihil in-
de sperantes*. Ergo acceptio vsuræ pro mu-
tuo non est intrinsecè iniusta, imo nec est
vllum peccatum.

2. Iustum est in re pecuniaria quod est
conforme legibus humanis, vt pote validè
disponentibus in ea materia. Lege autè 6.
& alijs Codice de vsur. permittuntur vsu-
ra

ræ earumque modus præscribitur, cum magna moderatione, & idonea personarum aliarumque circumstantiarum distinctione. Ergo lucrum usurarium illis omnibus obseruatis euadet iustum.

3. Quod quis facere non tenetur, & si faciat obligat ad gratitudinem, potest facere pro pretio, præsertim si id sit aliquid temporale. Nam quod nullius est pretij, nullius est materia gratitudinis, & quod est temporale, simulque appetibile eo ipso est commutabile pretio temporali. Manifestum autem est mutuum esse quid temporale, nec est magis obscurum illud accipi tanquam beneficium non contemnendum à mutuuario, obligato proinde ad gratitudinem. Ergo mutuum est commutabile iusto pretio ex sua natura.

4. Pro vasis argenteis mutuo datis licet accipere pretium ultra sortem, de quo nemo dubitat. Ergo etiam licet illud accipere pro moneta mutuata. Patet consequentia, quia nihil referre videtur an argentum habeat talem formam vel aliam talem. Imo moneta mutuata est maioris longè utilitatis. Ergo à fortiori mutuatio eius est pretio digna.

R. Operæ pretium iam est post iustitiam distributiuam aliqua etiam præcipua, ad exemplum cæterorum deducere circa iustitiam commutatiuam secundum se ex eadem illa doctrina de diuisione rerum eiusque conditionibus. Videntur porro inter alia materia maxime idonea, usura & simonia, de quarum iniquitate apud omnes certa desideratur à plerisque ratio, cuius claritas sit æqualis illi certitudini. Igitur usura aliquando accipitur pro usu rei; aliquando pro utilitate proveniente ex usu;

atque iuxta istam secundam acceptionem definitur in præsen-*ti*: *lucrum immediatè proveniens ex mutuo tanquam debitum ex iustitia*. Mutuum porro dicitur tanquã ex meo-*tuum*, & communiter definitur: *Transitio rei in suo genere functionem recipientis, ut statim accipientis fiat; & postea tantundem eiusdem generis, ac qualitatis recipiatur*. Differt per translationem dominij à cõmodato, precario, & locato, in quibus dominium rei traditæ perseverat apud dantem, ideoque eadem numero ipsi reddi debet, & si casu perierit, perit eidem. Per obligationem vero reddendi tantundem eiusdem generis differt à permutatione, ac venditione, ratione cuius aliud genus rei vèdenti redditur; ut pro vino pecunia, aut triticum. *Iam res in suo genere functionem recipiens eadem dicitur, quæ alteri rei sui generis ita similis existit, ut alterutra alterius vice fungi, & loco alterius substitui iure possit in cõmutationibus, ac solutionibus*. Qualia censentur, quæ in numero, pondere, aut mensura constituuntur, ut pecunia numerata, aut argentum, vinum, oleum, & similia. Quod dicitur *eiusdem qualitatis*; perinde est, ac ut eiusdem bonitatis in se intrinsecè. Nihil enim refert an acciderit variatio extrinseca pretij.

Quod per eiusmodi contractum datur à mutuante, & accipitur à mutuatario dicitur *fors*. Quod ulterius accrescit mutuan-*gi* ex bonis mutuatarij dicitur *lucrum*. Quia vero mutuanti potest accrescere *lucrum*, tum ex liberalitate, aut gratitudine mutuatarij, tum ex conventionem, & obligationem, aut quasi obligationem iustitiæ, seu potius ex coactione mutuantis, atque ad vsuram non sufficit *lucrum ex liberalitate*,

aut gratitudine, propterea in definitione
 usuræ additur: *tamquam debitum ex iustitia*.
 Quia videlicet usurarius adijcit mutuo pa-
 ctum implicitum, vel explicitum de addi-
 tamento præstado à mutuuario ultra for-
 tem; & quidem de additamento, quod sit
 pretio æstimabile. Si enim solum exigat
 affectum beneuolum, aut amicabilē, & me-
 moriam gratam propriaque gratitudinis of-
 ficia, nihil præterea grauando, sed totam
 compensationis spem relinquendo sub so-
 la gratitudinis obligatione, ac impulsu,
 nulla propterea usura interueniet.

Adde nomine fortis comprehendī, ultra
 nudam entitatem rei quæ mutuo datur &
 lucrum etiam cessans, & damnum emergēs
 mutuanti ratione mutuacionis. Morali ete-
 nim æsimatione hæc quoque dare cense-
 sur, qui mutuatur; & vtramque præstare
 tenetur mutuarius, vt incolumis euadat
 mutuans, nec ex beneficio, quod exhibet
 iacturam patiatur absque compensatione
 ex parte eius in cuius gratiam illam pati-
 tur. Damnum autem emergens dicitur di-
 minutio bonorum præexistentium resultās
 ex mutuo; lucrum vero cessans augmentū
 iustum eorundem impeditum itidem per
 mutuacionem. Alij tamen nomine fortis in-
 telligunt solam entitatem rei, quæ physice
 traditur; atque lucrum cessans, & damnum
 emergens, seorsim exprimunt; quod & nos
 faciemus maioris claritatis gratia, tametsi
 hæc tria moraliter sint vnum, ac idem.

Usuram esse iniustam est certum ex fide;
 vt constat ex Concilio Viennensi; & habe-
 tur Clement. vnica tit. de usur. 9. vlt. Est
 autem iniusta iure in primis positio, tum
 diuino, vt liquet ex Pl. 14. 5 Ezech 18. 8.
 & colligitur à multis Doctoribus ex Lucæ

6. 35. tum etiam humano sæpe ac luculenter sancito in decreto causa 14. q. 3. & 4. in Decretal. toto tit. de vsur. & In 6 Decretal. nec non Clement. vnica eodem tit. Est itidem iniusta iure naturæ, vt demonstrat Philosophus 1. polit. cap. 7. versus medium, & clarius D. Thomas quæst. 78. art. 1. & 2. ex Alensi 3. p. quæst. 36. memb. 4. art. 1. & 2. quibus aliqui auctores moderni adiecerunt, seu potius substituere nonnullas alias rationes, quibus tamen prætermittis, vt minus efficacibus quod paulo post apparebit, soli incumbendum est expositioni & confirmationi demonstrationum Philosophi, & maximè D. Thomæ. Quæ sunt fundamentales pro omnibus quæstionibus, quæ disputantur de vsura dependentes à solo iure naturæ.

Observandum itaque est duo esse summa genera rerum temporalium, ab alijs in alios aliquantulum transferribilium per contractum. Alterum est earum, quæ nihil interest per se loquendo an breui, an potius longo tempore habeantur. Huius generis sunt quæcumque vnico vsu consumuntur, vt vinum, triticum; aut distrahuntur, vt pecunia. Alterum genus est earum rerum, quæ interest magis per se loquendo, si longo tempore habeantur. Huius generis sunt quæ nec consumuntur nec distrahuntur vnico vsu, sed multiplici vsui vtiliter inserviunt successive vt ager, & domus, & vestis. Ratio huius discriminis est, quia quæ vnico vsu, aut consumuntur, aut distrahuntur, eo tantum temporis momento interest habere, quo ille eorum vsus est opportunus, ac vtilis; si quidem reliquo tempore nihil inde utilitatis haberi potest. Sicut autem nihil absolute interest habere, nullogue pretio æsti-

mabile est id, ex quo nihil absolutè utilita-
tis haberi vnquã potest: ita habere aliquid
pro eo tempore, pro quo nihil ex eo utilita-
tis haberi potest, nihil interest, nulloque
pretio æstimabile est præcisè quatenus ha-
bitum eo tempore. Quare præhabuisse
rem eiusmodi tempore antecedenti ad op-
portunitatem vsus, solum potest interesse,
& pretio æstimari, quatenus inde resultat
spes, quod aderit præhabenti pro tempore
opportuno vsus. Vnde consequens est, vt
obligatio alterius, & quiduis aliud fundans
spem, quoad hoc ipsum, æqualem sit non
minus æstimabile, nec minoris interesse,
quam rem eandem apud se physice præha-
buisse toto tempore antecedenti, seu breui,
seu vtcumque longo.

Non ita res habet in ijs quæ nec consu-
muntur, seu distrahuntur, ac alienantur vni-
co vsu. Hæc enim, si longo tempore habeã-
tur, possunt plus prodesse, & maiorem ad-
ferre utilitatem, per multiplicem sui vsum
non toties perceptibilem breui, quam lon-
go tempore, vt patet. Ergo habere longo
tempore res non consumptibiles, nec di-
strahibiles vnico vsu interest magis estque
pretio æstimabile non tantum indirectè ra-
tione specialis opportunitatis futurae tem-
pore sequenti, sed etiam directè & per se.
Vnde nõ est æquè æstimabile quiduis aliud
fundans æqualem spem, quod aderunt tem-
pore sequenti pro speciali aliqua oportu-
nitate.

Cum igitur materia contractus
mutui sint solæ res, quæ vnico vsu consu-
muntur, aut distrahuntur, vt supponit aper-
tè D. Thomas loco citato, alijsque commu-
niter; & mutuarius obligetur ad eas red-
dendas, antequam elabatur tempus vtendi
opor-

oportunum respectu mutuantis; vel ad eõ pensandam vtilitatem vſus, si futurũ prævideatur, vt tempus eius oportunum interim elabatur, hoc est ad compensandum totum lucrum cessans, & damnum emergens: si mutuans aliquid vltèrius exigat, idque deducat in pactum in plicite vel explicite, in quo formaliter consistit vſura, vt dictum est; manifestã inducet inæqualitatem in contractu, & accipiet additamẽtum pretij, aut quasi pretij pro eo, quod nihil interest, nullamque prorsus vtilitatem superaddit. Quod clarè contradicit iuri naturali diuisionis rerum, estque intrinsecè iniustum, vt apparet manifestè ex doctrina quæst. 42. & 43.

Videri alicui posset esse contra communem hominum sensum, quod nihil intersit habere pecunias, vinum, oleum, & similia, longo potius tempore, quam breui; omnes enim magnum bonum putant, ac maximè expetibile semper abũdare pecunia, & omni genere vtensilium. Cui bono opponitur interpolatio retentionis pecuniarũ, & similiarum apud se, & translatio eorum in alium etiam pro tempore limitato, siue determinato, siue indeterminato. Quod ex eo clarius apparet, quia alioqui mutuatũ pecunijs nullum fieret beneficium mutuatario. Solum namque illi conceditur, vt tanto tempore habeat rem sibi mutuata, quanto caret eadem qui mutuatur. Concessio autem alicuius rei præcise quatenus nihil interest eam habere, nullum beneficium est. Est enim de conceptu beneficij, vt intersit accipientis.

Pro remouenda ista difficultate, & pro maiori claritate fundamenti positi obseruandum est desiderari abundantiam pecuniarum.

niarum v. g. continuam præcisè quantam, sufficit ad faciendam spem certam, quod suppetent tempore opportuno vsus ipsarum. Unde fit vt, si quidem ad eam spem conferrat magis, vt si sæpe confert, non habere apud se aliquam pecuniarum partem, sed apud alium, quiuis eas à se libenter projiciat, & collocet apud alium ad tempus, vt adsint in tempore. Qua de causa inuenta sunt depositum, census, cambium. Eademque ratione fieri potest, fitque nonnunquam, vt mutuum etiam purum, ab omni usuræ labe, & spe lucri exhibeatur in gratiam non solum mutuatarij, sed etiam mutuantis. Quia nimirum mutuans confidit magis fidei & obligationi alterius, quam providentiæ propriæ immediatæ quoad spem, & certitudinem pecuniæ ad futuræ pro tempore opportuno. Ergo tota ratio directæ & per se desiderandi abundantiam continuam pecuniarum non est, vt eas qui que habeat apud se semper, aut longo tempore, sed præcisè quatenus opus est, vt adsint in tempore opportuno vsus, seu distractionis, & alienationis.

Confirmatur, quia nemo prudens querit, aut vult accipere pecunias mutuo, nisi quando adest oportunitas, aut necessitas illis utendi, seu easdem distrahendi, eumque in finem habendi proprias, vt alienare utiliter possit. Quod non fieret, si continua pecuniarum abundantia ultra præsentem usum esset prudenter expetibilis per se: sicut ea expetuntur, quæ nec absumuntur, nec distrahantur vnico vsu. Domus enim, & fundus desiderantur etiam ad tempus, tamen etsi alienari, aut destrui minime debeant. Quare beneficium mutuantis erga mutuatarium non in hoc consistit, quod cum vt cumque facit.

facit abundare pecunijs ad tēpus, sed quod eas suppeditat pro tempore oportuno vsus, ac distractionis. Quia vero ipse est easdem recepturus antequam sibi elabatur similis opportunitas, aut cum compensatione elapsæ interim opportunitatis, propterea contractus est utrimque æqualis & iustus, si mutuarius nihil ultra supererogare cogatur. Patet igitur fundamentum positum, quod re ipsa est D. Thomæ loco citato esse demonstratum, nec illi contradicere communem hominum sensum, licet contradicat delusio aliquorum, magis verò iniqua auiditas plurimorum.

Ex discrimine dato inter res vnico vsu, aut consumptibiles aut distrahibiles, & res multiplicis successiue vsus, & ex ratione fundata in eodē discrimine perspicitur eas iniquitatis usuræ probationes, quas subtiliter, accuratè, & venustè promouent de more Cardinalis de Lugo & P. Sforza Pallauicinus assumentes; Cardinalis quidem rem eiusdem perfectionis datam, siue hoc, siue sequenti anno esse eiusdem prorsus valoris, ac æstimationis; dum modo detur cū facultate vtendi pro semper & absque vllō termino; Sforza vero dominium perpetuū cuiusvis rei, vtcumque aliàs exiguæ superare æstimatione & pretio dominium ad tempus cuiusvis alterius rei vtcūque aliàs magnæ. Pespicitur inquam istas probationes subsistere minime posse ob defectum distinctionis, quæ adhibita est ex D. Thoma. Manifestum si quidem est dominium rei non consumptibilis vnico vsu domus v. g. aut fundi per vnum annū, aut duos esse aliquo pretio æstimabile indepēdenter à peculiaribus circumstantijs: nec est magis obscurum quoduis finitum, qua finitum est, additione fieri

fieri maius . Ergo possessio eiusmodi rei incipiens hoc anno est maioris æstimationis per se, quam incipiens anno sequenti . Manifestum similiter est dominium rei multiplicis successivè usus durans præcise per annum, posse per aliquem eius usum reddere interim utilitatem permanens sine termino apud dominum, atque adeo commensurabilem alicui rei dandæ in pretium absque ullo temporis limite .

Iam quod fundus v g. sit æquè æstimabilis, eodemque pretio vendatur hoc anno, & sequenti quod ponderat Cardinalis, ex eo provenit quod semper succedunt, ac succrescunt homines eiusdem ætatis: non ex eo quod unus insuper annus possessionis respectu eiusdem hominis non augeat æstimabilitatem, sicut auget utilitatem. Similiter quod Deus decedentibus hoc anno, & sequenti cum æquali gratia, & meritis æqualem gloriæ gradû retribuat non ex eo provenit, quod unus amplius annus vitæ beatæ non sit specialiter æstimabilis, atque additus reliquæ durationi, qua parte finita est, non reddat totum cumulum absolutè æstimabiliorem; sed ex eo, quod Deus, ut dictum est supra, non repondit præmia per iustitiam commutativam; sed per legalem, cuius proprium est attendere ad præsentem cuiusque dignitatem quandocumque extiterit, & constituere congruam, ac decentem cum illa secundum se proportionem .

Demum circà incommensurabilitatem dominij ad tempus cum dominio perpetuo, quò recurrit P. Sforza, notandum est omne dominium rerum temporalium esse respectu ad tempus; siquidem finitur intra tempus aliquod determinatum; nisi quod confunditur ignorantia finis intra tantum tempus

pus determinatè cum ignorantia finis simpliciter: qui tamen absolutè prævidetur ab omnibus etiã independenter à fide, saltem morali certitudine propter vicissitudines rerum humanarum. Qua de causa qui cumque appetit dominium mille aureorum per annum, appetit illud multo magis, ac pluris æstimat, quam dominium teruntij absque villo termino determinato, cuius oppositum videretur omnino incredibile. Accedit estimationem dominij ad posteros transmissi, seu transmittendi, maximè, cum est rei, parvæ languere in progressu, ac demum moraliter evanescere, sicut amor erga eosdem est minor, quo magis ab origine recedunt. Verum independenter ab huius comparationis consideratione, & ulteriori ponderatione concludit efficaciter superior impugnatione communis eidem comparationi, & discursui Eminentissimi de Lugo.

Vt cumque autem hæc habeant ex nostro fundamento deducitur ulterius cū D. Thoma art. illo 2. ad 4. non posse mutuantem absque labe & iniquitate vsuræ imponere mutuatario obligationem vicissim mutuandi suborta simili opportunitate. Quia exclusã ista obligatione datur multa æqualitas, vt demonstratum est. Ergo superaddita eadem ex vna parte, nullaque alia simili obligatione correspondente ex altera inducitur inæqualitas, adeoque iniustitia.

Vnde patet discrimen obligationis mutuandi prementis solum mutuatarium ab eiusdem obligationis executione. Quia in executione hoc est in actuali præstatione seu contractu mutui datur æqualis utrimque obligatio, vt dictum est. Quare ad constituendam similiter æqualitatem quoad eã obligationem mutuatario impositam, debe-

ret mutuans eodem modo obligari ad mutuandum iterum redeunte simili opportunitate, aut necessitate ex parte mutuatarij. Et sanè dubitare nemo potest esse pretio æstimabile habere aliquem obligatum ad mutuandum sibi quoties indiguerit absque vlla sua vicissim obligatione. Idem eadem ratione dicitur de alijs similibus obligationibus cum Layman & alijs contra nonnullos alios:

Deducitur rursus eum communi contra Medinam, Petrū Ledesman, & paucos alios non posse quidquam exigi ultra sortem pro obligatione non repetendi mutuum per annum v.g. aut decennium. Quia vel interim elabitur mutuanti oportunitas vtiliter distrahendi pecuniam, vel non elabitur? Si primum, necesse est vt aliquod interim lucrum cesset vel aliquod damnum emergat: atque vtriusvis compensationem dictum est esse licitam, ac deducibilem in contractum; nec tunc considerabitur sola obligatio non repetendi secundum se præcisè. Si secundum, nihil ad erit speciali compensatione dignum. Quia illi obligationi mutuantis correspondet obligatio mutuatarij æque æstimabilis ad reddendum mutuum, cum primum elapsum fuerit tempus illud præfixum; hoc est antequam mutuanti sit opportunum vti re mutuata. Hinc enim fit vt toto eo tempore premat mutuatarium eadem sollicitudo & cura, quæ non interueniente contractu mutui debuissent premere ipsum, qui mutuatur, ne sibi deesset res mutuata pro tempore opportuno; atque ea sollicitudo omnino æquiualeat patientiæ sperandi pro tempore vtriusque æquali.

Deducitur similiter tertio nihil exigi posse ultra sortem propter periculum commune

ne amittendi eandem sortem fundatum in sola rerum humanarum vicissitudine Quia huic periculo suberat fors etiam apud mutuante[m] qui hoc præterea commodum habet ex mutuo, quod si res mutuata pereat, non ipsi perit, sed mutuatario, atque is tenetur supplere aliunde perindè, ac si non interijſſet. Cæterum si adſit periculum speciale amittendæ sortis, aut expensarum, ac molestiæ pro eius recuperatione fundatum in iniquitate habituali, aut alijs specialibus circumstantijs, & conditione qualicumque mutuatarij, poterit iustè exigì ultra sortem quantum id interesse iudicabitur, vt efficaciter probat, & tuetur optime Læſſius.

Ratio est, quia decreſcit pretium rei ex quouis periculo speciali, vt amittatur, & ex quavis speciali difficultate vt habeatur; atque decremētum pretij est damnum manifestum. Dicitur autem est teneri mutuatarium ad compensandum omne damnum emergens ex mutuatione. Quod si inde aliquod inconueniens illi accrescat, sibi debet imputare, si quidem ipse per malum habitum, aut propositum fuerit causa damni eius emergentis; sin minus suo infortunio. Neutrum enim obesse debet benefico mutuatori, nec eius omni ex capite indemnitas potest rationabiliter displicere mutuatario, aut esse volita ab eodè quasi coactè. Turpe namque est gerere nocium animum erga beneficium.

Deducitur quarto ratione necessitatis præſentis, quæ premit mutuatarium, & cui subuenit mutuans, non posse exigì aliquid ultra sortem, licet præſtetur beneficiū subueniendo. Quia iniquum, ac turpe est distescere per miseriam aliorum, eaque ita abuti, vt per eiusdem miseriæ augmentum
fiat

fiat contrarium augmentū fortunæ, & abū-
dantiæ propriæ, vtque sub falsa specie be-
neficij de præfenti cumuletur in futurum,
miseria beneficiarij. Quod est pessimum
falsæ misericordiæ genus, simile illi, qua
febricitanti porrigitur frigida paulo post
accendens multo magis ardorem febris, &
fitim, ac demum extinguens egrotū, si idem
falsæ misericordiæ opus sæpius repetatur.
Manifestum nimirū est ita in re nostra con-
tingere, si ab indigenti præcis è quia indigus
est, & eo plus, quo magis indiget exigatur,
quam ipsi detur; si quidem inde fit, vt ma-
gis postea pauperascat, accipiatque benefi-
cium, seu quasi beneficiū, & leuamen præ-
sens cessurum tandem in ruina suam cum
soliis dantis vtilitate pura, hoc est quin
aliquid mali vicissim patiatur.

Ostensum autem est quæst. 43. esse intrin-
sece iniustam acquisitionem nihil absolutè
conferentem in bonum commune, sed po-
tius nocentem alijs; neque in id genus lu-
cri consentire ab initio homines potuisse,
minimè verò omnium quisquam consentiret
antecedenti voluntate, vt si ipse in necessi-
tatem inciderit, eo ipso acquirant alijs ius,
& liberam potestatem augendi suam mise-
riam fucato beneficio, & pluris dandi sibi
eandem rem, quam daretur, si non incidis-
set in pauperiem, ac necessitatem. Atque
hæc est ratio ob quam Philosophus vbi su-
pra damnavit artem fœneratitiam, seu dā-
di pecuniam cum fœnore; hoc est tractan-
di rem infructiferam, & sterilem, ac si fœ-
cunda esset, ac fructifera; solumque permi-
sit ditescere per agriculturam, pastoritiam,
venatoriam, piscatoriam, fossoriam, fabri-
lem, mercaturam, & similes artes ceden-
tes in maximum generis humani commodū

ac utilitatem, & non habentes per se exitum simpliciter, & absolute nocivum respectu cuiusquam.

Quod caput est in casu posito non datur æqualitas inter datum & acceptum. Quia mutuator quatenus accipit aliquid ultra sortem reportat commodum, & lucrum absque ullo suo dispendio, aut labore & cum dispendio mutuatarij; mutuatarius vero accipit subventionem & leuamen præsentis suæ necessitatis cum onere supererogandi aliquid. Iniustus autem est contractus in quo deficit æqualitas mutua inter contrahentes. Verum hic æqualitatis defectus apparet clarius ex fundamento principalis conclusionis supra posito; in quo videlicet ostensum est dari mutua vtriusque æqualitatem, seclusa supererogatione ex parte mutuatarij, & ex vi solius obligationis eidem impostæ ad reddendam totam sortem. Jam verò ratione à contrario concluditur clarè, si mutuator in opere mutuandi impendat laborem aliquem; aut alat famulum numerandæ pecuniæ, conscribendo libro rationum, & exigendis debitis à mutuatarijs, posse congruam ea tenus compensationem accipere.

Qua itidem ratione approbantur, ac laudantur montes pietatis, licet exigatur in eis aliquid ultra sortem à mutuatarijs pro moderata eiusmodi compensatione laboris, & expensarum. Nec longè ab simili ratione mercatoribus alijsque personis intentis negotiationi ex officio, licet saltem ut plurimum exigere aliquid ultra sortem ob anticipatam à se, vel dilatam sibi solutionem, quæ, ut talis nihil differt re ipsa à mutuo. Hac tamen in re cautissimè procedendum est, quia auri sacra fames facile elabatur in abusum necessitatis urgentis mutuatarium,

& tra.

& traducit iniquè in materiã lucri, ac mercis, quod essentialiter est materia puri beneficij. Notandum est additamentum pretij propter laborem, & expensas, aliasque circumstantias onerosas mutuantis, præsertim habitualiter, seu permanentè dispositum ad mutuandum; & similiter exercentis mutuacionem cum frequentia, & cum utilitate communitatis atque cum æquali proprio detrimento quoad alia lucra, quibus possit licitè incumbere, si non impeditur eo genere iuaminis respectu indigentium: tale inquam additamentum pretij dictum nuper est ultra sortem non quod sim, liciter omnibusque consideratis verè sit ultra sortem, ut liquet ex sortis expositione initio prælata; sed quia est ultra sortem si consideretur vnaquæque mutuatio secundum se, & non referatur præterea ad dispositionem permanentem mutuantis, ex qua redundat in singulos utilitas personæ destinatæ ex sua voluntate vel ex dispositione Principis ad subventionem, & leuamen eorum. De quo genere utilitatis singulorum adijcietur præterea aliquid occasione rei similis quæst. sequenti ad 3. Interim ex dictis constat usuram esse intrinsecè illicitam, & in quo ipsa consistat, & quænam sub se complectatur.

Ad 1. Quod ad exemplum Christi attinet in illo loco Lucæ 19 usura accipitur metaphoricè pro augmento bonorum spiritualium superaddito ad gratiam præuenientem Dei, quatenus Deus, vult nos semper proficere in bonis acceptis ab ipso. Quod pertinet ad nostram utilitatem, non Dei mutuantis nobis sua dona, cum usura propriè talis essentialiter pertineat ad utilitatem mutuantis, & nocumentum mutuatarij. Deinde quod 23. Deuter. additur prohibitioni fœnoris;

sed

sed alieno secundum Ambrosium, D. Thoma-
 nam, & alios solam continet permissionem
 factam Iudæis ob vitandum maius malum,
 quod commisissent aduersus se inuicem ob
 nimiam auiditatem lucrandi, si ea permissio
 facta non fuisset respectu alienorum. Alij
 referunt eandem permissionem ad ius belli,
 quod gerebant Iudæi aduersus infideles, at-
 que hoc pacto, nihil hic refert ad quæstio-
 nem præsentem. Iam quod in eodem libro
 additur *fœnerabis gentibus multis* non perti-
 net directè ad permissionem præmij, sed so-
 lam continet prædictionem opulentiz Iu-
 daicæ, & egestatis gentilium, vt constat cla-
 rè ex contextu totius capituli; ponitur fœnus
 & fœnerare pro mutuo & mutuare, quod
 per se præstatur à diuite respectu egentis.
 Denique dandi mutui nullam est præceptum,
 saltem quod semper obliget, & ea ratione
 dare mutuum, & sic subuenire indigenti po-
 nitur inter opera consilij. Quod additur *ni-
 hil inde sperantes*, non debet accipi de spe
 lucri usurarij, sed de qualicumque spe etiã
 gratitudinis. pertinet enim ad consilia, &
 perfectionem euangelicam, vt omnia opera
 bona fiant reponendo totam spem retribu-
 tionis in solo Deo, & non in hominibus.

Ad 2. Licet usura sit intrinsece iniusta; nihilominus iusta esse potest lex permissiua
 lucri usurarij cum certa aliqua limitatio-
 ne, ac moderatione ad vitanda maiora ma-
 la; sicut permissiones prostibulorum possunt
 esse honestæ licet usus eorum sit intrinsece
 inhonestus, respectu vtentium permissione.
 Quo pacto laudatur permissio diuina de qua
 nuper dicebatur respectu Iudæorum Eadem
 igitur ratione leges illæ humanæ fuere ho-
 nestæ, quia permissis usuris cum modera-
 tione per easdem præscripta vitabantur, aliæ
 usuræ

vsuræ deterioris conditionis. Verum quatenus illæ leges continere præterea videtur approbationem eiusmodi vsurarum, & adiungunt coactionem ad earum solutionem; & ne tanta labes impune, legumque munita præsidio immisceretur puritati professionis Christianæ merito abrogatæ sunt per ius canonicum locis superius indicatis. Et similiter abrogata est per nouum testamentum permissio illa Iudæis facta respectu infidelium in testamento veteri.

Ad 3. Qui mutuat nullum præstat beneficium, nullamque exhibet materiam gratitudinis ratione mutationis secundum se præcisè. Quia mutuatarius obligatur ad æquale, & in tempore præstat omnino æquale vt ostensum est. Quia itidem sola ratione nullum est beneficium nullaque materia gratitudinis in venditione, & in solutione debiti secundum se præcisè consideratis. Tota itaque ratio beneficij, totaque materia gratitudinis pendet ex peculiari indigentia & necessitate mutuatarij; ex qua circumstantia potest etiam esse benefica, & obligans ad gratitudinẽ venditio & solutio debiti, cum tamen propterea, neque vendens possit exigere maius pretium neque debitor demere aliquid creditori ex quantitate debita. Cuius rei ratio vniuersalis reddita, & validè confirmata est paulo prius, circa quartam eandemque postremam illationem. Quapropter negandum est vniuersaliter quidquid confert ad rationem beneficij, & gratitudinis posse eo ipso conferre ad materiam iustæ cõmutationis. Sunt enim aliqua intrinsecè pertinentia ad materiam beneficij purè gratuiti; quæ videlicet iuxta primæuam hominum conuentionem, & voluntatem simpliciter anteceden-

dentem singulorum præscindentem à peculiaribus circumstantijs possibilibus contingere respectu cuiusque, non sunt materia neque partialis, neque totalis, commutationis, quæque si in commutationem deducantur, eo ipso redditur materia maleficientiæ, & iniquæ damnificationis, quæ erat materia beneficentiæ, & charitatis, vt liquet ex dictis circa eandem quartam illationem. Illud igitur tantummodo temporale quod gratis collatum aut adiunctum constituit beneficium, & deductum in commutationem, non eo ipso vertitur in maleficium, & iniquitatem, potest esse materia iustæ commutationis; atque eiusmodi nequaquam est circumstantia indigentiae specialis prementis mutuatarium.

Ad 4. Vasa argentea habent alium usum præter distractionem & alienationem, idque ipsis conuenit principaliter per se, ideoque talis usus vendi potest iusto pretio retenta proprietate eorundem secundum se. At pecunia principaliter & per se est ordinata ad solum usum distractionis, & alienationis. Sed si pecuniæ argenteæ concedantur ad alium usum secundarium ipsarum ex. g. ad ostentationem vel ad ponendum loco pignoris, talis usus vendi poterit iusto pretio quanti cõmuniter æstimabitur. Quod nihil contradicit doctrinæ superiori vt patet. Unde ratio discriminis prouenit formaliter ex destinatione ad diuersos usus argenti sub diuersa forma. Nam & vasa argentea si dentur per commutationem erunt similiter incapacia pro quibus iustè accipiatur aliquid ultra sortem.

QVÆSTIO XLVII.

Virum simonia sit intrinsece
iniusta ?

IDE TVR nō esse iniusta,
1. Quia scienti & volenti nō
fit iniuria, Qui autem dat
pretium pro re spirituali, dat
illud sciens & volens, Ergo
qui illud accipit non facit
iniuriam.

2. Quidvis spirituale est estimabilius quo-
vis temporali. Qui autem dat aliquid æsti-
mabilius, quam quod accipit non facit in-
iuriam. Ergo contractus simoniacus non
est iniustus saltem ex parte vendentis rem
spiritualem.

3. Pro sacrificio missæ, pijs orationibus,
& alijs eiusmodi dantur pecuniæ à fidelibus,
haud quaquam dandæ, si ijs actionibus non
adiaceret aliquid spirituale ac supernatu-
rale, certe non dandæ in ea quantitate, in
qua erogantur de facto. Cuius signum est,
quod non similiter datur ab infidelibus, vel
etiam à fidelibus non operantibus ex mo-
tuo proposito per fidem, & quod non tan-
tum datur pro æquali labore in alio ge-
nere. Dicitur autem non potest. tot sacer-
dotes, & iios oratores toties ac palā age-
re iniustè & teneri ad restitutionem, de
qua ne cogitant quidem, nec ipsi nec præ-
lati Ecclesiæ.

4. Emptio & venditio rei temporalis an-
nexæ rei spirituali pro purè temporali, non
est intrinsecè iniusta; Ergo neque emptio

& venditio rei ipsius spiritualis est intrinsece iniusta. Patet consequentia, quia res temporalis annexa spirituali induit naturam eius, ut pote principalioris.

§. Non est intrinsecè iniusta permutatio rerum spiritualium pro spiritualibus, seu pure, seu mixtè talia sint. Posito autem rem spirituales posse ex sua natura esse materiam iustæ commutationis, nulla superest ratio ob quam iustè commutari non possit pro re etiam pure temporali.

R. Simonia communiter definitur *studiosa voluntas emendi aut vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum. Studiosa* perinde est ac deliberata. *Emendi aut vendendi* sumitur latè prout complectitur onerosum cuiusvis generis contractum, in quo habeat rationem mercis, aut quasi mercis vel pretij res spiritualis comparatione rei temporalis. *Aliquid spirituale* perinde est, atque aliquod donum supernaturale ordinatum ex sua natura ad beatitudinem supernaturalem, ipsaque imprimis beatitudo supernaturalis. *Spirituali annexum*, dicitur, quod ad præsens attinet, quodlibet temporale quatenus specialiter æstimabile est ratione rei spiritualis, vel cuius ius, dominium, aut possessio, dependet tanquam ex causa, & radice ex proprietate, ac iure respectu rei spiritualis. Priori modo est spirituali annexum aurum Calicis consecrati, & labor faciendi sacrum; posteriori verò modo fructus provenientes ex beneficio ecclesiastico, & sic de alijs eiusmodi.

Simoniacam huiusmodi emptionem, & venditionem esse per se illicitam lethaliter, ac gravissimè titulo irreligiositatis & vilipendij rerum spiritualium, quod in eis continetur, alterius omnino loci, & questionis

est. Ad præsens enim solum pertinet examinare titulum iniustitiæ propriè, & strictè sumptæ. Dicendum itaque est tam emptionem quam venditionem rei spiritualis pro temporali, iuxta sensum explicatû esse iniustam, idque intrinsece ex ipsa natura rei. Ita docent Suarez, Lessius, & alij communiter in presenti. Colligitur clarè ex illo Mathæi 10. 8. *gratis accepistis, gratis date:* & ex 1 Petri 4. 10. *unusquisque sicut accepit gratiam in alterutrum illam administrantes, sicut boni dispensatores multiformis gratiæ Dei.*

In priori ex his loco contineri præceptum, & non solum consilium suadet efficaciter formula locutionis coniuncta cum capacitate & dignitate materiæ multisque congruentijs. Quia vero in nouo testamēto nulla inducta sunt præcepta positiua diuina præterquam fidei & sacramentorum, ut aduertit Lessius cum D. Thoma & alijs cōmuniter; patet eam obligationē dandi gratis spiritualia esse de iure naturali diuino. Ex posteriori autem loco colligitur vlteriùs dicto præcepto non solum induci inhonestatem, sed etiam nullitatem venditionis spiritualium pro temporalibus. Quia purus dispensator non habet dominium & potestatem disponendi validè de re sibi cōmissa, nisi iuxta voluntatem domini, quæ in presenti est de dando gratis. Patet autem esse iniustum eum qui vendit, seu quasi vendit, & accipit pretium pro re, quam nec licitè, nec validè vendere potest. Ergo venditio rei spiritualis pro temporali est intrinsece iniusta ex ipsa natura rei.

Idem demonstratur ratione. Quia res spirituales existunt dependenter à sola fide, & in ordine ad solam beatitudinem æternam supernaturalem: Res verò tem-

porales aestimantur immediate dependenter à ratione naturali, & in ordine ad felicitatem temporalem, ac naturalem, atque ad societatem civilem. Quæ autem hoc modo comparantur inter se, sunt inuicem incommensurabilia, & irreducibilia ad æqualitatem, quæ est de ratione iustitiæ. Quod apparet inter alia ex ijs quinque rationibus. Prima est, Quia qui habet æstimationem rerum directam fide, omnia temporalia arbitratur ut stercorea comparatione spiritualium. E conuerso secundum æstimationem rationis naturalis stultum est dare ac relinquere temporalia pro spiritualibus. Quorum primum patet ex 1. ad Corinth. 4. 10. *nos stulti propter Christum* exque alijs eiusmodi pluribus in quibus ratio naturalis stultitiæ ducit dimissionem rerum temporalium pro spiritualibus. Constat similiter alterum ex 3. ad Philip. 8. *Propter quem omnia detrimentum feci, & arbitror ut stercorea.* Quod Cornelius à Lapide ibi cum Chrysost. & Theophil. accipit de omnibus non solum legalibus, sed etiam de omnibus omnino temporalibus. Equis autem æqualitatem inueniat inter ea quæ non nisi stulti & aestimabilia putantur, & putantur ut stercorea, & inter ea, comparatione quorum utralibet ex illis talia putantur.

Secunda est, quia diuisio rerum temporalium facta est per rationem naturalem, atque ex illa pendunt omnia iura circa illas, eaque acquiri minime possunt, nisi à conferente aliquid in bonum commune consistens in felicitate temporali, & pacifica societate civili ut liquet ex quæst. 42. & 43. Nihil autem eiusmodi confert, qui confert solum aliquid spirituale & pendens à diuisione gratiæ, & fidei.

Tertia est, æstimatio rerum pendens à fide, & spes utilitatis inde deriuandæ, sunt vnicuique liberæ, sicut est libera ipsa fides, & post fidem spes; potestque proinde apud vnumquemque, vilescere, aut fieri pretiosum pro libito, quod est æstimabile dependenter à fide; atque adeo fieri æquale, vel inæquale alteri rei. Quod repugnat æqualitati, vel & inæqualitati intentæ, & reiectæ per iustitiam non variabili pro arbitrio permutantis. Considera volentem credere, aut sperare ante emptionem, & nolentem postea; atque e conuerso; & inde variatum pretium rei, & videbis corruere flexibilem iustitiæ conditionem.

Quarta est. Inde fieret vt posset eadem res vendi carius fideli quam infideli. & eo magis quo hic pertisacior ille constantior esset, hoc est probo, quam improbo; optimo quam pessimo; Quo nihil iniquius esse posset. Sequela verò ex consideratione præcedenti est manifesta.

Postremo cum totum genus humanum sit ex sua natura ordinatum ad vnam communem pacificam societatem, & præsentem felicitatem sibi connaturalem, quæ mutuis hinc inde commercijs fouetur, atque subsistit, debuit habere vnam aliquam regulam contractuum omnibus communem claram, ac manifestam, & cunctis innegabilem, nec variabilem, pro varietate religionis, quam quisque pro arbitrio profiteretur. Ergo alteratio pretiorum ex diuersitate religionis repugnat optimæ generis humani constitutioni, regimini, ac paci, & felicitati minime impeditæ cõmunicatiõnis mutue, & communis abundantie, quæ inde prouenit, eademque consequenter est contraria communi humani generis con-

sensui, ex quo iura omnia circa res temporales, vti superius dictum est, dependent, & cui contraueniri sine iniustitia, non potest quoad res ipsas; quoad iura verò non nisi nulliter ac perperam. Ex ijs itaque concluditur simoniam esse intrinsecè iniustam; per quam videlicet repugnat, vt constitutatur æqualitas inter datum, & acceptum.

Ad 1. Distinguitur maior: volenti voluntate valida conceditur maior, voluntate invalida, ac nulla negatur maior iuxta dicta quæst. 15. & 16. & distincta similiter minori negatur consequentia. Quia qui emit rem spirituales pro temporalibus, non habet voluntatem donandi, sed taxandi, ac soluendi pretium æquale rei spirituali. Hoc autem nulliter eum conari constat satis ex dictis. Habent enim contradicentem sibi legem voluntate diuina, & consensu generis humani maximè rationabili constitutam.

Ad 2. Quiduis spirituale est æstimabilius quouis temporali, dependenter à fide, & in ordine ad finem propositum per ipsam; non tamen secundum æstimationem pendente à ratione naturali, & in ordine ad finem rebus temporalibus connaturalem. Qui autem dat vendendo quod est minus relatè ad hunc finem, & ad hanc rationem est iniustus. Quia hinc sumitur regula iustæ commutationis rerum temporalium, & non ex fine supernaturali, & ex fide, vt dictum est. Quare in eo casu, solus emens est qui non facit iniuriam vendenti, licet vterque sit irreligiosus, & iniurius aduersus Deum.

Ad 3. Celebrantibus, & orantibus, & sic de similibus dantur pecuniæ partim vt stipendium laboris necessarium ad sustentationem vitæ; partim vt elemosyna, tum ex eodem fine, tum pro tuenda maiori decentia

status eorum. Et sane quod ad stipendium attinet, labor corporalis impensus rebus sacris præscindendo ab earum sanctitate, & conducentia ad finem supernaturalem, atque attendendo ad solum onus, quod suscipitur in obsequium alterius intendentis qualemcumque finem, est dignus compensatione temporali. Ingreditur præterea in partem iustæ æstimationis iactura, quam patitur, qui sic laborat, ab alijs laborum & quæstum generibus, & assumendo statum, & conditionem vitæ incapacem eorum. Nulla igitur est iniustitia in stipendijs, quæ celebrantes & orantes communiter recipiunt à fidelibus. Nam etiam infidelis, si exigeret æqualem laborem, cum æquali laborantis iactura, & impedimento, deberet solvere æquale stipendium, quemcumque de mû finem intenderet. Nec enim mensura iusti pretij, ac stipendij sumitur ex fine intento ab eo qui exigit aut impendit laborem, sed ex magnitudine ipsius laboris, nec non iacturæ per se consequentis ad illum. Videri potest Suarez tom. 1. de Relig. lib. & cap. 4. n. 7. adducens communem hominum consensum pro veritate huius doctrinæ, licet eius rationem putet perobscuram, & inuentu difficilem; quod non vique a deo verum videtur.

Ad 4. Res temporalis annexa spirituali, vt fructus beneficij ecclesiastici, & aurum quo constat calix consecratus, eiusdem est in se naturæ, easdem affert commoditates, & ijdem quantum est ex se subiacet legibus diuisionis rerum ante & post talem annexionem, neque id tolli potest à re temporali propter annexionem ad rem spirituales, & magis principalem. Ergo si eodem pretio semper vendatur, nec augea-

est aliquid pretij ratione adiunctæ spiritualitatis, semper dabitur eadem æqualitas propria iustitiæ. Quare in venditione eiusmodi rerum solum est præcauendum scandalum, quod facile potest suboriri, & interponendus consensus summi Pontificis, qui est supremus dispensator rerum etiam temporalium annexarum spiritualibus. At quod est purè spirituale non habet ullam similiter regulam uniformem comparatione rei temporalis & pecuniæ, unde ad æqualitatem reducatur quæ est de cõceptu iustitiæ. Nulla igitur est paritas.

Ad 5. Permutatio spiritualium pro spiritualibus, ideo non est iniusta ex se. Quia quæ utrimque talia sunt subiacent eidem utrimque regulæ æstimationis, & ad eundem finem ordinantur ex se; habenturque absolutè gratis, dum habentur pro aliquo habito & conseruato similiter gratis. Ergo multo minus hic potest vlla paritas deduci pro iusta permutatione spiritualium cum temporalibus.

QVÆSTIO XLVIII.

Vtrum ius proprietatis possit simul inesse pluribus circa eandem rem?

IDETVR non posse inesse. Quia ius proprietatis ex genere suo est libera facultas disponendi de aliquo munimenta lege fauente ipsi & grauantem alios. Si autem duobus inesset ius circa eandem rem, neuter haberet circa illam munimen legis fauentis sibi.

sibi, & grauantis alios. Quia vterque grauaretur per legem in fauorem alterius. Ergo nequit inesse duobus simultaneè ius circa eandem rem.

R. Ad generalem rerum diuisionem, de qua, deque eius effectibus circa ipsas, actū est à quæst. 43. subsequutæ sunt plures species iuris proprietatis, quarum sola expositione indiget quæstio proposita, & qua præstita absoluta erunt vniuersalissima principia omnia spectantia ad intelligentiam virtutis iustitiæ, & obiecti formalis circa quod ipsa versatur.

Prima autem ac præcipua species iuris proprietatis est dominium plenum, quod à Iuristis communiter definitur cum Bartolo in l. si quis, §. differentia ff. de acquirenda possessione ius perfectè disponendi de re corporali nisi lege prohibeatur. To perfectè ponitur ad explicandam plenitudinem domini, quæ amplectitur omnes vsus rei cum independentia à voluntate alterius quatenus cōsulentis commodis suis. Hæc enim duo pertinent ad perfectionem iuris proprietatis, de quo agitur, vt liquet ex particula sequenti de re corporali. Quia ius iurisdictionis versatur directe circa personas quatenus præditas intellectu, & voluntate. Ex eadem particula apparet nō definiti à Bartolo dominium in tota sua latitudine siue ex parte subiecti, siue ex parte termini, sed humanum dumtaxat, idque quatenus ordinatum ad mutuam sensibilem communicationem, & societatem ciuilem. quæ quia in rebus corporalibus viget magis, ideo à Iurisperitis res corporalis dominio; cætera vt officia, seruitutes actiones personales, & similia, quasi dominio haberi dicuntur. Postrema particula nisi lege prohibeatur, act.

cipienda est de lege præcisè vt est regula, & mensura honestatis, & non vt est etiam munimen iuris proprietatis alterius, id est de lege positiuè, & negatiuè sumpta; ita vt sola lex honestatis, & non etiam ius alterius lege munitum fauente ipsi, & grauante alios in fauore ipsius impediat ius disponendi conueniens perfectè ac plenè domino. Alias enim hæc definitio solam exprimeret rationem omnibus iuris speciebus communem.

Porro, omne vniuersaliter dominiû proprietatis plenum ac perfectum iuxta totam suam latitudinem ex parte subiecti & termini seu ratio vniuersalissima huius iuris definiri facile & perspicuè potest, ex dictis quæst. 3. Omissis namque aliorum definitionibus rectè dicitur *libera facultas disponendi de aliquo munita lege fauente ipsi & grauante alios absque vilo vicissim grauamine directe quoad rem eandem cedente in commodum alterius*. Prior pars positua liquet ex loco indicato. Posterior pars negatiua, cui substitui potest *fauente ipsi soli*, innotescet per expositionem reliquarum specierum iuris; hoc est specierum dominiij imperfecti, seu non pleni, à quibus differt dominiû plenum per exclusionem eiusmodi grauaminis respectu plenè domini.

Inter istas itaque species præcipua est usus fructus, qui communiter definitur *ius rebus alienis vtendi, fruendi salua rerum substantia*: hoc est; libera facultas vt supra cum grauamine rem integram alteri seruandæ. Is, cui conuenit hoc ius, seu libera facultas dicitur fructuarius. Proprietarius vero & dominus, is in cuius fauorem tale grauamen imponitur. Alia deinde immediate species est usus adiuuè sumptus, qui

definitur: *ius utēdi re aliena salua ipsius sub-
stantia*: hoc est, libera facultas, vt supra
cum grauiamine rem integram alteri ser-
uandi, eidemque relinquendi fructus eius-
dem. Nempe fructuarius per hoc præcise
differt ab vsuario, quod ille fructus rei,
vt ex gregelanam, lac, fœtum; ex fundo
fœnum, segetes, arbores cæduas, seu non
fructiferas colligere possit, & eo ipso face-
re suas pleno dominio: Vsuario vero ne-
quaquam; idque significat fruitio illi con-
cessa, huic negata.

Seruitus est ratio communis vsufructui,
& vsui, & latius vtroque patet. Sumitur
vero, tunc actiuè, tum passiuè. Actiuè
sumpta est *ius fruendi vel aliquo modo uten-
di re aliena, vel aliquid circa eam impediendi*:
hoc est: est libera facultas aequaliter di-
sponendi, seu positiuè seu negatiuè circa
rem alienam. Positiuè quidem, vt dictum
est de vsu fructu, & vsu, nisi quod vterque
seruitutis nomine tum potissimum signifi-
catur, cum non est plenus & perfectus, sed
inadequatus quoad aliquem tantum fructum,
aut aliquem vsum passiuum. Negatiuè ve-
ro, vt si possis alium impedire, ne altius at-
tollat murum suum, nèue in eo aperiat fe-
nestram. Seruitus passiuæ est obligatio rei
vel personæ correspondens iuri actiuo ex-
plicato.

Hæc omnia iura possunt haberi cum &
sine possessione quæ non sumitur in præsen-
ti passiuè, seu terminatiuè, sed actiuè, ac
potestatiuè, & alia dicitur facti, alia iu-
ris. Possessio facti, definitur à Iurisperitis
*detentio rei, corporis, & animi, & iuris admi-
niculo*. Detentio est apprehensio aliqua,
vel continuata, vel saltem præiens in prin-
cipio. Corporis adminiculum significat de-
bere

bere rem, vt possideatur, de facto subijci manibus vel pedibus, vel oculis formaliter vel æquiualeuter in se vel in aliquo ipsam continente. Adminiculum animi est voluntas detinendi rem tanquã suam iuxta notionem sicutatis expositam quæst. 3. versus finem, & non tantum nomine alterius, vt faciunt depositarius, & baiulus, qui propte ea non possident. Iuris adminiculum non tollit, quin possessio facti possit esse iniusta, qualis est possessio l. tronum, sed significat talem debere esse detentionem ex parte rei & personæ, vt leges aliquo speciali fauore ipsam prosequantur præ non detinente qualis non est detentio rei sacræ facta à Laico. Res non corporales dicuntur à Iurisperitis, quasi possideri cum respectu eorum interuenerit aliquid æquiualeus explicato corporis adminiculo.

Possessio iuris definitur à Bartolo in l. 1. de acquirenda vel amittenda possessione; *ius insistens alicui rei tanquam suæ non prohibita possideri.* To ius distinguit hanc possessionem à pura facti possessione. Insistere rei vt suæ, est eam apud se, & sibi tenere pacifice, si possit; sin minus abigendo ab ea quosuis alios legum remedijs; & si necesse sit, vi etiam & armis. Additur *non prohibita possideri*, quia detentio rei, & insistencia non fauente lege, sed potius contradicente, non dicitur possessio. Intelligitur autem contradictio, non qualiscumque, sed quæ talem personam respectu talis rei reddat incapacẽ possidendi, & spoliet omnibus priuilegijs possidentium, seu detinentium res vt suas; vt i spolia ur laicus respectu rei sacræ, decimarum, & similiarum. Quo patet non superflere postremam particulam superadditam primæ Quia potest quis

habere re ipsa ius insistendi, quin adhuc cō-
stet de ejusmodi favore, seu non resisten-
tia legis, ob priuilegium.

Emphyteusi, & feudo, quæ sunt duæ aliæ
species iuris imperfecti commune est, quod
sint concessio rei immobilis cum translatione
dominiij utilis, retento directo, sub aliquo on-
ere. Differunt vero, quia hoc onus in em-
phyteusi, est certa pensio, soluenda proprie-
tario ab emphyteuta. In feudo vero, si sit
pulum feudum, idem onus est solum obse-
quium personale.

Postrema diuisio est iuris in re, & ad re.
Ius in re. quod & reale dicitur, est libera
facultas rem aliquã sibi vindicandi, ac re-
petendi à qualibet indiscriminatim perso-
na, illam qualitercumque detinente; ita
ut obligatio rem tradendi seu reddēdi ha-
benti ius in illa, transeat, ad quãlibet per-
sonam hoc ipso quod res ad eam trãserit.
Ius verò ad rem, quod & personale dicitur,
est libera facultas, rem aliquam sibi vindi-
candi, ac exigendi ab vna vel pluribus per-
sonis determinate, siue illam apud se ha-
beant, siue non habeant, sed ad aliũ tran-
sierit. Quæ obligatio correspondens iurũ
in re adheret illi personæ, cui res ipsa ad-
hæserit; ideoque realis dicitur, quia quasi
transit ex re ad personam, & immediate
rem, mediate personam afficit ratione ip-
sius rei. E contra obligatio correspondens
iuri ad rem adheret personæ, siue res ipsæ
adheret, siue non adheret; ideoque per-
sonalis dicitur, quia immobiliter personæ
adheret, & quasi transit ex persona ad rem,
atque immediate personam, mediate rem,
afficit, ratione personæ.

Exemplum vulgare, & præ cæteris clarum
est in emptore, & venditore, Qui enim

emit equum, post numeratam pecuniam, & antequam equus traditus sit sibi, non potest illum exigere nisi à venditore, tametsi equus iam ab alio detineatur, siue per furtum, siue per nouam venditionem, aut donationem factam ab eodem venditore. At postquam equus, iam traditus fuit emptori, potest is illum exigere à quocumque ipsum detinente; nec potest amplius agere aduersus venditorem, nisi quateus equus ad ipsum redierit. Quare ante traditionem ius emptoris dicitur ad rem; post traditionem, in re; atque illud primum respicit personam seu personas omnino determinatè, certe magis determinatè quam posterius. Posterius enim, seu in re est omnino indeterminatum ex se in rinescè quoad personas, & respicit æqualiter totum genus humanum.

Ex his manifestum iam est pluribus personis circa eandem rem simultaneè inesse posse iura imperfecta proprietatis diuersi generis. Res enim respectu cuius alicui conuenit ius tantum ad rem, necessario simul subest iuri in re alterius personæ. Similiter componuntur inter se in diuersis personis respectu eiusdem rei, ius siue emphyteuticum, siue feudale, cum dominio rei apud alium existente; idemque dicitur proportionaliter de cæteris speciebus iuris. Vnde patet ad rationem dubitandi. De ratione videlicet iuris solum est vt habeat legem sibi fauentem quoad id, quoad quod, conuenit libera facultas. Possunt autem plura inesse eidem rei, quoad quorum p oinde aliquid lex faueat vni, & quoad aliud alij, cum mutuo eorum gravamine quoad id, secundum quod, ad vnũ, quemque eorum res non pertinet. Vnde patet

patet ad rationem dubitandi. Difficultas igitur solum potest esse de multiplicitate iurium eiusdem rationis, eoque pleno, & perfecto secundum genus suum circa eandem rem, & secundum idem. Quam difficultatem à paucis annis nonnulli magnis conatibus in utramque partem pertractarunt circa dominium plenum, seu insolidum; cum ea qualiscumque difficultas sit omnino communis, ut per se satis patet, quibusvis alijs iuris speciebus sub eadem consideratione pleni, & perfecti intra idem genus. Verum in gratiam eorum auctorum agendum erit specialiter de dominio pleno.

QVÆSTIO XLIX.

Utrum dominium plenum eiusdem rei pro eodẽ instanti possit esse adæquatè apud duos?

IDE TVR posse esse r. Quia in instanti reali donationis aut venditionis v.g. conuenit simpliciter eius dominium tam donanti, seu vendenti: quam donatario, seu emptori. Donatario quidem, quia donatio est usus dominiij insolidum, ut pote transferens illud in donatarium; & quia alias donaret rem, vel nondum suam, vel iam non suam. Donatario vero, quia datur in ipso acceptatio dominiij in solidum sibi oblatis, atque acceptatio est vltimum complementum donationis. Impossibile verò est, ut donatio non sortiatur suum effectum in eodem instanti, in quo ponitur

tur vltimum eius complementum. Eadem est ratio de emente & vendente. Datur igitur in vtroque pro eodem instanti dominium in solidum eiusdem rei. Confirmatur, quia nemo dat quod non habet; & quiuis habet, quod acquirit; cum dat, & cum acquirit.

2. Dominium in solidum cuiusvis creaturæ circa quamlibet rem est compossibile, imo & essentialiter connexum cum dominio diuino in solidum circa eandem rem. Ergo etiam est compossibile cum dominio in solidum alterius creaturæ circa eandem. Patet consequentia, quia dominium Dei est multo magis plenum, & in solidum, quam dominium alterius creaturæ ideoque hoc dominium a fortiori est compossibile cum alio dominio creato circa eandem rem.

R Dicendum est dominium in solidum non posse esse simultaneè apud duos circa eandem rem loquendo de dominio perfecto & vltimo completo in ratione talis. Hic est indubitatus Iurisperitorum omnium consensus, & communis suppositio Theologorum ex lege *v: si certo § si duobus ff. commodati*. Ratio est clara ex definitione dominij in solidum data, & explicata in quest. præcedenti sub initium. Quia de ratione dominij pleni est ius disponendi perfecte, nisi lege prohibeatur; hoc est ius impedibile sola lege honestatis, & non item simili alterius iure; utque sit libera potestas abque grauamine directe, in fauorè alterius sibi imposito. Patet autem Dominium rei habentis alium simul dominum, dominium vtrobiusque humano esse impedibilem, quominus disponat, ut voluerit non solum lege honestatis secundum se, sed etiam iure alterius, & lege quatenus fauente directe
illi

illi alteri; eundemque condominium esse grauatam grauamine sibi imposito directe in fauorem alterius. Quare si duo homines simul essent plenè domini eiusdem rei pro eodem instanti, vterque in dispositione rei esset, & non esset impedibilis sola lege honestatis; haberet & non haberet grauamen aliquod sibi impositum cedens directe in fauorem alterius. Quod repugnat manifestè.

Ad 1. pro instanti donationis acceptatæ, seu cum primum existit acceptatio donationis datur quidem simultaneè dominium in solidum eiusdem rei in donante, & acceptante, nec non in omnibus quibus donari & a quibus acceptari absolute potest, sed conditionate tantum, & extrinsece: absolute vero & intrinsece solum datur in donatario acceptante donationem sibi factam. Omne nimirum ius proprietatis quatenus extrinsece denominans constituitur, per legem fauentem vni, & grauantem alios in fauorem ipsius; intrinsece vero per cognitionem & voluntatem, quibus cognoscitur vere, & acceptatur talis fauor vt dictum est quæst. 6. Cum igitur respectu cuiusuis habentis intrinsece, & absolute dominium in solidum alicuius rei pro aliquo tempore, detur eiusmodi lex ipsi fauens pro toto tempore sequenti absque vlllo termino; faueat vero non omnino absolute, sed conditionate ipsi quidem domino quousque volet sibi retinere dominium; cæteris autem quibusuis ex quo idem dominus voluerit dominium in eos transferre, vt dictum est quæst. 43.

Cum inquam hæc ita se habeant, patet dominium in solidum pro eodem instanti dari extrinsece, & conditionate in donante.

te, & donatario, nec non in omnibus, & quibusvis alijs capacibus, quibus eadem res donetur. Quia vero voluntas absoluta habendi rem v. suam directa per veram cognitionem donationis, solum datur in donatario eam acceptante, cum in donante detur, è conuersa nolitio habendi rem vt suam, patet similiter donatario, & non donanti conuenire intrinsece, & absolute dominium rei pro instanti donationis, & pro omnibus sequentibus quousque ipse velit: is autem dicitur dominus simpliciter cui dominium eõuenit intrinsece & absolute; is vero cui non nisi extrinsecè, & conditionate conuenit dicitur dominus secundum quid dum agitur de dominio aduersi potentis acceptare, & rejicere dominia rerum pro libito.

Quapropter donatio est vsus dominij eõuenientis donatori extrinsecè & conditionate per denominationem prouenientem à dominio intrinsecò & absoluto instãtis immediate antecedentis & à lege conditionate fauente pro eodem donationis instãti. Non vero est vsus dominij simpliciter talis, seu conuenientis intrinsece, & absolute pro ipso donationis instãti quod liquet satis ex dictis. Et ex eo præterea quia donatio est translatio dominij ex donante in donatarium, & nihil ibi perseuerat, vnde transfertur, in sensu composito translationis. Quapropter donator donat rem iam non suam intrinsecè & absolute, *To iam* significante instans reale. Nempe pro priori naturæ ad actum donationis res donata præscindit à sua & non sua ipsius donantis intrinsece & absolute; estque sua ipsius extrinsecè & conditionate sub hac conditione, si ipse velit. Idemque dicitur suo modo

do de vendente, respectu emptoris, deque qualibet alia libera abdicatione domini præhabiti. Patet igitur totum argumentum illud habere apparentiam propter indistin-
 ctionem, & confusionem domini absoluti & ultimo completi respectu eius, quod est tantum extrinsecum, & conditionatum, atque secundum quid.

Ad Confirmationem. Sicut in aliquo sensu est verum, nemo dat, quod non habet: ita est verissimum simpliciter nemo habet, quod dat, in sensu composito dationis. Alias componeretur datio cum retentione simpliciter. Simili modo est in aliquo sensu verum: nemo spoliatur bonis quæ non habet; & tamen est verissimum simpliciter: nemo habet bona, quibus spoliatur, in sensu composito spoliationis. Spoliatur autem bonis, qui illa donat alijs, nec quidquam refert pro modo verificationis earum propositionum an propria, an aliena voluntate spoliatur sicut nihil interest pro modo verificationis istarum; nemo moritur aut occiditur nisi vivat; & nemo vivit, cum moritur, aut occiditur, in sensu composito mortis, aut occisionis; nihil inquam interest, an vulnere sibi inflictio per se, an aliena confossus manu occumbat. Distinguenda igitur est illa propositio iuxta proximè dicta; nemo dat quod non habet, vel extrinsecè & conditionatè, vel intrinsecè & absolutè; Conceditur propositio. Quod non habet intrinsecè, & absolutè, tunc cum datur, negatur propositio. Quæ distinctio est clara ex dictis & est necessario adhibenda ab omnibus in exemplis modo propositis. Videatur si placet circa materiã huius objectionis longa, & acuminum locuples cõtro-
 versia serio agitata à Card. de Lugo disp. & sect. 3. Ad

Ad 2. Dominium diuinum non est dominium utilitatis respectu sui, sed purè excellens, qualis dominij nos sumus incapaces; nostrum verò dominium est utilitatis respectu nostri, cuius utilitatis Deus non est capax, vti pluribus expositum est quæst. 4. & 19. Non autem mirum est, si quæ sunt v. que adeo diuersa nec se inuicè impediunt, sed potius iuuant, vt liquet ex illis duobus locis; sint mutuo compossibilia, imo, & essentialiter inseparabilia propter subordinationem alterius ad alterum: & nihilominus sint inter se incompossibilia, quæ sunt eiusdem rationis, ideoque sibi inuicem nocentia, & impediencia mutuo plenitudinè alterius non sola lege honestatis secundum se, qua sola impedire iuridicè potest Deus, vsus rerum nostrarum, sed etiam iure utilitatis, quod est essenziale dominio humano.

Inter quas impeditiões seu obligationes impeditiuas vsus quantum & quale discrimen intercedat videri potest in eadem illa quæst. 3. post medium.

QVÆSTIO L.

Vtrum vsus licitus rerum vnico vsu
consumptibilium sit separabilis
ab omni dominio, & iure
proprietas?

IDETVR non esse sepa-
rabilis I. Quia Ioanne 22.
in Extrauag. *Ad Conditorem*
docet vsum licitum tallium
rerum esse indistinctū à ve-
ro dominio, & vero iure
proprietas circa easdem.

a. Verus Dominus rerum consump-
tibilium vnico vsu nihil habet ex vi sui domi-
nij præterquam posse illas licite quoties li-
buerit seu consumere seu distrahere Ergo
quicumque hoc ipsum facere potest licite,
& absque cuiusquam iniuria eo ipso habet
verum dominium verumque ius propieta-
tis. Patet consequentia, quia repugnat eū
non esse vere dominum alicuius rei, cu li-
cet quoties libet quidquid licet vero do-
mino ex vi sui domini.

R. Pro clariori determinatione quæstio-
nis adhibenda est distinctio. *Vsus* actiuè,
& potestatiuè sumptus pro iure, seu libera
facultate vtend. inimpedibili ab alio præ-
terquam per legem honestatis secundum
se, seu non ligabili per voluntatem a terius
præcisè quatenus consulentis cōmodis suis,
procul dubio est inseparabilis ac indistin-
ctus à dominio & proprietate vt patet ex
eius expositione data in quæst. 48. At vero
vsus destitutus iure, & libera facultate cū
lege

lege directe fauente ipsi, & grauante in fauorem eius quosuis alios vtilitatis capaces; ideoque p̄dens semper, vt sit licitus à voluntate alterius potentis pro libito reuocare licentiam, ac permissionem vtendi quoties & quousque voluerit; hoc est usu sūptus purè passiuè ac terminatiuè comparatione iuris cui subest, seu sumptus pro nuda physica potestate licite vtendi est separabilis, atque omnino distinctus adæquate ab omni specie dominij & proprietatis. Quia videlicet vsui sic sumpto nullatenus conuenit definitio vlla alicuius veri dominij, aut iuris proprietatis, vt patet clarè ex dictis in eadem illa quæst; imo eidem repugnat clarè definitio iuris proprietatis in genere tradita in quæst 3. Nec enim talis vsus, aut potestas taliter vtendi est libera facultas munita lege fauente ipsi, & grauante alios; solum si quidem existit munita gratiosa alterius voluntate semper reuocabili, adeoque est grauata per legem in fauorem ita potentis reuocare permissionem, & impedire usum propter solum commodum impediens. Videantur quæ dicta sunt in illa quæst.

Constat hoc idē ex extrauagantibus Nicolai III. & Clementis V. aliorumque Pontificum decretis statuentium, vt videre est in Priuil. Minorum D. Francisci verbo *paupertas* eosdem Minores neque omnes in communi, neque singulos in particulari habere vllum dominium, aut proprietatem circa vllum genus bonorum, seu mobilium, seu immobilium, tametsi potiantur usu licito facti tam quoad consumptionem, quā quoad distractionem per emptionem, venditionem, aliosque tractatus. Quia videlicet hæc omnia possunt dependenter à licentia

entia & consensu summi Pontificis potestis absque vlla iniustitia aduersus aliquod eorum ius eadem omnia illis negare, quandocumque volet.

Nec obstat Ioannem 22. In citata extrauaganti *Ad Conditorem* abdicasse à se, & à se de Apostolica dominium eorum bonorum. Quia idem dominium reassumptura iterum fuit ab alijs Pontificibus modo iudicatis, vt constat expresse ex loco indicato. Nec interim mansit tale dominium apud Minores, sed apud fideles subministrantes eleemosynas, de quorum consensu implicito vel explicito semper reuocabili procedebant ad vsum sibi permissum à domino, simul renitentes constanter omni veræ proprietati, veroque dominio. Quod profecto in esse nolenti nullo pacto potest, cum essentialiter, & intrinsecè constituitur quoad suum conceptum vltimo completum per actum volendi habere rem tanquam propriam, vt dictum est quæst. 6. Itaque vsus licitus pure pallius modo explicato est procul dubio separabilis à dominio, & ab omni specie proprietatis & iuris.

Ad 1. Doctrina illa Ioannis 22. non fuit definitiua vt Pontificis, sed merè assertiua, vt doctoris priuati. Quia controuersia erat de puncto iuris, & non de re dogmatica. Probabile deinde est, quod dicunt Lessius & alij eam quæstionem inter Ioannem & defensores causæ Minorum, fuisse solum de voce. Quod est facile, dum agitur de rebus habentibus magnam inter se affinitatem quoad exteriorem ac sensibilem per se operandi modum, atque differentia reuocatur ad conceptus quidditatiuos, quorum est facilis æquiuocatio cum proprietate separabili quidem absolutè, sed quæ ratio

separetur, cuiusmodi est potestas utendi licite aliqua re comparatione dominij ac proprietatis circa eandem.

Ad 2. Discrimen quoad exteriorem operandi modum pro ut exercetur de facto a vero domino, & non domino usus sibi liciti, & rei qua utitur vix apparet vllum; fieri tamen potest voluntate domini, ut sit manifestissimum. Quia potest, tum reuocare consensum necessarium pro usu licito non domini tum eundem usum permittere, non nisi sub hac conditione, ut ipse vel aliquis eius minister adeatur toties quoties immediatè antè usum vel saltem toties in anno ad renouandum consensum permissiuum, alijsque similibus conditionibus grauare multipliciter potest. Idque ipsum facere nequaquam potest, qui est vsuarius pure passive, sed nec resistere licite potest prædictæ veri domini voluntati aut auferenti usum, aut grauanti ut volet. Deinde utcumque magna sit affinitas quoad proxim exteriorem inter dominum & non dominum usus utriusque liciti; maxima nihilominus differentia est quoad affectum, & interiorem animi dispositionem. Longè namque diuerso modo incubat animus dominantis, tam rebus quam v sibus verè suis, & inimpedibilibus ab alio operante gratia sui, atque in utilitatem ipsius, quam iisdè adhareat animus non domini semper quæsum est de se dispositus, ut priuetur rebus omnibus, omnique rerum omnium usu, quoties alij libuerit præcisè quia libet alij, quacumque demum de causa libeat.

F I N I S.

Errata corrige .

- Pagina 10. Versu 10. determinandum .
determinatum .
- P. 15. v. 37. dominum . domino .
- P. 17. v. 11. præmonita . præmunita .
- P. 27. v. 11. constitutiva . contristativa .
- P. 40. v. 3. necessariò . necessaria .
- P. 49. v. 25. ratione . rationem .
- P. 74. v. 29. quod . Triplex itaque est æ-
qualitas quæ .
- P. 76. v. 18. hoc verè . aut ferè .
- P. 83. v. 22. voluntates . voluptates .
- P. 92. v. 9. iustitia . tristitia .
- P. 110. v. 30. qua . quia ea .
- P. 136. v. 34. contrariarum . contraria .
- P. 142. v. 20. nimium . minimùm .
- P. 143. v. 31. rigor . vigor . v. 32. affecti-
uè . effectiuè .
- P. 147. v. 18. oblationem . ablationem .
- P. 153. v. 6. delectationis . delectantis .
- P. 155. v. 18. necessitat . necessitatem .
- P. 169. v. 5. & . ex . v. 25. locum . lo-
cum iustitiæ distributiæ .
- P. 172. v. 16. idem . eidem .
- P. 174. v. 7. suo . vno .
- P. 175. v. 1. qui . quia .
- P. 184. v. 38. distinctiuum . disunctiuum .
- P. 186. v. 17. pro . per .
- P. 187. v. 18. in Deo . firma in Deo .
- P. 189. v. 9. ordinationem . conditionem .
- P. 198. v. 9. aduersus Deum . erga nos .
- P. 202. v. 10. gratia . gratiosa .
- P. 207. v. 3. prædicta . prædita .
- P. 211. v. 37. improprietas . ius proprie-
tatis .
- P. 215. v. 1. eiusdem . ius eidem .
- P. 217. v. 17. non . patet non .
- P. 221. v. 4. immediata . immediatè .
- P. 230. v. 17. iustæ . iniuste .
- P. 233. v. 19. nomine . res à nemine .

Errata corrigenda.

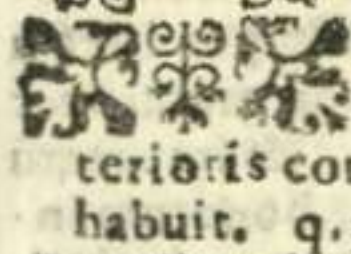
- p. 237. v. 35. voluntarias. inuoluntarias.
- p. 241. v. 37. iustitiæ. iniustitiæ.
- p. 248. v. 27. efficacia. epicheia.
- p. 253. v. 6. à posteriori t. quia. t. à po-
steriori, quia.
- p. 253. v. 13. propterea. praterea.
- p. 253. v. 27. viri. viri boni.
- p. 255. v. 11. quantitatis latius patet, &
quantitatis &.
- p. 259. v. 30. sequenti. frequenti.
- p. 267. v. 15. quantitatis in. quantitatis
grauis in.
- p. 284. v. 2. commutatiuam. comutationū.
- p. 288. v. 37. minoris & maioris. maio-
ris momenti.
- p. 290. v. 16. omissionis. amissionis.
- p. 331. v. 29. minus. plus.
- p. 330. v. 12. damni. damnificati.
- p. 331. v. 20. aperte. à parte.
- p. 335. v. 39. fratres minus. fratres, si vero
diffundat amorem in plu-
res aut filios aut fratres,
minus.
- p. 336. v. 20. depulsio. depulsione.
- p. 368. v. 7. totum. rerum.
- p. 380. v. 37. fera. q. fera.
- p. 368. v. 31. ea. est.
- p. 387. v. 20. quoad. ad.
- p. 389. v. 22. Intrinsicè & intrinsicè inje-
quum &.
- p. 390. v. 7. ementur. emuntur.
- p. 391. v. 5. possint. possit.
- p. 410. v. 25. voluntate. voluntatem.
- p. 426. v. 27. multa. mutua.
- p. 429. v. 12. exigatur quàm. exigatur
plus, quàm.
- p. 432. v. 15. ponitur fœnus, ponitur enim
fœnus.
- p. 439. v. 14. flexibilem. inflexiblem.
- p. 456. v. 38. tractatus. contractus.

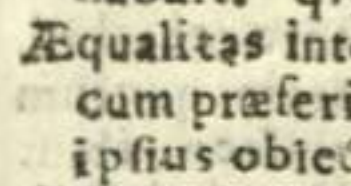
I N D E X

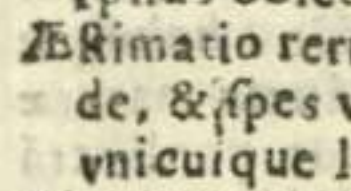
Rerum contentarum in Quæ- stionibus de Iustitia.

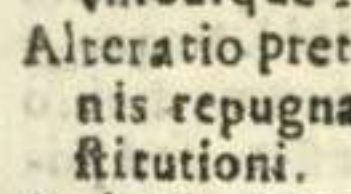
A

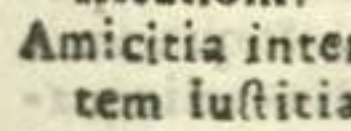
 Acceptio personarum est ac-
ceptio non causæ pro causa,
& est illicita. Quæst. 45. pag.
406.

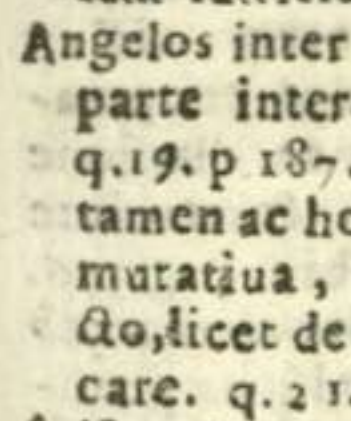
 Acquisitio alicuius de nouo
non facit acquirentem de-
terioris conditionis quoad ea, quæ prius
habuit. q. 31. p. 291.

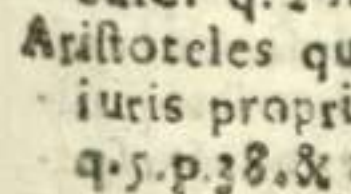
 Æqualitas intenta per iustitiam nõ pugnat
cum præferibilitate, quæ consequitur ad
ipsius obiectum. q. 2. p. 11.

 Estimatio rerum spiritualium pendens à fi-
de, & spes utilitatis inde deriuandæ sũt
unicuique liberæ. q. 47. p. 439.

 Alteratio pretiorum ex diuersitate religio-
nis repugnat optimæ generis humani cõ-
stitutioni. q. 47. p. 439.

 Amicitia inter aliquos, an inferat capacita-
tem iustitiæ inter eosdem. q. 19. p. 203.

 Angelos inter ac Deum non potest vlla ex
parte intercedere iustitia particularis.
q. 19. p. 187. q. 20. p. 208 inter Angelos
tamen ac homines potest esse iustitia cõ-
mutatiua, non verò distributiua de fa-
cto, licet de possibili non videatur impli-
care. q. 21. p. 214. & seq.

 Aristoteles quid senserit de dependentia
iuris proprietatis à iure iurisdictionis,
q. 5. p. 38. & seq.

Beneficium non confertur inuito & qua-
re. q. 16 p. 140.

Bonum quotuplex, & quale bonum indi-
geat habitu in voluntate ad sui prosecu-
tionem. q. 10. p. 87. Bona alia sunt eius-
dem generis, alia diuersa, & vtraque ex-
plicantur. q. 37. p. 332. Bona diuersi gene-
ris non possunt sibi inuicem substitui in
ordine ad placandum animum, & ad se-
dandam iram prouenientem ex iactura
vtrorumvis eorum, quamuis affectus er-
ga vnum genus diuertere possit per affectum
erga aliud. ibid. p. 335. bona diuiduntur
in intrinseca & extrinseca, & hæc iterum
subdiuiduntur. q. 42. p. 363 bonorum in-
trinsecorum diuisio est ex natura rei. ibid.
p. 364. & pariter extrinsecorum quorum
mensura vnica est ab intrinseco. ibid.
bonorum verò aliorum diuisio, huiusque
diuisionis conseruatio est iuxta naturæ
præscriptum, licet perficiatur per liberam
hominum conuentionem. ibid. Neque
tamen qualiscumque bonorum diuisio
arbitrio hominum facta licuisset, sed po-
stulat aliquas condiciones, & quæ sint.
q. 43. p. 371. requiritur vt nullus relinqua-
tur aditus inæqualitati bonorum, nisi ex
inæquali ad bonum commune coopera-
tione. ibid. item quod ius ea diuisione
acquisitum sit perpetuum, & cum iure
alienatio rei acquisite. ibid. pag. 376.
& seq. item vt bona acquisita alienari nõ
possint cum inæqualitate nisi ea profi-
ciscatur ex liberali & gratuita conces-
sione transferentis, quæ tamen inæquali-
tas non debet mensurari ex affectu spe-
ciali, quo quis aliquam rem prosequitur
per

Index rerum de Iustitia.

per accidens. ibid Bonorum in aliū
transferibilia alia sunt quæ vnico vsu
consumuntur, aut distrahuntur, adeoque
nihil interfit an breui, an longo tempore
habeantur: alia quæ vnico vsu non con-
sumuntur, aut distrahuntur, sed multi-
plici vsu inseruiunt successiuè. q. 46. pag.
420. bonorum temporalium dominium
est solum ad tempus, licet aliquando
continuabile sine fine determinate. ibid.
pag. 426.

C

Communitas rerum esset maximè per-
niciosa q. 42. p. 367.

Communitas non potest renunciare suo
iuri de eligenda persona digniori ad offi-
cia habentia iurisdictionem. q. 45 p. 411.

imo etsi possit non tamen per hoc cen-
sendus est princeps posse eligere minus
dignum ad dicta officia, neque ad alia
officia publica circa usum rei pecuniarię.
ibid. Communitates omnes officijs, iu-
risdictionem habentibus addunt stipendia
congrua. q. 44 p. 393.

Commutationes alię sunt voluntarię, alię
inuoluntarię, & in neutris deficit mu-
tuus consensus, vi cuius subsistat obliga-
tio reparandi æqualitatem sublata.
q. 35. p. 241.

Commutatiua iustitia unicuique tribuit
ius adæquatè suum distributiue, seu seorsim
q. 18. p. 177. vide verbo Distributiua.

Consiliarius quando tenetur ad resarci-
endum damnum secutum ex eius consilio
noxio. q. 40. p. 354.

Contractus simoniaci & usurarij, item &
similes alij cur sint nulli etiam si vterque
contrahens consentiat. q. 16. p. 140. & seq.

Index rerum de Iustitia.

- & explicatur quomodo eiusmodi contra-
ctus sint contra voluntatem efficaciorum
alterutrius ex contrahentibus. *ibid.*
Contrapassum quid sit, & quare sit de con-
ceptu iustitiæ commutatiuæ. q. 19. p. 199.
Culpa lata, leuis & leuissima explicantur.
q. 32. p. 305. vniuersaliter ubi omissio di-
ligentiæ vacat culpa lethali, nunquam
datur obligatio grauis restituendi *ibid.*
p. 307. omissio diligentiae in re graui nõ
potest esse venialis culpa, nisi ex defectu
deliberationis. *ibid.* p. 309.

D

- D**efinitio legitima & sufficiens debet
depellere obscuritatem & ambigui-
tatem circa definitum, & ponere ob-
iectum pradicatum primum & quod sit ori-
go cæterorum. q. 2. p. 10. non tamen est
necesse vt vnaquæque pars definitionis
sit discretiuum definiti ab omnibus alijs.
ibid. p. 12.
Delectatio Venerea in quo consistat, & qua-
re in ea non datur paruitas materiæ. q. 17.
pag. 250. & seq.
Deo conuenit ius proprietatis essentialiter
sibi subordinans immediatè omnia iu-
ra creata. q. 4. p. 35. datur in Deo ius pro-
prietatis demptis tamen imperfectioni-
bus. q. 5. p. 43. ius proprietatis & ius iuris-
dictionis in Deo sunt eadem virtualiter
formalitas, etiam obiectiuè. *ibid.* p. 42.
Deo non conuenit iustitia particularis, si-
ue distributiuæ, siue commutatiuæ. q. 19.
p. 187. & seq. Nec potest eius potentia
ordinaria obligari, ubi de differentia in-
ter promissionem diuinam & humanam.
ibid. p. 196. Deus confert simul dignita-
tem

Index rerum sententiarum

- rem munera tribus congruentem. q. 19. p. 200.
in Deo quæ iustitia datur. ibid. 201. Deo
quale ius conueniat aduersus creaturas
& quare dicendum sit fas q. 20. p. 210.
- Dignitas & indignitas ad officia ex iustitia
distributiuæ danda non consistit in indi-
uisibili. q. 45. p. 492.
- Distinctio rationis nihil facit pro negotio
venditionis. q. 44. p. 386.
- Distributiuæ iustitiæ est virtus unicuique
tribuens ius partim collectivè seu indi-
uisim cum alijs, partim distributivè, seu
seorsim suum. q. 18. p. 177. versatur circa
bona diuersa ab ijs, circa quæ versatur
iustitiæ commutatiuæ, & assignatur tri-
plex classis bonorum. q. 18. p. 165. habet
considerare medium geometricum, cum
commutatiuæ constituat æqualitatem
arithmeticam. q. 18. p. 177. est directiuæ
communitatis ad personas priuatas. cum
commutatiuæ sit directiuæ priuatæ ad per-
sonam priuatam. q. 18. p. 184. est vera &
propria iustitiæ. ibid. p. 180 & præsupo-
nit ius saltem vagum in personis quibus
confert munera. ibid. p. 184. locum habet,
quando vnum tantum officium, aut be-
neficium conferendum est seorsim, & vnus
tantummodo adest dignus cui confera-
tur. ibid. p. 185. Nec distributiuæ iustitiæ,
nec commutatiuæ conuenit homini re-
spectu Dei. q. 20. p. 208. Est obligatio ex
iustitiæ distributiuæ ad eligendam perso-
nam digniorem iam cognitam, non tamen
ad adhibendam summam diligentiam
pro inueniendo optimo. q. 45. p. 412. vide
alio verbo Restitutio.
- Diuisio bonorum. V. Bona.
- Domini ad seruum est ius, non simpliciter,
sed secundum quid. q. 7. p. 58. Eiusmodi
tamen

Index rerum de Iustitia.

tamen ius est inductum magis in fauorem
Domini quam serui. q. 7. p. 62. Eius discrimen à iure paterno ibid. p. 62. 63.
Dominium variè accipitur. q. 48 p. 443. Dominium plenum definitur à iuristis, ius perfectè disponendi de re corporea nisi lege prohibeatur ibid. aliter definitur. q. 48 p. 444. traduntur variæ species dominiij & iuris, vt sunt dominium plenum, usufructus, vsus, seruitus, emphiteusis, feudum, ius in re, & ius ad rem. ibidem. p. 435. & seq. posse circa eandem rem simultaneè esse plura dominia, & iura imperfecta proprietatis diuersi generis ostenditur. ibid. p. 448. Nò potest tamen circa eandem rem simultaneè versari dominium plenum pro eodem inflati apud duos, loquendo de dominio utilitatis. q. 49. p. 450. & seq. quare in instanti donationis, solus donatarius habet plenum dominium absolutè & intrinsecè, donans autem habet dominium solum extrinsecè, & conditionatè. ibid. vbi explicatur illud axioma: *nemo dat quod non habet.*

E

Effectus actionum moralium, vt sunt iura præminent perfectione & æstimatione multis effectibus pure physicis causarum secundarum q. 5. p. 38. maxima diuersitas in effectibus sæpe consequitur ex minima diuersitate in causis tum moralibus tum physicis, q. 18. p. 273. ad effectus morales actuum tam bonorù, quam malorum perinde valet distinctio rationis, atque realis. q. 34. p. 317.

Index rerum de Iustitia.

Filius quomodo est pars moralis patris & seruus pars moralis Domini. q. 7. p. 57.

Filius inter & patrem datur iustum non simpliciter, sed secundū quid. q. 7. p. 59.

& participat Indiuisim de iure iurisdictionis, & de iure proprietatis. ibid. est tamen inductum in fauorem magis prolis quam patris. ibid. p. 62.

Felicitatis amor semper est efficacior in omni volente in quo imbibitur volitio eorum bonorum quæ necessaria sunt ad felicitatem promoendam. q. 16. p. 136.

Fratres Minores, eorumque superiores non sunt expertes omnes iuris proprietatis. q. 4. pag. 33.

Fructuum nomine quæ veniunt. q. 53. p. 317. ubi & de fructus diuisione in naturalem & ciuilem.

H

Homo solus vbiq̄ gentium æstimationem habet maximè uniformem, & ideoque relatiuè ad illum debet sumi mensura quantitatis, sufficientis ad peccatum lethale in materia iustitiæ. q. 2. pag. 269.

Honoris non quælibet pars minima, aut etiam quælibet pars salutis præponderat quibusuis diuitijs quoad vim dissolutiuam mutæ beneuolentiæ & societatis. q. 37. pap. 333.

Honoratio & inhonoratio quomodo distinguantur à fama, & infamatione. q. 29. p. 378. Nocendum paruum in ratione honoris aut famæ, potest esse magnum in re pecuniaria & è contra. ibid. p. 279.

Index rerum de Iustitia

respectu honorabilioris & magis abundantis in fama eadem inhonoratio est magis iniuriosa. *ibid.* p. 280.

In iustitia particularis est vitium particulare distinctum ab omnibus alijs vitijs. q. 14. p. 121. & seq. aliud est peccare ex iniustitiz habitu, aliud peccare contra iustitiam. q. 14. p. 124. peccatum iniustitiz ex genere suo est mortale, potest tamen esse veniale, tum ex defectu deliberationis, tum ex sola paruitate materiz. q. 17. p. 148 inter omnia peccata, quæ contra proximum committuntur, iniustitia est maximè prouocatiua iræ, & contraria paci. q. 27. p. 262. Iniustitia indeliberata minus concitat iram in patiente quam deliberata, licet indeliberata sit grauior ex parte materiz. q. 32. p. 297.

Inutilium ac nocentium cum purè de decentibus, nihilque nocentibus datur incommensurabilitas. q. 20. p. 210.

Ius quo sensu sit obiectum iustitiz. q. 1. p. 2. & 4. diuiditur in passiuum & actiuum, & hoc in potestatiuum & actuale; potestatiuum in ius iurisdictionis & proprietatis. q. 1. p. 3. ius proprietatis definitur à Card. de Lugo prælatio quædam moralis qua hic homo præfertur moraliter alijs in vsu talis rei propter peculiarem connexionem, quam res habet cum eo. q. 2. p. 8. prædicata posita in dicta definitione conueniunt iuri proprietatis, sed non sufficienter illud definiunt. q. 2. p. 9. Assignantur prædicata apud omnes notissima tum iuris in communi, tum vtriusque iuris in particulari. q. 3. p. 15. & seq. iuri

Index rerum de Iustitia.

ut sic conuenit prælatio, item potestas operandi. q. 3. p. 15 & 16. ius actiuum in communi, est libera facultas disponendi circa rem, vel personam quoad usus, vel actiones lege permissas, non impedibiles licitè ab alijs. q. 3. p. 17. et si facultati seu potestati prædictæ addatur, quod sit ordinata directè & principaliter ad felicitatè propriam, conuincitur definitio proprietatis: Si autem adiungatur ordinatio ad felicitatem alienam principaliter & directè erit definita iurisdictio. q. 3. p. 19. Iuris proprietatis termini sunt res & personæ, & explicantur singillatim. q. 3. p. 23. & 24. Ius iurisditionis quodcumque est inseparabile ex parte subiecti à iure proprietatis. q. 4. p. 32. Ius tamen proprietatis est separabile ex parte subiecti à iure iurisditionis circa eandem rem licet ab eodem saltem in alio existente dependeat formalissimè. q. 4. p. 33. 34. Ius omne creatum pendet essentialiter ac immediatè à iure Dei & eius exercitio. q. 5. p. 37. Iuris variæ acceptiones declarantur, & præsertim ius radicale, formale, actuale, habituale & similes. q. 6. p. 46. & seq. Ius constituitur principaliter per actus intellectus & voluntatis. q. 5. p. 44 & seq. Iuris diuisionem naturalem, gentium, positiuam, in paternam & æconomicam, & herilem examinatur. q. 7. p. 52. & seq.

Ius formaliter auferri per iniuriam non potest, nec lædi formaliter potest nisi per iniuriam. q. 16. p. 131. Ius ad conseruationem iuris non datur. q. 16. p. 146.

Ius proprietatis tantum indirectè extenditur ad actus voluntatis, quatenus sunt causatiui aliquius actionis directè contra-

Index rerum de Iustitia.

affluentis eidem iuri. q. 35. p. 323. Iuri iurisdictionis duplex adest eminentia; Una essentialis, & inseparabilis, altera accidentaria, & explicantur. q. 44. p. 387.

Iura sunt propria substantiarum rationalium. q. 3. p. 16.

Iurisdicatio siue officium habens iurisdictionem est intrinsecè inuendibilis quoad ea quæ sunt ipsi essentialia; vendibilis verò quoad emolumenta pecuniaria, per se quidem quoad excessum iusti stipendij; per accidens verò quoad ipsum stipendium. ibidem. cum hoc tamen stat quod iurisdicatio est perfectio valde æstimabilis secundum se. ibid. pag. 92.

Distributor officij eiusmodi vnum eligens præ alio non potest retinere sibi partem iusti stipendij in compensationem affectus specialis. ibid. & id habet locum à fortiori in distributione merè pecuniaria ibid. p. 398. plura vide verbo Restitutio pro transgressione iustitiæ distributiæ.

Iustitiæ obiectum. v. ius. Quomodo potest exercere aliquem actum absque obligatione exercendi q. 1. p. 5 Non est proprium iustitiæ, sed omnibus virtutibus commune est, vt detur aliqua connexio peculiaris rerum quas exhibent cum ijs quibus exhibentur. q. 2. p. 9 Rectè definitur constans & perpetua voluntas & q. 7 p. 65. & seq. & eadem definitio adaptatur iustitiæ infusæ. q. 9. p. 70. Proprium iustitiæ est respicere mediū rei. e. 8. p. 72. & seq. quoduplicem æqualitatem intēdit. q. 9. p. 74. Licet tamen iustitia consistat in medio rei obiectiue & causatiue, tamē ipsa non est media formaliter inter habitus vitiosos, ideoque non consistit in

medio

Index rerum de Iustitia.

medio formaliter. q. 9. p. 81. Versatur circa solas operationes, & non circa passiones. q. 9. p. 83. Neque potest aliquis esse formaliter iniustus ex motivo proprio actus iniusti propter passionē. q. 10. p. 88. De differentiā iniustitiæ particularis à legali. q. 11. p. 95. Iustitia legalis in principe nō differt specie à iustitia legali subditi. q. 11. p. 100. Iustitia intendens bono familiæ distinguitur specie à iustitia intendente bono ciuitatis. p. 101. Iustitia particularis differt specie à reliquis virtutibus & habet diuersum motiuum formale q. 11. p. 103. & seq. Iustitia legalis præeminet omnibus alijs virtutibus moralibus, quæ directè & immediate versantur circa proximum. q. 12. p. 111. Iustitia particularis est prælatior cæteris virtutibus moralibus. q. 13. p. 112. diuiditur in distributiuam & commutatiuam. q. 18. pag. 150. & seq. habent motiua seu iura specie diuersa. q. 18. p. 165. alia vide verbo distributiua & commutatiua.

L

Labor fossoris terræ cur proponitur ut regula pro quantitate requisita ad peccatum lethale. q. 30. p. 285.

Lex nulla potest esse fauorabilis & benefica respectu nolentis beneficium & fauorem. q. 15. p. 128. Lex fauens iuri proprietatis fauet intentioni felicitatis, non autem voluntati contrariæ q. 16. p. 138. Lex diuina naturalis æqualiter fauet omnibus hominibus secundum se præcisè consideratis. q. 42. p. 371.

Libertas ex se insufficiens ad lethale, est etiā insufficiens ad valorē contractuum. q. 32. p.

- M**ercatores quando aliquid ultra fortem possint exigere q. 46 p. 430.
- Misericordiae virtus dupliciter accipitur, & in vno sensu praeponeitur in altero postponitur iustitiae particulari. q. 13. p. 119.
- Montes pietatis laudabiliter instituuntur, & sine periculo usurae. q. 46 p. 430.
- Mutuum est traditio rei in suo genere functionem recipientis, vt statim accipientis fiat, & postea tantundem eiusdem generis, & qualitatis recipiatur. q. 46. p. 418. mutui materia propria sunt solae, res, quae vnico vsu consumuntur aut distrahuuntur. ibid p. 421. mutuare est opus consilij. ibid. p. 432. Quomodo in mutuo reperiat ratio beneficij. ibid. p. 433.

N

- N**ecessaria sunt minus perfecta ijs quae sunt minus necessaria in eodem genere. q. 13 p. 120.

O

- O**economus quando peccet in eligendis operarijs minus idoneis, & an teneatur ad restitutionem. q. 45 p. 415.
- Obbligatio, quam respicit iustitia particularis, & correspondet iuri proprietatis est diuersa ab alijs obligationibus in conscientia etiam erga alterum q. 3. p. 24. & est obligatio non dilatandi se, & non reuincendi alium. q. 3. p. 27. Obligatio moralis non potest esse necessitas metaphysica aliquid faciendi, sed est necessitas vaga faciendi aliquid, vel peccandi & subsecundi.

Index rerum de Iustitia.

eundi pœnam. q. 19. p. 197. Obligari nemo potest ad reparandum cum proprio no- cumento damnum alteri illatum sine vlla sua culpa. q. 24. p. 234. Quare non de- tur obligatio ad eligendum statum vitæ securissimum, datur autem ad electionē personæ dignioris q. 45 p. 413.

Obiectum iustitiæ. V. Ius. obiectum iuris- iurisdictionis complectitur obiecta omniū virtutum. q. 1. p. 4. nec pertinet ad spe- cialem virtutem iustitiæ. ibid.

P

Pater. V. Filius.

Peccatum lethale est sufficiens ad ob- ligationem grauem restituendi, & ve- niale solum ex parte materiæ, ad obli- gationem venialem. q. 32. p. 294. Pecca- tum veniale iniustitiæ tunc solum inducit obligationem grauem restituendi cum includit in se contractum validum de quantitate per se sufficiente ad lethale, & differentia inter peccatum veniale de- liberatum, & indeliberatum quoad hoc. q. 32. e. 299. Peccatum furandi, & non re- stituendi quomodo differunt. q. 39. p. 348.

Præceptum aliud affirmatiuum, & aliud ne- gatiuum, vbi de vtriusque differentia. q. 39. p. 346. præceptum restitutionis est negatiuum & obligat pro semper. ibid.

Præceptum de peragenda pœnitentia & satisfatione est affirmatiuum. q. 39. p. 349.

Præferibilicas consequitur ad aliquem de- terminatum gradum perfectionis conue- nientis præferibili, ideo que non valet de- clarare essentiã rei præferibilis. q. 2. p. 10. conuenit, habenti ius respectu aliorum. q. 30. p. 13.

Præ-

Index rerum de Iustitia.

Præsumptiones non licet facere absque speciali fundamento, nisi secundum plerumque contingentia. q. 36. p. 328.

Princeps ad subditos dupliciter comparari potest & utraque comparatione inter Principem & subditum intercedit iustū simpliciter. q. 7. p. 59.

Promissio diuina quid superaddat voluntati faciendi aliquid, & quale sit in hoc discrimen inter promissionem diuinam & humanam. q. 19. p. 157.

Publica potestas potest adiudicare res vnius alteri nulla existente culpa, sed ita postulante bono communi q. 26. p. 252.

Pueri, amentes, dormientes & similes quocensu dicantur habere ius. q. 6. p. 50.

Puniti addit peculiarem materiam doloris super malo illo quod infligitur in poenam. q. 22. p. 219.

Quantitas

Quæritur de Vanitate restituenda sub lethali potest & debet assignari facta tamen abstractione à materia remota iustitiæ.

q. 27. p. 257. neque ea sufficienter memoratur ex magnitudine & multitudine inconuenientium quæ sequerentur nisi restitutio grauitè præciperetur sub tali

quantitate. q. 27. p. 258. assignatur regula communissima. q. 27. p. 261. deinde ea regula particularizatur in materia pecunie, et constituitur in labore diurno et æquivalentia cum illo q. 28. p. 261.

deducitur notitia regulæ vniuersalis in materia honoris q. 29. p. 291. quantitas sufficiens ad iniustitiam grauem non consistit in indiuisibili ex parte iniuste agentis.

q. 30. p. 282. Respectu tamen habito ad tales

Index rerum de Iustitia.

sales in individuo contrahentes limitantur hæc doctrina. *ibid.* p. 283.

Quantitatis grauitas in re pecuniaria consistit in indiuisibili ex parte patientis. q. 31. p. 288. licet sæpe sit necessaria maior quantitas ad peccandum lethaliter contra magis diuitem. q. 31. p. 293. Ultra quantitatem innocenter existimatam a nocente nulla resultat obligatio. q. 34. pag. 318.

R

Religio et obedientia præcellunt iustitiæ et alijs virtutibus moralibus. q. 3. p. 16. et q. 13. p. 108.

Restitutio est voluntas ius suum prius læsum unicuique tribuendi. q. 23. pag. 222. et seq. qua cuius superaddat peculiarem difficultatem super actu seruante illi ius alterius, non tamen proinde differt ab illo specie. *ibid.* p. 223. Restitutio pura quomodo differt a satisfactione proprie accepta. *ibid.* p. 225. Restitutio fit gratia eius cui fit, satisfactio verò gratia eius à quo exhibetur *ibid.* p. 226. Restitutionis obligatio fundatur in re accepta et in iniusta acceptione et explicatur discrimen inter vtrumque titulum q. 24. p. 230. et seq. Vltima resolutio obligationis restituendi ex natura rei ob damnum inculpabiliter illatum. q. 26. p. 246. Nec talis obligatio confurgit ex legibus ante sententiam iudicis. q. 26. p. 248. Sed post illam. *ibid.* Obligatio nulla est restituendi quando materia nocenti est in se leuis, et peccatum nocentis est in se leue ex defectu deliberationis. q. 32. p. 293. Quando multe læsiones veniales obligent ad restitutionem sub mortali. *ibid.* p. 298.

Et seq.

Index rerum de Iustitia.

& seq. Varij casus discutuntur. ibid. vbi
& de nocumento illato communitati in
singulis individuis, & quod illud nocu-
mentum debeat esse grauius eo quod in-
ferretur vni. ibid. p. 301. Multipliciter itē
distinguitur casus in quo multi inferant
nocumentum vni, & de obligatione re-
sultante in singulis. ibid. p. 302. Nocu-
mentum illatum ab vno inferendum, fuisse
ab altero nihil excusat ab obligatione
restituendi. q. 35. p. 323. Restitutio par-
tis debiti, non liberat ab obligatione
gravi restituendi, nisi speciali fundame-
nto præsumatur in creditore voluntas ac-
ceptandi partem, quæ seorsim redditur
tameñ reliquum absolute negetur. q. 36.
p. 327. & quoad hoc assignatur disparitas
inter materiam pecuniariam, & materiam
honoris, & officij diuini. q. 36. p. 329. im-
potens restituere in proprio genere, non
tenetur per se, & ante sententiam iudicis
supplere ex bonis alterius generis. q. 37.
p. 332. neque eiusmodi compensatio per-
tinet ad virtutem iustitiæ. ibid. p. 339. Re-
stitutionis præceptum V. præceptum Re-
stitutionis. Restitutionis locus quis de-
bet esse. q. 39. p. 349. inter obligatos ad
restituendum datur ordo, & qualis. q. 40.
p. 351. obligantur autem aliqui ex æquo,
licet habeant aliquam differentiam effi-
caciae. ibid. p. 353. de ratione differen-
tiæ inter iubentem & executorem, confi-
lium & consensum. ibid. quādo pars mul-
titudinis tenetur ad totum damnum re-
stituendum. ibid. p. 356. de modo resti-
tutionis super debitis certis & incertis.
q. 41. p. 358. Explicatur regula illa iuris;
qui prior est tempore, potior est iure ibidem.
p. 360. Conferens officium aliquod minus
digno

Index rerum de Iustitia.

digno prætermisso digniore facit contra
ius totius communitatis & personæ di-
gnioris, & tenetur ad restituendum ex-
cessum super stipendium iustum personæ
digniori. q. 45. p. 401. & seq. & hæc reso-
lutio sine restrictione tenenda est respe-
ctu omnium beneficiorum & officiorum,
nec non omnium eligentium & eligendo-
rum. ibid. Restitutionis obligatio nun-
quam oritur formaliter nisi per opposi-
tionem ad iustitiam commutativam. ibid.
pag. 415.

S

Sciens & volens non potest pati iniu-
riam. q. 15. p. 126.

Simonia est studiosa voluntas emendi aut
vendendi aliquid spirituale aut spirituali
annexum. q. 47. pag. 436. eius inhonestas
ostenditur iuxta fidem & rationem. ibid.
p. 437. sine simonia potest Sacerdotibus
dari stipendium. ibid. p. 441. Emptio rei
temporalis annexæ spirituali quomodo
vacat simonia. ibid. p. 441.

Sortis nomine in usura quid venit, an lucrū
sessans, & damnū emergens. q. 46. p. 419.

Superioritas & gubernatio habentur a su-
periore creato, non iure iurisdictionis sed
proprietas. q. 3. p. 24.

Suū vnius cuiusque, siue suitas dicitur mul-
tis modis, & definitur vt dicit terminū
iuris proprietatis. q. 3. p. 4.

T

Temerarium iudicium, suspicio & dubi-
tatio sunt iniuriæ internæ & explicā-
tur eorum inter se differentiæ q. 38 p. 342.
Vbi & qualis fundamenti negatio requi-
situr

Index rerum de Iustitia.

admittitur ad iudicium temerariū . ibid. p. 342.
aliquam fundant obligationem restituendi.
ibidem.

Theologi & iurisperiti quomodo discrepēt
in acceptionibus iuris naturalis, gentiū,
& positiui. q. 7. p. 52.

Translatio iuris ab vno in alium quo sen-
su verificetur. q. 6. p. 49.

V

Vendibilitas iusta rei non postulat solū,
vt ea sit purē temporalis & affectibi-
lis sumptibusque pecuniarum per aliquos
quæsitā q. 44. p. 372. Non quæuis mate-
ria gratiarum actionis est materia vendi-
tionis & emptionis. ibid. p. 396.

Vindicatiua iustitia adæquatè est extra to-
tum genus iustitiæ particularis, tam re-
late ad eum qui punitur, quam relate ad
quoslibet alios. q. 22. p. 219. & seq.

Virum inter & vxorem quod ius interce-
dit. q. 7. p. 62.

Virtutes omnes præter iustitiam attendunt
præcipuè ad medium rationis, iustitia
autem præcipuè ad medium rei. q. 9. p. 79.

Virtus nulla moralis habet æquales vi-
res resistendi omnibus difficultatibus
et passionibus impellentibus ad actum
contrarium q. 10. p. 88. Virtus omnis mo-
ralis quomodo versatur circa voluptates
et tristitias. q. 10. p. 92. Ad necessitatem
et distinctionem diuersarum virtutū suf-
ficit quod non conuertatur mutuo actus
et exercitia vtriusque p. 107. Virtutū cæ-
terarum exercitium magis est obnoxium
sinistræ suspicioni quam exercitium iu-
stitiæ. q. 13. p. 115. Virtutes ad alterum
superāt perfectione reliquas virtutes mo-
rales

Index rerum de Iustitia.

tales ex genere suo q. 13 p. 116. Quæ virtutes dantur in Deo. q. 19. p. 203. Virtutes ad alterum licet non dicant perfectionem ex parte obiecti quod volunt, dicunt tamen illam ex parte subiecti et quando, q. 19. p. 204.

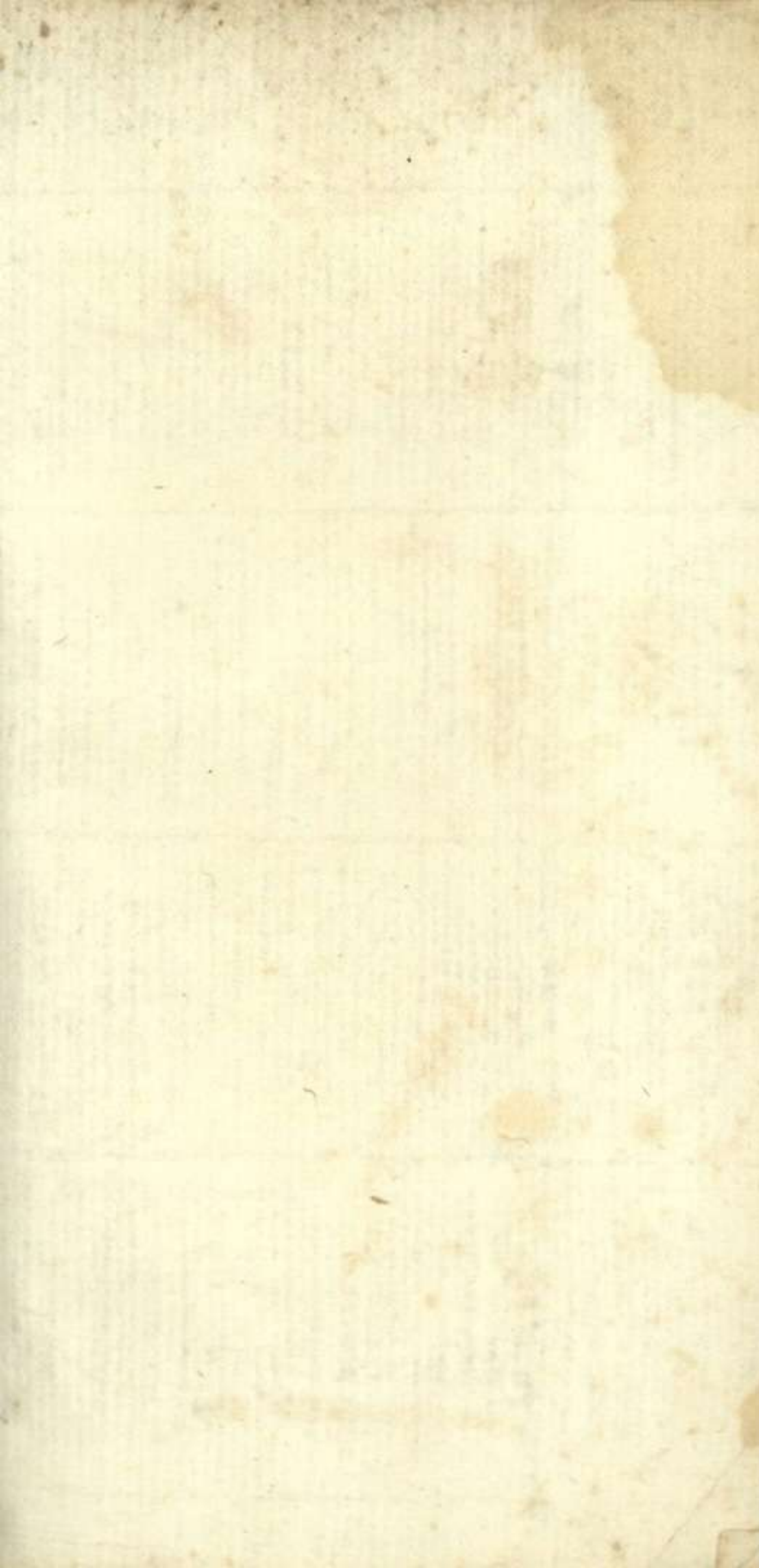
Voluntas consentiens in actionem materialiter iniustam aliquando aufert rationem iniuriæ, et datur regula super hoc. q. 16. p. 135.

Vsuræ variæ acceptiones. q. 46. p. 417. definitur, lucrum immediate proveniens ex mutuo tanquam debitum ex iustitia. ibid. p. 418. Eius iniustitia est certa ex fide. ibid. p. 319. demonstratur ratione naturali. ibid. p. 420. et seq. Non potest mutuarius obligari ad vicissim mutuandū sine nota usuræ ibid. p. 426. Non potest aliquid ultra sortem exigi pro obligatione non repetendi sortem per tempus aliquod. ibid. p. 427. Nec pro periculo amittendi sortem iuxta communem rerū humanarum vicissitudinem. ibid. Sed propter periculum speciale licet. ibid. p. 428. pro vasis argenteis licet aliquid ultra sortem accipere. ibid. p. 434.

Vsus rerum licitus vno usu consumptibiliū est separabilis ab omni dominio et iure proprietatis. q. 50 p. 455. Vsum rei pro aliquo temporis additamento nullam dicere æstimabilitatem vniuersaliter dici non potest. q. 46 p. 425.

Utilitas tota pecuniarum est habere eas pro euentu oportuno vsus ac distractionis. quæst. 45. p. 424.

F I N I S.

30050113/

